

MOHORJEV KOLEDAR 1998

Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju
v redni knjižni zbirki za leto 1997

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE

P 5347

11825/1998

MOHORJEV KOLEDAR 1998

MOHORJEVA
DRUŽBA
Celje 1997

1. Četrtek	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) •
2. Petek	Bazilij Vel. in Gregor Nac., škofa in cerkv. uč. (3) •
3. Sobota	• Genovefa Pariška, dev.; Anter, papež, muč.
4. Nedelja	2. PO BOŽIČU (2) • Angela Folinjska, red. Beseda se je učlovečila (Jn 1,1–18)
5. Ponedeljek	• Simeon Stilit, puščavnik; Emilijana (Milena), dev. ☉
6. Torek	Gospodovo razglašenje, Sv. Trije kralji (1) •
7. Sreda	• Rajmund Penjafortski, duh. (4); Lucijan Antioh., duh.
8. Četrtek	• Severin Noriški, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, red.
9. Petek	• Julijan in Bazilisa, muč.; Hadrijan, opat
10. Sobota	• Viljem iz Bourgesa, šk.; Agaton, papež, Peter Orseolo
11. Nedelja	JEZUSOV KRST (2) • Pavlin Oglejski, škof Oče pričuje o Sinu (Lk 3,15–16.21–22)
12. Ponedeljek	• Aelred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, škof ☉
13. Torek	Hilarij, škof, cerkv. uč. (4); • Veronika Milanska, dev.
14. Sreda	• Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, red.
15. Četrtek	• Pavel puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
16. Petek	• Marcel, papež; Berard in tov. franč. mučenci
17. Sobota	Anton (Zvonko), pušč. (3); • Marijan, diakon, muč.
18. Nedelja	2. NAVADNA (2) • Marjeta Ogrska, red.; Priska, muč. Jezusov prvi čudež (Jn 2,1–12)
19. Ponedeljek	• Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.
20. Torek	Fabijan, papež in Boštjan (Sebastijan), mučenca (4) • ☉
21. Sreda	• Neža (Agnes, Janja), devica, muč. (3); Epifanij, škof
22. Četrtek	Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4); • Teodolinda, kraljica
23. Petek	• Emerencijana, mučenka; Ildefonz, škof
24. Sobota	Frančišek Saleški, šk. cerkv. uč. (3); • Felicijan, šk., muč.
25. Nedelja	3. NAVADNA (2) • Spreobrnitev apostola Pavla Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1,1–4;4,14–21)
26. Ponedeljek	Timotej in Tit, škofa (3); • Robert, Štefan, Alberik, red. ust.
27. Torek	Angela Merici, devica (4); • Vitalijan, papež
28. Sreda	Tomaž Akvinski, duh., cerkv. uč. (3); • Peter Nolasko, red. ust. ●
29. Četrtek	• Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
30. Petek	• Martina, dev., muč.; Hijacinta (Jacinta) Marescotti
31. Sobota	Janez Bosco, red. ust. (3); • Marcela, vdova

Januar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.42	07.43	07.42	07.40	07.36	07.31	07.26
zahod Sonca	16.27	16.32	16.38	16.44	16.51	16.58	17.06
dolžina dneva	08.43	08.49	08.56	09.04	09.15	09.27	09.40

Do konca meseca se dan podaljša za 57 minut.

Sonce stopi v znamenje Vodnarja 20. januarja ob 07.46.

Lunine mene: prvi krajec 5. ob 15.18, ščip 12. ob 18.24, zadnji krajec 20. ob 20.40, mlaj 28. ob 07.01.

FEBRUAR

1. Nedelja	4. NAVADNA (2) • Brigita Irska, devica Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4,21–30)
2. Ponedeljek	Jezusovo darovanje, Svečnica (2) • Simeon in Ana Jezusa prinesejo v tempelj (Lk 2,22–40)
3. Torek	Blaž, škof, muč.; Oskar (Ansgar), škof (4) • ☾
4. Sreda	• Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
5. Četrtek	Agata, devica, muč. (3); • Ingenuin in Albuin, škof
6. Petek	Pavel Miki in tov. muč. (3); • Amand (Ljubo) Belgijski, škof
7. Sobota	• Nivard, redovnik; Adavkt in frigijski mučenci
8. Nedelja	5. NAVADNA (2) • PREŠERNOV DAN; Hieronim Emiliani Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5,1–11)
9. Ponedeljek	• Apolonija, devica, mučenka; Nikefor, muč.
10. Torek	Sholastika, devica (3); • Viljem Veliki, puščavnik
11. Sreda	Lurška Mati božja (4) • svetovni dan bolnikov ○
12. Četrtek	• Evlalija, mučenka; Benedikt Anianski, opat
13. Petek	• Katarina de Ricci; redovnica; Gregor II., papež
14. Sobota	Valentin (Zdravko), mučenec (4); • Bruno Kverfurtski, muč.
15. Nedelja	6. NAVADNA (2) • Jordan Saški, opat Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6,17.20–26)
16. Ponedeljek	• Julijana, mučenka; Onezim, škof
17. Torek	Sedem ustanoviteljev servitov (4); • Frančišek Clet, muč.
18. Sreda	• Simeon Jeruzalemski, škof, muč.; Flavijan, škof
19. Četrtek	• Konrad iz Piacenze, spokornik; Barbat, škof ☾
20. Petek	• Sadot in tov. muč.; Evherij, škof
21. Sobota	Peter Damiani, škof, cerkv. uč. (4); • Maksimijan Puljski, škof
22. Nedelja	7. NAVADNA (2) • Sedež apostola Petra Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6,27–38)
23. Ponedeljek	Polikarp, škof, cerkv. uč. (4); • Dositej, menih
24. Torek	Matija, apostol (2); • Sergij, mučenec; Pust
25. Sreda	++ Pepelnica (1); • Valburga, devica
26. Četrtek	• Matilda iz Hackeborna, devica; Porfirij, škof ●
27. Petek	+ • Gabrijel Žalostne Matere božje, red.; Leander, škof
28. Sobota	• Ožbolt, škof; Roman, opat; Hilarij, papež

Februar	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	07.25	07.19	07.11	07.04	06.56	06.47
zahod Sonca	17.07	17.15	17.22	17.30	17.36	17.44
dolžina dneva	09.42	09.56	10.11	10.26	10.40	10.57

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 21 minut.

Sonce stopi v znamenje Rib 18. februarja ob 21.55.

Lunine mene: prvi krajec 3. ob 23.53, ščip 11. ob 11.23, zadnji krajec 19. ob 16.27, mlaj 26. ob 18.26.

1. Nedelja	1. POSTNA (1) • Albin, škof Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4,1–13)
2. Ponedeljek	• Neža Praška, devica; Karel Dobri, knez
3. Torek	• Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, mučenca
4. Sreda	Kazimir, kraljevič (4); • Arkadij, škof, mučenec
5. Četrtek	• Janez Jožef od Križa, redovnik; Evzebij, mučenec ☉
6. Petek	+ • Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nikoleta, Nika), devica
7. Sobota	Perpetua in Felicita, mučenki (4); • kvatre
8. Nedelja	2. POSTNA (1) • Janez od Boga, red. ustanovitelj Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9,28b–36)
9. Ponedeljek	Frančiška Rimska, red. (4); • Gregor iz Nise, škof
10. Torek	• Štirideset mučencev; Makarij, škof
11. Sreda	• Sofronij, škof; Evlogij, mučenec; Konstantin, spokornik
12. Četrtek	• Doroteja (Rotija), mučenka; Gregor Veliki, papež
13. Petek	+ • Kristina, devica; Teodora (Božidara), mučenka ☉
14. Sobota	• Matilda, kraljica; Florentina, opatinja
15. Nedelja	3. POSTNA (1) • Klemen M. Dvorak, redovnik Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13,1–9)
16. Ponedeljek	• Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, škof; Julijan, mučenec
17. Torek	Patrik, škof (4); • Jedrt Nivelska, opatinja
18. Sreda	Ciril Jeruzalemski, škof, cerkv. uč. (4); • Salvator, redovnik
19. Četrtek	Jožef, mož Device Marije (1); • Sibilina, devica
20. Petek	+ • Klavdija in tovarišice, mučenke; Kutbert, škof
21. Sobota	• Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, mučenec ☉
22. Nedelja	4. POSTNA (1) • Lea, spokornica Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15,1–3.11–32)
23. Ponedeljek	Turibij iz Mongroveja, škof (4); • Viktorijan in tov.
24. Torek	• Dionizij in tov. muč.; Katarina Švedska, red.
25. Sreda	Gospodovo oznanjenje (2); • Dizma, desni razbojnik
26. Četrtek	• Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
27. Petek	+ • Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka
28. Sobota	• Milada Praška, devica; Bojan (Vojan), knez, muč. ●
29. Nedelja	5. POSTNA (1) • Bertold, red. ustanovitelj Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jn 8,1–11) - poletni čas
30. Ponedeljek	• Amadej IX. Savojski, knez; Kvirin iz Neussa
31. Torek	• Modest Gosposvetski, škof; Gvido, opat

Marec	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.42	06.32	06.23	06.14	06.04	05.54	06.45
zahod Sonca	17.48	17.55	18.02	18.09	18.15	18.22	19.29
dolžina dneva	11.06	11.23	11.39	11.55	12.11	12.28	12.44

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 38 minut.

Sonce stopi v znamenje Oвна 20. marca ob 20.55. Začetek pomladi.

Lunine mene: prvi krajec 5. ob 09.41, ščip 13. ob 05.34, zadnji krajec

21. ob 08.38, mlaj 28. ob 04.14.

APRIL

1. Sreda	● Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, mučenec
2. Četrtek	● Frančišek Paolski, red. ustanovitelj; Teodozija, mučenka
3. Petek	+ ● Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka ●
4. Sobota	● Izidor Seviljski, škof, cerkv. uč.; Zosim, puščavnik
5. Nedelja	CVETNA NEDELJA GOSPODOVEGA TRPLJENJA (1) a) Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu (Lk 19,28–40) b) Trpljenje našega gospoda JEZUSA KRISTUSA (Lk 22,14–71;23,1–56)
6. Ponedeljek	● Irenej Sirmijski, škof, muč.; Celestin I., papež
7. Torek	● Janez Krstnik de la Salle, redovni ustanovitelj
8. Sreda	● Albert, škof, mučenec; Valter, opat
9. Vel. četrtek	(1) ● Marija Klopajeva, svetop. žena; Valtruda, redovnica
10. Vel. petek	(1) ++ ● Ezekijel, prerok; Apolonij in tov. mučenci
11. Vel. sobota	(1) ● Stanislav, škof, muč.; Domnij (Dujam), škof
12. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1) ○ Jezus vstane od mrtvih (Jn 20,1–9)
13. Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; ● Martin I., papež, mučenec
14. Torek	Lidvina, devica; Valerijan in tov. mučenci
15. Sreda	● Anastazija, mučenka; Peter Gonzales, redovnik
16. Četrtek	● Bernardka Lurška, devica; Benedikt J. Labre, spokornik
17. Petek	● Rudolf, mučenec; Fortunat, mučenec; Vando, opat
18. Sobota	● Apolonij, mučenec; Eleverij Ilirski, mučenec
19. Nedelja	2. VELIKONOČNA - BELA (1) ● Leon IX., papež ● Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19–31)
20. Ponedeljek	● Hilda, devica; Teotim, škof; Sulpicij, mučenec
21. Torek	Anzelm, škof, cerkv. uč. (4); ● Konrad iz Parzhama, redovnik
22. Sreda	● Leonid, mučenec; Agapit, papež
23. Četrtek	Jurij, mučenec (4); ● Vojteh (Adalbert), škof, mučenec
24. Petek	● Fidel (Zvest) Sigmarinški, duh., muč.; Honorij, škof
25. Sobota	Marko, evangelist (2); Ermin, škof, mučenec
26. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1); ● Pashazij, opat ● Jezus da apostolom jesti (Jn 21,1–19)
27. Ponedeljek	DAN UPORA; ● Hozana Kotorska, devica; Cita, devica
28. Torek	Peter Chanel, duh., muč. (4); ● Vital (Živko), muč.
29. Sreda	Katarina Sienska, dev. c. uč. (3); ● Peter Veronski, mučenec
30. Četrtek	Pij V., papež (4); ● Jožef Cottolengo, red. ustanovitelj

April

	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.43	06.33	06.24	06.15	06.06	05.58
zahod Sonca	19.30	19.37	19.43	19.50	18.57	20.03
dolžina dneva	12.47	13.04	13.19	13.35	13.51	14.05

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 30 minut.

Sonce stopi v znamenje Bika 20. aprila ob 08.57.

Lunine mene: prvi krajec 3. ob 22.18, ščip 12. ob 00.23, zadnji krajec 19. ob 21.53, mlaj 26. ob 13.41.

1. Petek	Jožef Delavec (2); • PRAZNIK DELA
2. Sobota	Atanazij, škof, cerkv. uč. (3); • Boris, knez
3. Nedelja	4. VELIKONOČNA (1); • Filip in Jakob ml., apostola ☉ Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10,27-30)
4. Ponedeljek	Florijan, mučenec (4); • Cirijak, škof
5. Torek	• Gotard, škof; Angel, mučenec; Juta, spokornica
6. Sreda	• Marija srednica milosti; Dominik Savio, dijak
7. Četrtek	• Gizela, opatinja; Dominicijan, škof; Flavij, mučenec
8. Petek	• Viktor Milanski, mučenec; Desider (Željko), škof
9. Sobota	• Pahomij, opat; Beat Švicarski, puščavnik
10. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1); • Antonin, škof Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13,31-33a.34-35)
11. Ponedeljek	• Sigismund (Žiga), kralj; Alojzij Rabatta, redovnik ☉
12. Torek	Leopold Mandić, duh. (3); • Pankracij, mučenec
13. Sreda	• Servacij, škof; Mucij, mučenec
14. Četrtek	• Bonifacij, mučenec; Justina, mučenka
15. Petek	• Zofija (Sonja), mučenka; Izidor, kmet
16. Sobota	Janez Nepomuk, duh., muč. (3); • Andrej Bobola, mučenec
17. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1); • Jošt, opat; Paškal, redovnik Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14,23-29)
18. Ponedeljek	Prošnji dan; Janez I., papež, mučenec •
19. Torek	Prošnji dan; • Peter Celestin, papež ☾
20. Sreda	Prošnji dan; Bernardin Sienski, duhovnik (4)
21. Četrtek	Vnebohod (1); • Krispin, duh.; Valens, škof
22. Petek	• Renata, spokornica; Marjeta (Rita) Kasijska, redovnica
23. Sobota	• Janez de Rossi, duhovnik; Evfrozinja, redovnica
24. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1); • Marija Pomočnica Jezusovi učenci naj bodo vsi eno (Jn 17,20-26)
25. Ponedeljek	• Urban I., papež; Beda Častitljivi, cerkv. uč.; Gregor VII., papež ●
26. Torek	Filip Neri, duh. (3); • Lambert de Vence, škof
27. Sreda	Avguštin Canterburyški, škof (4); • Julij, mučenec
28. Četrtek	• German Pariški, škof; Bernard Menthonski, škof
29. Petek	Maksim Emonski, škof (4); • Teodozija, mučenka
30. Sobota	Kancijan in tov. mučenci (4); • Ferdinand Aragonski, kralj
31. Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1); • Obiskanje Device Marije Jezus pošilja učence in daje Svetega Duha (Jn 20,19-23)

Maj	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.49	05.42	05.35	05.29	05.24	05.19	05.16
zahod Sonca	20.09	20.16	20.22	20.28	20.34	20.39	20.44
dolžina dneva	14.20	14.34	14.47	14.59	15.10	15.20	15.28

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 8 minut.

Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 21. maja ob 08.06.

Lunine mene: prvi krajec 3. ob 12.04, ščip 11. ob 16.29, zadnji krajec 19. ob 06.35, mlaj 25. ob 21.32.

1. Ponedeljek	Marija, Mati Cerkve (2); ● Justin, mučenec
2. Torek	Marcelin in Peter, mučenca (4); ● Erazem, škof, mučenec ●
3. Sreda	Karel Lwanga in tov. mučenci (4); ● Klotilda, kraljica
4. Četrtek	● Frančišek Caracciolo, red. ust.; Kvirin iz Siscije, škof, mučenec
5. Petek	Bonifacij, škof, mučenec (3); ● Svetko (Svetopolk) muč.; Igor, mučenec
6. Sobota	● Norbert, škof, red. ust.; Bertrand Oglejski, škof; kvatre
7. Nedelja	PRESVETA TROJICA (1); ● Robert Newminsterski, opat Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16,12–15)
8. Ponedeljek	● Medard, škof; Viljem iz Yorka, škof
9. Torek	Efrem Sirski, diakon, c. u.; Primož in Felicijan, mučenca (4) ●
10. Sreda	● Bogumil, škof; Janez Dominici, dubrovniški škof ○
11. Četrtek	SVETO REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1); ● Barnaba, apostol
12. Petek	● Janez Fakundski, redovnik; Adelhajda, devica
13. Sobota	Anton Padovanski, redovnik, c. u. (3); ● Trifil, škof
14. Nedelja	11. NAVADNA (2); ● Elizej, prerok Jezus odpusti skoporjeni grešnici (Lk 7,36–50;8,1–3)
15. Ponedeljek	Vid (Vitomir), mučenec (4); ● Benilda, mučenka
16. Torek	● Frančišek Regis, duh.; Beno, škof; Gvido Kortonski, red.
17. Sreda	● Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof ●
18. Četrtek	● Marko in Marcelijan, mučenca; Amand (Ljubo), škof
19. Petek	Srce Jezusovo (1); ● Romuald, opat; Nazarij, škof
20. Sobota	Marijino brezmadežno srce (3); ● Silverij I., p.
21. Nedelja	12. NAVADNA NEDELJA (2); ● Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red. Jezus napove svojo smrt (Lk 9,18–24)
22. Ponedeljek	● Pavlin iz Nole, škof; Tomaž More, mučenec
23. Torek	● Agripina, dev., mučenka; Jožef Cafasso, duhovnik
24. Sreda	Rojstvo Janeza Krstnika (1); kres; ● Faust, mučenec ●
25. Četrtek	DAN DRŽAVNOSTI; ● Viljem, opat; Doroteja (Rotija) devica
26. Petek	● Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, mučenec
27. Sobota	Ema (Hema) Krška, kneginja (3); ● Ladislav Ogrski, kralj
28. Nedelja	13. NAVADNA (2); ● Irenej, škof, mučenec Jezusove zahteve do učencev (Lk 9,51–62)
29. Ponedeljek	PETER IN PAVEL, apostola (1); ● Marcel, mučenec
30. Torek	Prvi mučenci rimske Cerkve (4); ● Emilijana, mučenka

Junij	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	05.15	05.12	05.11	05.11	05.11	05.13
zahod Sonca	20.45	20.49	20.52	20.55	20.56	20.57
dolžina dneva	15.30	15.37	15.41	15.44	15.45	15.44

Do 21. junija se dan podaljša za 15 minut, nato pa skrajša do konca meseca za 3 minute.

Sonce stopi v znamenje Raka 21. junija ob 16.03. Začetek poletja.

Lunine mene: prvi krajec 2. ob 03.45, ščip 10. ob 06.18, zadnji krajec 17. ob 12.38, mlaj 24. ob 05.50.

1. Sreda	● Teobald (Bogoslav), pušč.; Estera, svetopisemska žena ●
2. Četrtek	● Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), mučenec
3. Petek	Tomaž, apostol (2); ● Anatol, škof
4. Sobota	Urh, škof (4); ● Elizabeta Portugalska
5. Nedelja	CIRIL IN METOD, slovanska apostola (1); ● Anton M. Zaccaria, duh. Dobri pastir da življenje za ovce (Jn 10,11–16)
6. Ponedeljek	Marija Goretti, devica, mučenka (4); ● Bogomila, spokornica
7. Torek	● Izaija, prerok; Vilibald, škof; Edelburga, devica
8. Sreda	● Kilijan, škof, mučenec; Prokop, mučenec
9. Četrtek	● Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci ○
10. Petek	● Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, mučenki
11. Sobota	Benedikt, opat (2); ● Olga Kijevska, kneginja
12. Nedelja	15. NAVADNA (2); ● Mohor in Fortunat, mučenca Kdo je moj bližnji? (Lk 10,25–37)
13. Ponedeljek	Henrik I. (Hinko), kralj (4); ● Evgen, škof
14. Torek	Kamil de Lellis, duh. (4); ● Frančišek Solan, redovnik
15. Sreda	Bonaventura, škof, c. u. (3); ● Vladimir Kijevski, knez
16. Četrtek	Karmelska Mati božja (4); ● Evstatij, škof ●
17. Petek	● Aleš (Aleksej), spokornik; Marcelina, devica
18. Sobota	Friderik (Miroslav), škof, mučenec; Arnold, škof
19. Nedelja	16. NAVADNA (2); ● Arsen, diakon, puščavnik Marta sprejme Jezusa (Lk 10,38–42)
20. Ponedeljek	● Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21. Torek	Lovrenc iz Brindisija, duh., c. u. (4); ● Danijel, (Danilo), prerok
22. Sreda	Marija Magdalena (Majda) (3); ● Menelij, opat
23. Četrtek	Brigita Švedska, red. ust. (4); ● Apolinarij, škof, mučenec ●
24. Petek	Krištof (Kristo), muč. (4); ● Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, mučenca
25. Sobota	Jakob st., apostol (2); ● Olimpija, vdova
26. Nedelja	17. NAVADNA (2); ● Joahim in Ana, starša Jezus objublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11,1–13)
27. Ponedeljek	Gorazd, Kliment, Naum in drugi učenci Cirila in Metoda (3); ●
28. Torek	● Viktor (Zmago), papež; Samson (Samo), škof
29. Sreda	Marta iz Betanije (3); ● Olaf, kralj, mučenec
30. Četrtek	Peter Krizolog, škof, c. u. (4); ● Ingeborga, kneginja
31. Petek	Ignacij Lojolski, red. ust. (3); ● Fabij, mučenec ●

Junij

	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.15	05.18	05.22	05.27	05.31	05.37	05.43
zahod Sonca	20.56	20.55	20.52	20.49	20.44	20.39	20.33
dolžina dneva	15.41	15.37	15.30	15.22	15.13	15.02	14.50

Do konca meseca se dan skrajša za 51 minut.

Sonce stopi v znamenje Leva 23. julija ob 02.56.

Lunine mene: prvi krajec 1. ob 20.43, ščip 9. ob 18.01, zadnji krajec 16. ob 17. 13, mlaj 23. ob 15.44, prvi krajec 31. ob 14.05.

AVGUST

1. Sobota	Alfonz Marija Ligvorij, šk., c. u. (3); ● Makabejski bratje
2. Nedelja	18. NAVADNA (2); ● Evzebij, škof; porciunkula Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12,13–21)
3. Ponedeljek	● Lidija; makedon. žena; Avguštin Kazotić, zagreb. škof
4. Torek	Janez M. Vianney, duhovnik (3); ● Perpetua, žena
5. Sreda	Posvetitev bazilike Marije Snežne (4); ● Ožbalt, kralj
6. Četrtek	Jezusova spremenitev na gori (2); ● Pastor, mučenec
7. Petek	Sikst II. papež in tov. muč.; Kajetan, duhovnik (4) ●
8. Sobota	Dominik (Nedeljko), red. ust. (3); ● Cirjak ○
9. Nedelja	19. NAVADNA (2); ● Peter Faber, redovnik Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12,32–48)
10. Ponedeljek	Lovrenc, diakon, muč. (2); ● Asterija (Zvezdana), mučenka
11. Torek	Klara (Jasna), devica (3); ● Tiburcij in Suzana, mučenca
12. Sreda	● Evplij, mučenec; Inocenc XI., papež
13. Četrtek	Poncijan, papež in Hipolit, duhovnik, mučenca (4) ●
14. Petek	Maksimilijan Kolbe, mučenec (3); ● Evzebij iz Rima ○
15. Sobota	MARIJINO VNEBOVZETJE (1); ● Tarzicij, mučenec
16. Nedelja	20. NAVADNA (2); Rok, spokornik Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12,49–53)
17. Ponedeljek	● Hijacint Poljski, red.; Liberat (Svobodan), op., muč.
18. Torek	● Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
19. Sreda	Janez Eudes, red. ust. (4); ● Ludvik Touluški, škof
20. Četrtek	Bernard, opat, c. u. (3); ● Samuel (Samo), prerok
21. Petek	Pij X., papež (3); ● Baldwin, kralj; Sidonij, škof
22. Sobota	Devica Marija Kraljica (3); ● Siegfried (Zmago), škof ●
23. Nedelja	21. NAVADNA (2); ● Roza iz Lime, devica Jezus je Odrešenik vseh ljudi (Lk 13,22–30)
24. Ponedeljek	Jernej, apostol (2); ● Emilija de Vialar, redovnica
25. Torek	Ludvik IX., francoski kralj; Jožef Kalasanc, redovnik (4) ●
26. Sreda	● Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof
27. Četrtek	Monika, mati sv. Avgušтина (3); ● Cezarij, škof
28. Petek	Avguštin, škof, cer. uč. (3); ● Hermes, mučenec
29. Sobota	Mučeništvo Janeza Krstnika (3); ● Sabina, mučenka
30. Nedelja	22. NAVADNA (2); ● Feliks (Srečko) in Adavkt, muč. ○ Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14,17–14)
31. Ponedeljek	● Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof

Avgust	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.44	05.50	05.56	06.02	06.08	06.14	06.21
zahod Sonca	20.32	20.25	20.17	20.10	20.01	19.52	19.43
dolžina dneva	14.48	14.35	14.21	14.08	13.53	13.38	13.22

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 26 minut.

Sonce stopi v znamenje Device 23. avgusta ob 09.59.

Lunine mene: ščip 8. ob 04.10, zadnji krajec 14. ob 21.48, mlaj 22. ob 04.03, prvi krajec 30. ob 07.06.

SEPTEMBER

1. Torek	Egidij (Tilen), opat (4); ● Verena, devica
2. Sreda	● Maksima, mučenka; Kastor, škof
3. Četrtek	Gregor Veliki, papež (3); ● Mansvet, škof
4. Petek	● Rozalija (Zalka), devica; Ida, spokornica; Mojzes, prerok
5. Sobota	● Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, mučenec
6. Nedelja	23. NAVADNA – ANGELSKA (2); ● Petronij, škof ○ Odpoved prinaša svobodo (Lk 14,25–33)
7. Ponedeljek	● Regina, dev., muč.; Marko Križevčan in tov. muč.
8. Torek	Marijino rojstvo (2); ● Hadrijan, mučenec
9. Sreda	● Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, mučenca
10. Četrtek	● Nikolaj Tolentinski, spokornik; Otokar, red.
11. Petek	● Prot in Hijacint, mučenca; Ertruda (Erna), dev.
12. Sobota	● Marijino ime; Gvido, spokornik; Tacijan (Tihomil) mučenec
13. Nedelja	24. NAVADNA (2); ● Janez Zlatousti, škof, cer. uč. ○ Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15,1–32)
14. Ponedeljek	Povišanje Sv. Križa (2); ● Notburga, devica
15. Torek	Žalostna Mati božja (Dolores) (3); ● Melita, muč.
16. Sreda	Kornelij, pap. in Ciprijan, škof, muč. (3); ● Ljudmila, kneginja
17. Četrtek	Robert Belarmino, škof, c. u. (4); ● Lambert, škof, muč.
18. Petek	● Jožef Kupertinski, duh.; Irena in Zofija, mučenki
19. Sobota	Januarij, škof, muč. (4); ● Emilija de Rodat, redovnica; kvatre
20. Nedelja	25. NAVADNA (2); ● Korejski mučenci, Kandida, muč. ● Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16,1–13)
21. Ponedeljek	Matej (Matevž), apostol, evangelist (2); ● Jona, prerok
22. Torek	● Tomaž Vilanovski, škof, Mavricij in tov. mučenci
23. Sreda	● Paternij (Domogoj), škof in muč.; Lin, papež
24. Četrtek	Rupert Salzburški, šk. (4); ● Marija rešiteljica jetnikov; Gerard, škof
25. Petek	● Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof
26. Sobota	Kozma in Damijan, mučenca (4); ● Nil, opat
27. Nedelja	26. NAVADNA (2); ● Vincenc Pavelski, duhovnik V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16,19–31)
28. Ponedeljek	Venčeslav (Vaclav), muč.; Lovrenc Ruiz in japonski muč. (4) ● ●
29. Torek	Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli (2)
30. Sreda	Hieronim, duhovnik, c. u. (3); ● Zofija, spokornica

September	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.22	06.28	06.35	06.41	06.47	06.53
zahod Sonca	19.41	19.32	19.22	19.12	19.02	18.53
dolžina dneva	13.19	13.04	12.47	12.31	12.15	12.00

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut.

Sonce stopi v znamenje Tehtnice 23. septembra ob 07.37. Začetek jeseni.

Lunine mene: ščip 6. ob 13.21, zadnji krajec 13. ob 03.58, mlaj 20. ob 19.01, prvi krajec 28. ob 23.11.

OKTOBER

1. Četrtek	Terezija Deteta Jezusa (3); ● Remigij, škof
2. Petek	Angeli varuhi (3); ● Teofil (Bogomil, Bogoljub), spokornik
3. Sobota	● Evald, muč.; Kandid (Žarko), muč.; Frančišek Borgia, redovnik
4. Nedelja	27. NAVADNA - ROŽNOVENSKA (2); ● Francišek Asiški, red. ust. Prosim za močno vero (Lk 17,5–10)
5. Ponedeljek	● Marcelin, škof; Flavija, mučenka ○
6. Torek	Bruno, redovni ustanovitelj (3); ● Renato, škof
7. Sreda	Rožnovenska Mati božja (3); ● Marko I., papež
8. Četrtek	● Demetrij, muč.; Pelagija, mučenka
9. Petek	Dioniz, škof in tov. muč.; Janez Leonardi, duh. (4) ●
10. Sobota	● Florencij, muč, red.; Hugolin, mučenec
11. Nedelja	28. NAVADNA (2); ● Emilijan (Milan, Milko), škof Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17,11–19)
12. Ponedeljek	Maksimilijan Celjski, muč. (4); ● Serafin, red. ●
13. Torek	● Fatimska Mati božja; Edvard, kralj; Koloman, muč.
14. Sreda	Kalist I., papež, muč. (4); ● Gavdencij (Veselko), škof, muč.
15. Četrtek	Terezija (Zinka) Jezusova, dev., c. u. (3); ● Avrelija, dev.
16. Petek	Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4); ● Gal, opat
17. Sobota	Ignacij Antiohijski, škof, muč. (3); ● Viktor, škof
18. Nedelja	29. NAVADNA - MISIJONSKA (2); ● Luka, evangelist Bog pomaga do pravice (Lk 18,1–8)
19. Ponedeljek	Izak Jogues in kanadski muč; Pavel od Križa (4) ●
20. Torek	● Irena (Miroslava), mučenka; Vendelin, opat ●
21. Sreda	● Uršula, devica, mučenka; Hilarion, opat
22. Četrtek	● Marija Saloma, svetopis. žena; Bertila Boscardin, redovnica
23. Petek	Janez Kapistran, duh. (4); ● Severin iz Kölna, škof
24. Sobota	Anton Maria Claret, škof (4); ● Feliks, škof, muč.
25. Nedelja	30. NAVADNA - ŽEGNANJSKA (2); ● Krizant, muč. Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18,9–14) - sončni čas
26. Ponedeljek	● Lucijan, mučenec; Amand iz Strasbourga, škof
27. Torek	● Vincenc in Sabina, muč.; Frumencij, škof
28. Sreda	Simon in Juda Tadej, apostola (2); ● Cirila, mučenka ●
29. Četrtek	● Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica
30. Petek	● Marcel, škof; Alfonz Rodriguez
31. Sobota	DAN REFORM.; ● Volbenk (Bolfenk), škof; Kvintin mučenec

Oktober

vzhod Sonca
zahod Sonca
dolžina dneva

1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
07.00	07.07	07.13	07.20	07.26	06.34	06.41
18.43	18.33	18.24	18.15	18.06	16.58	16.50
11.43	11.26	11.11	10.55	10.40	10.24	10.09

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut.

Sonce stopi v znamenje Škorpijona 23. oktobra ob 16.59.

Lunine mene: ščip 5. ob 22.12, zadnji krajec 12. ob 13.11, mlaj 20. ob 12.09, prvi krajec 28. ob 12.46.

NOVEMBER

1. Nedelja	VSI SVETI (1); • Cezarij, diakon, mučenec Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5,1–12a)
2. Ponedeljek	Spomin vseh vernih rajnih (1)
3. Torek	Viktorin Ptujski, šk., muč.; Just Tržaški, muč.; Martin Porres, šk. (4) •
4. Sreda	Karel Boromejski, škof (3); • Vital in Agrikola, mučenca ○
5. Četrtek	• Zaharija in Elizabeta, starša Jan. Krstnika; Bertilda, opatinja
6. Petek	Lenart (Narte), opat (4); • Sever, škof, mučenec
7. Sobota	• Engelbert, škof, muč.; Ernest, opat; Vilibrord, škof
8. Nedelja	32. NAVADNA - ZAHVALNA (2); • Bogomir (Mirko), šk. Bog daje večno življenje (Lk 20,27–38)
9. Ponedeljek	Posvetitev lateran. bazilike (2); • Teodor (Božidar)
10. Torek	Leon Veliki, papež, c. u. (3); • Andrej Avelinski, duhovnik
11. Sreda	Martin iz Toursa, škof (3); • Menas, puščavnik ●
12. Četrtek	Jozafat Kunčevič, škof, muč. (3); • Kunibert, škof
13. Petek	Stanislav Kostka, red. (4); • Homobonus, trgovec
14. Sobota	• Nikolaj Tavelić, muč.; Lovrenc O'Toole, škof
15. Nedelja	33. NAVADNA (2); • Albert Veliki, škof, c. u. Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21,5–19)
16. Ponedeljek	Marjeta Škotska, Jedrt (Gertruda) iz Helfe (4); • Otmar, opat
17. Torek	Elizabeta Ogrska, red. (3); • Evfemija in Tekla, mučenki
18. Sreda	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4); • Abdija, prerok
19. Četrtek	• Narsej, škof, mučenec; Barlam, mučenec ●
20. Petek	• Edmund, kralj, mučenec; Feliks Valois, redovnik
21. Sobota	Marijino darovanje (3); • Gelazij I., papež
22. Nedelja	JEZUS KRISTUS, KRALJ VESOLJSTVA (1) Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23,35–43)
23. Ponedeljek	Klemen, papež, muč.; Kolumban, opat (4) •
24. Torek	Andrej Dung-Lac in tov. vietnamski muč. (3); • Flora, dev., muč.
25. Sreda	• Katarina Aleksandrijska, dev., muč.; Erazem, mučenec
26. Četrtek	• Leonard Portomavriški, red.; Valerijan Oglejski, škof
27. Petek	Virgil, ap. Karantanije (4); • Jožef Pignatelli; Marija s čudodelno svetinjo ●
28. Sobota	• Jakob iz Marke, duhovnik; Eberhard, škof
29. Nedelja	1. ADVENTNA (1); • Saturnin, mučenec Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24,37–44)
30. Ponedeljek	Andrej, apostol (2); • Justina, devica

November	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.42	06.49	06.57	07.03	07.10	07.16
zahod Sonca	16.48	16.41	16.35	16.30	16.25	16.21
dolžina dneva	10.06	09.52	09.38	09.27	09.15	09.05

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 9 minut.
 Sonce stopi v znamenje Strelca 22. novembra ob 13.35.
 Lunine mene: ščip 4. ob 06.18, zadnji krajec 11. ob 01.28, mlaj 19. ob 05.27, prvi krajec 27. ob 01.23.

DECEMBER

1. Torek	• Eligij, škof; Natalija (Božena), spokornica
2. Sreda	• Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spokornica
3. Četrtek	Frančišek Ksaver, duh. (3); • Kasijan, mučenec ○
4. Petek	Janez Damaščan, duh., c. u. (4); • Barbara, dev., mučenka
5. Sobota	• Saba (Sava), opat; Gerald iz Brage, škof
6. Nedelja	2. ADVENTNA (1); • Miklavž (Nikolaj), škof Janez Krstnik nas kliče k spreobrnitvi (Mt 3,1–12)
7. Ponedeljek	Ambrož, škof, c. u. (3); • Agaton, mučenec
8. Torek	Brezmadežno spočetje Device Marije (1)
9. Sreda	• Peter Fourier, red.; Valerija, muč.; Abel, očak
10. Četrtek	• Melkijad, papež; Judita, svetopisemska žena ○
11. Petek	Damaz I., papež (4); • Danijel Stilit, puščavnik
12. Sobota	Ivana Frančiška Šantalska, red. (4); • Amalija, mučenka
13. Nedelja	3. ADVENTNA (1); • Lucija, devica, mučenka Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11,2–11)
14. Ponedeljek	Janez od križa, duh., c. u. (3); • Spiridion (Dušan), škof
15. Torek	• Kristina (Krista), dev.; Marija K. di Rossa, red. ust.
16. Sreda	• Albina, dev., muč.; Adelhajda (Adela), cesarica
17. Četrtek	Lazar iz Betanije; Jolanda, devica
18. Petek	• Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof ●
19. Sobota	Urban V., papež; Favsta, spokornica; Tea, mučenka • kvatre
20. Nedelja	4. ADVENTNA (1); • Evgenij in Makarij, mučenca Jezusova mati je iz Davidovega rodu (Mt 1,18–24)
21. Ponedeljek	Peter Kanizij, duh., c. u. (4); • Severin, škof
22. Torek	• Demetrij, muč.; Frančiška Cabrini, redovnica
23. Sreda	Janez Kancij, duh., c. u. (4); • Viktorija, dev., muč.
24. Četrtek	Sveti večer; • Adam in Eva; Hermina (Irma), dev.
25. Petek	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) O Jezusovem rojstvu (Lk 2,1–14; Lk 2,15–20; Jn 1,1–18)
26. Sobota	DAN SAMOSTOJNOSTI; • Štefan, prvi mučenec (1) ●
27. Nedelja	SV. DRUŽINA (2); • Janez Evangelist, apostol Jožef po božji volji reši Sv. družino (Mt 2,13–15.19–23)
28. Ponedeljek	Nedolžni otroci, mučenci (2); • Kastor in tov. mučenci
29. Torek	Tomaž Becket, škof, mučenec (4); • David, kralj
30. Sreda	• Roger, škof, Evgen, škof
31. Četrtek	Silvester, papež (4); • Melanija, opatinja

December	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.23	07.29	07.34	07.38	07.41	07.43	07.44
zahod Sonca	16.18	16.17	16.17	16.18	16.20	16.22	16.26
dolžina dneva	08.55	08.48	08.43	08.40	08.39	08.39	08.42

Do 22. decembra se dan skrajša za 16 minut, potem pa podaljša do konca meseca za 3 minute.

Sonce stopi v znamenje Kozoroga 22. decembra ob 02.56. Začetek zime. Lunine mene: ščip 3. ob 16.19, zadnji krajec 10. ob 18.53, mlaj 18. ob 23.42, prvi krajec 26. ob 11.46.

Mali kalendarij za leto 1999

Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij
1 Pe Novo leto	1 Po Brigita	1 Po Albin	1 Če Vel. četrtrek	1 So Jožef Delavec	1 To Justin
2 So Bazilij	2 To Svečnica	2 To Neža	2 Pe ++ Vel. petek	2 Ne 5. velikonočna	2 Sr Marcelin
3 Ne 2. po božiču	3 Sr Blaž	3 Sr Kunigunda	3 So Vel. sobota	3 Po Filip, Jakob	3 Če Sv. Reš. telo in kri
4 Po Angela Fol.	4 Če Andrej	4 Če Kazimir	4 Ne VELIKA NOČ	4 To Florianj	4 Pe Francišek
5 To Simeon, Milena	5 Pe Agata	5 Pe Evzebij	5 Po Velikon. ponedeljek	5 Sr Gotard	5 So Bonifacij
6 Sr Trije kralji	6 So Pavel	6 So Fridolin	6 To Irenej	6 Če Dominik	6 Ne 11. navadna
7 Če Rajmund Pen.	7 Ne 5. navadna	7 Ne 3. postna	7 Sr Janez de la Salle	7 Pe Gizela	7 Po Robert
8 Pe Severin	8 Po Prešernov dan	8 Po Janez od Boga	8 Če Albert	8 So Viktor	8 To Medard
9 So Julijan	9 To Apolonija	9 To Franciška	9 Pe Marija Klopaj.	9 Ne 6. velikonočna	9 Sr Primož, Felicijan
10 Ne Jezusov krst	10 Sr Sholastika	10 Sr 40 mučencev	10 So Ezekijel	10 Po Antonin	10 Če Bogumil
11 Po Pavlin Oglej.	11 Če Lurška MB	11 Če Sofronij	11 Ne 2. vel. - bela n.	11 To Žiga	11 Pe Srce Jezusovo
12 To Aclred	12 Pe Evlalija	12 Pe + Gregor Veliki	12 Po Lazar	12 Sr Leopold	12 So Mar. srce
13 Sr Hilarij	13 So Katarina	13 So Kristina	13 To Martin	13 Če Vnebohod	13 Ne 12. navadna
14 Če Feliks N.	14 Ne 6. navadna	14 Ne 4. postna	14 Sr Lidvina	14 Pe Bonifacij	14 Po Elizej
15 Pe Pavel Pušč.	15 Po Jordan	15 Po Klemen Dvorak	15 Če Anastazija	15 So Zofija	15 To Vid
16 So Marcel	16 To Julijana, pust	16 To Hilarij, Tacijan	16 Pe Bernardka	16 Ne 7. velikonočna	16 Sr Francišek Regis
17 Ne 2. navadna	17 Sr ++ Pepelnica	17 Sr Patrik	17 So Rudolf	17 Po Jošt	17 Če Gregor Barbarigo
18 Po Suzana	18 Če Simeon	18 Če Ciril Jeruz.	18 Ne 3. velikonočna	18 To Janez L.	18 Pe Marcel
19 To Kanut	19 Pe + Konrad	19 Pe + Jožef, mož DM	19 Po Leon	19 Sr Peter Celestin	19 Sr Romuald
20 Sr Boštjan	20 So Sadot	20 So Klavdija	20 To Hilda	20 Če Bernardin	20 Ne 13. navadna
21 Če Neža	21 Ne 1. postna	21 Ne 5. postna	21 Sr Anzelm	21 Pe Teobald	21 Po Alojzij
22 Po Vincencij	22 Po Marjeta	22 Po Lea	22 Če Leonid	22 So Renata	22 To Pavlin
23 So Ildefonz	23 To Polikarp	23 To Turibij	23 Pe Jurij	23 Ne Binkošti	23 Sr Agripina
24 Ne 3. navadna	24 Sr Marija	24 Sr Dionizij	24 So Fidelis	24 Po Marija Mati Cerkve	24 Če Janez Krstnik
25 Po Spreobr. Pavla	25 Če Taras	25 Če Gospodovo oznanj.	25 Ne 4. velikonočna	25 To Beda Castilj.	25 Pe Viljem, Dan državn.
26 To Timotej, Tit	26 Pe + Matilda	26 Pe + Evgenija	26 Po Pashazij	26 Sr Filip Neri	26 So Vigilij
27 Sr Angela	27 So Gabrijel ZMB	27 So Rupert	27 To Cita, Dan upora	27 Če Avgustin	27 Ne 14. navadna
28 Če Tomaž Akv.	28 Ne 2. postna	28 Ne Cveta	28 Sr Peter Chanel	28 Pe German	28 Po Irenej
29 Pe Valerij		29 Po Bertold	29 Če Katarina	29 So Maksim	29 To Peter, Pavel
30 So Martina		30 To Amadej	30 Pe Pij V.	30 Ne Presv. Trojica	30 Sr Prvi muč. rim. C.
31 Ne 4. navadna		31 Sr Modest		31 Po Mar. obiskanje	

Mali kalendarij za leto 1999

Julij	Avgust	September	Oktober	November	December
1 Če Estera	1 Ne 19. navadna	1 Sr Egidij	1 Pe Terezija DJ	1 Po Vsi sveti	1 Sr Eligij
2 Pe Oton	2 Po Evzebij	2 Če Maksima	2 So Angeli varuhi	2 To Spomin vernih rajnih	2 Če Bibijana
3 So Tomaž	3 To Lidija	3 Pe Gregor Veliki	3 Ne 28. navadna - rožno.	3 Sr Viktorin Pujski	3 Pe František Ksaver
4 Ne 15. navadna	4 Sr Janez Vianey	4 So Rozalija	4 Po František Asiški	4 Če Karel Boromejski	4 So Barbara
5 Po Ciril, Metod	5 Če Marija Snežna	5 Ne 24. navadna	5 To Marcelin	5 Pe Zaharija, Elizabeta	5 Ne 2. adventna
6 To Marija Goretti	6 Pe Jezusovo spreminjenje	6 Po Petronij	6 Sr Bruno	6 So Lenart	6 Po Miklavž
7 Sr Vilibald	7 So Dominik	7 To Marko križevčan	7 Če Rožnovenska MB	7 Ne Zahvalna	7 To Ambrož
8 Če Kilijan	8 Ne 20. navadna	8 Sr Marijino rojstvo	8 Pe Demetrij	8 Po Bogomir	8 Sr Brezmadežna
9 Pe Veronika	9 Po Jaroslav	9 Če Peter Klaver	9 So Dionizij	9 To Božidar	9 Če Peter Fourier
10 So Amalija	10 To Lovrenc	10 Pe Nikolaj Tavelič	10 Ne 29. navadna	10 Sr Leon Veliki	10 Pe Melkijad
11 Ne 16. navadna	11 Sr Klara	11 So Prot, Hijacint	11 Po Emilijan	11 Če Martin	11 So Damaz
12 Po Mohor, Fortunat	12 Če Evplij	12 Ne 25. navadna	12 To Maksimilijan Celjski	12 Pe Jozafat	12 Ne 3. adventna
13 To Henrik	13 Pe Poncijan, Hipolit	13 Po Janez Zlatousti	13 Sr Edvard	13 So Stanislav Kostka	13 Po Lucija
14 Sr Kamil	14 So Maksimilijan Kolbe	14 To Povišanje sv. Križa	14 Če Kalist I.	14 Ne 31. navadna	14 To Janez od Križa
15 Če Bonaventura	15 Ne Marijino vnebovstetje	15 Sr Žalostna MB	15 Pe Terezija Jezusova	15 Po Leopold	15 Sr Kristina
16 Pe Karmelska MB	16 Po Rok	16 Če Kornelij	16 So Hedvika	16 To Jedrt	16 Če Albina
17 So Aleš	17 To Hijacint	17 Pe Robert Belarmin	17 Ne 30. navadna	17 Sr Elizabeta	17 Pe Lazar
18 Ne 17. navadna	18 Sr Helena	18 So Jožef Kupertin	18 Po Luka	18 Če Roman	18 So Teotim
19 Po Arsen	19 Če Janez Eudes	19 Ne 26. navadna	19 To Pavel od Križa	19 Pe Narsej	19 Ne 4. adventna
20 To Marijeta	20 Pe Bernard	20 Po Evstahij	20 Sr Irena	20 So Edmund	20 Po Evgen
21 Sr Lovrenc	21 So Pij X.	21 To Matej	21 Če Uršula	21 Ne KRISTUS KRALJ	21 To Peter Kanizij
22 Če Marija Magdalena	22 Ne 22. navadna	22 Sr Tomaž Vilanovski	22 Pe Marija Saloma	22 Po Cecilija	22 Sr Demetrij
23 Pe Brigita	23 Po Roza iz Lime	23 Če Paternij	23 So Janez Kapistran	23 To Klemen	23 Če Janez Kancij
24 So Krištof	24 To Remej	24 Pe Rupert	24 Ne 31. navadna	24 Sr Krizogon	24 Pe Adam, Eva
25 Ne 18. navadna	25 Sr Ludvik	25 So Avrelija	25 Po Krizant	25 Če Katarina Aleksandrijska	25 So Božič
26 Po Ana, Joahim	26 Če Ivana	26 Ne 27. navadna	26 To Lucijan	26 Pe Leonard Portomavriški	26 Ne Sv. družina, [tefan]
27 To Gorazd, Kliment	27 Po Monika	27 Po Vincenc Pavelski	27 Sr Vincenc, Sabina	27 So Virgil	27 Po Janez Evangelist
28 Sr Viktor	28 So Avguštin	28 To Venceslav	28 Če Simon, Juda	28 Ne 1. adventna	28 To Nedolžni otroci
29 Če Marta	29 Ne 23. navadna	29 Sr Mihael, Gabrijel, Rafael	29 Pe Narcis	29 Po Saturnin	29 Sr Tomaž Becket
30 Pe Peter Krizolog	30 Po Feliks	30 Če Hieronim	30 So Marcel	30 To Andrej	30 Če Rajner
31 So Ignacij	31 To Rajmund		31 Ne Žegnanjska		31 Pe Silvester

PRAZNIKI V LETU 1998

Bogoslužno leto se prične na 1. adventno nedeljo 30. 11. 1997 in traja do 1. adventne nedelje 29. 11. 1998. Pri nedeljskih mašah berila iz leta C (Lk).

Poletni čas: Na poletni čas (kazalci za eno uro naprej) preidemo v noči na zadnjo nedeljo v marcu (**29. 3.**), na srednjeevropski čas se vrnemo v noči na zadnjo nedeljo v oktobru (**25. 10.**, kazalci za eno uro nazaj).

[illegible]

1. Zapovedani prazniki: Poleg nedelj so v letu 1998 zapovedani prazniki: **Telovo** (Sv. Rešnje telo) – 11. junija; **Veliki šmaren** (Marijino vnebovzetje) – 15. avgusta; **Vsi sveti** – 1. novembra; **Božič** – 25. decembra.

2. Nezapovedani prazniki: Novo leto – 1. 1.; Sv. Trije kralji – 6. 1.; Svečnica – 2. 2.; Sv. Jožef – 19. 3.; Gospodovo oznanjenje – 25. 3.; Velikonočni ponedeljek – 13. 4.; Vnebohod – 21. 5.; Sv. Peter in Pavel – 29. 6.; Mali šmaren – 8. 9.; Brezmadežna – 8. 12.; Sv. Štefan – 26. 12.

3. Premakljivi prazniki: Pepelnica – 25. 2.; Velika noč – 12. 4.; Vnebohod – 21. 5.; Binkošti – 31. 5.; Sv. Trojica – 7. 6.; Telovo – 11. 6.; Misijonska n. – 18. 10.; Žegnanjska n. 25. 10.; Zahvalna n. – 8. 11.; Kristus Kralj – 22. 11.; 1. adv. n. – 29. 11.

4. Verski prazniki, ki so poleg nedelj dela prosti: Velikon. pon. – 13. 4.; Marijino vnebovzetje – 15. 8.; Dan reformacije – 31. 10.; Božič – 25. 12.

[illegible]

Pravoslavni prazniki: Božič – 7. 1.; Novo leto 1998 – 14. 1.; Velika noč – 19. 4.; Vnebohod – 28. 5.; Binkošti – 7. 6.; Marijino vnebovzetje – 28. 8.

Judovski prazniki: Pasha – 11. do 18. 4.; Novo leto (1. tišri 5759) – 21. 9.; Praznik sprave – 30. 9.; Šotorski praznik – 5. 10.; Veselje nad postavo – 13. 10.; Praznik luči – 14. 12.

Muslimanski prazniki: 19. ramadan 1418 – 18. 1.; Id-ul-Fitr, 1. šavval – 30. 1.; Gorban, 10. zul-ka-da – 9. 3.; Novo leto, 1. moharram 1419 – 28. 4.

NAVADNO LETO 1998

ima 365 dni, začne se s četrtkom in konča s četrtkom. Februar ima 28 dni.

Zlato število **IV**

Sončev krog **19**

Epakta **2**

Nedeljska črka **D**

Rimsko število **6**

Letni vladar **Merkur**

VIDNOST PLANETOV 1998

MERKUR je na nebu vedno blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj sploščena elipsa in je največja navidezna oddaljenost od Sonca odvisna od Merkurjeve trenutne lege na tiru in istočasne lege Zemlje. Merkur lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim delom obzorja po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred vzhodom Sonca.

Na večernem nebu je letos viden ob datumih okoli 20. III., 17. VII. in 11. XI., na jutranjem nebu pa ob datumih okoli 6. I., 4. V., 31. VIII. in 20. XII. Merkur sreča Luno 27. I., 24. IV., 24. V., 25. VI., 25. VII., 21. X., 20. XI. in 17. XII., Venero 26. I., 26. VIII., 11. IX., Mars 11. III., 30. III., 5. VIII., Saturn 12. V., Uran 8. II., Neptun 2. II., od zvezd pa Antares v Škorpionu 9. XI. in 22. XII., Poluks v Dvojčkih 27. VI. in Regul v Levu 7. IX.

VENERA na začetku leta ni vidna, saj je 16. I. v spodnji konjunkciji s Soncem. Sredi februarja jo že najdemo kot Danico okoli 5,00 nad vzhodnim obzorjem. Dne 20. II. doseže največji sij (-4,6 m). Venera se postopoma navidezno oddaljuje od Sonca in prihaja v ugodnejše lege za opazovanje. Dne 27. III. je v največji navidezni razdalji 47 stopinj zahodno od Sonca in vzide okoli 4,00. Nato se navidezno spet približuje Soncu: sredi maja vzide ob 4,00, sredi julija ob 3,20, sredi septembra ob 5,35. Polagoma izgineva v Sončevih žarkih in pride 30. X. v zgornjo konjunkcijo, to je lego, ko je Sonce med Zemljo in Venero. V decembru se pojavi kot Večernica na večernem nebu. Sredi meseca zahaja okoli 17.00.

Venera sreča Luno 27. I., 23. II., 24. III., 23. IV., 22. V., 21. VI., 21. VII. in 20. VIII., Merkur 26. I., 26. VIII. in 11. IX., Mars 5. VIII. Jupiter 23. IV., Saturn 29. V., Uran 19. III., Neptun 9. I. in 7. III., od zvezd pa Aldebaran v Biku 3. VII., Poluks v Dvojčkih 8. VIII. in Regul v Levu 6. IX.

MARS je na začetku leta večerni planet, zahaja v zgodnjih večernih urah: sredi januarja ob 19,00, sredi marca ob 19,15. V maju ni viden, ker je

12. V. v konjunkciji s Soncem. V drugi polovici junija se pojavi na jutranjem nebu. Tedaj se giblje v ozvezdju Bika. Postopoma vzhaja vedno prej: sredi julija ob 4,00, sredi septembra ob 3,20, sredi novembra ob 1,40. Ob koncu leta je v ozvezdju Device in vzhaja okoli 1,00.

Mars sreča Luno 1. I., 30. I., 27. II., 22. VII., 19. VIII., 17. IX., 16. X., 13. XI. in 12. XII., Merkur 11. III., 30. III. in 5. VIII., Venero 5. VIII., Jupiter 21. I., od zvezd pa Poluks v Dvojčkih 11. VIII. in Regul v Levu 6. X.

JUPITER na začetku leta ni primeren za opazovanje, ker je 23. II. v konjunkciji s Soncem. Sredi marca vzide v ozvezdju Vodnarja ob 5,50, sredi aprila okoli 5,00, potem vzhaja vedno bolj zgodaj, tako ga lahko na začetku julija vidimo na nebu že vso drugo polovico noči. Dne 18. VII. spremeni smer svojega navideznega gibanja v obratno. V najprimernejše lege za opazovanje pride v septembru, saj je 16. IX. v opoziciji s Soncem in je tedaj viden vso noč. Sredi oktobra zaide ob 4,30. Po zastoju 14. XI. se giblje Jupiter spet napredno. Zahaja vedno prej, v decembru že pred polnočjo.

Jupiter sreča Luno 2. I., 29. I., 26. III. (okultacija), 23. IV., 21. V., 17. VI., 14. VII., 11. VIII., 7. IX., 4. X., 31. X., 28. XI. in 25. XII., Venero 23. IV. in Mars 21. I.

SATURN se giblje celo leto med ozvezdjema Rib in Ovna. Sredi januarja zaide ob 23,35. Nato zahaja vedno bolj zgodaj: sredi februarja ob 21,45, sredi marca ob 20,10. V aprilu ni viden, saj pride 13. IV. v konjunkcijo s Soncem. V juniju se pojavi na jutranjem nebu: sredi meseca vzide ob 2,40, potem pa vedno prej, ker se navidezno oddaljuje od Sonca. Dne 16. VIII. spremeni smer svojega navideznega gibanja v obratno. Primeren za opazovanje je v oktobru in novembru, ker je 23. X. v opoziciji s Soncem in je tedaj viden vso noč. Sredi decembra zaide ob 2,45. Po zastoju 30. XII. se giblje spet napredno.

Saturn sreča Luno 5. I., 1. II., 1. III. 23. V., 19. VI., 17. VII., 13. VIII., 9. IX., 7. X., 3. XI., 30. XI. in 28. XII., Merkur 12. V. in Venero 29. V.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Celo leto se giblje v ozvezdju Kozoroga. V konjunkcijo s Soncem pride 28. I., zato na začetku leta ni viden. Dne 17. V. je v zastoju in je viden po 2,00. V opozicijo s Soncem pride 3. VIII., tedaj je vso noč nad obzorjem. Dne 19. X. je spet v zastoju in zaide okoli 1,00.

Uran sreča Luno 24. II., 24. III., 20. IV., 18. V., 14. VI., 11. VII., 7. VIII., 4. IX., 1. X., 28. X., 25. XI., in 22. XII., Merkur 8. II. in Venero 19. III.

NEPTUN je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. Celo leto se giblje v ozvezdju Kozoroga. V zastoju je 4. V. in je tedaj viden v drugi

polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 23. VII., zato je tedaj vso noč nad obzorjem. Dne 11. X. je spet v zastoju in je viden v prvi polovici noči. Neptun sreča Luno 24. II., 23. III., 20. IV., 17. V., 13. VI., 10. VII., 7. VIII., 3. IX., 30. IX., 28. X., 24. XI., 21. XII., Merkur 2. II., Venero 9. I., 7. III.

PLUTON, deveti, najoddaljenejši znani planet, je v opoziciji s Soncem 28. V., v konjunkciji pa 30. XI. Letos se giblje v ozvezdju Kačenosca.

Pregled vidnosti: Venera je od februarja do oktobra Danica, v decembru pa Večernica. **Mars** je na začetku leta viden le v večernih urah, v maju ni viden, v juliju je jutranji planet, ob koncu leta je viden v drugi polovici noči. **Jupiter** je na začetku leta viden le v večernih urah, v februarju ni viden, ob koncu aprila je jutranji planet. V juliju je viden vso drugo polovico noči, v septembru vso noč, ob koncu leta zaide pred polnočjo. **Saturn** je viden na začetku leta v prvi polovici noči, v aprilu ni viden, v juliju viden v drugi polovici noči, v oktobru vso noč, ob koncu leta v prvi polovici noči.

MRKI 1998

V letu 1998 sta le dva Sončeva mrka:

Dne 26. februarja je POPOLN SONČEV MRK, ki pri nas ni viden.

Dne 21./22. avgust je KOLOBARJASTI SONČEV MRK; pri nas ni viden.

Opomba: Vsi navedeni časi so v srednjeevropskem času, od 29. marca do 25. oktobra pa v poletnem času.

Radost

*Kako naj se zahvalim Ti, Gospod,
da si dopustil
dočakati mi tudi to pomlad.*

*Dal pticam si peruti,
da s pesmijo poljan veselje
javijo višavam.
Dal drevju listje si,
izvire nove rekam,
vrtove s cvetjem okrasil.*

*In v mojem trudnem srcu
prebudil novo nado si;
odsev s peruti njenih
na mojo pot je pal:
tegà, da med ljudmi živim,
ni več mi žal.*

Ante Jakšič (prevedel Martin Silvester)

NADŠKOF IN METROPOLIT

MSGR. DR. FRANC RODE

Ob začetku obreda v stolnici

Fotoarhiv Družine

Ljubljanski nadškof in metropolit msgr. Franc Rode je bil rojen 23. 9. 1934 v Ljubljani kot sedmi otrok v zdravi krščanski družini. Njegovi starejši bratje in sestre so bili rojeni na Rodici pri Domžalah, kjer je Franci preživel svoje otroštvo. Po vojni se je Rodetova družina najprej umaknila na Koroško, kjer so okušali bridko usodo v taboriščih v Judenburgu, Lienzu in Spittalu. Končno so se naselili v Argentino.

Rodetovo šolanje je bilo izredno pestro. Leta 1942 je začel hoditi v nemško šolo v Jaršah in Domžalah, nato je obiskoval dve leti in pol slovenske šole v taboriščih.

V Argentini je končal gimnazijo in filozofijo v španskem jeziku. Po odločitvi za duhovniški poklic in po vstopu v Misijonsko družbo lazaristov leta 1952 so ga predstojniki najprej poslali študirat teologijo v Rim na Gregorijansko univerzo, čez eno leto, po zaobljubah, v Pariz, kjer je na Katoliškem inštitutu leta 1960 napravil licenciat iz teologije in bil posvečen v duhovnika. Od leta 1960 do 1963 je sledila specializacija iz osnovnega bogoslovja, leta 1963 je promoviral z zelo odmevno doktorsko disertacijo o modernističnem gibanju v Cerkvi. Izobraževal se je torej v več deželah in v več jezikih. Francosko, špansko in italijansko govori tako brezhibno kakor svojo materinščino. Zelo dobro govori nemško, angleško in hrvaško, razume tudi portugalsko in rusko. Jasno je, da je doma tudi v latinščini, doslej uradnem jeziku Cerkve. Nadškof Rode vedno znova preseneča s svojim izvrstnim poznavanjem svetovne književnosti in zgodovine.

Po vrnitvi v domovino leta 1965 je bil ravnatelj lazaristovskih bogoslovcev v Šentjakobu ob Savi in šest let vizitator lazaristov. Leta 1969 je postal honorarni predavatelj za misiologijo in zgodovino nekrščanskih ver-

Razmišljanje o življenju, ki mineva – nadškof in predsednik

Fotoarhiv Družine

stev na Teološki fakulteti v Ljubljani. Leta 1970 prevzel predavanja osnovnega bogoslovja in modernega ateizma. Leta 1971 je postal docent in 1976 izredni profesor. Poleg navedenih predmetov smo študentje z zanimanjem poslušali tudi njegova odlična specialna predavanja o P. Claudelu, R. Guardiniju, B. Pascalu idr. – Leta 1981 ga je kardinal Paul Poupard poklical v Rim kot svojega najožjega sodelavca. 1982 je postal podtajnik Tajništva za neverujoče v Vatikanu, leta 1987 tajnik iste vatikanske ustanove. Leta 1993 je postal tajnik Papeškega sveta za kulturo.

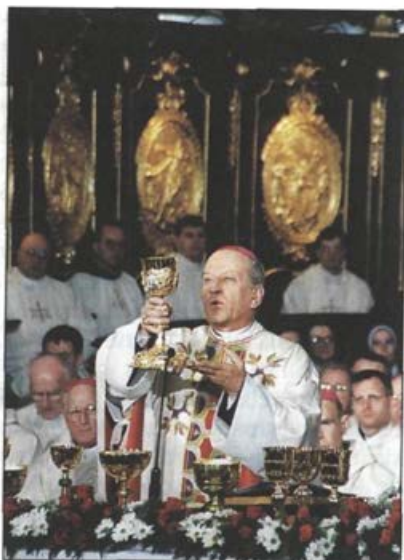
Od leta 1987 je konzultor Papeškega sveta za migracijo in turizem ter Papeškega sveta za medverski dialog. Od leta 1993 je član Papeške komisije za cerkveno kulturno dediščino in Papeškega sveta za Latinsko Ameriko. Od 1997 je član Papeškega sveta za kulturo.

Od leta 1981 je član Slovenske teološke akademije v Rimu. Od leta 1989 častni član Ekvadorskega katoliškega filozofskega društva in častni gost mesta Quito. Od leta 1994 je častni član Papeške mednarodne marijanske akademije. Leta 1993 je postal častni prelat Njegove Svetosti in leta 1995 vitez Državnega reda za zasluge (Francija). Leta 1997 je bil imenovan za viteza in velikega priorja reda Božjega groba v Jeruzalemu in za častnega kaplana Malteškega viteškega reda.

*Moje telo je res jed in moja kri je
res pijača – za obilje življenja!*

Fotoarhiv Družine

S predavanji je sodeloval na številnih mednarodnih kongresih, med drugim: mednarodni misijološki kongres v Rimu (1975); simpozij Tajništva za neverujoče na Dunaju (1984); mednarodni kongres na univerzi Urbaniana v Rimu (1985); predavanje na Katoliški akademiji v Freiburgu, Nemčija (1985); simpozij o religiji in humanizmu v javnem življenju, Amsterdam (1988); mednarodno srečanje o znanosti, visoki tehnologiji in veri, Hong Kong (1988); 3. svetovni kongres krščanske filozofije, Quito (1989); mednarodni simpozij o vlogi civilizacije pri gradnji skupnega evropskega doma, Klingenthal -Strasbourg (1989); evropsko srečanje o možnostih in nevarnostih za Cerkev, Speyer (1990); ciklus predavanj na Institutu za svetovno zgodovino, Moskva (1990); predavanje na Institutu Jacques Maritain o skupnem evropskem domu, Ancona (1990); mednarodni simpozij o izmenjavi idej, ljudi in stvari med vzhodom in zahodom, Univerza v Vidmu, Italija (1990); mednarodni simpozij o razvoju odnosov med Cerkvijo in državo v evropski kulturi, Dunaj (1990); sredozemski simpozij o religijah in laičnosti v sredozemskem prostoru, Neapelj (1991); mednarodni simpozij o demokraciji in moralnih vrednotah, Moskva (1991); mednarodni kongres o nacionalnem vprašanju v srednji in južni Evropi, Dunaj (1992); simpozij o novih religioznih gibanjih, Quito (1992); predavanje o slovenski nacionalni zavesti, »Draga 92«, Opčine (1992); evropski kongres o novi verski svobodi, Praga (1992); srečanje na madžarskem pastoralnem institutu s predavanjem o teologiji pred izzivi postmoderne, Budimpešta (1993); mednarodni simpozij o vlogi krščanstva pri oblikovanju istovetnosti evropskih narodov, Klingenthal-Strasbourg (1993); simpozij o teologiji in filozofiji v dialogu, Neapelj (1993); nemško-francoski simpozij o kristjanih v evropskih politiki, Royaumont pri Parizu (1994); špansko srečanje o krščanski kulturi za tretje tisočletje, Madrid (1995); mednarodni kongres o sekularizmu in prihodnosti vere, Univerza Urbaniana v Rimu (1995); mednarodno srečanje katoliških študentov, Santiago de Compostela (1996).

Nadškof dr. Franc Rode je spisal naslednje teološke in strokovne knjige: *Le miracle dans la controverse moderniste*, Paris, Beauchesne 1965, 287 str. – *Uvod v moderni ateizem*, Tinje, Dom prosvete 1977, 199 str. – *Teologija zgodovine*, Ljubljana, Naše tromostovje 1977, 75 str. – *Živa verstva*, Celje, Mohorjeva družba 1977, 157 str. – *Kriterij krščanstva v pluralistični družbi*, Tinje, Dom prosvete 1977, 95 str. – *Mesec dni na Rdečem otoku*, Ljubljana, Rakovnik 1980, 80 str. – *Ožarjeno bivanje*, Ljubljana, Družina 1982, 206 str. – *Fe y ateismo en el mundo*, Madrid, BAC 1990, 286 str. – *Eglise, nations et démocratie*, Paris, Beauchesne 1993, 139 str. (slov. prevod izide pri Mohorjevi družbi 1997). – *Spomin, zavest, načrt Cerkve na Slovenskem*, Ljubljana, Družina 1995, 183 str. – *Za čast dežele*, Ljubljana, Družina 1997, 147 str. – *Stati inu obstat*, Ljubljana, Rakovnik 1997, 57 str.

Poleg teh samostojnih publikacij je dr. Rode napisal zelo veliko znanstvenih in strokovnih razprav in člankov, ki so bili objavljeni doma in po svetu v raznih jezikih. – Ob svoji predavateljski in pisateljski dejavnosti je dr. Rode vedno rad sodeloval tudi v dušnem pastirstvu. Vsako leto je imel tečaje duhovnih vaj za duhovnike in bogoslovce, pridigal je ob številnih slovesnostih in oznanjal evangelij.

Rodetova vsestranska razgledanost v teologiji, zgodovini, književnosti, kulturi in umetnosti je vseskozi zaznamovana z njegovo neomajno ljubeznijo do Cerkve in slovenstva. »To je ljubezen do krščanstva z edinoznačnim sporočilom, ki premaguje sile smrti in obupa in je neločljiva sestavina naše istovetnosti, ljubezen do Cerkve, ki na trgu idej 'edina govori slovensko' (Justin Stanovnik) in nas hkrati uči jezika vesoljnosti, časovno pa nas spremlja od Karantanije do samostojne Slovenije in nas povezuje z našimi predniki v nepretrgani verigi od 8. stoletja dalje. To je končno ljubezen do kulture, ki v evropskem prostoru nosi neizbrisen pečat krščanskosti in so jo slovenski rodovi skozi stoletja gradili s tolikimi žrtvami, dolgoročno pa se je izkazala kot pglaviti dejavnik naše državnosti.« Tako je avtor povzel svoja razmišljanja o slovenstvu, krščanstvu in kulturi, objavljena v izvrstni knjigi *Za čast dežele*. »Takšen, nahanjen z ljubeznijo in s kulturo, je stopil na razgledišče čez Kristusov vinograd pod Triglavom« (A. Rebula).

Sveti oče Janez Pavel II. je prelata Rodeta dne 5. marca 1997 imenoval za novega ljubljanskega nadškofa in metropolita. Slovesnost škofovskega posvečenja je bila na belo nedeljo, 6. aprila 1997, v ljubljanski stolnici. Naslednji dan, 7. aprila 1997, je nadškof dr. Rode uradno prevzel vodstvo ljubljanske nadškofije in s tem postal 33. ljubljanski škof. Za svoje škofovsko geslo si je izbral pomenljive besede »Stati inu obstat«.

Kot predsednik Slovenske škofovske konference je nadškof Rode najavil slovensko sinodo pred letom 2000 z geslom »Izberi življenje!« Kot

nadpastir si je zastavil številne cilje in naloge v blagor Cerkve na Slovenskem in vsega našega ljudstva. V ospredje svojega pastoralnega prizadevanja je postavil skrb za oznanjevanje evangelija in s tem v zvezi poudaril zgodovinsko vlogo in poslanstvo Cerkve v našem narodu včeraj, danes in jutri. Na pragu novega tisočletja nam nadškof in metropolit Rode prebuja in izpričuje gotovost kristjana s ponosno in osrečujočo vero v Kristusa, zmagovalca in odrešenika.

Anton Štrukelj

POT, KI SE NE NEHA V PARIZU

Svetovni dan mladih 1997

Takšen, kakršen je bil Pariz od 18. do 24. avgusta 1997, verjetno ne bo več tako kmalu. Pomlajen, mladostno sproščen, igrivo razposajen. Ko se gneteš v množici kakih 750.000 ljudi vseh mogočih barv in jezikov, se ti zazdi, da je ves svet mlad.

Svetovni dan mladih je srečanje, ki vsaki dve leti zbere v eni izmed večjih svetovnih prestolnic množice verne mladine. Pridejo iz župnij, različnih gibanj in skupnosti, skavtskih skupin. Mlada katoliška Cerkev v malem, kratka. Zgodovina tovrstnih srečanj sega v leto 1984, ko se je za cvetno nedeljo v Rimu zbralo 300.000 mladih z vsega sveta. Očitno je bilo,

Rjaveče železje in razigrana mladost

Foto avtor članka

da takšna srečanja mlade pritegnejo in nagovorijo, zato so z njimi nadaljevali. Pariško srečanje je bilo tako že šesto po vrsti.

Še preden so prišli v Pariz, je večina vseh udeležencev svetovnega dneva skoraj teden dni preživela po francoskih škofijah. V tem tednu so se z gostitelji stkale številne vezi. Čeprav se je po družinah velikokrat zgodilo, da so bile kretnje ob francoskem včasih kar pretiranem spoštovanju do lastnega jezika in kulture ter neznanju tujih jezikov edino sporazumevalno sredstvo, s katerim

Glasbeniki med slovensko mašo v Créteilu

Foto avtor članka

se je dalo dogovoriti le bistveno, pa so Francozi v stiku s tujci pogosto začutili nekaj velikega: veselje njihovih mladih gostov nad tem, da so verni kristjani. »Vaša navzočnost je čudovito pričevanje za nekoliko zaspano francosko Cerkev,« mi je zaupal eden izmed francoskih vernikov, ki se je že veselil sadov svetovnega dneva mladih. Skušnjavo utrujenosti in naveličanosti, ki kristjana hitro lahko zaziblje v dremež, smeh in pesem mladih vernikov hitro odpodita.

Kjerkoli si se znašel v Parizu, povsod skupinice ali posamezniki s čepicami, majicami, značkami svetovnega dneva mladih. Še bolj kot vse drugo je bila prepoznavno znamenje »naših« dobra volja, ki se je ob srečanju ene skupine z drugo pokazala v spontanem tlesku dlani ali živahnih vzklikih. »Meddržavnih stikov« ni bilo malo, če vemo, da so v francosko prestolnico priromali predstavniki mladih iz 140 držav.

Največ pozdravov in izrazov navdušenja je bil seveda deležen papež, prvič na Marsovem polju pod Eifflovim stolpom. »Viva el papa!« ni nehalo odmevati, zato so morali papežev sicer predvideni govor umakniti s programa. Tako smo si toliko boljše zapomnili papeževo očetovsko željo, naj dobro spimo, in njegovo hudomušno domislico, da je inženir Eiffel zgradil ta stolp prav zato, da se pod njim lahko srečamo mladi ob koncu drugega tisočletja.

Mladi na Marsovem polju

Foto avtor članka

Vročina je bila v tistih dneh v Parizu neizprosna, gneča na podzemni železnici in na ulicah, predvsem tistih, ki so vodile na srečanja s papežem, nepopisna, utrujenost po toliko kratkih nočeh pa je tudi včasih že spravljal v omotičnost (večina Slovencev je zaradi velike oddaljenosti okolice mesta Créteil, ki je že na zunanjem robu Pariza, hodila spat ob enih zjutraj in vstajala ob šestih, da je bilo še mogoče priti do jutranje molitve po župnijah). Toda vsak stik s papežem je bil prava osvježitev. Tako kot v Postojni, je bilo mogoče ob vsakem srečanju z njim začutiti njegovo prijateljsko

toplino, skrb za nas in našo prihodnost. »On je eden redkih, ki živi to, kar govori,« je marsikdo pripomnil ob besedah Janeza Pavla II.

Posebej slovesno je bilo srečanje z njim v soboto, 23. avgusta, ko so mladi katehumeni iz Kambodže, Kenije, Ruande, Kitajske, Rusije, Kube, Združenih držav Amerike, Francije in Burkine Faso prejeli krst. Z njimi smo doživljali novo rojstvo. O tem, da se je treba »ponovno roditi«, je govoril tudi papež v razmišljanju o Jezusovem srečanju z Nikodemom. Ta takoj pomisli na naravno rojstvo, toda Jezus je prišel na svet, da bi mu razodel drugačno, duhovno rojstvo. Znamenje tega rojstva v Duhu je krst: 'Ali mar ne veste, da smo bili vsi, ki smo bili krščeni v Kristusa, krščeni v njegovo smrt? S krstom smo bili torej skupaj z njim pokopani v smrt, da bi prav tako, kakor je Kristus v moči Očetovega veličastva vstal od mrtvih, tudi mi stopili na pot novosti življenja' (Rim 6,3–4).

»Dragi mladi,« nas je nagovoril papež, »ali veste, kaj zakrament krsta napravi iz vas? Bog vas prepozna za svoje otroke in preoblikuje vaše življenje v zgodbo ljubezni z njim. Piliči vas Kristusu, da bi lahko z njim uresničili svojo osebno poklicanost. Prišel je, da bi z vami napravil zavezo in vam podaril svoj mir. Zato odslej živite kot otroci luči, ki se zavedajo, da jih je spravil Odrešenikov križ!

Ker je krst 'skrivnost in upanje prihodnjega sveta', je najlepši izmed vseh Božjih darov in nas vabi, da bi postali Gospodovi učenci. Daje nam, da že danes in v večnosti vstopamo v globoko povezanost z Bogom, v

življenje svete Trojice. Je milost, darovana grešniku, ki nas očiščuje greha in nam odpira novo prihodnost. Je kopel, ki očiščuje in poživlja. Je maziljenje, ki nas napravi podobne Kristusu duhovniku, preroku in kralju. Je razsvetljenje, ki osvetljuje našo pot in ji daje celotni smisel. Je oblačilo moči in popolnosti.

Poklicani smo, da vsak dan ohranjamo sijaj beline, ki smo jo oblekli na dan svojega krsta in ki jo bomo oblekli zadnji dan, ter jo tudi vedno znova dosegamo po odpuščanju, molitvi in krščanskem življenju. Krst je znamenje, da se nam je Bog pridružil na poti, da napravi naše življenje lepše in spreminja našo zgodovino v sveto zgodovino.

Kristus vas je izbral in poklical, da bi živeli v svobodi Božjih otrok. Birmani ste v poklicanosti krsta in v vas prebiva Sveti Duh, da bi s svojim življenjem oznanjali evangelij. Ko prejimate sveto krizmo, z vsemi močmi hočete prispevati k rasti prejetega daru s prejetjem zakramentov, seveda zlasti evharistije in pokore, ki v nas ohranjajo krstno življenje. Kot krščeni pričujete za Kristusa s svojo skrbjo za pošteno življenje, zvesto Gospodu, ki ga je treba ohranjati z duhovnim in npravnim bojem. Vera in moralno delovanje sta povezana. Prejeti dar nas vodi k nenehnemu spreobračanju, zato posnemamo Kristusa in smo vredni Božje obljube. Božja beseda preoblikuje življenje tistih, ki jo sprejmejo, saj je vodilo njihove vere in delovanja. Kristjani, ki upoštevajo temeljne vrednote, lahko doživljajo tudi trpljenje zaradi moralnih odločitev, ki nasprotujejo ravnanju sveta in ki so zato lahko tudi herojska. Toda to je cena srečnega življenja z Gospodom. Dragi mladi, to je cena vašega pričevanja. Računam na vaš pogum in vašo zvestobo.«

Papež nam je naročil, naj kot kristjani živimo med svojimi brati, v Cerkvi, ki nam jo daje Bog, da v njej duhovno rastemo, hodimo po poti svetosti. »Naj bo v različnosti vaša prva skrb edinost in bratska povezanost, ki omogoča miren osebni razvoj in rast vsega telesa.«

»Krst in birma nas ne oddaljujeta od sveta, saj si delimo veselja in upe današnjih ljudi in prinašamo svoj prispevek človeški skupnosti v družbenem življenju in vseh tehničnih in znanstvenih področjih. Zaradi Kristusa smo blizu vsem našim bratom, poklicani, da izžarevamo globoko veselje, ki je v življenju z Njim. Gospod nas kliče, da izpolnimo svoje poslanstvo tam, kjer smo, kajti 'mesto, ki nam ga je Bog določil, je tako lepo, da nam ga ni dovoljeno zapustiti'. Karkoli delamo, živimo za Gospoda. V tem je naše upanje in naša slava,« je dejal papež in povabil, da bi bilo naše krščansko življenje napredujoče »navajanje« na življenje z Bogom, da bi bili tako misijonarji evangelija.

Da, kaj je kristjan, ki je osamljen? Obsojen je na propad. In žalosten je tudi tisti kristjan, ki svoje vere v veselju ne prinaša bratom ali sestram okoli sebe? Zato papež vedno spodbuja, da bi postali »misijonarji«...

Koncert v La Trinité (zgoraj) in zbor na hipodromu Longchamp (spodaj)

Foto avtor članka

Potem ko je papež že odšel z odra na širnem hipodromu Longchamp, je nad množico le počasi legla tišina. Preveč je vtisov, da bi kar mimogrede zaspali.

Noč je bila kratka: zjutraj se nam, ko pospravimo svoje spalne vreče in pozajtrkujemo dobrote iz paketka, ki ga vsak dobi, že kmalu pridružijo Parižani. Tudi oni bi radi prišli na hipodrom, a jih mora veliko, kot slišimo po »walkmanu«, ostati zunaj, v Bolonjskem gozdu. Papež se s papamobilom popelje med množico. Kot običajno navdušeni klici, ploskanje. Veselje, da lahko pozdravimo Jezusovega namestnika na zemlji od blizu. Nekateri tekajo po svojem polju od enega konca do drugega, da so mu čim dlje časa kolikor je mogoče blizu. Med mašo me nagovarja posebna zbratost. Ganljiv prizor: kolikokrat v zgodovini so že napovedali smrt veri ali Cerkvi, tu pa ob koncu tisočletja tisoči in tisoči mladih deklet in fantov klečijo na hipodromu.

V nedeljo je papež razmišljal o osrednji temi svetovnega dneva mladih, odlomku iz Janezovega evangelija, ko učenca vprašata Jezusa: »Učitelj, kje stanuješ?« On jima odgovori: »Pridita in pogledjta.« V nas je toliko vprašanj, iskanj, odprtih poti, da nam je geslo letošnjega svetovnega dneva mladih pisano na kožo.

»Če se boste tudi vi pogumno obrnili nanj s tem vprašanjem, boste lahko slišali njegov odgovor in od njega prejeli pogum in moč, da boste šli za njim. Vprašanje je sad iskanja. Človek išče Boga. Mladenič na dnu samega sebe razume, da je to vprašanje notranji zakon njegovega življenja. Človek išče svojo pot v vidnem svetu in po njem na svoji duhovni poti išče nevidni svet. Vsak izmed nas lahko ponovi psalmistove besede: 'Tvoje obličje, Gospod, iščem. Ne skrivaj svojega obličja pred mano' (Ps 27,8–9). Vsak izmed nas ima svojo zgodbo in v sebi nosi hrepenenje, da bi videl Boga, hrepenenje, ki ga izkušamo, ko hkrati odkrivamo ustvarjeni svet. Ta svet je čudovit in bogat, razprostira pred človeštvom svoja neštivilna bogastva, navdušuje, privlači razum in voljo. Toda navsezadnje ne napolnjuje duha. Človek se zave, da je ta svet v različnosti svojih bogastev površinski in minljiv, v nekem smislu je predan smrti.«

Na naša iskanja in vprašanja Jezus odgovarja tako, kot je odgovarjal že učencem, z oznanjevanjem resnice, to pa je potrjeval z velikimi čudeži: ozdravljaj bolnike, obujal je mrtve, na morju je pomiril nevitho. »Toda ta neobičajna pot je dosegla svojo polnost na Golgoti. Ko v veri gledamo križ, lahko 'vidimo', kdo je Kristus Odrešenik, on, ki je 'nosil naše trpljenje, pravični, ki je dal svoje življenje v daritev in bo opravičil številne' (Iz 53,4.10–11). (...)

Da bi odgovoril na naše vprašanje: 'Učitelj, kje stanuješ?' nas Kristus nagovarja: pridite in pogledjte, v križu boste videli svetlo znamenje odrešenja sveta, ljubečo navzočnost živega Boga. Ker so kristjani spoznali, da

Krstna čuječnost in luč življenja

Foto avtor članka

križ gospoduje nad zgodovino, so postavili razpelo v cerkve in na razpotja ali ga začeli nositi na svojih prsih. Kajti križ je resnično znamenje navzočnosti Božjega Sina; po tem znamenju se razodeva Odrešenik sveta. (...)

Konec in vrh je modrost, je križani Kristus, ne samo zaradi svoje besede, ampak ker je sebe daroval za odrešenje človeštva.

Na vprašanje: 'Učitelj, kje stanuješ?' – nam Cerkev vsak dan odgovarja: Kristus je navzoč v Evharistiji, zakramentu njegove smrti in vstajenja. V njej in po njej prepoznate bivališče živega Boga v človeški

zgodovini. Evharistija je zakrament ljubezni, ki je premagala smrt, je zakrament zaveze, čisti dar ljubezni za spravo med ljudmi, je dar resnične navzočnosti Jezusa, Odrešenika v kruhu, ki je njegovo darovano telo, in vinu, ki je kri, prelita za mnoge. V evharistiji, ki se nenehno obnavlja v vseh ljudstvih sveta, Kristus oblikuje svojo Cerkev: združuje nas v slavi in zahvaljevanju za odrešenje, v občestvu, ki ga lahko potrdi le neskončna ljubezen. Naše svetovno srečanje ves svoj pomen dobiva sedaj, v praznovanju svete maše. (...)

Kristus pa prebiva tudi v svojem ljudstvu. 'V Kristusu ni ne Juda ne Grka, ne sužnja ne svobodnjaka, ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden' (Gal 3,28). Vsi so bili poklicani, da bi bili deležni Božjega življenja zaradi Kristusove smrti in vstajenja. Mar ne ponazarja naše srečanje, na ta svetovni dan mladih, te resnice? Vsi, ki ste tukaj zbrani in ste prišli iz toliko držav in celin, ste priče splošne poklicanosti Božjega ljudstva, ki ga je odkupil Kristus! Zadnji odgovor na vprašanje 'Učitelj, kje stanuješ?' je treba torej razumeti tako: bivam v vseh odrešenih ljudeh. Da, Kristus prebiva v svojem ljudstvu, ki se je zakoreninilo v vseh narodih sveta, v ljudstvu, ki hodi za Njim, križanim in vstalim Gospodom, Odrešenikom sveta, Učiteljem, ki ima besede večnega življenja, ki je glava novega in vesoljnega ljudstva Božjih otrok. (...) Zaradi Cerkve, ki nam daje, da smo deležni Gospodovega življenja, lahko zdaj rečemo s Petrom, ki je dejal Jezusu: H komu naj gremo? H komu, če ne k tebi? (prim. Jn 6,68).«

»Dragi mladi, vaša pot se ne ustavi tu. Čas se ne ustavi danes. Odidite na poti sveta, na poti človeštva in ostanite povezani v Kristusovi Cerkvi.«

Da, naša pot se ni ustavila v Parizu. Od svetovnega dneva mladih nas na njej še toliko bolj spremlja sv. Terezija iz Lisieuxa, za katero je ob slovesu papež povedal, da jo bo razglasil za cerkveno učiteljico. Dolžina aplavza, s katerim smo pozdravili to papeževo gesto, dokazuje priljubljenost svetnice.

»Sporočilo svete Terezije, mlade svetnice, tako navzoče v našem času, vam, mladi, še posebej ustreza: v šoli evangelija vam odpira pot krščanske zrelosti, kliče vas k neskončni velikodušnosti, vabi vas, da bi v 'srcu' Cerkve ostali učenci in goreči pričevalci Kristusove ljubezni.«

Daj, Gospod, da bi bili tvoje znamenje na poteh sveta, tudi na naših vsakdanjih, slovenskih poteh. Blagoslovi nas in svetega očeta, dokler se leta 2000 spet ne srečamo. Kar pri papežu doma, v Rimu.

Marjan Pogačnik

Dosedanji svetovni dnevi mladih: Buenos Aires, Argentina, 1987, 300.000 mladih; Sv. Jakob v Komposteli, Španija, 1989, 500.000 mladih; Čenstohova, Poljska, 1991, milijon mladih; Denver, ZDA, 1993, 750.000 mladih; Manila, Filipini, 1995, 4 milijone mladih; Pariz, 1997, več kot milijon mladih.

LETO DNI ŽIVLJENJA CERKVE V SVETU

Življenje odteka neugnano in neustavljivo kot reka v morje. Podobno je tudi z dogodki v Cerkvi po svetu. Vse se zlija v ocean človeškega spomina, je nekje zabeleženo, bo nekoč ovrednoteno pred prestolom Večnega Sodnika. Od avgusta 1996 do septembra 1997 je bilo teh dogodkov zelo veliko; omenil jih bom le nekaj. Naj bodo odsev časa, ko v vernih in drugih Slovencih še živi topel spomin na obisk papeža Janeza Pavla II. od 17. do 19. maja 1996, obenem pa se v letu utrjevanja in poglobljanja vere v Jezusa Kristusa (letu 1997!) vedno bolj zavzeto pripravljamo na duhovno praznovanje svetega leta 2000, na »vstop« v tretje tisočletje krščanstva, dopolnjenega z večnim upanjem v Jezusovi žrtvi na križu in z obljubo odrešenja vsem, ki hodijo po njegovi poti. Po njej sta z vsem srcem hodila tudi tržaški škof Lorenzo Bellomi in mati Terezija iz Kalkute. Njuni smrti – 23. avgusta 1996 in 5. septembra 1997 – sta časovna mejnika omenjenih dogodkov.

Umrli je tržaški škof Lorenzo Bellomi

Fotoarhiv Družine

V bolnišnici Presvetega Srca v Negrarju (Verona) je 23. avgusta 1996 umrl tržaški škof Lorenzo Bellomi. Pogrebno mašo in obrede je 28. avgusta v tržaški stolnici vodil beneški patriarh Marco Ce, med številnimi žalujočimi je bilo tudi precej tržaških Slovencev. Kako so ti doživljali njegovo smrt – v listinah, namenjenih Slovencem, se je podpisoval Lovrenc, – je v zamejskem tedniku Novi glas zelo zgovorno zapisal Sergij Pahor: »Slovenski verniki tržaške škofije se s težkim srcem poslavljamo od dušnega pastirja, ki nam je bil blizu kot skrben oče, ki je gledal na Slovence kot na enakopravno komponento tržaške škofije in mesta, ki je z nami tudi čustveno sodoživel našo usodo, se veselil uspehov in se bal prihodnosti. Dolgo se bomo spominjali drobnih dogodkov, ki so označili njegov prihod v Trst, kjer se mu je zdelo samoumevno, da se seznani s slovenščino še pred posvetitvijo, ali pa prvega obiska v tržaški stolnici, ko je segel globoko v žep, da je rešil ekonomsko stisko slovenskega vernika.«

Škof Lorenzo Bellomi se je rodil 3. januarja 1929 v Veroni. V duhovnika je bil posvečen 8. julija 1951, za škofa v Trstu pa imenovan 17. oktobra 1977. Kot škof je kar trikrat obiskal vse župnije v škofiji, si posebej prizadeval za dobro katehezo, lepo bogoslužje in zares krščansko življenje duhovnikov in vernikov.

Nasprotoval spolnemu izkoriščanju otrok

Msgr. Piero Monni, vodja delegacije Svetega sedeža na prvem svetovnem kongresu proti spolnemu izkoriščanju otrok v komercialne namene, ki se je 27. avgusta začel v Stockholmu, je povedal, da grozljivi primeri spolne zlorabe otrok, o katerih smo slišali v zadnjem času, kažejo na moralno propadanje ljudi v številnih državah. Spomnil je na konvencijo o pravicah otrok iz leta 1989. Kljub tem določilom in drugim opozorilom je ugotovil, da so te v številnih državah kršene, da oblast čisto mirno zapira oči pred nizkotnim početjem, kakršno je trgovanje z otroškimi telesi.

Janez Pavel II. drugič na Madžarskem

Papež Janez Pavel II. je 6. in 7. septembra 1996 ob 1000-letnici znane kulture in verskega središča, benediktinske opatije Pannonhalma, drugič obiskal Madžarsko (prvič že leta 1991). Opatijo je označil za »zgodovinsko središče duhovnega življenja in kulture«. Povedal je, da je bila že od vsega začetka tesno povezana z Apostolskim sedežem in velikim oznanjevalcem evangelija tedanjim prebivalcem Srednje Evrope, škofom in mučencem sv. Vojtehom (Adalbertom Praškim), ki ga častijo Čehi, Poljaki, Madžari, Nemci in Litovci. Njegovi sobratje in učenci so tudi postavili prvo redovno hišo na griču sv. Martina Tourskega, rojenega v Somotelju.

Benediktinski meniški skupnosti v Pannonhalmi je papež priporočil, naj bo še naprej »mesto na gori« in svetilnik vsem Madžarom. Te je ob nemajhnih težavah, ki jih doživljajo v pokomunističnem obdobju, povabil k prizadevni gmotni obnovi in duhovni prenovi domovine.

Papežev povabilo Francozom

Papež Janez Pavel II. je od 19. do 22. septembra obiskal Francijo ob 1500. obletnici krsta frankovskega kralja Klodvika. V Toursu, kjer je molil na grobu škofa sv. Martina, je govoril o poslanstvu Cerkve v francoski družbi, njeni misijonski vlogi v svetu, vse prebivalce Francije pa povabil k dialogu in pravilni zgodovinski presoji vloge in pomena krščanstva v Franciji. Pred obiskom so nekateri levičarski krogi v Franciji protestirali proti prihodu papeža, prav posebej sodelovanju Cerkve in države pri praznovanju jubileja Klodvikovega krsta.

V kraju Saint-Anne-d'Auray v Bretanji, kjer posebej častijo sv. Ano, je zakonce povabil k zglednemu krščanskemu življenju, v Reimsu, mestu s čudovito stolnico in posebnim spominom na kralja Klodvika I., je Francoze izročil v varstvo Mariji, pri maši na vojaškem letališču je prebivalce te velike zahodnoevropske države pozval, naj ob jubileju Klodvikovega krsta zopet odkrijejo studence krsne milosti.

Svetovna konferenca Združenih svetopisemskih družb

V kanadski Mississauga je bila od 26. septembra do 3. oktobra pod vodilno mislijo *Božja beseda – življenje za vsakogar* svetovna konferenca Združenih svetopisemskih družb. Na njej je sodelovalo 380 predstavnikov omenjenih družb iz 138 držav. Svetopisemsko družbo Slovenije sta predstavljala predsednik Janko Jeromen, ravnatelj celjske Mohorjeve družbe, in tajnik Tone Metelko. Glavni namen srečanja je bil preučiti možnosti za širjenje Svetega pisma v sodobnem svetu in pripraviti svetopisemske družbe na prihodnje čase, prav posebej jubilejno leto 2000. Janku Jeromnu je pripadla posebna čast, pa tudi veselje, da je lahko slovenskim rojakom v Ka-

nadi (župniku Ivanu Plazarju v torontski župniji Brezmadežne s čudodelno svetinjo) izročil enega prvih izvodov novega prevoda Svetega pisma v slovenščino.

Nobelova nagrada za mir škofu Belu

Norveški odbor za podelitev Nobelove nagrade za mir je to najvišje svetovno priznanje za mirovna prizadevanja za leto 1996 11. oktobra prisodil apostolskemu administratorju vzhodnotimorske škofije Dili, 48-letnemu salezijanskemu škofu Carlosu Ximenesu Belu, in njegovemu rojaku, 46-letnemu političnemu izgnancu in oporečniku Joseju Ramosu Horti. Dobila sta jo zaradi vztrajnega prizadevanja za mirno rešitev napetih razmer na Vzhodnem Timorju, nekdanji portugalski koloniji z večinoma katoliškim prebivalstvom, ki se je leta 1975 nasilno polastila Indonezija.

Nova vrhovna predstojnica Hčera Marije Pomočnice

Predstavnice sester Hčera Marije Pomočnice z vsega sveta, zbrane v Rimu na dvajsetem vrhovnem zboru, so 24. oktobra izvolile za novo vrhovno predstojnico Italijanko M. Antonio Colombo.

Zlata maša papeža Janeza Pavla II.

Papež Janez Pavel II. je 1. novembra (na praznik vseh svetnikov) pri slovesni dopoldanski maši v baziliki sv. Petra v Rimu praznoval 50-letnico mašništva. V govoru se je najprej zahvalil Kristusu, da ga je poklical na pot duhovništva, spominjal pa se je tudi trenutkov, ko je bil pred petdesetimi leti v Krakovu posvečen v duhovnika. Kardinale, škofo, duhovnike in vernike iz rimske škofije, ki so se mu pridružili, je povabil, »da bi se skupaj zahvalili Bogu za neskončni dar duhovništva«. Opozoril je na bistvo duhovniške službe: duhovnik je poklican, da vabi vernike k svetosti po poti Jezusa Kristusa.

V nedeljo, 10. novembra dopoldne je Janez Pavel II. v baziliki sv. Petra vodil slovesno somaševanje številnih zlatomašnikov z vsega sveta, ki jih je prav za svoj in njihov jubilej povabil na štiridnevno srečanje v Rim. Pri oltarju so se mu kot predstavniki slovenskih zlatomašnikov pridružili tudi trije slovenski jubilaniti: msgr. Janez Filipič, Anton Melinc in msgr. Vladimir Pirih, vsi s Primorskega.

Zmagal katoliški duhovnik

Na tekmovanju za »pridigarja leta« v Veliki Britaniji je »v finalu« v southwarski stolnici zmagal škotski katoliški duhovnik William Anderson. Sodelovalo je več sto pridigarjev iz raznih Cerkva in verskih skupnosti. Po zmagi je povedal, da je skušal biti v desetminutni pridigi zanimiv, besedam pa »vdihniti tudi določeno lahkotnost«.

Papež govoril na svetovnem vrhu FAO o prehrani

Papež Janez Pavel II. je 13. novembra z govorom v palači Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo v Rimu (FAO) odprl svetovni vrh o prehrani. Razčlenil je vzroke za »dramo podhranjenosti«, ki jo doživlja več kot 800 milijonov ljudi, medtem ko mnogi živijo potratno. Odgovorne in vse ljudi dobrega srca je pozval, naj naredijo, kar je v njihovi moči, da bi bile dobrine pravično razdeljene med vse ljudi in odstranjeni vzroki, ki vodijo v uboštvo in lakoto. Opozoril je, da pri tem ni treba najprej pomisliti na zmanjšanje števila prebivalcev (to je lahko vir napredka, saj prinaša izmenjavo in povpraševanje po dobrinah), marveč moramo predvsem ljudi vzgajati za pravičnost, solidarnost in ljubezen do vsakogar. Udeležence vrha je pozval, naj sprejmejo potrebne ukrepe za odpravo lakote.

Fidel Castro pri papežu

Papež Janez Pavel II. je 19. novembra sprejel na zasebni obisk kubanskega predsednika Fidela Castra, ki je imel na rimskem svetovnem vrhu o prehrani zelo odmeven govor. »Prvi mož« Kube je papeža povabil, naj obišče Kubo.

Določene korake v tej smeri je s svojim poprejšnjim obiskom na Kubi že naredil tajnik za odnose z državami pri vatikanskem državnem tajništvu, nadškof Jean-Louis Tauran. Ta je v pogovoru za Radio Vatikan potrdil, da so se na Kubi zares začeli izboljševati odnosi med državo in Cerkvijo, čeprav že zdaleč ni tako kot bi moralo biti.

Umrli kardinal Joseph Bernardin

Cerkev v ZDA se je 20. novembra v prepolni čikaški stolnici poslovila od tamkajšnjega nadškofa, kardinala Josepha Bernardina. 14. novembra je umrl za rakom.

Ob njegovi smrti je po vsej Ameriki zavladala velika žalost, saj je umrl človek, ki se je pogumno boril z boleznijo (odklonil je kemoterapijo), užival veliko spoštovanje v cerkvenih in svetnih vrhovih ter se odlikoval pri iskanju rešitev glede zapletenih cerkvenih in drugih vprašanj (jedrsko razoroževanje, odnos do ras, evtanazija ...).

50 let Kathpress

Kathpress, ugledna katoliška agencija s sedežem na Dunaju, je praznovala 50-letnico zelo uspešnega delovanja. Z njo so v delovnih, pa tudi prijateljskih odnosih, tudi slovenski katoliški časnikarji. To je prav posebej veljalo za čas po drugi svetovni vojni, ko jim je Kathpress rada pomagala z ustreznim gradivom iz življenja in delovanja Cerkve po svetu ter pri navezovanju mednarodnih stikov.

Začetek triletnih priprav na leto 2000

Papež Janez Pavel II. je 30. novembra s slovesnimi večernicami pred prvo adventno nedeljo v baziliki sv. Petra v Rimu začel triletno duhovno pripravo na praznovanje svetega leta 2000. Skupaj s krajevnimi Cerkvami – tudi Cerkvijo v Sloveniji – se je ta večer podal »na duhovno pot k svetim vratom leta 2000, ki predstavljajo Kristusa, edinega odrešenika sveta«. To leto naj bo po njegovih besedah leto vere, milosti in usmiljenja.

Pred jubilejnim letom naj bi na papeževo pobudo vsako od treh let posvetili posameznim božjim osebam: leto 1997 utrditvi in poglobitvi vere v Kristusa, leto 1998 v Boga Očeta Stvarnika in leto 1999 v Svetega Duha Posvečevalca.

Papeževa avtobiografija uspešnica

Janez Pavel II. je ob zlatomašnem jubileju napisal avtobiografijo z naslovom *Dar in skrivnost*. Kmalu zatem, ko so jo natisnili, je postala knjiga uspešnica v ZDA, Italiji in Franciji.

Anglikanski primas v Vatikanu

Papež Janez Pavel II. je 5. decembra sprejel canterburyjskega nadškofa, primasa anglikanske Cerkve v Angliji in predsednika svetovne anglikanske skupnosti, dr. Georga Leonarda Careya, ki je prišel na tridnevni obisk v Vatikan.

Podari odpuščanje, prejmi mir

Papež Janez Pavel II. je za geslo svoje poslanice za svetovni dan miru – praznovali smo ga 1. januarja – izbral zelo pomenljive besede: *Podari odpuščanje, prejmi mir*. V poslanici poudarja, da ni ničesar težjega kot prositi odpuščanja, in ničesar bolj vzvišenega kot odpustiti iz vsega srca. K takšnemu odpuščanju vabi ob tridesetem svetovnem dnevu miru vse ljudi, narode in države.

Poslanico je na tiskovni konferenci v prostorih Družine 30. decembra predstavil apostolski nuncij v Sloveniji nadškof dr. Edmond Farhat, slovenskemu prevodu pa je srečno pot med slovenske bralce, prav posebej duhovnike in druge pastoralne delavce, zaželel sam ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar.

Sporazum med Svetim sedežem in Hrvaško

Sveti sedež in Republika Hrvaška sta 19. decembra v predsedniški palači v Zagrebu podpisala trojni sporazum o pravnih zadevah, sodelovanju na področju vzgoje in kulture in o dušnem pastirstvu katoličanov, pripadnikov oboroženih sil in tistih, ki skrbijo za red in varnost na Hrvaškem. Sporazum je v imenu Svetega sedeža podpisal apostolski nuncij na Hrvaš-

Msgr. Eugenio Ravignani, novi tržaški škof v družbi z ljubljanskimi škofi

Fotoarhiv Družine

kem nadškof Giulio Einaudi, v imenu Republike Hrvaške pa predsednik državne komisije za odnose z verskimi skupnostmi dr. Jure Radić.

Msgr. Eugenio Ravignani – novi tržaški škof

Papež Janez Pavel II. je za naslednika umrlega tržaškega škofa Lorenza Bellomija imenoval msgr. Eugenia Ravignanija, dosedanjega škofa škofije Vittorio Veneto. Novico je 4. januarja objavil upravitelj tržaške škofije msgr. Pier Giorgio Ragazzoni. Novi tržaški škof – vodstvo škofije je prevzel na svečnico, 2. februarja – je po imenovanju za tržaškega nadpastirja v slovenščini pozdravil slovenske vernike v svoji novi škofiji. Govoril jim je po slovenskem programu RAI v Trstu in Radiu Trst A. Posebej je poudaril, da smo v Kristusu vsi eno, kajti v njem ni več nobene etnične ali jezikovne, kulturne ali socialne razlike. Koprskemu škofu Metodu Pirihiu je 5. januarja po telefonu zagotovil, da mu želi biti več kot samo najbližji sosed in sobrat v škofovski službi.

Kupim, torej sem

Mehiški nadškof Oscar Andres Rodrigues (Tegucigalpa) je obsodil porabniško miselnost in ravnanje ljudi pred začetkom tretjega tisočletja.

Podoba je, da ljudje živijo po geslu: »Kupim, torej sem« in ne več po geslu znanega francoskega filozofa Descartesa: »Mislim, torej sem.« Čas je, da se spametujemo, kajti porabništvo se vedno bolj razrašča, življenje in misel pa izgubljata svojo pravo vrednost.

Umrli prvi albanski kardinal

V rojstnem mestu Skadru je v starosti 94 let umrl kardinal Mikel Koliqi. Papež Janez Pavel II. ga je 26. novembra 1994 kot prvega Albanca sprejel v zbor kardinalov. S tem mu je dal posebno priznanje za zvestobo Kristusu in Cerkvi v najtežjih trenutkih (na zaporno kazen je bil obsojen kar trikrat, vsega skupaj 44 let; od teh je bil 18 let v zaporu, 21 na prisilnem delu). Ko je prišel iz zapora – prijeli so ga leta 1945, zaradi starosti pa pomilostili za nekaj let, – je bil star 84 let. Obtoževali so ga poslušanja tujih radijskih postaj in organiziranja mladine. Janez Pavel II. se je z njim srečal 25. aprila 1993, ko je bil na enodnevnem obisku v Albaniji.

Kaj in kako oglaševati?

Predsednik Papeškega sveta za družbeno obveščanje nadškof John Foley in tajnik sveta Pierfranco Pastore sta 25. februarja v Vatikanu predstavila dokument z naslovom Etika oglaševanja. Pripravljali so ga tri leta, poleg uvodnega in sklepnega dela je razdeljen na tri poglavja. Prvo govori o blagodejnih učinkih oglaševanja v gospodarstvu, politiki, kulturi, morali in veri, drugo omenja škodljive učinke oglaševanja, tretje opozarja na potrebno resnicoljubnost pri oglaševanju, upoštevanje človekovega dostojanstva ter družbeno odgovornost.

Umrli kardinal Ugo Poletti

Papež Janez Pavel II. je 27. februarja v baziliki sv. Petra v Rimu daroval slovesno pogrebno mašo za kardinalom Ugom Polettijem, nekdanjim papeževim generalnim vikarjem rimske škofije. Kardinal Poletti je tudi veliko pomagal Slovincem v Rimu. Kako, je za slovenski program Radia Vatikan povedal rektor Slovenika dr. Maksimilijan Jezernik. Odobril je ustanovitev rimskega versko kulturnega društva Anton Martin Slomšek, ki je zbiralo, združevalo, duhovno dvigalo in kulturno razvijalo ter bogatilo rimske Slovence; ustanovil je slovensko župnijo s stalnim naslovom v Sloveniku, »podružnico« pa v cerkvi Loretske Matere božje na Trajanovem forumu, kjer se Slovenci zbirajo k maši; veliko je tudi pomagal Sloveniku.

Pismo albanskih škofov predsedniku Berishi

Albanski katoliški škofje so predsedniku Saliju Berishi napisali posebno pismo, v katerem izražajo svojo veliko zaskrbljenost nad težavnimi razmerami v državi.

Kako jih premagati, je papež Janez Pavel II. svetoval novemu albanskemu veleposlaniku pri Svetem sedežu Pjetru Pepu, ko mu je izročil poverljiva pisma. Pri tem se je prav posebej spomnil trnjeve poti Cerkve v Albaniji, ki je poklicana k ponovnemu polaganju temeljev evangelizacije.

Pismo pomorščakom in ribičem

Predsednik Papeškega sveta za pastoračijo preseljencev in turistov nadškof Giovanni Cheli je 11. marca v vatikanskem tiskovnem središču predstavil vsebino posebnega pisma papeža Janeza Pavla II. pomorščakom in ribičem. Začenja se z besedama Stella Maris (Morska Zvezda), ki označujeta Devico Marijo, Kraljico morja, h kateri so se pomorščaki že od nekdaj radi zatekali, oziroma ji posvečevali svetišča.

S. Nirmala nasledila mater Terezijo

Generalni kapitel reda Misijonark ljubezni je za novo vrhovno predstojnico in naslednico matere Terezije iz Kalkute izvolil s. Nirmalo. Rodila se je v Nepalju v indijski oficirski družini, je spreobrnjenka iz budizma, njeno ime pa pomeni »čista«.

Papeževa velikonočna poslanica

Papež Janez Pavel II. je v velikonočni poslanici po vstajenjski maši na veliko noč, 30. marca, dopoldne ves svet pozval, naj konča vojne in nasilje in podpre prizadevanja za mir in demokracijo. Pri tem naj upre svoj pogled v vstalega Kristusa, v katerem lahko človeštvo premaga moč zla in trpeči najdejo upanje.

Torinski prt rešili iz ognjenih zubljev

Gasilcem, ki so v noči z 11. na 12. april gasili požar v torinski stolnici (zaradi njega je utrpela zelo veliko škodo), je uspelo prenesti na varno relikviarij z znamenitim torinskim prtom, v katerega naj bi bilo po izročilu zavito Jezusovo telo, ko so ga položili v grob. Na prtju naj bi bil odtis njegovega telesa.

Janez Pavel II. obiskal Sarajevo

Papež Janez Pavel II. je 12. in 13. aprila uresničil svojo gorečo željo – obiskati prebivalce glavnega mesta BiH, ki so tako trpeli zaradi nedavne vojne, in jim spregovoriti besedo miru, tolažbe in novega upanja. To besedo jim je hotel izreči že septembra 1994, vendar je bil takrat njegov obisk iz varnostnih razlogov preložen. Tudi tokrat je grozilo, da ga bodo onemogočili napadi na cerkvene stavbe, vendar je nazadnje ob strogih varnostnih ukrepih le prišlo do njega. Prirediteljem obiska je nekoliko zagodlo prav zimsko mrzlo vreme, zlasti med nedeljsko slovesno papežovo mašo na

Stadion Koševo v pričakovanju glasnika miru

Fotoarhiv Družine

olimpijskem stadionu Koševo. Ljudje so papeža sprejeli in pozdravljali z izrednim navdušenjem, veseljem in hvaležnostjo, pa tudi kakšnih večjih izgrediv ob obisku ni bilo. Janez Pavel II. je sredi razrušenega Sarajeva, znamenja trpljenja in evropskih kriz, vsemu svetu zaklical: »Nikoli več vojne!«

Janez Pavel II. na Češkem

Papež Janez Pavel II. je od 25. do 27. aprila obiskal Republiko Češko. To je bil že njegov tretji obisk v tej državi, zanj pa sta bila dva glavna razloga: 1000-letnica mučeniške smrti praškega škofa sv. Vojteha (Adalberta Praškega) in sklep desetletja duhovne prenovne Cerkve na Češkem, ki jo je začel že pokojni nekdanji praški nadškof kardinal František Tomašek.

Janez Pavel II. se je spomnil obeh velikih cerkvenih mož: mučenca sv. Vojteha in kardinala Tomaška, pogumnega borca za pravice Cerkve v času komunizma.

Češe je ob liku sv. Vojteha, prvega Čeha evropskega pomena in soustanovitelja krščanske kulture v Evropi, neustrašnega pričevalca za vero, povabil k izpovedovanju vere v Kristusa, branju Svetega pisma in življenju iz milosti sv. krsta.

Novi duhovni poklici za novo Evropo

V Rimu je bil od 5. do 10. maja evropski kongres o duhovnih poklicih pod geslom Novi duhovni poklici za novo Evropo. Med 250 udeleženci iz 37 držav so bili tudi štirje iz Slovenije: ljubljanski pomožni škof mag. Alojz Uran, ravnatelj Bogoslovnega semenišča v Ljubljani msgr. dr. Franc Šuštar, provincial slovenskih minoritov p. Janez Kurbus in predstojnica Hčera Marije Pomočnice s. Brigita Zelič. Janez Pavel II. je ob odprtju kongresa poudaril, da želi opozoriti na pomen pastorage duhovnih poklicev, od katerih sta odvisna prihodnost krščanske vere v Evropi in duhovni napredek njenih narodov.

Svetovni kongres Otroci za edinost

V Marinu pri Rimu je bil 10. in 11. maja svetovni superkongres Otroci za edinost iz Gibanja fokolarov. Nosil je pomenljiv naslov: Svet leta 2000 – svet edinosti, med več kot 9000 otroki iz 84 držav vseh petih celin so bili tudi slovenski. Na kongresu so zapeli pesem Ena sama družina.

V »deželi ceder«

Janez Pavel II. je 10. in 11. maja obiskal narodnostno in versko mešani Libanon, v katerem je še čutiti in videti žalostne ostanke šestnajstletne vojne (od 1975 do 1991). Prišel je, da je prebivalcem »dežele ceder« poleg besed strpnosti, razumevanja in miru spregovoril tudi besede upanja v »novi Libanon«, zgrajen na ruševinah in izkušnjah preteklosti; skupaj z vernimi državljani je sklenil posebno škofovsko sinodo za Libanon, ki je bila pred dvema letoma v Vatikanu.

Pred vsem svetom je opozoril na pomen te države in njeno zgodovinsko poslanstvo: da je svetopisemska dežela.

Osemdeset let od prikazovanja fatimske Gospe

V Fatimi na Portugalskem se je 13. maja 1917 Marija prvič prikazala trem pastirčkom: Luciji, Jacinti in Frančišku. Prek njih je svet pozvala k spreobrnjenju, molitvi in pokori. To sporočilo je bilo v ospredju pozornosti tudi na jubilejnim romanju, na katerem se je zbralo 300.000 romarjev. Z romarji je bil v duhu in besedi – krajevnemu škofu je namenil priložnostno poslanico – tudi papež Janez Pavel II., kateremu je fatimska Marija ob atentatu 13. maja 1981 rešila življenje. Že naslednje leto se ji je za to prišel zahvaliti v Fatimo.

Sedmič v domovini

Papež Janez Pavel II. je svoj že sedmi apostolski obisk na Poljskem začel 31. maja v Vroclavu, kjer je naslednji dan vodil sklepno slovesnost ob 46. mednarodnem evharističnem kongresu, sklenil pa ga je 10. junija s

Kip Fatimske Marije je romal po Sloveniji – sprejem v Naklem

Fotoarhiv Družine

slovesno mašo na letališču pri mestu Krosno, med katero je razglasil za svetnika velikega frančiškanskega pridigarja iz 15. stoletja, blaženega Jana iz Dukle. Poleg njega je med obiskom v domovini za svetnico razglasil tudi zelo zaslužno in bogaboječo poljsko kraljico Jadvigo (8. junija pri maši v krakovskem parku Blonia), za novi blaženi pa predstojnico sester služabnic revnih Bernardino Jablonsko in ustanoviteljico sester Dobrega Pastirja Marijo Karlovske (6. junija pri maši pod smučarsko skakalnico Wielka Krokiew v znanem zimskošportnem središču Zakopani). V govoru v Vroclavu je ob sklepu evharističnega kongresa številne navzoče vernike iz Poljske in od drugod povabil k življenju iz evharistije – »kruha življenja za odrešenje sveta«, mednarodno javnost pa opozoril, da je treba ljudem zagotoviti dovolj kruha tudi za preživetje. Rojake je ob vodilni misli kongresa – Kristus nas je osvobodil, da bi ostali svobodni – pozval k odgovornemu življenju v komaj dobro doseženi svobodi izpod komunističnega jarma. Pri tem naj ne pozabijo na Kristusa, v katerem je resnična svoboda.

Drugo evropsko ekumensko zborovanje v Gradcu

V prestolnici avstrijske Štajerske je bilo od 23. do 29. junija drugo evropsko ekumensko zborovanje; prvo je bilo maja 1989 v Baslu. Pripravili

sta ga Konferenca evropskih Cerkev (CEC) in Svet evropskih škofovskih konferenc (CCEE), udeležilo pa zelo veliko uglednih evropskih in drugih cerkvenih osebnosti (moskovski patriarh Aleksej II., predsednik CCEE, praški nadškof kardinal Miloslav Vlk, milanski nadškof kardinal Carlo Maria Martini, katolikos armenske apostolske Cerkve Karekin I., brat Roger Schutz iz Taizeja, ustanoviteljica Gibanja fokolarov Chiara Lubich) in drugih obiskovalcev.

Geslo zborovanja je bilo povsem primerno za Evropo v pokomunističnem obdobju, ko je del nje močno prizadela vojna, ponekod pa je prišlo do novih verskih, narodnostnih in drugih napetosti: Sprava – božji dar in izvir novega življenja. Kako živeti to geslo v novih časih in razmerah, so pokazale številne prireditve, akcije in srečanja, ki so si jih zamislili pripravljavci zborovanja. Nanj so se udeleženci že dlje časa duhovno pripravljali.

Novi zagrebški nadškof

Papež Janez Pavel II. je 5. julija sprejel odstop dosedanjega zagrebškega nadškofa kardinala Franja Kuharića. Za njegovega naslednika je imenoval škofa Josipa Bozanića z otoka Krk.

Pomoč ob poplavah

Julija so številne prebivalce nekaterih evropskih držav (Poljske, Češke, Nemčije, Avstrije, Romunije) zelo prizadele »stoletne poplave«. Povzročile so velikansko gmotno škodo, tudi na velikem številu cerkvenih stavb, precej ljudi je utonilo. Kot ob velikih naravnih nesrečah, tudi tokrat človeška solidarnost ni zatajila. Med številnimi dobrodelnimi organizacijami so se zelo izkazale cerkvene, od darovalcev tudi papež Janez Pavel II., ki je poplavljenecem v domovini in na Češkem namenil večjo vsoto denarja.

Umrla Mati Terezija

V Kalkuti je 5. septembra umrla mati Terezija, ustanoviteljica reda Misijonark ljubezni, dobitnica Nobelove nagrade za mir za leto 1979 in številnih drugih visokih mednarodnih priznanj in nagrad (dobila jih je za svoje dobrodelno delo med najbolj ubogimi), zagovornica neprecenljive vrednosti vsakega človeškega življenja; zato je bila tudi odločna nasprotnica splava.

Ob njeni smrti je njena naslednica s. Nirmala, vrhovna predstojnica Misijonark ljubezni (štiri sestre delujejo tudi v Sloveniji, kjer pomagajo brezdomcem in drugim nujne pomoči potrebnim ljudem), dobila številne sožalne brzojavke najvišjih cerkvenih in državnih osebnosti, med njimi tudi ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Franca Rodeta. Vsi izražajo žalost, obenem pa tudi veliko upanje v Gospodu, ob smrti velike žene, ki je

umrla v sluhu svetosti, človeštvu pa zapustila svetel zgled pravega služenja Kristusu in ljudem v Njem. Bila je pravi »angel dobrote«, ena največjih osebnosti, kar jih je premoglo 20. stoletje. Skromna, tiha, použivajoča se kot sveča do konca svojih moči za najbolj zapostavljene, zavržene, okužene in umirajoče s kalkutskih ulic, vendar kot svetilnik na gori, ki bo svetil, dokler bo obstajal človeški rod. Upajmo, da jo bomo lahko kmalu častili na oltarju.

Jože Pavlič

VONJ PO BOŽJEM

Vloge sv. očeta sem se prvikrat zavedla, ko je umrl papež Pij XII. V javnem življenju pri nas takrat njegovo ime ni imelo ugodnega odmeva. Vse prej kot to.

Ko sem menda leta 1960 stala v cerkvi sv. Petra v Rimu, sem samo na tihem mislila, da tam v bližini živi papež. Če Petrova cerkev ne bi bila tudi stičišče turistov in radovednežev, nas naš vodnik po Večnem mestu sploh ne bi bil peljal vanjo. In ne v vatikanski muzej.

Veliko lepega sem slišala o papežu Janezu XXXIII., o Janezu Dobrem. Ko je tisti čas moja znanka romala v Rim, mu je mogla seči celo v roko. Zame nepredstavljiv privilegij.

Janez Pavel II. mi je takoj prirasel k srcu. Malo tudi zato, ker je slovanskega rodu, in zato, ker je umetnik. Kadarkoli sem v kakršnikoli zvezi pomislila nanj, sem si tiho zabundala neko poljsko pesem. Tudi če je bilo to v cerkvi pri sv. maši. Saj Bog Oče razume poljsko! In kdor poje, čeprav tiho, menda dvakrat moli.

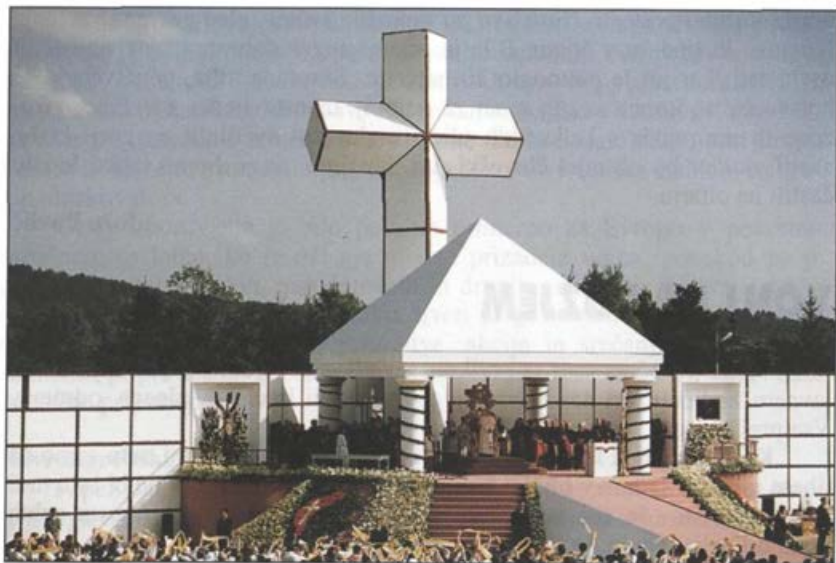
Za sv. očeta Janeza Pavla II. me je bilo zmeraj, kadar se je odpravil na pot, malce strah. Če ne na enainsedemdesetih poteh, pa vsaj na tridesetih. Na tej k nam tudi. Ne malo.

Sprva se mi je njegov obisk pri nas zdel oddaljen, skoraj nestvaren. Celo geslo *Oče, potrdi nas v veri*, se me je dotaknilo le na površini. Nato se je v duši začelo nekaj dogajati, spreminjati. Postajalo je neizrazljivo z besedami; samo bilo je. Nekaj podobnega kot vonj po božjem.

S prijavo na srečanje z njim sem odlašala. Neki notranji glas mi je govoril, naj čakam. Pa nisem vedela, kaj.

Lepega belega dne pride vabilo, da se lahko udeležim srečanja s sv. očetom v Mariboru na nedeljo popoldne. Komaj sem dojela pomen te prednosti. Dozdevala se mi je kot sanjska možnost.

Imam televizor, a televizije skoraj ne gledam. Tokrat pa sem se zalotila, da me je za cele ure priklenila nase. Pravzaprav nanj. Vse slovesnosti sem doživljala kot odprto nebo.

Srečanje z intelektualci je bilo zahtevno, srečanje z mladino v Postojni pa je bilo živo!

Foto Alenka Veber

Vrhunec doživetja je bilo res tisto nedeljsko popoldne v mariborski stolnici. Tu pa mi beseda zastane. Filozof Wittgenstein pravi, da je o neizrazljivem treba molčati. In pisatelj Pregelj je nekje zapisal: Čisto vodo bi metal na platno, kdor bi hotel naslikati usmiljenje nebes. Naj to dvoje pove več, kot morem sama izraziti z besedami. Stisk papeževe roke v moji dlani pa se mi zdi kot pečat iz Visoke pesmi, ki si ga je treba vtisniti v srce. Čutim, da sem nov človek.

Berta Golob

SLEDOVI NAŠIH STOPINJ

Po tako težko pričakovanih dneh v maju 1996, bodo v Sloveniji za vedno ostali sledovi papeževih stopinj kot svetlo, neizbrisno znamenje.

Ostali bodo tudi sledovi naših stopinj in nešteti dogodkov, povezanih s papeževim obiskom. Vse, kar se je dogajalo, pa je pustilo sledove tudi v nas, nas dvignilo iz enoličnega vsakdana in nas zbližalo med seboj.

Organizatorji so načrtovali in izbirali: prinašalce darov, bralce, so-liste... Tudi pevske zборе, ki bodo peli pri papeževi maši so izbrali, kajti prostora ni bilo dovolj, da bi mogli sodelovati vsi.

Ko so se izbrani zbori že dobro naučili program in so do papeževega obiska manjkali le še trije tedni, je kazalo, da bo treba število pevcev še zmanjšati.

Tudi zborovodje treh ljubljanskih zborov so dobili sporočilo o zmanjšanem številu pevcev. Kaj zdaj? Kdo naj poje in kdo ne? Težka odločitev. Prva se je odločila Anica. »Če ne moremo iti vsi, naj pojeta druga dva zborara.«

Vedela je, da bo njena odločitev, čeprav je bila plemenita in nesebična, pevce prizadela. Dolgo so se učili program. Za marsikoga so bile pevske vaje žrtev, saj so dnevi polni različnih obveznosti, naporov in skrbi. Pa so vendar prihajali in s pričakovanjem v srcu poleg rednega programa vadili še pesmi za papežovo mašo. Saj ni šlo za nastop, ki bi jih proslavil v javnosti. V množici zborov bi jih komaj kdo opazil. Šlo je za to, da so ves čas priprave na papežev obisk postajali drobni kamenčki mozaika, ki bo tisti, tako zaželeni dan postal skladna, čudovita podoba za svetega Očeta in tudi zanje.

Ob koncu pevske vaje se je Anica pogovorila s svojimi pevci. Pričakovati bi bilo bučno reakcijo: »Zakaj pa ravno mi?« Pa nihče ni tega rekel, čeprav so se vsi veselili, da bodo peli pri papeževi maši.

»Bomo pač peli med ljudstvom,« so se vdali in nobene nevoščljivosti ni bilo čutiti, ker bodo drugi zbori peli, oni pa ne. Morda se je le tiha žalost za hip dotaknila srca.

Nekaj dni zatem so vsi trije zbori složno peli na koncertu, ki so ga že prej pripravili iz programa za papežev obisk kot bližnjo pripravo na ta veliki dogodek.

Po koncertu je Anica svoje pevce presenetila z novico, da bodo le peli pri papežu. Peter, zborovodja največjega zbora je sklenil, da svojega zbora ne bo delil na tiste, ki naj pojejo in na tiste, ki ne bodo peli. Zato je bolje, je rekel, da pojeta oba zbora z manjšim številom pevcev.

Ne vem, kako so novico sprejeli njegovi pevci, toda na koncertu niso prav nič užaljeno gledali pevcev iz ostalih dveh zborov. Koncert, ki se je začel v prijateljskem razpoloženju, se je tako tudi končal.

Pevski zbori, tudi cerkveni, dostikrat »boleljajo« za večjimi ali manjšimi razprtijami, užaljenostmi in podobnimi, ne preveč zglednimi lastnostmi. Tokrat, ko so bili na dlani vsi razlogi za kakšno manj krščansko obnašanje, pa tega ni bilo. Ko sem razmišljala o tem neobičajnem razpoloženju, sem čutila, da so priprave na papežev obisk presegle zunanje dogajanje in se dotaknile nas samih, naših src in misli. Zato med nami ni bilo nevoščljivosti in rivalstva, ampak iskrena želja, da bi lahko vsi peli.

Če smo kdaj dvomili v resnico: Kdor da, bo dobil dvakratno – potem so nas dogodki ob papeževem obisku prepričali, da drži. Na prvi, skupni vaji, Petrovega zbora ni bilo. Se nam je pa pridružil že na drugi skupni vaji in pri papeževi maši v Stožicah smo peli vsi trije zbori.

V kalejdoskopu tega enkratnega dogodka na naših, slovenskih tleh, se je pokazala prelepa podoba darovanja.

Med množico, ki je tisto sončno soboto napolnila hipodrom v Stožicah, so ob papeževih ostali sledovi tudi naših stopinj.

Marinka Žumer

SPRAVA MED KRISTJANI

Kristjani sestavljamo en sam, ves svet obsegajoč organizem – Cerkev, Kristusovo skrivnostno telo, ki more obstati, delovati in rasti le v usklajenosti vseh udov. Zato nas Kristus, glava tega organizma, nenehoma kliče k edinosti. Pot do te edinosti pa je sprava.

Kristus, edinorojeni Božji Sin, nas je, grešne ljudi, spravil s svojim nebeškim Očetom, ko se je v ljubezni na križu daroval za nas in nam s svojo smrtjo odprl vrata v nebeško kraljestvo. V Kristusu smo vsi pozvani, da kot novi ljudje, ožarjeni z odrešujočo milostjo, delujemo za uresničenje vesoljne sprave.

Lepo piše o tem apostol Pavel v svojem Drugem pismu Korinčanom: »Če je kdo v Kristusu, je nova stvar. Staro je minilo, glejte, nastalo je novo! Vse pa je od Boga. On nas je po Kristusu spravil s seboj, nam pa naložil službo sprave. Vsekakor pa je v Kristusu spravil svet s seboj, s tem da ljudem ni zaračunal njihovih grehov, nam pa naložil, da oznanimo besede sprave. V Kristusovem imenu smo torej poslani, kakor če bi Bog opominjal po nas: v Kristusovem imenu vas prosimo, spravite se z Bogom« (2 Kor 5,17–20).

Naša prva velika naloga je torej, da se, opogumljeni po Kristusu, vsak dan znova spravimo z Bogom. Da priznamo in obžalujemo svoje grehe, ki prinašajo razdor, in tako dopustimo, da more Kristusova odrešujoča moč sprave v nas zaživeti in prinašati sadove. Sile zla bodo tako v nas postajale vse šibkejše, vse bolj bomo mogli biti povezani s Kristusom in preko njega z Bogom Očetom in Svetim duhom. Vse bolj bomo občutevali, kako v njem – v troedinem Bogu, po besedah apostola Pavla, »živimo in se gibljemo in smo« (Apd 17,28), in tako postajamo resnično vse bolj Božji ljudje.

Naša druga velika naloga pa je, da kot kristjani uresničujemo spravo med seboj in tako zidamo eno samo Kristusovo Cerkev. Ta naša dejavnost bi se morala iz naših malih skupnosti – družin, raznih skupin, župnij, kra-

Anglikanski primas L. Carey na obisku v Vatikanu

L'Osservatore Romano

jevnih Cerkva razširjati v vsa krščanska občestva in v vse velike svetovne Cerkve.

Prav tu pa nastopijo velike težave. Kristjani 20. stoletja smo podedovali ob velikih vrednotah krščanstva tudi žalostne razprtije in vsakovrstne razdeljenosti, spore, nerazumevanja, sovraštva, boje in še mnogokaj hudega. Zato je sprava, kljub zdaj že stoletnemu ekumenskemu gibanju in mnogim zbliževalnim naporom, kot je bilo tudi prvo evropsko ekumensko srečanje v Baslu (1989) in drugo v Gradcu (1997), nekaj zelo težkega.

In vendar je sprava med kristjani in krščanskimi Cerkvami ne samo zaradi njih samih, temveč tudi zaradi celotne človeške družbe nekaj nujnega in neodločljivega. Tretje tisočletje moramo kristjani vsekakor dočakati bolj spravljeni med seboj. In naša glavna naloga v tretjem tisočletju bo odpravljanje vseh vzrokov, ki zavirajo medsebojno spravo, in goreče prizadevanje za utrditev in razrast resnične sprave. Če je bilo prvo krščansko tisočletje, kljub nekaterim trenjem, v glavnem obsijano z edinostjo, naj bi bilo, po drugem tisočletju razkolov in verskih bojev, tretje tisočletje resnično tisočletje vsekrščanske sprave, ponovne edinosti, miru in rastoče ljubezni. Da bo to mogoče, pa morajo med kristjani zaživeti temeljne kreposti, kot so ponižnost, resnicoljubnost, pravičnost, odpuščanje, potrpežljivost in predvsem ljubezen, ki vse druge kreposti zaobsega in presega. Brez tega ni poti do sprave.

Ta sprava med kristjani naj bi se potem postopoma razraščala in zajela tudi druga verstva, vse narode, celotno človeštvo. Le tako bomo lahko ljudje živeli med seboj v duhu medsebojnega spoštovanja, znali bomo potrpeti drug z drugim, zidali bomo edinost v različnosti. In tako bomo lahko vsi, drug ob drugem, prispevali svoj delež za vsestranski razvoj človeštva.

Seveda, vsi bomo morali upoštevati tudi zakonitosti narave, vsega stvarstva, vesolja. Uresničevati bomo morali hkrati tudi spravo z naravo, z vodo, z zemljo, z zrakom, z rastlinjem, z živalskim svetom, s soncem, z ozvezdji, z vsem, kar obstaja. Končno smo vsi v Bogu, Stvarniku sveta in

vesolja, eno. »Obsojeni« smo, da živimo skupaj. V bivanje in življenje smo poklicani, da drug z drugim sodelujemo in da bi nam bilo lepo in dobro, in v medsebojni edinosti in ljubezni vedno lepše in boljše.

Ob vsem tem pa moramo upoštevati, da je vse ustvarjeno nepopolno in da smo ljudje nagnjeni tudi k slabemu in da se, kljub svoji bogupodobnosti, lahko svobodno odločamo tudi za zlo, za sovraštvo in greh. Prav zato je prišel Kristus kot Bogočlovek na svet. On je tisti, ki more v nas premagovati vse odklone od dobrega. On more in želi v nas in po nas v naši okolici, v našem narodu in v vsem svetu utrjevati in razširjati duha sprave, edinosti in ljubezni.

Čim bolj bomo kristjani povezani s Kristusom, ustanoviteljem Cerkve, čim bolj bomo njegovega duha, tem bolj bo med nami in v svetu nasploh zaživela sprava. Z njo pa mir in edinstvo in ljubezen. To pa so že znamenja tiste popolne Sprave, Edinosti in Ljubezni, ki nas čakajo v večnosti, če bomo s svojim delom, življenjem in tudi z zaupno in vztrajno molitvijo vse to dovolj vneto pripravljali že tukaj na zemlji.

Naj bo torej sprava prva velika in vseživljenjska naloga vseh, ki nosimo ime kristjani.

Stanko Janežič

LETOS VISOKI DVOJNI JUBILEJ STIŠKIH BELIH MENIHOV

Cistercijanska opatija Stična je najstarejši slovenski samostan. Ta članek je posvečen njej in njenim pobožnim belim menihom, vnetim čistilcem Božje Matere Marije, zaslužnim za duhovni in materialni napredek vsega slovenskega vernega ljudstva.

Od puščavništva do samostanov

Jezus Kristus, naš Zveličar, je na vprašanje nekega farizeja, učitelja postave, katera je prva in največja zapoved v postavi, odgovoril: »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem in vso dušo in vsem mišljenjem!« (Mt 22,34–38). A naročal je tudi: »Kadar pa ti moliš, pojdi v svojo sobo, zapri vrata in k svojemu Očetu moli na skrivnem! In tvoj Oče, ki vidi v skrivno, ti bo povrnil« (Mt 6,6).

Naš Odrašenik, največji molivec vseh časov, je nadvse ljubil molitev k Vsemogočnemu in samoto, saj sta samota in molitev najdragocenejša duhovna hrana in pijača za sleherno dušo, ki jo je Bog vdihnil že prvemu človeku na šesti dan stvarjenja sveta.

Pogled na opatijsko cerkev v Stični

Foto Alenka Veber

Kmalu po smrti Križanega in njegovem vstajenju, že ob koncu leta in nato v 2. stoletju, so se nekateri kristjani, da bi z načinom svojega bogoljubnega življenja posnemali svetega vzornika Boga in Človeka Jezusa Kristusa, odpovedali imetju in zakonu ter živeli v trajni čistosti. Proti koncu 3. stoletja pa so verni mladeniči in device kakor tudi možje in žene že odhajali v samotne kraje, kjer so kot puščavniki živeli v popolnem odrekanju svetu, v pobožnem premišljevanju, pogostem postu in molitvi. Živeli so le od dela svojih rok; k skupni molitvi so se zbrali le na Gospodov dan, ob nedeljah.

Začetnik redovne skupnosti je bil v prvi polovici 4. stoletja v Gornjem Egiptu sv. Pahomij (286–346). To je bil začetek nastajanja samostanov. Sredi 4. stoletja se je menišтво z Vzhoda razširilo tudi v Zahodni Evropi.

Pravi razmah so doživeli zahodnoevropski samostani potem, ko je sv. Benedikt (480–543) ustanovil znameniti red benediktincev. Upravičeno ga imenujejo očeta zahodnega menišťva in prvega zavetnika Evrope. Okoli leta 529 je v južni Italiji, na Monte Cassinu, postavil prvi moški benediktinski samostan, kmalu nato pa tudi prvi ženski benediktinski samostan. Njegova opatinja je postala rodna sestra sv. Benedikta sv. Sholastika. Sa-

mostan na Monte Cassinu je matična opatija novega benediktinskega reda, ki se je hitro razširil po vsej Evropi.

Sv. Benedikt je za uspešno izvajanje redovnega življenja v benediktinskih samostanih napisal odlično Pravilo, ki ima 73 poglavij. Pravilo se odlikuje po zmerni askezi, praktični organizaciji in prilagodljivosti. Benediktovo Pravilo je preživelo poldrugo tisočletje, vse do današnjih dni. Vodilna zapoved Pravila je zajeta v jedrnatem geslu: »*Moli in delaj!*«

Benediktinski red se je kmalu tako razrasel, da je bilo od 8. do 12. stoletja benediktinsko vse zahodnoevropsko menišstvo. Benediktinski samostani niso bili le središča živahne misijonarske dejavnosti, ampak tudi najpomembnejša središča krščanske kulture, znanosti in umetnosti. Redovniki benediktinci so bili kulturni učitelji in vzgojitelji srednjeveške Evrope.

Nastanek cistercijanskega reda

Ko je v 11. stoletju zahodnoevropsko menišstvo zaradi odmikanja od načel, zapisanih v Pravilu sv. Benedikta, zašlo v krizo, so se najbolj zavzeti reformni duhovi tedanjega časa, benediktinci sv. Robert (1027–1111), sv. Alberik (o. 1050–1109) in sv. Štefan Harding (1059–1134) leta 1098, torej pred 900 leti, odločili, da bodo s somišljeniki zapustili samostan Molesme ter se naselili v samotnem in močvirnatem kraju Cîteaux (po latinsko: Cistercium), južno od burgundskega mesta Dijona. Tu so ustanovili novi red cistercijanov, belih menihov, in postavili svoj prvi samostan, katerega strogo redovno življenje je potekalo dosledno v duhu Pravila sv. Benedikta, brez kakršnihkoli omilitev. Zategadelj je leto 1098 leto začetka cistercijanskega reda. Teh menihov se je zaradi njihovih belih redovnih oblačil kmalu prijel prijazni vzdevek beli menihi.

Cistercijanski red je doživel silen razmah šele potem, ko je vanj s tridesetimi fanti in možmi vstopil mladi plemiški sin Bernard z gradu Fontaines. Že po nekaj desetletjih so se cistercijani iz svojih prvih opatij La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond razširili po vseh deželah zahodnoevropskega krščanstva.

Sv. Bernard (1090–1153), največji zavetnik cistercijanskega reda, njegov redovni velikan in cerkveni učitelj, je postal prvi opat novo ustanovljenega samostana Clairvaux, ko mu je bilo komaj 25 let. Bil je ena najvplivnejših osebnosti 12. stoletja, ki nosi po njem tudi ime: Bernardovo stoletje. Ob smrti sv. Bernarda je imel cistercijanski red že 333 opatij!

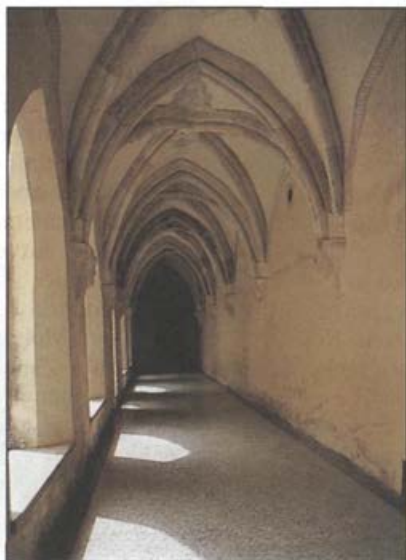
Ustanovitev Cistercijanske opatije Stična

Ko je oglejski patriarški prestol zasedel sin koroškega vojvode Henrika Spanheimskega, Peregrin, je hitro spoznal, da v slovenskem delu njegove škofije krščanstvo še ni pognalo dovolj globokih in trdnih korenin. Nezadovoljen s takšnim stanjem se je obrnil na prijatelja sv. Bernarda s

prošnjo, naj mu čimprej pošlje nekaj svojih cistercijanov, da bi mu z zgledom in delom pomagali pri poglobljanju in utrjevanju verskega življenja med Slovenci. Ker se je v 12. stoletju (delno pa tudi v 13.) tedanje prebivalstvo številčno močno povečalo, so bili beli menihi še toliko bolj zaželeni. Znani med ljudstvom ne le kot pristno pobožni možje, ampak tudi kot delovni garači, so bili povsod zelo dobro sprejeti. Vneto so najbolj divje predele, kjer se je bohotilo trnje ali pa se je širilo močvirje, spreminjali v prepotrebno obdelovalno zemljo. Tu so kmalu potem v soncu in vetru zanihali zlati žitni klasi, začela je rasti trta, vzcvetele so pisane rože. Sv. Bernard je upravičeni želji oglejskega patriarha Peregrina rad in hitro ugodil. Tako je leta 1136 v Stični na Dolenjskem, na ozemlju grofov Višnjegorskih, ustanovljena prva cistercijanska opatija na slovenskih tleh.

Zanimivo je, da ima Cistercijanska opatija Stična v svojem grbu ptiča. Legenda pripoveduje, da se je poznejša velika dobrotnica stiškega samostana, plemenita in pobožna gospa s Pristave, Virida, zaobljubila cistercijanom na Slovenskem sezidati samostan na svoje stroške. V družbi nekega duhovnika je takoj začela iskati primeren kraj za novo redovno hišo. Na poti skozi starodavni gozd pa sta zaslišala ptiča, ki je na ves glas čivkal: »Sit hic! Sit hic! Sit hic!«, kar po latinsko pomeni: Naj bo tu! Tako so beli menihi postavili stiški samostan na kraju, kjer je še danes. Po ptičjem oglašanju je dobil samostan tudi svoje ime: najprej Sithic, pozneje po nemško Sittich in nazadnje po slovensko Stična.

Stiški beli menihi so bili ne le za svoj kraj ter za njegovo ožjo in širšo okolico, ampak za vse slovensko ljudstvo velik božji blagoslov. Med ljudstvom niso le utrjevali krščanske vere ter ga navajali na urejeno in delovno življenje v duhu Kristusovega evangelija, ampak so mu tudi sicer radi nesebično pomagali, kadarkoli in kjerkoli je bilo potrebno. Neutrudno so skrbeli za dušno pastirstvo ter si prizadevali za vzgojo duhovniškega naraščaja. Prepisovali so knjige in vodili zgledno gospodarstvo: poljedelstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, čebelarstvo, ribogojstvo, živinorejo in go-

zdarstvo. Uspešni so bili tudi v šolstvu. Ves čas pa so v božjo čast vzorno združevali molitev in delo.

Dosedanji, nad 850 let trajajoči zgodovinski razvoj Cistercijanske opatije Stična moremo razdeliti na tri daljša obdobja.

Prvo obdobje sega od ustanovnega leta 1136 do leta 1784, ko je opati-jo v duhu jožefinskih reform ukinil in razpustil sin Marije Terezije cesar Jožef II. To več stoletij dolgo obdobje je v svoji knjigi Stiška opatija 1136–1784 temeljito obdelal akademik univ. prof. dr. Jože Mlinarič.

Drugo obdobje sega od ukinitve stiške opatije leta 1784 do leta 1898, ko jo je v čast jubileja 800-letnice ustanovitve cistercijanskega reda priklilcal v novo življenje cistercijanski samostan Mehrerau ob Bodenskem jezeru. Koledar Družbe svetega Mohorja v Celovcu za navadno leto 1901 je v članku z naslovom Opatija Zatičina na Dolenjskem (avtor članka se skriva za črkami J. B. T.) objavil celotno besedilo pesmi, s katero je novodošle nemške redovnike, cistercijane, navdušeno pozdravil teolog in pesnik dr. Mihael Opeka (1871–1938), zgledujoč se po klasičnih vzorih. Citiramo zadnjih šest verzov omenjene zdravice:

*Dan zgodovinski zares! Sinovi Marijini zopet
Tu so razpeli svoj krov, rod kjer Marijin živi...
Hvala ti, sveti Bernard – hvala vam, beli očetje,
Narod slovenski vam vès hvalo prepeva v pozdrav!
Narod slovenski je blag, on vreden je vaše ljubezni:
Dlan in srce in razum zopet podajte mu v dar!*

Tretje obdobje delovanja stiške opatije pa sega vse do današnjih dni. V knjigi Oživljena tihota ga je obdelal književnik in publicist Vojan T. Arhar.

V dolgem časovnem razponu od ustanovitve leta 1136 do danes je Cistercijanska opatija doživljala razgibane etape svojega napredovanja pa tudi občasnega nazadovanja.

Po začetni rasti v prvi polovici 12. stoletja je duhovno in gospodarsko cvetela vse do druge polovice 14. stoletja. Sledil je čas nazadovanja, ki je trajal do vključno 16. stoletja. Obdobje duhovne in gospodarske obnove je segalo od začetka 17. stoletja do nasilne ukinitve samostana leta 1784.

Neprostovoljni zgodovinski premor je zazibal belo Stično v globok sen usnule Trnuljčice za polnih 114 let, vse do leta 1898, ko je iz pozabe zmagovito vstala v novo življenje.

Od leta 1898 do začetka druge svetovne vojne 1939/1941 je navzlic težavnemu celjenju hudih ran, zadobljenih zaradi dolgotrajne popolne zapuščenosti, znova napredovala in je v času opata dr. Avgušтина Kostelca dosegla bleščeč vzpon na vseh področjih svojega vsestransko bogatega

Pogled v Slovenski verski muzej, Stična

Foto Alenka Veber

delovanja: na duhovnem, verskem in gospodarskem. Z izbruhom druge svetovne vojne leta 1939, ki je leta 1941, poleg mnogih evropskih držav, zbrisala s političnega zemljevida tudi kraljevino Jugoslavijo, se je začelo obdobje postopnega nazadovanja stiške opatiije. To se je zlasti v prvih desetletjih po končani drugi svetovni vojni zaradi ideološkega nasprotovanja komunistične partije, še okrepilo. Šele odmevnost drugega vatikanskega koncila (1962– 1965) in sklenitev Beograjskega protokola z Vatikanom (1966) ter zgodovinsko prelomna državna osamosvojitev Slovenije (1991) so stiški opatiji odprli vrata v novo življenje, čeprav nekatera vprašanja odnosov med državo in Cerkvijo še niso povsem urejena.

Ko je bilo najtežje

Zelo težke ure je starodavna Stična doživljala večkrat. Leta 1471 so jo izropali in požgali Turki. Pri tem je izgubilo življenje mnogo menihov, precej pa jih je napadalec odpeljal v sužnost. Turki so napadli in izropali Stično spet leta 1528. Leta 1784 jo je brezobzirno ukinil in razpusil »državni mežnar« cesar Jožef II. Ta udarec ni bil le najhujši, ampak tudi najbolj dolgotrajen. Obstajala je nevarnost, da se bodo mogočna samostanska poslopja spremenila v ogromen kup ruševin – po žalostnem zgledu nekatere-

rih slovenskih srednjeveških gradov. Na srečo se je Stična tako kruti usodi še pravočasno izognila. Zelo hudo je bilo tudi leta 1950, ko je državna oblast z oboroženo silo obkolila samostan in odgnala v zapor ne le ostarelega stiškega opata, ampak tudi redovnike ter celó pomožno osebje, zaposleno v samostanu. Tedaj je bil stiški samostan že tako razlaščen, da so mu od vsega, kar je po temeljito izvedeni agrarni reformi sploh lahko še obdržal, preostali samo še cerkev (od 1936 s častnim nazivom bazilika), pokopališče in prašna makadamska cesta, ki je vodila do meniških grobov.

Z zaupanjem v nove čase

V dosedANJI zgodovini Stične se je zvrstilo – vključno z zdajšnjim – že 56 opatov. Najimennitejši med njimi so bili: Volbenk Neff (1550–1566), Lovrenc Zupan (1580–1600), Jakob Reinprecht (1603–1626), Maksimilijan Motoh (1661–1680) in dr. Avguštin Kostelec (1924–1963).

Opatija Stična je z baziliko, sezidano v letu 1156, s slovitim srednjeveškim križnim hodnikom, z opatovo kapelo, z domom duhovnih vaj ter s Slovenskim verskim muzejem, ki ima svoje prostore v delu njenih zgradb, čedalje bolj privlačna za vse slovensko verno ljudstvo, ne glede na starost in poklic, pa tudi za tujce. Vsako leto jo obišče množica obiskovalcev, med katerimi je, Bogu hvala, največ mladine. Skupščina občine Grosuplje je Cistercijansko opatijo Stična leta 1982 z odlokom razglasila za zgodovinski in kulturni spomenik. Stiški beli menihi se danes ukvarjajo predvsem z dušnim pastirstvom, z vodenjem duhovnih vaj za mladino in odrasle, s strokovnim vodenjem po samostanu in baziliki, s peko hostij, pa tudi z rednim vzdrževanjem velikega samostanskega kompleksa in farne cerkve ter z lastnim gospodarstvom, kar jim zagotavlja potrebna sredstva ne le za življenje, ampak tudi popolno ekonomsko neodvisnost. Beli menihi vabijo v svoje redovne vrste zlasti mlade. Pogoji za vstop v cistercijanski red so: telesno in duševno zdravje, vsaj 17 dopolnjenih let starosti, dokončana osnovna šola ter notranje veselje do življenja v redovni skupnosti, katere vsakdan je, po sv. Benediktu, izpolnjen z molitvijo in delom. Kdor postane redovni brat, se vključi v samostansko življenje po enem letu, kdor želi postati pater (redovnik duhovnik), začne po končani gimnaziji s študijem bogoslovja na teološki fakulteti. Mladi, pridite, vabi vas nekdanji plemiški sin in poznejši opat, redovni velikan in cerkveni učitelj sv. Bernard!

Zadnje čase se o častitljivi Stični vse več piše. Med strokovnimi deli, ki obravnavajo Cistercijansko opatijo ne le kot duhovno žarišče, ampak tudi kot zgodovinski in umetnostnozgodovinski spomenik, velja opozoriti na naslednja: N. Golob, *Srednjeveški kodeksi iz Stične, XII. stoletje* (1994); J. Mlinarič, *Stiška opatija 1136–1784* (1995); M. Zadnikar, *Stična – najstarejši slovenski samostan* (1990).

Vojan T. Arhar

Kje je tista bela cesta

*Kje je tista bela cesta,
ki vodi v daljna, daljna mesta,
v čudežna spoznanja?*

*Kje drevo je zeleneče,
z nabreklih popjem, vse drhteče
od pričakovanja?*

*Kje je okno razsvetljeno,
da kot v podobo posvečeno
bi se zamaknila?*

*Kje poljana zasnežena,
da bi po njej se prerojena
duša sprehodila?*

*Zdaj sive so poljane in drevesa,
zastrla okna siva je zavesa
in siva starka že po sivi poti
vsa siva podrsava mi nasproti.*

Ko se čas potopi v večnost

*Ko se čas potopi v večnost,
plavajo oblaki mirno po nebu,
zelenje rahlo trepeta v vetru,
obrazi ljudi so dobri,
za okni počivajo topli domovi.*

*Ko se čas potopi v večnost,
je preteklost igra in pesem
in prihodnost so čudovite sanje,
ki se bodo nekoč uresničile.*

*Ko se čas potopi v večnost,
se pomirijo viharji
in jaz si želim živeti,
večno živeti.*

Roža Gantar

ETIČNE RAZSEŽNOSTI GENSKE TEHNIKE

V našem razmišljanju se bomo soočili z etičnimi vidiki sodobne genske tehnike. Gre za odnos med dosežki sodobne biologije in njihovo uporabo ter etiko kot filozofsko disciplino. Naravoslovje in tehnika predstavljata za človeka posebni »naravni« dobri, saj sta izraz posebnih naravnih zmožnosti človeka. Po svojem bistvu ti dejavnosti izstopata iz okvira etičnih označb, kot so »dobro« in »slabo«. Nosilec morale je samo človek, ki kot svobodna in zato odgovorna oseba svoje znanje lahko uporablja na različen način.

Znanost, ki jo danes imenujemo biologija, je utemeljil že Aristotel in podal osnove primerjalne anatomije, sistematike, embriologije, pa tudi genetike. Aristotelova biologija je hkrati del filozofije narave. Kot posebna oblika spoznanja spada v teoretično filozofijo, kot oblika dejavnosti pa v praktično filozofijo. Zato je podvržena tudi etičnim kriterijem. Ne kot znanost po svojem bistvu, temveč kot dejavnost človeka. To velja tudi danes, čeprav se je pojem nauka o naravi od 17. stoletja naprej dejansko zožil.

V sodobni znanosti se je v pretežni meri uveljavilo prepričanje, da je zgolj empirično izkustvo edini in izključni vir spoznavanja stvarnosti. Čeprav je res, da moramo pri proučevanju narave izhajati iz čutnih danosti, pa je nefilozofsko, da ta nazor poskuša ukleniti duha in mu odreka zmožnost, da lahko izkustvena dejstva presvetli na svojstveno duhoven način. To gledišče odklanja ne le transcendentnost (presežnost) človeškega duha, temveč tudi svet nadnaravnega. Živa bitja, vključno s človekom, so le zapleteni sistemi (sestavi) materije, ki so zmožni samoregulacije in so nastali iz nujnosti fizikalno-kemijskih zakonitosti in naključnega naravnega izbora (selekcije). Harmonija, ki se izraža v živih bitjih, je nekaj navideznega: v resnici je izraz boja za obstoj, je le posrečen rezultat slepih sil narave.

V zvezi s pojmovanjem življenja so različni poskusi zastopnikov sodobne biologije, da bi morali tudi etiko razložiti na naravosloven način. Tako je govora o etiki, ki mora izhajati iz evolucijskega pogleda na svet.

Najprej moramo poudariti, da življenje pojmujejo lahko tudi drugače, kot ga pojmujejo naturalistično usmerjeni biologi, ki dejansko sledijo neki določeni materialistični filozofiji. Vse je odvisno od tega, kako opredelimo življenje. Če opredelimo živo bitje kot fiziko-kemijski sistem, ki ima zmožnost razmnoževanja in evolucije po naravnem izboru, torej zmožnost spreminjanja in selekcije, potem je v načelu problem življenja razrešen že z Eigenovim hiperciklom, ki je matematično-kemično tako zasnovan, da ima te lastnosti. Toda kaj je življenje, najbolje vemo, če izhajamo iz našega lastnega življenja. K človeškemu življenju pa spadajo različne razsežnosti: organsko-vegetativno, čutno in potem še duhovno življenje, ki se izraža v svobodni volji, mišljenju, morali, religiji itd.

Luč spoznanja – začetek ali konec? Foto Alenka Veber

Izhodišče razmišljanja o našem življenju ni torej neka hipoteza razvoja, temveč konkretno sedanje izkustvo: smisla, enkratnosti, veličine, lepote, pravičnosti, ljubezni itd. Šele to izkustvo podeli naravoslovnemu izkustvu razsežnost, ki jo samo po sebi nima. Ko opredeljujemo življenje, moramo izhajati iz spoznanja, da se bit in bistvo stvari izražata vedno v njenem delovanju. Zato so definicije življenja, ki ne vsebuje znakov notranjosti, subjektivnosti itd., vsaj pri višjih živih bitjih, brez sleherne vrednosti.

Biološko izkustvo nas uči, da je razvojni cilj v svoji velikosti, vrstnosti in ostalih določenih podan že v začetku razvoja organizma in se od zunanjih dejavnikov ne da bistveno spremeniti. V oplojeni jajčni celici je dedno že popolnoma določen bodoči organizem. Vprašanje po bistvu dednosti velja danes na splošno kot čisto naravoslovno vprašanje. Vsa dednost naj bi bila v genih, nosilcih gradbenega načrta organizma. Odločilno vlogo v genih igra t. i. desoksiribonukleinska kislina (kratko DNK), ki je zgrajena iz dolge vrste skupin atomov, ki jih v kemiji označujemo kot nukleotide. Ti nukleotidi nastopajo v štirih različnih variantah (različicah), katere predstavljajo nekakšno »abecedo« dednega »zapisa«, ki je vkodiran v DNK. Te štiri vrste nukleotidov tvorijo številne različne kombinacije in s tem »informacije« za gradnjo osnovnih elementov (proteinov, encimov itd.) organizma. Zgradbo vsakega posameznega elementa organizma določa nekaj sto do tisoč nukleotidov. Iz nukleotidov sestavljene enote so geni.

Ali pa so geni res edini nosilci dednosti? To je zelo pomembno vprašanje, kajti imamo biologe, ki vidijo bistvo živega bitja lokalizirano zgolj v genih oziroma v genetičnem kodu. Vendar je že dolgo znano, da obstajata dve različni skupini dednih znakov. Vse tiste znake, ki se konstantno in nespremenjeno prenašajo od ene generacije na drugo imenujemo konstitutivne ali obvezne. Lahko jih imenujemo tudi vrstne, bistvene ali organizacijske znake. Poleg teh znakov že od nekdaj poznamo tudi drugo skupino, ki v okviru predstavnikov iste vrste lahko različno izpadejo. Tako ima človek lahko črne, modre ali rjave oči. Število znakov, ki se tako obnašajo, je veliko in se nanašajo na izoblikovanje skoraj vseh organov, na duševno obnašanje itd. Ti znaki, ki jih najdemo pri vseh organizmih, niso obvezni, temveč se lahko pri članih neke biološke vrste izmenično zastopajo, zato jih imenujemo zastopniški ali vikariantni znaki. Za te znake je dokazano, da so njihovi dedni nosilci geni na kromosomih. Vsak tak znak ima pri odraslem osebkju svoj genski »locus« (svoje mesto) na enem ali več kromosomih.

Dedovanje obveznih ali bistvenih dednih znakov do sedaj med biologi skoraj ni bilo upoštevano. Mnogim biologom razlika med temi skupinami sploh ni prodrla do zavesti. Pretežno je razširjeno darvinistično mnenje, da so vsi dedni znaki bistveno enaki in se prenašajo le preko genov. Zato so mnenja, da se zastopajoči znaki skozi dolga geološka obdobja spremenijo v obvezne znake. Tako naj bi bile različne rase že začetki novih vrst.

Vendar ta teza o načelni enakosti vseh dednih zasnov nasprotuje jasnemu izkustvu biologije. To izkustvo namreč priča, da je veliko število dednih lastnosti, katerih prenos na potomstvo sledi zakonom citogenetike, torej prenosu preko kromosomov, medtem ko druge lastnosti niso podrejene tem zakonom. Sem spadajo predvsem norme, po katerih se oblikujejo organizmi v razvoju, po katerih organi izoblikujejo svoje funkcije in po katerih se ravna specifično obnašanje organizmov z ozirom na živo in neživo okolje. Vse te norme so vrstno določene tj. enake za določen krog individuumov, ki pripadajo isti vrsti. Skratka, so identične s tem, kar imenujemo življenjski načrt biološke vrste. Kdo je nosilec teh obveznih, bistvenih lastnosti? Tu je biologija v zadregi. Večina biologov jih projicira v kromosome. Ta teza ni bila *nikoli* eksperimentalno potrjena. Nasprotno, po vsem, kar vemo iz dosežkov molekularne biologije, ni nobene verjetnosti, da bi bili kromosomi nosilci konstitutivnih dednih zasnov.

V oplojeni jajčni celici je dedno že popolnoma določen bodoči organizem. Toda dedna določenost ni podana kot snovna struktura. Razvojni cilj organizma se nahaja v začetku ontogenetskega (individualnega) razvoja na *nematerialen* način, kot zmožnost in tendenca za organiziranje in izoblikovanje odraslega organizma; nanaša se na nematerialno komponento razvijajočega se zarodka. Ta komponenta je oblikovalno počelo ali počelo življenja. Ta nima nobenega razvoja. Takoj pri spočetju je tu že celoten življenjski načrt, ki se potem v času tudi udejanji. Razvoj se odigrava v materialnem substratu ali snovni komponenti organizma. V nematerialni komponenti pa je cilj podan naenkrat in v vsem začetku razvoja.

Organizem je torej bitnostna sestava dveh komponent, ki sta bistveno naravnani ena na drugo. Materialna komponenta je vsebovana v kromosomih, življenjski načrt pa je tudi biološka dediščina in tvori nematerialno komponento dednosti. V moči ploditve in spočetja se prenaša od staršev na potomstvo. Šele obe komponenti skupaj tvorita celotni dedni sestav. Tega ne smemo spregledati pri vprašanjih, ki se nam postavljajo tudi z vidika etike. Po oblikovnem ali življenjskem počelu nošen načrt nastanka organizma se uteleša z materialnimi sredstvi v vidni stvarnosti. Zadostni temelj razvoja je oblikovalna potencia ali oblikovalni »pritisk« nematerialne bitne komponente. Resnično bistvo človeškega zarodka ni v kemijskih snoveh in silah, ki ta zarodek sestavljajo, temveč v nematerialnem-duhovnem počelu, ki z nevidnim poljem silnic oblikujejo človeka v razvoju. Vzročna, kompozicijska in funkcijska harmonija, ki se izraža v celotnem razvoju organizma, ni izraz genov (katerih vlogo v polnosti priznavamo), temveč življenjskega počela, ki je nosilec življenjskega načrta in razpolaga tudi z geni. Sodobna evolucijska teorija nikakor ne more razložiti celotnega nastanka nekega bitja. Tu gre tudi za ontološke vidike, ki segajo že onstran naravoslovja. Evolucijska podoba nam lahko poda le neko teorijo o razvoju ma-

terialnih pogojev, ki so v teku geoloških obdobj območili pojav novih oblik življenja do vključno človeka. Vzročne razlage nastanka takih novumov so zgolj z naravoslovnega stališča logično nemogoče in se zapletajo v dvomja in sklepanja v začaranih krogih. Evolucijska podoba in z njo povezana biologija imata torej lahko samo omejeno veljavo. Za moralne odločitve sta brez pomena. Vendar je ravno sodobno razpravljanje o dopustnosti genske tehnologije največkrat vezano na evolucionistično podobo sveta (o evoluciji in nastopu človeka: J. Hlebš, *Izvor človeka*, Ljubljana 1996).

Ob pojavu osebe in njene enkratnosti pa zaide vsak evolucionizem v težave, še posebej, če se ima za znanstvenega. »Jaz« in »ti« sta tako globoki skrivnosti in tako enkratna pojava, da bi se moral tudi znanstvenik z njima vedno soočati z globokim spoštovanjem. To je področje resničnosti, kjer v zadnji posledici vsaka izkustvena znanost (vključno psihologija) izgubi svojo kompetenco, ker vsaka znanost v smislu uporabe posebnih metod za posebni predmet ta zavestni, nenehno vprašujoči jaz vedno že predpostavlja. Vstop človeškega duha v bivanje je resnični stvariteljski dej in se ne da izvajati na evolucionističen način. Tu je vsaka razvojna kontinuiteta radikalno prekinjena. Vsako bitje je že po svojem notranjem bistvu vrednostno in vrednota je že po notranjem bistvu bitna. Dobrine so posamezne stvari, v kolikor so v njih uresničene vrednote. Življenje je nedvomno ena največjih dobrin. Najvišja stvarnost v redu stvarstva in zato najvišja dobrina pa je oseba. Ko govorimo o etičnih ali moralnih vrednotah ali nevrednotah merimo na človekovo nravnost. Pomembno je, da je vrednota vedno vrednota, brez ozira na čas. Tudi če bi jo komaj kdo v življenju uresničeval, še vedno ostane vrednota, ker je zasidrana v bitju in to ji tudi zagotavlja njeno objektivnost in absolutnost. Vrednote so predmeti našega stremljenja. To je posebno pomembno, ko z etičnega vidika presojamo znanstvene posege v živa bitja. Zavedati se moramo, da s posegom v osebnostni značaj človeškega življenja ne prizadenemo samo neke vrednote poleg drugih, temveč človeka kot nosilca vrednot in s tem njegovo dostojanstvo.

Presoja dobrin, ki izhaja iz naše konkretne odgovornosti, nastopa v normalnem primeru že gotova v izrazu vesti; budna, izoblikovana vest pove človeku, kaj je v določeni situaciji dobro in pravilno, oziroma če ravnamo napačno, kaj naj bi bilo pravilno. Toda kaj, če neki znanstvenik ob manipulaciji človeškega zarodka trdi, da ravna po svoji vesti? Kaj če se vest moti? Vest se dejansko lahko moti. Vendar moramo poudariti, da je vest vsakemu človeku dana najprej samo v zasnovi. Ta pa se mora razviti! Vzgoja vesti je stalna naloga človeka in ni zaključena z otroštvom. Budna vest pomeni pripravljenost na sprejem novih spoznanj. Šele izoblikovana vest je resnični seizmograf pravičnosti. Govoriti o vesti pomeni govoriti o dostojanstvu človeka. Vest mi ne pravi, da je to in ono, tukaj in sedaj dobro zame, temveč me poziva delati *dobro samo na sebi* in opuščati slabo.

Pravilno ravnanje mora biti vodeno po umu in njegovem preverjanju argumentov in vrednot. Pretehtavanje zaporedja vidikov je vedno vezano na pretehtavanje dobrin. Pri moralnem opravičevanju pa se ne moremo sklicevati ne na naravo, ne na evolucijo, ne na konvencijo in ne na pozitivno pravo. Konkretne osebne odgovornosti tudi ne moremo delegirati na neko etično komisijo. Njena naloga je lahko le v tem, da išče relevantne etične argumente, jih tehta, proučuje itd. Skratka, da poda neki optimum informacije. Moralna odločitev in odgovornost pa je vedno stvar posameznika. Nobeno sklicevanje na evolucijo, naravo, zgodovino, primerjalno psihologijo, napredek znanosti in tehnike, svobodo znanosti, ne more avtomatično upravičiti katerikoli dejanje v smislu morale. Moralnost je vsem tem stvarnostim nadrejena in obstaja v tem, da vzpostavlja med dobrinami resnični hierarhični red in da vse primere, kjer je prizadeto dostojanstvo človeka, jasno izpostavi in poziva, da se to tudi spoštuje.

V filozofiji ločimo med 'naravnimi' dobrinami (sem spadajo znanost, kultura, umetnost kot izraz človekovih duhovnih zmožnosti) in svetnimi dobrinami (uspeh, bogastvo, slava). Medtem ko so naravne dobrine po sebi objektivno dobro, so svetne dobrine le subjektivno dobro. In ravno v človekovem hlepenju po vedno večjem bogastvu, slavi ali oblasti tičijo glavni vzroki za naravnost človeka, da tudi s pomočjo objektivnih dobrin (znanosti – tehnike) uničuje naravo in ne nazadnje prizadeva tudi sočloveka.

V čem je sedaj bistvo genske tehnologije? Vsa skrivnost je izolacija dednih elementov, ki sestavljajo kromosome ali dele genov – torej tistih dednih struktur, ki so nosilke zastopajočih znakov organizma – in po potrebi njihova sprememba oz. sinteza izven organizma ter ponovna vgraditev v genom. S tem se ustvarijo »materialne« osnove za nastanek živih bitij, ki v naravi ne nastopajo. Ker je DNK pri vseh organizmih zgrajena po enakih principih, to omogoča prenos genov brez ozira na tip organizma.

Predno pa se lotimo presoje genske tehnologije, omenimo argumente načelnih nasprotnikov *slehernega* dednega manipuliranja. Nekateri se sklicujejo na to, da je evolucija v milijardah let ustvarila sedanje organizme po principu, da se je ohranilo le, kar se je tudi dedno izkazalo kot uspešno. Zato je genska tehnologija neupravičena, ker ne moremo predvideti posledic naših posegov v genom. To zadnje sicer drži, vendar je značilnost vseh naših dejanj, da daljnosežnih posledic ne moremo nikoli predvideti. Zato moramo možne posledice dejansko upoštevati kolikor je le mogoče. Pač pa je sklicevanje na evolucijo napačno in ni nobeno merilo moralne presoje.

V sodobni genski tehniki se uporabljajo predvsem tri vrste raziskav: 1. Osnovne raziskave za proučevanje genske strukture, funkcije in regulacije genov. Tu ugotavljajo spremenjene gene ali njihovo neprisotnost, kar povzroča lahko različna obolenja. Danes poznamo preko 1800 monogenih dednih bolezni, katerih diagnoza je npr. možna že pred rojstvom. 2. Dalje

gre za uporabo genske tehnike na nižjih organizmih npr. bakterijah, kvasovkah in višjih rastlinah. Sem spada tudi uporaba človeških genov, ki jih vgradijo v bakterije, da producirajo razne snovi, npr. insulin, ki je nujen v zdravljenju sladkorne bolezni. 3. Uporaba genske tehnologije na živalskih in človeških organizmih; tem področju je največ etično spornih primerov.

Pri presoji dopustnosti posega v gensko strukturo moramo upoštevati različne vidike. Najpomembnejši je *kategorični* vidik, kategorična moralna prepoved. Za našo temo odločilna prepoved je vezana na gensko manipulacijo človeškega zarodka. V mnogih primerih gre le za pretehtavanje dobrin, za vzpostavitev prednosti; tu ne gre za kategorično prepoved, gre za različne interese. Etična presoja zahteva ugotovitev pravičnega zaporedja.

Ena osnovnih pravic človeka je, da je zaščiten pred potencialnimi nevarnostmi genske tehnologije. Posebno pri ustvarjanju novih oblik virusov, bakterij itd. je potrebna izredna skrbnost. Obstaja velika razlika med laboratorijskim poskusom in poskusom v prosti naravi. Osnovno pravilo je: *ne-nevarnost* eksperimenta mora biti vnaprej dokazana. Važen je tudi ekonomski vidik. Ali je upravičeno dajati ogromna sredstva zgolj za potešitev radovednosti znanstvenika?

Kot rečeno, je pri presoji gensko-tehnoloških postopkov pomembno zaporedje vidikov in presoja dobrin. Pri izdelavi določenih snovi v zdravstvene namene (inzulin, interferon itd.) praktično ni spornih vidikov. Tudi določene izboljšave genske opreme uporabnih rastlin je treba presojati z vidikov smiselnosti, zdravja itd. Z vidika ekologije bi bilo (ob upoštevanju ne-nevarnosti za zdravje) morda smiselno vzgojiti rastlinske variante, ki bi bile odpornejše, ki ne bi potrebovale toliko umetnega gnojila, ki bi dale boljši doprinos itd. Ugovori, ki se postavljajo tukaj, ne zadevajo toliko manipulacije samih rastlin, ampak človeka, ki bo uporabnik teh rastlin. Pri vsej novi uporabnosti tudi ne sme priti do zmanjšanja genetske mnogolikosti ali celo do izgube vrst. To bi bilo etično neodgovorno.

Pri genski tehnologiji na živalih je poleg drugih vidikov (varnost, zmanjšanje genetske mnogolikosti, socialni vidiki) najpomembnejši vidik zaščita živali. Živali so čuteča bitja, ki jih moramo zaščititi pred bolečino, trpljenjem, strahom in nesmiselno smrtjo.

Ne samo človek, tudi žival potrebuje zaščito. Poskuse na živalih se da moralno opravičiti šele tedaj, če je njihov medicinski pomen v razmerju do bolezni in resničnega trpljenja človeka, ter če hkrati prizadevno iščemo alternative, s katerimi bi ti poskusi postali sploh nepotrebni. Genska manipulacija živali z namenom večje proizvodnje mesa, mleka itd., kjer dobimo živali z abnormalnimi organi, ki jim povzročajo bolečine ali jih obsojajo na bedno eksistenco, pa je z moralnega stališča neupravičena. Na splošno torej gensko-tehnoloških poskusov na živalih, predvsem v medicinske namene, ne moremo načelno obsoditi, so pa s stališča zaščite živali potrebni opravi-

čenja. Tu ne gre za vrednostno nevtrarno raziskavo. Tudi s pozitivnimi rezultati za človeka ne smemo argumentirati, če je prizadeta zaščita živali.

Najbolj problematična je uporaba genske tehnologije pri človeku. S tem ni rečeno, da je vsaka genska tehnologija v načelu nesprejemljiva. Za vsako presojo v okviru gensko-tehnoloških posegov je odločilno izhodišče *kategorična moralna prepoved*, ki se nanaša na oplojeno jajčno celico. Tu je dano merilo za vsa ostala tehtanja dobrin.

Pri opredelitvi jajčne celice in njenega statusa gredo mnenja narazen. Za materialiste je jajčna celica samo zapletena organska tvorba, ki je last staršev in ne človeško življenje s potencialno osebnim značajem. Molekularni biolog Lederberg definira že odraslega človeka kot zgolj zapleteno molekularno tvorbo, ki je kodirana v DNK. Nobelovec Crick postavlja zahtevo, da bi človek dobil pravni naziv »človek« šele takrat, ko se zave sama sebe. Pred tem bi ga lahko v primeru znatnih telesnih ali duševnih napak eliminirali (beri: umorili).

Danes velja kot nesporno biološko dejstvo, da je oplojena jajčna celica smotno organizirana zasnova človeka. Ves razvoj človeškega zarodka je postopno udejanjenje tistih zmožnosti, ki so dane že ob spočetju. Ta razvoj se bistveno razlikuje od razvoja živali. Nesporen kriterij človeške narave zarodka je zato že njegova pripadnost k rodu *homo*.

Oploditev ali spočetje je tudi začetek človeškega življenja, brez ozira na to, *kje* se je ta oploditev izvršila: po naravni poti v maternici, na umeten način v retorti ali tudi s kloniranjem. Kloni niso nikakršni »roboti«, kot smo lahko brali v nekem prispevku v Družini, temveč človeška bitja, ki se od drugih razlikujejo po tem, da se je njihovo življenje začelo z manipulacijo na ne-naraven način. Ločijo pa se od drugih zarodkov tudi po tem, da so vsi geni (jedro celice) samo iz enega starševskega organizma in ne iz dveh.

Pomembno je poudariti, da otroci, zarodki in kloni, niso enoumno last staršev (po principu »trebuh je moj«), temveč je od spočetja naprej tukaj *nekdo*, ki ima pravice. Pravice pripadajo razvijajočemu se človeku kot naravnemu bitju. Kdor to dejstvo prezira, ravna nemoralno!

Poglejmo posamezne primere genske tehnologije. Spornost se pokaže že pri osnovnih raziskavah, katerih namen je proučevanje genov in njihovega delovanja. V določenih primerih namreč osnovne raziskave, ki same niso sporne, ne moremo strogo ločiti od njihove uporabe. Posebno pri človeškem genomu je gensko-tehnološki postopek lahko že hkrati uporaba in če je ta uporaba v nasprotju s kategorično zapovedjo, so raziskave moralno oporečne. Iz medicinskih razlogov lahko analiziramo gene pri nerojenem otroku (raziskava plodovnice – ta zarodka niti najmanj ne prizadene), pa tudi pri odraslem človeku. Če gre za medicinske razloge, se predpostavlja, da tu ne more biti spornih vidikov, posebno če ni prizadet zarodek ali identiteta človeka. A tudi te raziskave lahko vsebujejo sporne vidike.

Najprej pogledjmo nesporne vidike. Genske raziskave na odraslem človeku imajo lahko pozitiven pomen. Če se ugotovijo napake na kromosomih, ki imajo negativne posledice za potomstvo, to spoznanje lahko pomaga pri odločanju glede želje po lastnih otrocih in pri izbiri partnerstva. Poznavanje genske strukture in njenih učinkov na organizem lahko človek uporabi v tem smislu, da se varuje pred določenimi ekološkimi obremenitvami, poklicnimi boleznimi itd., ki so v zvezi z določeno gensko opremljenostjo. Genska raziskava plodovnice pri nosečnicah pokaže, ali je otrok sposoben življenja, ali je zdrav, kakšen je njegov spol ipd.

V normalnem primeru je védenje boljše od nevednosti, npr. da mati z gotovostjo ve, da bo njen otrok zdrav. To je psihološko zelo pomembno in ima tudi ugodne posledice na psihični razvoj otroka že v materinem telesu. Toda če se te raziskave uporabijo za utemeljitev splava, potem moralna nedopustnost splava tudi same osnovne raziskave postavi v negativno luč.

Nedvomno je bolezenska prizadetost težka za prizadetega in za starše. Toda kje je rečeno, da je neprizadetost nesporen znak za kvaliteto življenja. Poznamo dovolj primerov usodne dedne obremenitve, kjer so njeni nosilci dosegli izredne življenjske uspehe. Ljubezen do otroka in spoštovanje življenja lahko tudi prizadetemu otroku omogoči srečno in uspešno življenje.

Drugi problem je genska terapija na že oblikovanem organizmu. Obstaja vrsta bolezni, kjer bi poseg v okvarjene gene pomenil resnični napredek zdravljenja. Taki primeri so npr. mongoloidizem, krvavičnost (hemofilija) itd. Poleg takih jasnih primerov je še celo področje ne preveč težkih dednih okvar, kjer je vprašanje, kakšen smisel bi imel poseg v dedne zasnove. Pogosto imamo opravka le z odkloni od normale (npr. nizka rast) in prizadetostmi, ki človeka pravzaprav negativno ne obremenjujejo.

Izrazite dedne bolezni govorijo za poseg v genom, če pri tem ne gre za zarodek, temveč že za oblikovanega človeka, kjer ne more biti prizadeta njegova identiteta. Negativni kriteriji (težke bolezni) igrajo tukaj pozitivno vlogo za odločitev v prid genske tehnologije.

Poseben status ima genska tehnologija na zarodkih. Tu moramo ločiti: 1. osnovne raziskave, 2. negativno evgeniko in 3. pozitivno evgeniko. Vse tri primere moramo presojati z vidika kategorične prepovedi. Raziskave na zarodkih ni mogoče ločiti od uporabe. Eksperimenti tukaj prizadenejo pravico nerojenega do temeljne zaščite življenja od spočetja naprej. Zato so puskusi z oplojenimi jajčnimi celicami (zygotami) tudi v takem primeru neopravičljivi, če je njihov cilj zdravljenje težkih genetičnih bolezni (npr. mongoloidizem). Tu namreč ne gre za zdravljenje že izoblikovanega človeškega bitja, temveč za manipulacijo telesno-duševne identitete človeka, ne glede na to, ali je določena genetsko zasidrana lastnost zaželen ali ne. Takšen poseg ne izboljša zdravstvene prakse, temveč prizadene kategorično zapoved spoštovanja človekove identitete in dostojanstva.

Zavedati se moramo, da je genetična osnova človekovega osebnega značaja dokončno dana v trenutku spočetja. Tudi v primeru, da bi raziskava na živalih, ki so biološko človeku najbližje, ali na celičnih kulturah človeka že tako napredovala, da bi poskusi na človeških zarodkih ne bili več potrebni in bi rezultate takih raziskav lahko s pričakovanim uspehom uporabili za zdravljenje vzrokov bolezni na molekularni ravni, bi bil tak poseg na zygoti moralno nedopusten, ker bi posegel v identiteto človeka.

Etično nedopustni so poskusi, katerih cilj je kloniranje človeka. Tudi tukaj ne more biti ločitve med raziskavo in uporabo, kajti oplojena jajčna celica je dejansko človek v potenci in mora uživati odgovarjajočo zaščito. Tudi poskuse na višjih živalih, katerih cilj je pridobitev znanja za eventualno kloniranje človeka, moramo obsoditi. Pri kloniranju gre za nenaravni nastanek identičnih organizmov. Tak organizem je lahko povzročen tako, da se v jajčno celico, kateri so odvzeli (uničili) jedro, vsadi jedro telesne celice dajalca, ki bi ga hoteli s tem pomnožiti. Kot smo že omenili, je jedro nosilec kromosomov in s tem tistih dednih lastnosti, ki smo jih imenovali zastopniški znaki. To početje s človeškimi, na ta način ustvarjenimi zygotami, je vredno vse obsodbe. Temu klonu se s tem dejanjem prisoja usoda, ki je odvisna od volje in slavoheleja genskega tehnologa in od volje in milosti darovalcev. Človek, ki bi nastal s kloniranjem, bi bil izpostavljen pričakovanjem, ki mu jih ne smemo in tudi ne moremo prisojati.

Poudariti moramo tudi, da bi bil človek, ki bi ga hoteli v neki drugi generaciji ponoviti (ne oziraje se na moralno nedopustnost postopka), samo delno odvisen od svoje genske opremljenosti. Tako kot naravni enojajčni dvojčki niso v vseh ozirih identični, tega ne moremo pričakovati od klona. Nikjer ni rečeno, da bi z genomom vrhunškega znanstvenika ali umetnika lahko dejansko ustvarili njemu identičnega človeka. Če upoštevamo abnormalne želje nekaterih, celo vrhunskih znanstvenikov, bi iz dednih zasnov lahko nastal tudi velik zločinec. A kloniran človek ostaja po svoji duhovni naravi svobodno bitje. Moralni problem je samorazumevanje klona, ki bi mu bila odvzeta naravna enakost z drugimi človeškimi bitji.

Obstaja še vrsta eksperimentov, ki sicer neposredno ne prizadenejo kategoričnega moralnega temelja, žalijo pa dostojanstvo človeka. Takšno je npr. združevanje telesnih celic živali in človeka, ki sicer nikoli ne pripeljejo do nastanka nekega individua. Ali pa vzreja bitij, pri katerih je udeležen le genski material človeka. Poseben problem je umetno oplojevanje. Sama oploditev v retorti (če naravna oploditev ni možna) še ni v sporu s kategorično prepovedjo, pač pa je moralno nedopustno ravnanje z presežnimi zarodki, ki nastanejo pri vsaki umetni oploditvi in jih potem ali zamrznejo ali uporabijo celo za različne poskuse.

Na koncu omenimo še posebno tragične primere, ki nekako izstopajo iz okvira naših moralnih sodb. Vzemimo primer, da nam genetska analiza,

narejena pred rojstvom (na osnovi plodovnice), prognosticira težko duševno in telesno prizadetost otroka, dejansko nezmožnost lastnega življenja. Na drugi strani pa ima družina že enega hudo prizadetega otroka. Dodatna obremenitev družine bi hudo ogrozila ali celo uničila družino, ki je pomembna naravna dobrina. Rekli smo, da je splav moralno nedopustno dejanje. Kaj pa v navedenem primeru: ali tukaj splav lahko zagovarjamo? Tukaj imamo izrazito tragičen primer, kjer si pravzaprav noben človek ne sme lastiti dokončne sodbe. Iz takih primerov se ne sme izvajati nobenih splošnih pravil za druge manj težke primere. Tu moramo odločitev prepustiti prizadetim in odgovornim zdravnikom, ne da podamo takšno ali drugačno moralno sodbo. Tragični primeri izstopajo iz okvira moralne presoje, ki je je zmožen človek kot končno bitje.

Kako presojamo življenje in naš etični odnos do njega, je vedno odvisno od našega duhovnega obzorja in ne od biologije kot znanosti, ki nedvomno zmore več, kot pa je s stališča objektivne, ob dostojanstvu človeka orientirane etike sploh dovoljeno. Kje naj začne biologija kot znanost o življenju? Pri Bogu, izvoru vsega življenja? Pri človeku kot najvišje razvitem bitju stvarstva? Ali pri elementarnih bitnostih nežive materije?

James Watson, biokemik, ki je skupaj z Francisom Crickom razkril kemijsko zgradbo DNK, nosilke genov, je v nekem intervjuju na angleški televiziji dejal, da se je v ta študij biomolekul poglobil nenazadnje tudi za to, da bi dokazal, kako nesmiselno je krščansko verovanje o stvarjenju sveta in življenja. Prepričani ateisti so tudi mnogi drugi znanstveniki na področju raziskovanja molekularnih osnov življenja; ti ne odklanjajo le Boga, temveč dosledno tudi človeka kot izhodišče razmišljanja o življenju. Človek je zanje le poslednji, verjetno naključni produkt molekul DNK, torej genskih sprememb, ki so nastale v zemeljski zgodovini. Po njihovem lahko resnično poznavanje človeka dosežemo le, če njegov organizem razstavimo na kemične sestavne dele in končno pridemo do DNK, ki je dejansko bistvo slehernega živega bitja. Ker pa je človek naključni produkt razvoja te DNK, je seveda razumljivo, da je genska tehnologija popolnoma opravičljiva, če s tem lahko izboljšamo in izpopolnimo človeško vrsto. Če stvar domislimo do kraja, je človek v bistvu samo dolga veriga molekul (tako ga označi J. Lederberg), katerih najvažnejša je DNK. Ta DNK je torej filozofirala v Kantu, pesnila v Goetheju, komponirala v Mozartu, vodila vojne v Napoleonu in slepila ubogo mater Terezijo, da je verjela v nebesa.

Če nam uspe – tako pač sanjajo nekateri nobelovci – poseči v dvojno verigo DNK in po naši želji preurediti njeno strukturo, potem bomo na novo ustvarili človeka novih nadarjenosti in kvalifikacij. Ti tehniki življenja so se dejansko spustili v boj z Bogom, ki je človeka ustvaril po svoji podobi. Pravzaprav so se, gledano z njihovega zornega kota, postavili na mesto Boga in sebe proglasili za bogove.

Slovenski molekularni genetik Grabnar pravi (Mag 1997/10), da sta etika in morala samo stvar časa, prostora in uniforme. Potem nadaljuje in poudarja, da so se znanstveniki na področju genske tehnologije pokazali za izredno odgovorne in da bo to veljalo še posebej za poseg v genom človeka. Nedvomno so mnogi znanstveniki odgovorni in moralno neoporečni ljudje. Njim ne smemo delati krivice. Toda to ne velja za vse in kar je še huje, med črnimi ovci so tudi vrhunski znanstveniki.

Leta 1962 je bil v Londonu CIBA-simpozij, na katerem je 27 vrhunskih znanstvenikov razpravljalo o elementih sodobne biološke revolucije. Ta simpozij je jasno pričevanje, kaj pomeni odgovornost znanstvenikov in njihov etični horizont. Med njimi so bili nobelovci, kot F. Crick, J. Lederberg, J. Muller itd. Crick je npr. postavil zahtevo, da bi morala družba preprečiti nekontrolirano razmnoževanje ljudi tako, da bi v prehrabene artikle primešali kemikalije, ki bi preprečile plodnost, dovolili bi razmnoževati se le izbranim, ki bi jih strokovnjaki določili kot nosilce zaželenih lastnosti. Edwards je zahteval pravico do poskusov na embrijih, ki kot odvečni nastanejo pri umetni oploditvi in sicer z namenom ustvarjanja zaželenih lastnosti. Muller je predlagal kloniranje s pomočjo genomov genialnih zastopnikov človeške rase, ki bi odgovarjali npr. Darwinu, Marxu, Einsteinu itd. Mnogi so v eksperimentalne namene zahtevali vzrejo človeško-živalskih mešancev. Lederberg je poročal, da so take poskuse že naredili s spajanjem opičjih in človeških spolnih celic, a še niso dali želenih uspehov; on je tudi pomisleke proti genetični ustvaritvi človeka s štirimi rokami zavrnil s pripombo, da taki pomisleki izražajo »infantilno samoljubje človeka«.

Erwin Chargaff, biokemik, ki je s svojimi osnovnimi raziskavami nukleinskih kislin bistveno pripomogel h kasnejšemu razkritju strukture DNK po Cricku in Watsonu, je zahteve znanstvenikov CIBA simpozija imenoval preprosto »vzorčni katalog pekla«.

Ker se torej ne moremo zanesti na odgovornost (ta je raztegljiv pojem) in moralno neoporečnost znanstvenikov (čeprav ne velja to za vse), je nujno potrebno sprejeti zakone, ki bodo ščitili človeka in njegovo dostojanstvo od spočetja do smrti. Podobno, vendar v drugem oziru, pa moramo ščititi tudi ostalo naravo. Kakršen je odnos neke družbe do obravnavanih problemov, takšen je tudi njen duhovno-kulturni horizont in obratno.

Danes vlada prepričanje, da je vse, kar človek lahko ve, tudi vredno vedenja, in da je vse, kar se da narediti, dejansko treba narediti. Pri tem visoka inteligenca na kateremkoli področju spoznanja ni nobeno zagotovilo, da je tisto, kar človek počne, hkrati tudi pravilno. Nebrzdano samoljubje in občutek moči, iz česar sledi precenjevanje lastnih zmožnosti, človeka slepi, da ne vidi prihajajoče nevarnosti in zla. Nedvomno mora človek stremeti za spoznanjem, toda modro in odgovorno.

Dr. Jože Hlebsč

TRANSGENE RASTLINE

Zelene rastline so osnova vsega življenja na Zemlji. Iz sončnih žarkov kot energije, vode in ogljikovega dioksida ustvarjajo organske snovi, ki služijo za hrano vsem živalim in ljudem na svetu, ko preminejo, se razkrojijo in zopet služijo kot hranila za rast novih rastlin. Pri nastajanju omenjenih organskih snovi se sprošča kisik, ki ga potrebujejo za dihanje skoraj vsa živa bitja. Rastline so nastale skozi dolgo dobo evolucije in so se milijone let spreminjale pod vplivom naravnih razmer, na katere ljudje niso mogli vplivati. V zadnjem desetletju se je razvila posebna znanstvena tehnika – genska tehnika, s katero je mogoče različne organizme, živali, rastline, k sreči za zdaj še ne človeka, bistveno spreminjati, predvsem zaradi gospodarskih koristi. Genska tehnika pomeni prenos genov iz sorodnih ali nesorodnih rastlin ali iz drugih organizmov (tudi iz človeka) v rastline.

Rastline, ki jih v zadnjih letih »ustvarjajo« s sodobnimi molekularno-biološkimi metodami in jih uvrščamo med transgene ali gensko tehnično spremenjene organizme, označujemo kot transgene rastline. Gensko namreč ne spreminjajo samo rastline, temveč tudi druge skupine organizmov.

Proti genetskimi spremembam, ki jih ustvarja genska tehnika, se je dvignil pravi vihar nasprotovanja. Gensko tehniko uvrščajo poleg jedrskega orožja in energije ter množice najrazličnejših kemičnih snovi, za glavno zlo sedanjosti in prihodnosti. O transgenih rastlinah so se v državah, kjer jih ustvarjajo, in to so skoraj vse zahodne države, vneli strastni spori med zagovorniki takega posega in nasprotniki, ki bi jih lahko primerjali s preteklimi spori med zagovorniki in nasprotniki jedrske energije. Nasprotovanja se izražajo v napadih na raziskovalne ustanove (inštitute), kjer te rastline »ustvarjajo«, na raziskovalce, zagrežeži uničujejo poskusne posevke in nasade na prostem. Izražajo se v takihle skrajnih stališčih: »Genetsko inženirstvo ima v sebi možnost, da postane najskrajnejša oblika zverinstva, ki je bila kdaj odkrita« (Zeleni besednjak). »Primerjalni pregled tveganj, uporabljen pri genski tehnologiji v medicini in kmetijstvu, je toliko v prid transgenega sistema, da ne bi bilo humano, če bi opustili gensko inženirstvo« (Hans Mohr, znani raziskovalec na tem področju).

Na eni strani imamo torej čustveno in ideološko usmerjeno odklanjanje, na drugi strani pa najbrž nekoliko preoptimistično sprejemanje tveganj, ki so nujno povezana z uvedbo takih postopkov in tako spremenjenih organizmov. Osnova takih sporov o genskem inženirstvu je etično vprašanje ali sme človek izumiti, izvesti, zgraditi vse kar zna in zmore, četudi gre v škodo soljudi, drugih členov žive narave in morebiti celo neživega okolja. Zgodovina znanosti, tehnike in kmetijstva doslej ne pozna takega primera, res pa je tudi, da v primerjavi z gensko tehnologijo pri rastlinah, živalih in

zlasti pri človeku, morda z izjemo atomske energije, ni bilo nobenega tako pomembnega dosežka, ki bi po uvedbi v prakso lahko imel tako tehtne in težke posledice. Pri nadaljnji obravnavi se bom omejil le na rastline, pri čemer moram spomniti, da so mikroskopsko majhne (s prostim očesom nevidne) bakterije in glive tudi rastline.

Gensko inženirstvo pri rastlinah je v svojem bistvu le zelo zelo izpopolnjeno dosedanje žlahtnjenje rastlin, kjer je uspelo premagati dedne ovire (genetske bariere) med velikimi skupinami živih bitij, med rastlinami, živalmi in človekom, kar pomeni, da je mogoče prenašati gene iz raznih rastlin (zelenih višjih rastlin, gliv, bakterij), živali in človeka v neko rastlino, ki jo želijo izboljšati v kaki že obstoječi lastnosti, ali pa ji »dodati« kako povsem novo in doslej neznano in nemogočo lastnost.

Žlahtnjenje rastlin in živali (včasih so temu rekli tudi selekcija ali izbira), je že zelo staro, v svojih najpreprostejših oblikah približno 8.000 do 9.000 let. Vse naše kultivirane (gojene) rastline in domače živali so nastale iz svojih izhodiščnih divjih ali samoniklih oblik. Posebno izrazito je to pri psih, ki so nastali iz volka, zdaj pa je znanih na stotine pasem zelo različnih velikosti in lastnosti. Pri rastlinah spremembe niso potekale toliko v smer sprememb velikosti in oblik, temveč bolj v povečanje pridelkov zaželenih organov, npr. žitnega zrnja, ali izboljšanje kake posebne kakovostne lastnosti, pri pivovarskem ječmenu npr. ustreznosti za slad, pri sadju v izboljšavo okusa, pri sladkorni pesi v večjo vsebnost sladkorja itn.

Pri živini in domačih živalih so zelene spremembe dosegali tako, da so živali z izbranimi lastnostmi parili med seboj in tako na potomce prenašali zaželeno lastnost. Starejši ljudje se gotovo spomnijo, da je v medvojni Jugoslaviji država kupovala odlične bike in jih brezplačno dajala kmetom, da so jih pripuščali in se je s tem kakovost govedi izboljševala. Medtem ko je bil spolni proces pri živalih razviden že od nekdaj, so dognali, da se višje (zelene rastline) tudi spolno razmnožujejo, šele v zadnjih 150 letih.

Razmnoževanje v okviru svoje vrste ali pasme pri živalih, ali pri rastlinah prav tako v okviru vrste ali sorte, nima posebnega imena. Če uporabimo sorodstveno precej oddaljene pasme pri živalih in sorte pri rastlinah, ki se precej razlikujejo, govorimo o križanju ali hibridizaciji. Zdaj so zelo znani koruzni hibridi. Tudi križanja so potekala praviloma vedno znotraj vrste, tako bik s kravo, pšenica s pšenico (kot očetovska in materina rastlina)... Že dolgo so znani križanci med rodovi, npr. konjem in oslico (mula) ali kobilom in oslom (mezeg). A medrodovni križanci (bastardi) praviloma niso bili plodni in za prenašanje lastnosti niso bili pomembni. Zato je križanje med dvema rodovoma s plodnim potomstvom, ki so ga imenovali tritikala (lat. *Triticum*, pšenica; *Secale*, rž), ki je uspelo pred 1. svet. vojno na Dunaju našemu rojaku dr. Franu Jesenku, zbudilo izjemno pozornost v znanstvenih krogih po vsem svetu.

Če hočemo vsaj v obrisih razumeti, kaj so transgene rastline, moramo nujno razložiti osnovne pojme o dednosti ali genetiki. Medtem ko so si ljudje prizadevali za boljše rastline z večjimi in bolj kakovostnimi pridelki z izbiro, cepljenjem, gnojenjem in dobro obdelavo že dolgo, zlasti pa v 18. in 19. stoletju, o dednosti pri rastlinah niso vedeli še ničesar. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je v okviru svojih botaničnih raziskav avguštinski menih Gregor Mendel v Brnu na Moravskem križal razne vrste graha in fižola ter ugotovil, da se npr. pri križanju dveh vrst graha z različnimi barvami cvetov ali z različno oblikovanim zrnjem nastali križanci razdelijo v razmerju 1 : 2 : 1, tj. lastnosti očetovske rastline ima 25%, vmesno lastnost 50%, lastnosti materine rastline 25% križancev. Tako je postavil zakon o dedovanju preprostih lastnosti. Ker je svoja dognanja objavil v manj znani znanstveni reviji, je to pomembno dognanje ostalo neopaženo. Ponovno so ga v začetku našega stoletja odkrili trije znanstveniki, med njimi E. von Tschermak, učitelj že omenjenega Frana Jesenka na Dunaju.

Iz tako računsko pravilnega načina dedovanja je nujno izhajalo, da morajo rastline v zarodnih celicah (ženski semenski zasnovi in moškem cvetnem prahu) imeti nekaj materialnega, kar ta prenos omogoča oz. opravi. In res so kmalu odkrili kromosome in na njih snovne točke – gene – od katerih eden ali več določajo posamezno lastnost. Tako je bilo mogoče s križanjem dveh rastlin, od katerih je ena imela zaželeno lastnost, že z enim ali več križanji prenesti na potomstvo zaželeno lastnost. Vendar je bilo to praviloma mogoče le znotraj vrste, npr. pšenice in le redko med dvema rodovoma, kot smo videli pri tritikali. Slaba stran teh žlahtniteljskih metod, ki jih je večina ljudi štela za naravne, pa je bila njihova dolgotrajnost, saj je vzgoja nove sorte s križanjem trajala v razmerah na prostem tudi deset in več let, in seveda dejstvo, da je bilo mogoče prenašati le lastnosti, ki jih je imela ena od starševskih rastlin, nikakor pa ne lastnosti iz kakega drugega organizma, npr. bakterije ali živali.

Leta 1953 sta britanski genetik F. H. Crick in ameriški biokemik J. D. Watson predvidela, kar se je takoj potrdilo, da ima pri dedovanju odločilno vlogo dezoksiribonukleinska kislina (DNK), ki je v kromosomih razporejena v t. i. dvojni vijačnici (Doppelhelix). Pri nadaljnjem raziskovanju so ugotovili, da so podrobni mehanizmi dedovanja načelno enaki pri različnih organizmih, prav tako so pri njih enaki tudi geni za iste lastnosti. To torej pomeni, da imajo povsem različni organizmi številne gene enake. Skrajni tak primer je pri ljudeh. Višje opice in ljudje imamo skupnih 94% genov, le 6% je specifično človeških. Ugotovili so tudi, da se geni iz enega organizma kar »udomačijo« v drugem in v njem izražajo tudi svoje značilne lastnosti. In tako se je odprla pot za prenos genov iz ene skupine organizmov v drugo. Odveč je omeniti, da v resnici postopki seveda še zdaleč niso tako preprosti, kot so tu nakazani.

Lepota in rodnost – le po človeški želji? Foto Alenka Veber

Pri možnostih prenosa genov z gensko tehniko smo naleteli na etično vprašanje, ali je kaj takega sploh dovoljeno. Prenos genov se v naravi sicer dogaja, toda le znotraj iste ali kvečjemu sorodne vrste, da se npr. razne stročnice (npr. fižol) ali kapusnice križajo med seboj. Temu smo včasih rekli, da se »izrodijo« ali »izvržejo«. Nikakor pa ni bil do zdaj znan prenos genov med višjimi rastlinami, bakterijami in živalmi. To ni bilo mogoče, ker obstajajo v naravi med sorodstveno tako oddaljenimi organizmi že omenjene dedne ovire (bariere). S prenosom genov med različnimi organizmi se odpira nepregledno število kombinacij umetno ustvarjenih lastnosti, da se naposled – tako nasprotniki teh metod – ne bo več vedelo, kaj je naravno in kaj umetno ustvarjeno. Kajti ko tako umetno ustvarjene transgene rastline začnemo pridelovati, pridejo torej v prosto naravo, se lahko začne tudi prenos vanje umetno prenesenih genov v druge sorodne rastline, kar ima lahko nepredvidljivo težke posledice. Eden od resnih pomislov je tudi, da utegnejo rastline, v katere so vnesli zanje tuje gene, tvoriti kake strupene snovi (toksine), ki bi lahko škodovali ljudem, ki bi uživali pridelke takih rastlin, ali živalim, ki bi jih dobivale za krmo.

Med lastnostmi, ki jih želijo raziskovalci iz drugih organizmov prenesti v rastline in gre torej za pravo in uspešno premagovanje dednih ovir, so predvsem gospodarske, npr. take, da varujejo rastline pred boleznimi (zlasti virusnimi) in škodljivci (zlasti hrošči in gosenicami metuljev ter ogorčicami). V koruzo so npr. iz bakterije *Bacillus thuringiensis* uspešno vnesli gen za odpornost proti koruzni večji (*Ostrinia nubilalis*). Posebno pomembne so lastnosti, kjer spreminjajo sestavine rastlin, kot so škrob, razne sladkorje, maščobne kisline in olja ter beljakovine. Pomembne so tudi spremembe razvojnih procesov pri rastlinah, npr. spremembe časa zrelosti in vnos genov za sterilnost (neplodnost) moškega cvetnega prahu, ki zelo olajšuje pridobivanje hibridnega koruznega semena, spremembe barv in strpnost (tolerantnost) za mraz, ali z drugimi besedami odpornost za spomladansko (in jesensko) pozebo, strpnost za zasoljena tla, za sorazmerno velike količine težkih kovin (zlasti kadmija) v tleh. Menim, da vnosom tujih genov za take koristne in nenevarne lastnosti v rastline ne bi kazalo nasprotovati. Kar precej je med njimi tudi takih, ki bi jih bilo mogoče doseči tudi z običajnim žlahtnjenjem, seveda počasneje in z večjimi naporji.

Zdaj pridejo na vrsto lastnosti, kjer gre za mnogo večje posege v dedno zasnovo (genom) rastlin. Rastline naj bi oblikovale njim povsem tuje trpežne snovi – polimere, – ki bi bile za okolje bolj prijazne plastične snovi, kot so zdajšnje. Podobno je s tvorbo rastlinam tujih protiteles in sestavljenih beljakovin (peptidov). S temi bi se v rastlinah lahko odprle povsem nove presnovne (metabolne) poti, tvorba protiteles pa bi bila zanimiva tudi za medicino. Zelo obsežne so možnosti za tvorbo raznih alkaloidov (večinoma posebnih za ljudi in živali strupenih snovi), ki se v čisti obliki

uporabljajo za različne namene, in tako imenovanih sekundarnih metabolitov ali drugih zaželenih snovi. Nekaj zgledov: alkaloid antocianin so pridobili s prenosom genov iz koruze (darovalca) v tobak (prejemnika), nikotin in putrescin iz kvasovk v tobak, putrescin iz miši v tobak, resveratrol iz zemeljskih oreškov v tobak, kampesterol iz glodalca tekunice v tobak itn.

Menim, da je najbolj sporen prenos genov v gojene rastline, ki jih naredijo odporne proti nekaterim herbicidom, proti katerim bi bile sicer občutljive. Herbicidi se za zatiranje plevelov lahko uporabljajo zaradi svojih lastnosti, da v določenem času zatrejo določene vrste plevelov, ne smejo pa škodovati gojeni rastlini. A proti vsem plevelom ni ustreznih herbicidov, ali niso dovolj učinkoviti ter se nasad ali posevek že zgodaj med rastno dobo zapleveli, škropljenje s herbicidi pa ni več mogoče, ker je gojena rastlina občutljiva. Zatiranje plevelov je izredno pomembno, ker močna zapleveljenost lahko zelo zniža pridelke in njihovo kakovost. In tako so zlasti pri svetovno pomembnih gojenih rastlinah, kot so koruza, soja, bombaž, krompir, sladkorna pesa, pa tudi pri nekaterih vrtninah (npr. paradižniku) prišli na misel, da bi iz rastlin ali bakterij, ki so odporne na herbicide, v našete vrste vnesli njihove gene za odpornost. Take transgene rastline so v Združenih državah Amerike razširjene že v precejšnjem obsegu, nekaj maha že tudi v zahodnoevropskih državah.

Pri prenosu genov za odpornost proti herbicidom gre za načelno razliko s tistim prenosom genov, ki naj naredi rastline odporne ali vsaj odpornejše proti boleznim in škodljivcem in drugim motnjam, kot so suša, mraz, zasoljena tla itn. Tam pridobijo rastline lastnosti, ki jim dajejo prednost v boju za obstanek, čeprav pod človekovim varstvom. Pri odpornosti za herbicide pa gre za poseg, ki naj omogoči rastlinam, da bodo prenesle več in več herbicidov, tj. kemičnih snovi. Res je sicer, da herbicidi proti katerim naj bi rastline pridobile odpornost, za okolje niso posebno škodljivi, ker se hitro razgradijo, pa vendarle njihov vnos v okolje ni potreben in še manj zaželen. Menim, da je etično sprejemljivo rastline spreminjati v smer njihove večje življenjske sposobnosti, saj je evolucija tudi tekla v to smer, ni pa etično sprejemljivo rastline spreminjati zato, da bodo lahko prenesle več naravi tujih kemičnih snovi.

Z gensko tehniko je povezan pomemben družbeno-gospodarski pojav, namreč monopoliziranje semen transgenih rastlin. Raziskave za pridobitev transgenih rastlin so drage in jih zmorejo le veliki kemični koncerni. Ker so finančno močni, so pokupili najpomembnejša semenska podjetja po svetu in bodo lahko monopolizirali trgovino s semenom. Ker so za seme gojenih rastlin že izdani prvi patenti, bo nadzor nad trgovino s semeni tudi patentno-pravno mogoč oz. zaščiten. Tako bodo veliki kemični koncerni s svojim monopolom obvladali zlasti manjše in manj razvite države, to pa so skoraj vse razen štirih, petih, ki so osvojile tehniko ustvarjanja transgenih rastlin.

Kakšna so naravoslovno utemeljena tveganja oz. nevarnosti gojenja transgenih rastlin na prostem? Najprej moramo ugotoviti, da doslej gene prenašajo le v kultivirane, gojene rastline. Te vrste oz. sorte rastlin se razen zelo redkih izjem na neobdelovanih zemljiščih, če se nanje naključno le razširijo, ne morejo dolgo obdržati, ker so pač prilagojene na njive, vrtove, nasade, kjer jim človek ustvarja ustrezne rastne razmere. Najtehtnejši dokaz za to imamo v zaraščanju kmetijskih zemljišč v gozd, kjer konkurence s pionirskimi drevesnimi vrstami ne morejo zdržati niti samonikle rastline travnikov ali senožeti, kaj šele zahtevne njivske ali vrtno gojene rastline. Nove transgene rastline bi torej morale imeti izredno velike »seleksijske prednosti« prav v smer uspešne konkurence pred plevelnimi in samoniklimi rastlinami, kar s prenosom genov ni nameravano. Torej na splošno razširjanja, »podivjanja« transgenih rastlin v okolju ni pričakovati.

Kot smo že omenili, obstaja v naravi naravno križanje med različnimi vrstami raznih družin, npr. stročnic, križnic itn. Tako se lahko z naravnim križanjem ogrščice z divjim kapusom prva po videzu spremeni v drugega, vrtni korenček s križanjem z divjim korenjem v zadnjega, kanadski topol s križanjem s črnim topolom v zadnjega itn. Vendar ti križanci nimajo nobenih posebnih prednosti pred izhodiščnimi vrstami. Pri številnih poskusih z gojitvijo transgenih rastlin na prostem niso ugotovili nikakršnih posebnosti, ki bi se razlikovale od do zdaj znanih ugotovitev pri naravnem križanju.

Nekateri raziskovalci menijo, da je mogoč tudi horizontalni prenos genov, torej tudi v rastline na novo vnesenih genov, zlasti v bakterije, seveda brez spolnega procesa. Svetovna zdravstvena organizacija šteje tak prenos genov na sploh za zelo malo verjeten pojav. Podobno velja za morebiten prenos genov transgenih rastlin na talne organizme. Tudi transgene rastline, ki so dobile gene za odpornost proti nekaterim škodljivcem iz bakterije *Bacillus thuringiensis*, ki tvori t. i. delta endotoksin, glede tega gena za druge rastline niso nevarne, ker ta strup učinkuje le na manjše število škodljivcev in se razen tega naglo razgrajuje. Zdi pa se, da je nevarnost prenosa genov za odpornost proti antibiotikom in herbicidom iz transgenih rastlin na navadne nekoliko večja, zlasti, da bi tako nastale rastline, ki bi bile odporne proti več kemičnim snovem, če bi jih seveda uporabljali v določenem okolju. Vendar je treba omeniti, da geni za odpornost niso umetno ustvarjeni, temveč so jih izolirali iz višjih rastlin in bakterij, so torej naravni. Hkratna odpornost proti več kemičnim snovem je znana že več desetletij, odkar se v večjem obsegu uporabljajo sredstva za varstvo rastlin, torej že pred odkritjem genske tehnike.

Naštevali bi lahko še nekaj pomislekov proti transgenim rastlinam in njihovemu širjenju v naravi, vendar gre pri tem za zelo specialne naravoslovne probleme, ki jih je težko poljudno razložiti. Njihove možne nevarnosti pa so približno takšne kot pri pojavih, ki smo jih pravkar opisali.

Vse države, ki ustvarjajo transgene rastline in tiste, kjer jih že gojijo, so sprejele ostre predpise, ki naj onemogočijo morebitne škode, ki bi nastale z njihovim širjenjem in pridelovanjem na prostem. Seveda pa tveganja oz. nevarnosti ni mogoče povsem izključiti, kot ga ni mogoče niti pri naravnih niti umetno povzročenih pojavih in postopkih.

Menim, da naravoslovni razlogi niso tako tehtni, da bi preprečili širjenje transgenih rastlin, iz etičnih razlogov pa bi se jim lahko odrekli. Genetske ovire (bariere) v živem svetu imajo gotovo svoj globlji pomen in jih ne gre premagovati zgolj zaradi gospodarskih koristi.

Jože Maček

RAZMIŠLJANJA O KLONIRANJU

»Bodite rodovitni in se množite ter napolnite zemljo... Glejte, zavezo sklepam z vami in vašim potomstvom, ki pride za vami, pa tudi z vsemi živimi bitji, ki so pri vas« (1 Mz 9,3.9).

Vse, kar je živega na Zemlji, diha, jé, raste, se razvija, se razmnožuje in končno odmre. Razmnoževanje je od vseh začetkov življenja vključeno v razvoj in se je kot življenjski pojav razvijalo v milijonih let od preproste cepitve celic preko delitve do spolnega razmnoževanja, ki pomeni za novonastalo bitje posebno prednost. Podeduje namreč lastnosti dveh roditeljev in ima več možnosti za nastanek novih lastnosti in za prilagajanje spremenjenim razmeram. Spolno razmnoževanje je eden od temeljev, ki omogočajo razvoj in raznolikost živih bitij na Zemlji.

Pri deljenju, ki je značilno predvsem za enoceličarje, in pri drugih načinih nespolnega razmnoževanja podedujejo potomci lastnosti enega samega roditelja, s katerim so bolj ali manj identični. V biologiji in medicini so vzgojo cele množice enoceličarjev – na primer povzročiteljev različnih bolezni – iz enega samega roditelja že davno uporabljali za raziskave. Tako vzgojeno skupino identičnih osebkov imenujemo sev ali klon. Odtod torej tudi v zadnjem času, skoraj lahko rečemo, prosluli glagol kloniranje.

Človek je, odkar je kultiviral rastline in pričel vzgajati domače živali, uporabljal najrazličnejše načine za vzgojo novih zvrsti bitij: rastlin, ki bi bile odpornejše in bi dajale boljši pridelek, in živali, ki bi človeku pri njegovem načinu življenja bolje koristile: na primer krave, ki bi dajale več mleka, ovce, ki bi imele kvalitetnejšo volno in kunce z bolj sočnim mesom.

Sprva je bila edina uporabna metoda izbor. Kmet je za seme izbiral le krepke in zdrave rastline, ki so bogato rodile, in tudi rastline, pri katerih so se pojavile nove lastnosti, npr. trdnješe bili pri žitih v vetrovnih pokrajinah ali nove nianse v barvi cvetov pri rastlinah, ki jih je človek gojil za okras.

Nastanek novih oblik bitij z izborom je bil odvisen od slučajnih naravnih sprememb, bil je počasen in človek ga je lahko le deloma usmerjal.

Ko je Gregor Mendel (1822–1884) odkril osnovne zakonitosti križanja, je postavil temelj novi epohi v vzgoji novih zvrsti kulturnih rastlin in domačih živali. Že tu je šel človek v nekaterih primerih predaleč. Zelo znan dvomljiv rezultat križanja je hibridna koruza. Bogato rodi, toda njeno seme ne kali. Kmetovalci ne morejo koruznega semena več vzgojiti sami. Odvisni so od ustanov, kjer seme hibridne koruze vzgajajo za eno samo setev.

Toda ljudi na zemlji je vedno več, zahteve po hrani, surovinah in energiji so vedno večje. Človeštvo mrzlično išče nove načine in nove poti. Za pridobivanje vedno večjih potrebnih količin energije so pričeli razbijati atomska jedra, v boj za zadostno količino hrane in za premagovanje določenih bolezni so vključili pesticide in gensko manipulacijo.

Postopki, s katerimi se človek vmešava v naravni razvoj, so vedno bolj zapleteni in vedno nevarnejši. Zadnji modni krik človekovega posiljevanja narave je kloniranje višje razvitih bitij. To, kar je za enoceličarje naravno in samo po sebi umevno, je npr. za predstavnike vretenčarjev z naravnega stališča nesprejemljivo. Z izgovorom in morda tudi iz prepričanja, da bodo z novo metodo odkrili nove možnosti za pridobivanje večjih količin hrane in da bo z njo mogoče ugnati nekatere bolezni, ki danes ogrožajo ljudi, so dolgo časa zaman poskušali katerokoli razvito telesno (ne spolno!) celico na neki način prisiliti, da bi se razvila v novo bitje, popolnoma identično z bitjem, ki mu je pripadala, z vsemi njegovimi lastnostmi.

Končno se je posrečilo. Iz dedne snovi celice, ki so jo izolirali iz vimena odrasle ovce in jo vsadili v jajčno celico druge ovce (iz te celice so prej odstranili dedno snov), se je razvila znamenita Dolly, popolnoma enaka ovci, kateri so iz vimena vzeli dedno snov, ne da bi bila jajčna celica oplojena. Novica se je bliskovito razširila in povzročila najrazličnejše reakcije: navdušenje, začudenje, nejevernost, preplah. Nekaj mnenj:

Kim Nasmyth, direktor inštituta za molekularno patologijo na Dunaju: »Dogodek je vznemirljiv. Obstaja teoretična možnost kloniranja katerekoli bitja, tudi človeka. Zloraba je vsekakor mogoča in ob vsem, kar se dogaja, nimam dobrega občutka. Mogoče je, da obstajajo ljudje, ki imajo željo in dovolj denarja, da bi se klonirali. Nastala bi skupina popolnoma enakih ljudi, z enakimi dobrimi in slabimi lastnostmi, na primer neodporni proti isti bolezni. To bi pomenilo neizbežno nazadovanje in končno izumrtje človeštva. Za obstoj je pomembna raznolikost bitij in zato enkratnost. Prav v tem je pomen spolnega razmnoževanja.«

Gerald Dick, World Wildlife Fund: »Kloniranje je poseg v evolucijo živih bitij, katerega posledice so nepredvidljive. Pomen kloniranja za gošpodarstvo je vprašljiv, ker izključuje naravno selekcijo, ki omogoča živalskim in rastlinskim vrstam prilagajanje okolju, ki se neprestano spre-

minja. Klonirana bitja bi postajala vedno bolj tuja v naravnem okolju in nesposobna za samostojno življenje.»

Michael Eckerstorfer, genetik na inštitutu za preučevanje raka: »Ob vsakem eksperimentu, ki ima lahko usodne posledice, mora človek imeti svoje mnenje. Kakšne prednosti bi imelo npr. vzgajanje popolnoma enakih ljudi, ne vemo. Kloniranje celic pri umetnem oplojevanju je smiselno, ker se s tem izognemo nevarnosti, da bi vsadili v maternico genetsko pokvarjeno celico. Kloniranje ali ne živali v kmetijstvu je napačno postavljeno vprašanje. Neetična je namreč uporaba katerekoli metode, ki bi imela za posledico razvoj oslabljenih, za življenje nesposobnih bitij. Kot nevegetarijanec sem sokriv za razvoj kloniranja živali. Uporabljali bi ga namreč v industrijskem kmetijstvu, ki proizvaja živali zato, da so zrezki natančno določene velikosti; če se ob tem razburjamo nad kloniranjem, smo neokusni.«

Matthias Müller, žvinozdravnik iz Avstrije: »O kloniranju transgenih (gensko manipuliranih) prašičev, ki so odporni proti gripi, bi se dalo razpravljati. Ne moremo jih namreč vzgojiti po naravni poti.«

Kurt Zatloukal, molekularni patolog: »Na kloniranje bi pristal edino za uporabo v medicini. Na primer za vzgojo ovac, ki proizvajajo v mleku farmakološko učinkovite snovi. Vzgoja take živali traja desetletja in ko pogine, gre v izgubo vse delo in tudi zdravilo. Številne civilizacijske presnove bolezni zdravimo lahko le s tako pridobljenimi sredstvi. V kmetijstvu kloniranja ne bi dovolil. Najboljša alternativa za kloniranje v kmetijstvu je naravna vzgoja mnogih vrst domačih živali v majhnih, neindustrijskih obratih. Kloniranje naj bi ostalo izključna raziskovalna metoda v biologiji in medicini. Vendar je, žal, zlorabo skoraj nemogoče izključiti.«

Ron James, predstojnik Pharmaceutical Proteins Ltd. – po njegovem naročilu je nastala Dolly – zagotavlja, da novega tehničnega postopka nikakor ne bodo uporabljali za kloniranje ljudi, niti za kakršnokoli eksperimentiranje s človeškimi celicami. Toda kdo lahko jamči za to?

Naj se naštetim strokovnjakom končno pridružim s svojim mnenjem še jaz, bazalni biolog z ekološko obarvanim, kolikor se le da naravnim mišljenjem: Prepričana sem, da v naravi obstajajo stvari, ki se jih človek kljub svoji sli po novih odkritjih, novem znanju in novih dosežkih ne bi smel dotakniti. Izogniti bi se jim moral, čeprav se sprva zdijo za marsikaj koristne. Pri miru bi morali pustiti atomska jedra in se raje ozreti za vodo, soncem in vetrom. Ne bi smeli neomejeno drezati v celična jedra. Vsem bitjem bi morali pustiti veselje in užitek ob spolnem razmnoževanju, ki je rezultat naravnega razvoja življenja in naravno zagotovilo za njegovo trajanje. To seveda zveni nekoliko naivno in utopično, sem pač nepopolnejša utopična naravoslovka. Izogibati bi se morali vedno novih izvirnih grehov. Naročilo iz Svetega pisma, da naj ne bi jedli od drevesa spoznanja dobrega in hudega, velja za vse čase in za vse materialne in duhovne človekove

skušnjave. Tòda, saj vemo, že na začetku je prepoved naletela na gluha ušesa. Mar smemo pričakovati, da smo danes za kanec pametnejši? **Ali bomo spet raje nosili posledice vedno novih izvirnih grehov?** O možnih negativnih posledicah genskih manipulacij in kloniranja se nam danes niti ne sanja. Spoznali jih bodo prihodnji rodovi, ki jih bodo morda morali doživeti. Vnaprej jih je nemogoče predvideti. Tudi negativne posledice uporabe pesticidov v kmetijstvu smo spoznali šele po desetletjih, tako kot negativne posledice drezanja v atome.

Skoraj vsi človekovi posegi v naravni potek stvari so dvorezni meč. Vsaj tega bi se morali zavedati in postati zaradi izkušenj, ki jih imamo, bolj previdni.

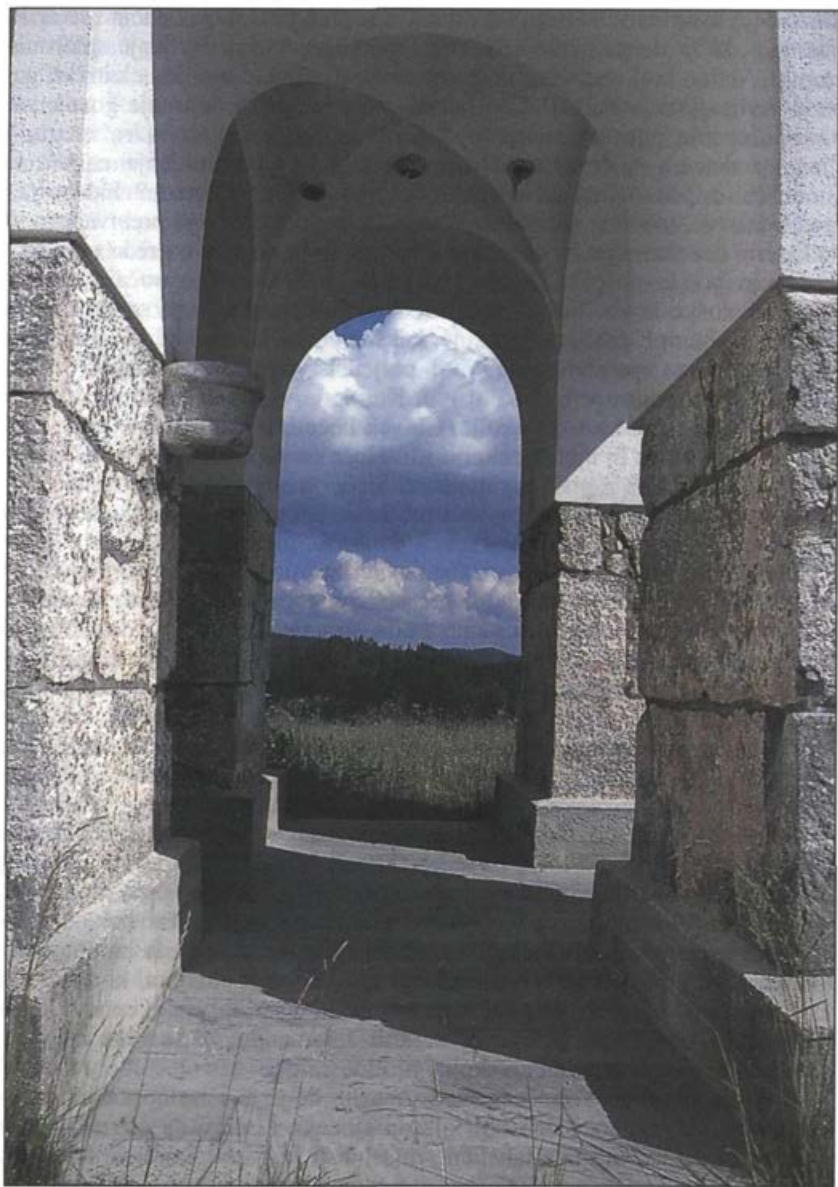
Tatjana Angerer

ČAS GOSPODARSTVA ALI VARSTVA OKOLJA

Danes je veliko govora o gospodarskih vprašanjih, težavah in prizadevanjih za gospodarsko rast po vsem svetu. Podoba je, kakor bi gospodarstvo bilo edino vprašanje, s katerim se je treba in se je vredno ukvarjati.

Gotovo je res, da je to vprašanje pomembno, saj je na eni strani vedno več ljudi, ki trpijo in umirajo zaradi lakote, na drugi strani pa nekateri ne vedo kam z bogastvom. Razlika med razvitimi in nerazvitimi predeli našega planeta je tudi vedno večja, zato ni čudno, da si mnogi zastavljajo vprašanje, kako bi bilo treba urediti svetovno gospodarstvo. To se dogaja tembolj, ker se dobro zavedajo, kakšne so lahko posledice nerešenih vprašanj na tem področju, in ker danes tudi razvite dežele mučijo huda vprašanja nezaposlenosti in sploh vprašljivosti kvantitativne gospodarske rasti, ki se ne ozira na razdeljenost sveta in človeštva na bogate in revne. Brezobzirno kvantitativno naravnano gospodarstvo vedno bolj vodi v slepo ulico ali pred grozeči prepad. Tržno gospodarstvo, ki naj bi ga urejali le konkurenčnost in porabništvo, samo nikakor ni sposobno reševati težavnih vprašanj, ki se pojavljajo, predvsem pa ni sposobno tako urejati gospodarskega področja, da bi to bilo resnično v dobro človeku danes in v prihodnosti. Sploh so o človeku in njegovi resnični blaginji vse premalo razmišljali, ker je pač človek v gospodarski viziji omejen samo na trenutne materialne potrebe, telesne užitke in zahteve, ki pa so nenasitne in ga tudi ne morejo zadovoljiti in osrečiti. Človek res »živi od kruha«, vendar ne samo od kruha. In če hoče živeti samo od kruha, mu tega hitro zmanjka.

In res smo danes že v nevarnosti, da bomo v prihodnosti umirali tudi zato, ker smo hoteli živeti samo od kruha, ker smo se zanašali samo na ve-

Prihajamo od tam, ali smo tja namenjeni? Foto Alenka Veber

dno večjo kvantitativno rast gospodarstva in smo prav na tak način ustvarili razmere, ki že danes močno ogrožajo naše življenje in življenje sploh na zemlji. Vedno bolj namreč uničujemo in zastrupljamo okolje, s katerim pa smo življenjsko povezani. Kdo pa se sploh zmeni za umiranje gozda, za onesnaževanje pitne vode, za ropanje zemeljskega bogastva, za zastrupljanje zraka, za uničevanje rodovitne zemlje, za spreminjanje narave v smetišče odpadkov, za ozonsko luknjo in pojav tople grede? Industrija, gospodarstvo, tehnika, znanost, politika, turizem, naraščanje prebivalstva v nekaterih deželah, kjer že danes mori lakota, in porabništvo gredo nemoteno svojo pot in puščajo za seboj najhujše posledice, povzročajo vedno večjo ekološko krizo. Tako v velikem. Podobna miselnost pa se širi tudi v malem, ko se npr. nihče ne sprašuje, kakšne posledice ima lahko prevelika in neodgovorna uporaba pesticidov v poljedelstvu in najrazličnejših pripomočkov ter aparatov v gospodinjstvu. Kot da je vse v najlepšem redu, kot da ni nobene nevarnosti za okolje. Človek hoče biti samo gospodar in neodvisen od narave in njenih zakonitosti. Hoče samo imeti, vedno več imeti in se je popolnoma zapisal porabništvu. Sicer pa ne more biti drugačen, ko pa ga k temu spodbuja vsakovrstna reklama in mu umetno ustvarja vedno nove in večje potrebe.

Človek in njegovo dobro sta v resnici zadnja postavka, čeprav je videz še tako drugačen. Vprašanj, kakršna so: odkod, čemu in kam, si najbolj odgovorni ne zastavljajo. Gre samo za ustvarjanje čim večjega dobička, za bogatenje nekaterih, gre samo za zadoščevanje egoizma peščice, medtem ko drugi trpijo pomanjkanje. Razlike med enimi in drugimi so vedno večje. In tako se hkrati širi neki pesimizem, češ da se ne da nič narediti, kar potem nekatere vodi celo v obup in do samomorilskih nagnjenj. Ko se govori o vzrokih samomora, se o tem skoraj ne razmišlja, kako namreč takšne razmere vplivajo na človekovo miselnost in čustvovanje.

Seveda, če je človek povsem samo totransko usmerjen in zato priča-kuje, da bi ga življenje tukaj in sedaj čimbolj osrečilo, da, zadovoljilo vse njegove želje in zahteve, potem je razumljivo, da je popolnoma razočaran in obupan, če se to ne zgodi, z druge strani pa je prav tako brezobziren uživalec zemeljskih dobrin, kolikor mu je sreča v tem pogledu naklonjena. Oboje ga zaznamuje kot ekonomskega človeka, kot človeka, ki skuša iz življenja čim več potegniti, kakor pravimo, in sicer za vsako ceno. Če bi torej hoteli, da bi se v tem oziru karkoli spremenilo, bi to bilo mogoče samo, če bi se spremenila človekova miselnost.

In res je na srečo danes mogoče opaziti, da se ta miselnost kljub vsemu spreminja, saj so vedno bolj glasna gibanja, ki človeka odvrčajo od gole gospodarske in materialistične miselnosti in ga odpirajo za duhovno plat življenja, za iskanje človeške istovetnosti, njegove resnične, pristne podobe, ki je predvsem v tem, da nenehno presega sebe, nenehno upa in

hrepeni, nenehno prisluškuje absolutnemu glasu vesti v sebi in zakonitostim, ki mu govorijo iz stvari okrog njega. Skrivnostni glasovi Božjega so to. Duhovna gibanja našega časa nas opozarjajo nanje. Res so ta gibanja različna, toda kljub temu je njihovo sporočilo skupno, da smo namreč ljudje del okolja, narave, ki nam ni dana samo kot nekaj, kar naj bi nam služilo, temveč tudi nekaj, čemur moramo mi služiti, kar moramo spoštovati in s čimer smo nerazdružno povezani, tako da škodujemo sebi, kolikor ravnamo neodgovorno. Varstvo okolja je vsebina te govornice, ki nas ogorja iz globin naše duševnosti in iz globin zadnje resničnosti vseh stvari.

Zanimivo pa je, da nas ta duhovna govornica, ki jo mnogi zaznavajo, ne družijo samo z okoljem, kolikor mislimo pri tem na naravo, temveč tudi med seboj kljub še tako močnemu poudarjanju osebnosti in njenih posebnosti. Tako se uresničuje pravo vesoljno bratstvo in sestrstvo, ki se ne ustavlja ob razlikah, pa naj gre za narodnost, vero in podobno. Gre pač za bolj ali manj izrazito zavest, da »v njem (Bogu) živimo in se gibljemo in smo«. Gre za ekološko zavest v najširšem pomenu.

Tako so duhovna gibanja v resnici pristna ekološka gibanja, ki nasprotno izključnemu poudarjanju gospodarstva v našem času poudarjajo pomen varstva okolja. Rekli pa bi lahko, da s tem v resnici rešujejo tudi najtežja vprašanja gospodarstva in temu odpirajo vrata v prihodnost, vrata tudi v resnično humano prihodnost. Seveda pa gibanja sama niso dovolj, posebej če gre samo za izrazita ekološka gibanja, ne pa za duhovna gibanja v najširšem pomenu, ki bodo v človeku prebudila zavest odgovornosti na vseh področjih zasebnega in javnega delovanja, in sicer tudi v planetarnem obsegu. Vsekakor je v ta namen potrebno resnično spreobrnjenje vsakega izmed nas kakor tudi odpoved marsičemu, kar se nam danes zdi samo po sebi dovoljeno in celo edino, kar nas osrečuje. V podobi bi lahko rekli, da se moramo ozreti tudi v nebo, če hočemo pravilno spoznati tisto, kar je na zemlji. Čas gospodarstva brez izrazitega varstva okolja nas lahko vodi v pogubo. Samo ekološko pomembno je ekonomsko pravilno, samo gospodarstvo, ki mu je pomembno varstvo okolja, je lahko uspešno in človeku koristno, čeprav zahteva od nas še takšno premagovanje in odpoved zaradi varovanja okolja. Sicer pa običajno onesnaževanje okolja in brezobzirno hlastanje po imetju in pospeševanje revščine za večino ljudi gresta z roko v roki, se pravi, da si takšno gospodarstvo samo koplje grob.

Živimo na pomembni prelomnici človeške zgodovine, ko nas zapeljive sirene hočejo zapeljati na pot apokaliptične nesreče in je izhod iz nevarnosti mogoč samo po poti odgovornosti za okolje, resničnega sožitja z vsemi stvarmi, sožitja v spoštovanju in ljubezni. Je to predvsem čas varstva okolja ali pa pogube.

Vendar je treba vse vzroke ekološke krize upoštevati in jih premišljeno in odgovorno odpravljati, če hočemo z zaupanjem zreti v prihodnost

človeštva na zemlji. Zares gre za duhovnost v širšem pomenu. Med vzroki za ekološko krizo pa naštevajo strokovnjaki na področju ekologije predvsem tri sklope: naglo naraščanje prebivalstva, naraščanje prav tako porabe na posameznega človeka in razvoj tehnologije. V nekaj desetletjih se bomo znašli pred najhujšimi težavami, če ne bomo našli ustreznih rešitev. Bog je dal človeku razum, da ga uporablja, ne pa pričakuje in zahteva od njega »čudežev«. Vse, kar je povezano z varstvom okolja, je človekova dolžnost, je Božja zapoved. Ni vse dovoljeno, kar je mogoče, a prav tako je vse naša dolžnost, kar je mogoče odgovorno storiti v službi človeka, človeštva in sploh od Boga človeku naloženega poslanstva za svet.

Čar varstva okolja nas vse opominja in kliče, naj storimo, kar moremo za čisto in zdravo okolje, za danes in za jutri, naj se odpovemo vsemu, s čimer bi ogrožali in uničevali okolje, s čimer bi služili smrti in ne življenju danes in v prihodnosti.

Vekoslav Grmič

O SAMOMORU NA SLOVENSKEM

Glede na neslavno prvenstvo, da smo ena od treh evropskih držav, kjer letno naštejemo največ učinkovito izvedenih samomorov, mislim, da je o tako bolečem in hkrati vsem nam tako prikritem pojavu znotraj domačega naroda vredno zapisati nekaj misli.

Razmislek o pojavu in razsežnostih samomora pri nas pričnjam s poslovnim sporočilom enega od mladih fantov, ki so se prezgodaj odločili za svoj odhod. Takole je napisal: »Imejte se radi in živite ljubezen med seboj, vendar ne pozabite tudi na temne sile življenja, tudi te namreč so.« Prikrita, nedoumljiva in težko razpoznavna temna sila je tako izmed nas iztrgala še eno mlado življenje več.

Življenje, ki ga živimo med rojstvom in smrtjo, prikriva naši zavesti obe mejni vrednosti, tako začetek kot konec. Neposredno doživljanje teh dveh dogodkov je izključeno, prav tako je enkratna njuna osebna neponovljivost. V času, ki ga skupaj živimo, je glede na pogosten pojav samomorilnosti pri nas pomembna vsaka misel in vsaka beseda, ki med nami prebujata in kaže smisel nadaljnega življenja.

Samomor, kot osebna zavestna ali podzavestna odločitev, razkriva veliko stisko človeškega bitja, ki se ne more ali ne zna intimno spraviti s samim seboj. Prav tako se postavlja tudi vprašanje, kako življenje preživeti skupaj s sebi popolnoma podobnimi bitji, ki jih tarejo ista bivanjska vprašanja, s svojimi brati in sestrami. Samomor v naši bližini se tako prikazuje kot naš skupen problem. Ali nismo bili vsi deležni istega mleka pri materi-

nih prsih, in istega medu veselja in radosti življenja! Kako vendar vplivati na najbolj intimne predele duše, kjer gnezdiijo veselje, radost, ljubezen, vzpodbuda, smisel, ustvarjalnost ...

Človeško bitje razumevajmo skozi neskončne možnosti, ki jih lahko ustvari v svoji notranjosti. To so pričakovanja, mnenja, sodbe, umetniške pobude, ustvarjalni prebliski itd.

V določeni točki razvoja svojega delovanja se človek nujno odpre navzven ter prične izmenjavati svoje energije z možnostmi okolja. Kolikor do tega razvoja ne pride ali pa je povezava manj trdna, se bo posameznik razvijal pretežno navznoter. Zapiral se bo vase in ne bo sproščal tistih življenjskih sil, ki bi se morale intimno povezati z bližnjimi in okoljem. Ta pot, povezana s pretežno negativnim odnosom do sebe in do okolice, se mnogokrat konča v pogubnih samoagresivnih, samoobtoževalnih in lastnemu življenju nevarnih posegih.

Usodnost omenjene poti je ravno v tem, da se prvi koraki pri posamezniku pričnejo že mnogo prej, preden lahko nepozorna okolica to opazi. Od določenega trenutka naprej je komunikacija tako usmerjenega človeka s svetom samo še navidezna. Samomor, ki nastopi na koncu, je podoben letalu, ki ob pristanku zgreši pristajalno stezo. Med samim spustom pilot to opazi in skuša s polno močjo motorja rešiti, kar se rešiti da. Toda ponoven dvig je zaradi prenizke višine leta in fizikalnih zakonov nemogoč, glede na težo letala in moč motorja ni časa in prostora za ponovni vzlet. Posledica manevra je še večja sila, s katero se pristanek nasilno konča, in letalo se s posadko vred razbije v neznani pokrajini.

Stiska človeškega bitja, ki mu je na hrbet naloženo več lastne odgovornosti, kot jo je zmožno nositi, in ki kljub obupnim poskusom kako najti smisel življenja ter nekaj ljubezni in harmonije, tega ne najde, je povprečno življenjsko učinkovitemu človeku težko doumljiva. Ko se nesrečno človeško bitje na svoji poti prične zapirati vase, kamor glas bližnjih ne seže več, in ko tak človek stoji pred dvojnimi zidom, tistim znotraj sebe in onim zunaj, nastopijo trenutki velike tesnobe. Bivanjska stiska naših sester in bratov, ki se odločajo za nasilno prekinitev življenja, je njihov praktičen obup in zahteva od nas razmislek o skupnosti, posamični življenjski odgovornosti in družbeni udeležbi ter o odgovornosti vseh družbenih institucij.

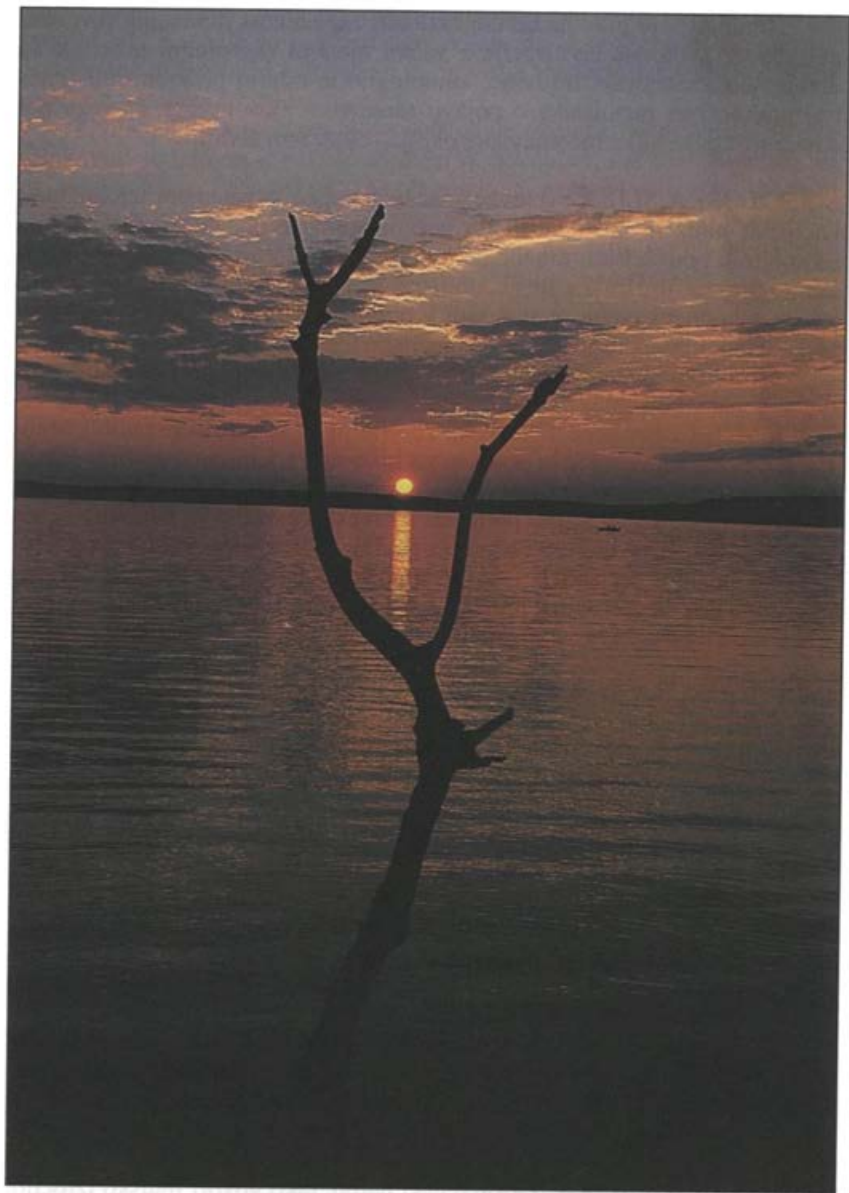
Slike iz narave... Nekaj dogodkov me spominja na to, da bivanjska stiska obstaja tudi v naravi. Mnogim izmed nas so še vedno pred očmi posnetki morskih želv, ki se potem, ko so legle nov zarod, niso več znale vrniti v morje, kjub temu da je bila obala oddaljena samo nekaj deset metrov. Dogajalo se je v času pospešenih atomskih poskusov v šestdesetih letih. Ali pa slike v plitkih vodah popolnoma napačnih morij nasedlih in izgubljenih kitov, ki jim je moderna satelitska komunikacija uničila izvorni

prostor medsebojnega sporazumevanja na njim lastni frekvenci. Še bolj je zanimiv ples hladnokrvnih žuželk pred ognjem, žerjavico ali svetilko, ki traja tako dolgo, dokler toplota ne uniči varovalnih življenjskih mehanizmov, tako da končajo življenje v samem viru energije ali pa se od pospešenega gibanja in sevanja izsušijo. Stisko kaže tudi beg divjadi, ki se v primeru, ko jo skuša človek ujeti, raje odloči za skok v prepad kot za možnost bivanja v ujetništvu. Prav tako gladovna stavka, depresija in počasen samomor ujete živali, ki v nenaravnem okolju ne najde več spodbude in motiva za življenje. Vse te slike kažejo na moteno ali podрто okolje zasnovanih refleksnih lokov in na okrnjenost zavesti življenja znotraj narave.

Za naravne civilizacije, v katerih je vse podrejeno neposrednemu preživetju posameznika in skupine, je z vidika običajev zahodne civilizacije zanimivo pravilo izpostave. Pri izvornih prebivalcih Severne Amerike, t. i. indijanskih nomadih, in pri Eskimih se je starejši človek umaknil v samoto in pospešil svoj naravni konec takrat, ko bi njegovo življenje preveč ali popolnoma obremenilo skupnost. Dejanje je bilo hkrati naravno, pa tudi visoko civilizirano. Naša civilizacija in vzgoja v svojih običajih in vedenjskih vzorcih aktivno ne neguje takšnega ravnanja. Pozna pa stisko posameznika na nivoju preživetja v pretirano civiliziranem svetu. Izgubo osebnega smisla in motiva za življenje v naši civilizaciji lahko odkrijemo v oblikah bega, umika in izstopa iz urbano urejenega življenja. Pojav prepoznavamo v boleznih, odvisnostih, nesrečah in samomori današnjega časa.

Civilizacijska omejenost človeškega bitja je tista, ki vsakega med nami priganja v storilnost. Ta je v imenu delitve dela in zaposlitve na trgu vseh obstoječih dobrin in njihovih protivrednosti tista, ki nam daje družbeno, civilizacijsko vrednost, hkrati pa predstavlja okvir preživetja. In vendar živi prav v vsakem od nas znotraj telesa »popolna žival«, ki v življenju prav tako zahteva nekaj zase. Vsebina našega življenja je tako pripeta na civilizacijsko omejenost na eni strani in na naravno sproščenost in igrivost na drugi. Znotraj obeh danih narav, ki pa se ju ne da razdružiti, poteka življenje in zgodovina posameznega človeškega bitja. Opozorim lahko samo na pretirano storilnost brez veselja, ki melje srca organizatorjev in priganjalcev v urbani proizvodnji; na pretirano ješčnost, ki se pojavi pri popolnoma podrtim instinktu krmiljenja lakote; na boleznι obilja, ki izhajajo iz premalo gibanja, nepravilnega dihanja in slabih telesnih drž ter na vse posledične negativne psihične, socialne ter čustvene tegobe. In vendar na drugi strani civilizacijska slika popolnosti od nas zahteva, da delujemo kot bogovi v najbolj bleščeči zunanosti in pojavnosti, ki ju lahko vidimo le v filmu.

V luči razumevanja tega nasprotja velja, da je človeško življenje »trda institucija«. Zemlja ni tista obljubljena dežela, kjer se cedita samo med in mleko. Takšno jo je morda moč šele napraviti.

Kdo zna noč temno razjasnit'...? Foto Alenka Veber

Nemogoče je prav na kratko razložiti zapletenost delovanja ravnokar nastajajoče svetovne civilizacije z vsemi njenimi razvojnimi težavami in omejitvami, znanostjo, trgovino, tehnologijo in odprto prihodnostjo. Znotraj pričujočega razmisleka o pojavu samomora slovenskega človeka podajam tri kratke slike razumevanja okolja, v katerem živimo.

SOCIOLOŠKA SLIKA svetovne vasi se poraja z osvajanjem telekomunikacijskih mrež in dostopnosti do neskončnih baz podatkov. Z razpadom samobitnih podeželskih družbenih kultur, ko se je v zadnjih desetletjih vas kot razširjena družinska in ekonomska skupnost popolnoma spremenila vsaj v zahodnem svetu, se svet tudi v poindustrijski dobi srečuje s potrošniško, telekomunikacijsko in informacijsko ihto, to je s pretirano naglico.

Stroj in njegova podaljška robot in avtomat vsiljujejo človeku popolnoma nenaravne ritme. Vsa pridobljena telekomunikacijska sredstva še večajo možnost osamljenosti človeka znotraj mest in urbanih središč. Množenje umetne inteligence in poplava na hitro ustvarjenih materialnih dobrin so srce in cilj navideznega raja. Na drugi strani pa zaradi pomanjkanja časa za žive odnose kopni nujno potrebna socialna, čustvena in duhovna opora posamezniku. Brez te žive podpore današnji človek težje rešuje svoje življenjske situacije ter zaradi svoje notranje šibkosti in pomehkuženosti hitreje zapada v depresivnost ali išče rešitev v mamilih in alkoholizmu, beži v nesreče ali bolezni in se negativno samouresničuje v samomoru.

INDIVIDUALNA SLIKA je slika posameznega človeka in njegovega iskanja poti ter osebnega smisla znotraj razpoložljivih institucij družine, šole, delovnih organizacij, cerkve, družbenih organizacij in društev v tako imenovani hiperprodukcijski družbi. Ta pot ni lahka. Položaj zapleta tudi moderna, na hitro prevzeta drža liberalnega, izključno tržnega individualizma, ki mu je kaj malo mar za tradicionalne vrednote sodelovanja, poštenja, udeležbe in sodelovanja v skupnosti itd.

Ob razumevanju celote na ravni osveščenosti in prebujenosti posameznika se zdi, da vse našete institucije ne zmorejo v popolnosti socializirati novih generacij in jih pripraviti za izzive prihodnosti. V pretirano kritični razumski drži človek težko najde avtoritete, ki bi v celoti pomirile njegovo vznemirjeno in begajoče bitje.

Porajajoče se zanimanje za vse, kar je duhovno, kaže na to, da tudi sodoben slovenski človek išče ravnotežje v nastalem položaju. Prebuja različne dejavnosti, ki naj bi posamezniku pomagale: religiozne, psihoterapevtske, zagovorniške, prostočasne in druge interesne skupine ter gibanja.

PSIHIATRIČNA SLIKA. Za slovenski narod, tako govori ljudsko izročilo, je bilo ob priselitvi značilno, da se je vsak naselil v svojo dolino, ogradil

prostor in ga skrbno čuval. Pri tem je bil najbolj zadovoljen takrat, ko se ni zgodilo nič. Kasneje so psihiatri ugotavljali, da je povprečen Slovenec v duši močno potlačen in ustrašovan in da svojo vrednost izkazuje načeloma s pretirano in prenapeto storilnostjo.

Življenjski neuspeh mu hudo poškoduje občutek lastne vrednosti. Za učinkovito sodelovanje s svojo sosesko ni navdušen, kar manjša možnosti za izhod iz krize. Samozaprto se ob negovani agresivnosti, obrnjeni proti sebi, včasih sreča še z samokaznovalnostjo. To lahko praktično razumemo tako, da človek vse hudo, kar ga je v življenju doletelo, obrne na samega sebe. Tak človek ni več sposoben okolju oddati klica na pomoč.

Glede na tako stkan splet notranjih okoliščin, ko skuša človek vsaj pred seboj ohraniti minimalno vrednost samospoštovanja in ponosa, je včasih edina možnost izstop. Filozofsko na simbolni ravni je tako človek vsaj pred drugimi še vedno ohranil svoj ponos in samospoštovanje, na žalost v škodo svojemu lastnemu življenju.

Teh nekaj slik nam govori o zapletenosti in občutljivosti življenja in zgodovinskega prostora današnjega človeka. Problemi so skriti nekje na hrbtni strani celote in neposrednemu zaznavanju niso takoj prepoznavni. Vprašanje je seveda, kako naj se vsi skupaj zasučemo, da bomo vsaj znotraj Evrope zdrsnili na omenjeni lestvici iz drugega ali tretjega mesta nekam proti sredini. Lepo bi bilo, če bi padli na sam rep ali iz te lestvice celo izpadli. Seveda pa pri tem ostaja veliko vprašanje – kako!?

Ljudje kot svobodna, ustvarjalna, socialna, čustvena in razumna bitja smo sposobni kljub velikim nasprotjem, ki nam jih nudita narava in civilizacija, ustvarjati in zaživeti tudi prijaznejši svet, iz katerega ne bo potrebno pobegniti prav nobenemu. Menim, da bo moral tako imenovani svetovni program za dvig kvalitete življenja iznajti način takih odnosov, znotraj katerih bodo *strpnost, razumevanje in ljubezen* abeceda medsebojne komunikacije in skupnega življenja.

STRPNOST. Nekateri zunanji opazovalci so mnenja, da je ravno slovenski narod precej agresiven, napadalen in nestrpen. Izkaže se, da je ta kultura slej kot prej nekultura, ki posameznike ogroža in jih izključuje iz skupnosti. V nasprotju s tem bomo morali skupaj zaživeti kulturo ustvarjalnega sobivanja, kjer se bodo kolektivni negativizmi, ki jih vsekakor premoremo, sčasoma umaknili vzorcem sprejemanja, razbremenitve in spoštovanja.

S tem ni rečeno, da bi morali v sebi popolnoma zakopati bojevitost in tekmovalnost, toda ta naj ne bi bila brez srca. Nekaj več miru in spokojnosti v slovenski duši ter pomemben preokret od storilnostne prestrašenosti k zreli ustvarjalnosti in osveščenemu uživanju bi se lahko glasil recept za prihodnost. Živeli in ustvarjali pa ga bomo seveda lahko samo skupaj.

RAZUMEVANJE. Pri tem mislim na življenje v medčloveški razsežnosti. Kako se lahko med seboj uspešno povežeta del in celota, ali lahko živimo bolj srečno prihodnost, v kateri bo več prostora in svobode za vsakega, medtem ko bo celota ravno zaradi tega lahko bolj uspešna. Razumevanje zgodovinskega poslanstva naše generacije in tiste, ki šele prihaja, bo zgrajeno na posamezniku, ki bo uglašen sam s seboj in bo v sebi zmogel in znal uskladiti socialno, čustveno in razumsko pamet, ko bo prebudil vse božanske vzorce in vsebine, ki spijo v nas. Po ocenah nekaterih vidcev prihodnosti bi to lahko bil človek milosti. Mislim, da sedanji zahodni človek ni tak.

Če pomislimo na veliko število ločenih parov in neljubljenih otrok, ki so posledica nezrelosti in nezmožnosti ljubezni svojih staršev, družbeno slepoto potrošniške produkcije, ki skuša človeka, ta je vendar božji otrok, zaslužniti, popredmetiti ter ga nato izpraznjenega zavreči nekje na smetišču zgodovine, se lahko zavemo svojega poslanstva v vinogradu življenja.

V zgodovini izraelskega naroda so bili preroki tisti, ki so opozarjali ljudstvo, da se je oddaljilo od živega Boga. Čaščenje predmetov in tujih bogov je narod usmerjalo v napačni smeri, rekli so mu malikovalstvo, slepo čaščenje. Ko bo slovenski narod skušal preživeti tudi v prihodnosti, bo moral prisluhnuti prerokom našega časa ter z večjo medsebojno pozornostjo in prebujenostjo zaživeti svojo skupnost. Glede skupnosti in njenega življenja mi je zelo mikavna misel, ki govori o kralju in beraču. Kralj daje, berač jemlje. Vprašanje je, ali bomo v naši skupnosti, napisal bom v svoji lastni državi, živeli pretežno kot kralji ali kot berači.

LJUBEZEN. To je prav gotovo najbolj božanska razsežnost življenja in vendar si ljudje z njo zaradi velikih pričakovanj in nestalnosti svoje narave ustvarjamo največje težave. Tudi v ljubezni do sebe in do bližnjega leži velika skrivnost, zato o njej samo nekaj drobtinic.

Tu ne mislim na kratkotrajno simpatično spogledovanje dveh oseb, ki seveda utrjuje našo samozavest ter prižiga ogenj prekipevajoče sle in želje po bližini; tudi ne na danes najbolj moderni tržni tip ljubezni, ki se v neprestanem tehtanju in preračunavanju ni sposobna predajati ljubljeni osebi in je prav zato bolj kratkega veka, ki po pravilu ne daje pravih rezultatov.

Bolj dolgotrajna, zanimiva in polna čara je tista ljubezen, ki zna ljubiti brez egoizma in je podobna opisu Visoke pesmi. Ljubezen vsekakor ni tržno blago in se ne da ujeti. Tistemu, ki se tako obnaša do nje, se bo težko približala ali razodela. Pojavlja pa se problem ljubezni, ki sicer obstaja, vendar se boji lastne uresničitve. V tem primeru je strah oče dogodka in taka ljubezen ne bo zmogla dejanja. Pretirana namera in želja onemogočata prav tisto, kar si človek želi. Odvisnež se lahko svoje odvisnosti znebi šele takrat, ko si prizna, da si sam ne more pomagati. V tem primeru pomaga

namreč tako imenovana nasprotna namera. Včasih pomaga tudi namerna nepozornost. Ljudje, ki se težko sprostijo, pozornost usmerijo drugam, in sčasoma se pojavi tudi sproščenost. O vsem tem seveda pišejo že mnogi avtorji, zanimivo pa je, da ravno konec dvajsetega stoletja zopet poraja obupne probleme pri komunikaciji med nami. V luči modernih pozitivnih mišljenj in tehnik izkoriščanja podzvesti mi je zelo blizu misel, ki pravi, da nam sreče, ki si jo sami priključimo, ne more nihče odvzeti.

V zgodnji krščanski tradiciji, kjer se Bog Stvarnik enači z ljubeznijo, največji in najiminitnejši v skupnosti ni tisti, ki je nagrabil ali podedoval največ premoženja, tudi ne tisti, ki najbolje razlaga nauk, ampak tisti, ki v najgloblji ljubezni umiva noge bližnjim in jim streže ter v imenu in luči ljubezni pripravi gostijo. Tu se povabljeni drug drugemu podarijo v hrano in pijačo in obhajajo skrivnosti življenja skupaj s svojim Odrešenikom. Po mnogih letih pripadnosti krščanskemu nauku si postavljam vprašanje, kako je mogoče, da kristjani, ki imamo v naslovu vere osebnega Odrešenika, v življenju bližnjim ne pokažemo vseh bivanjsko odrešenjskih razsežnosti svoje vere: ljubezni, bližine, miline, razbremenitve, harmonije, veselja...

Nasproti mnogim dobrim željam in besedam je samomor skrito in odmaknjeno dejanje, in za nas, ki živimo tu in zdaj, ostaja nedostopna skrivnost. Verjamem, da bi velika stiska nekaterih duš lahko bila vsaj malo manjša v prijaznejšem svetu, ki bi zmozel zaživeti več strpnosti, razumevanja in ljubezni. Da je možno z modrostjo vere in iskanjem smisla preživeti tudi najtežje in najbolj razčlovečene trenutke življenja, in to celo več let v koncentracijskem taborišču, je dokazoval dunajski zdravnik Viktor Frankl, veliki oznanjevalec smisla življenja. Z namenom ohranjanja in skrbi za življenje, ki nam je bilo dano, polagam v srce vsem bratom in sestram slovenskega naroda, da bi vsi skupaj, seveda tudi tisti, ki obupavajo nad življenjem, ne nehali iskati smisla svojega življenja, tudi takrat ko je najtežje in ni videti izhoda, in da bi znali z omenjenim zdravnikom dejati: KLJUB VSEMU REČEM ŽIVLJENJU DA.

Božidar Remše

ZAUPNI TELEFON SAMARIJAN

Tu in tam se pojavi v časopisju kak zapis o *Zaupnem telefonu Samarijan* ali na kakih vratih nalepka z napisom: »Ko je hudo, me pokliči« in značilno podoba utapljajočega se človeka. Le malokdo ve, kaj to pomeni. In kljub temu je *Zaupni telefon Samarijan* v sedmih mesecih, kar deluje, sprejel že 11.000 klicev ljudi, ki so se znašli v duševni stiski. Kaj je ta telefon, kako deluje, čemu služi?

Pobudo za njegovo ustanovitev je dala skupina za življenjsko svetovanje na Dnevu Karitas leta 1995. Deset somišljenikov je ustanovilo *Društvo svetovalcev Zaupni telefon Samarijan*. Po vseh pripravah je društvo 25. decembra 1996 začelo z delom. V društvu je včlanjenih 120 svetovalcev, ki so različnih poklicev, vendar posebej šolani za delo na telefonu. Njihova prva naloga je poslušati. Dandanašnji je težko najti človeka, ki je pripravljen pozorno poslušati. Dolžnost vsakega svetovalca pri *Zaupnem telefonu Samarijan* je poleg poslušanja brezpogojno sprejemanje klicalka. Uho in naklonjenost svetovalca sta enako namenjena vsem, ne glede na njihov svetovni nazor, versko prepričanje, strankarsko pripadnost; tudi ne glede na težka dejanja, ki so jih morda storili.

Svetovalci delajo po Rogersovi metodi nedirektivnega svetovanja. To pomeni, da skušajo sogovorniku pomagati, da zagleda in razčleni stanje, v kakršnem je in da odkrije resnične možnosti za nov začetek.

Posebnost Zaupnega telefona Samarijan je neprekinjen delovni čas. Svetovalci za telefonom dežurajo nepretrgoma noč in dan vse dni v letu. To je edini tak telefon v Sloveniji. Pomembno je tudi to, da je klic za klicalka brezplačen. Človek v stiski lahko pokliče iz kateregakoli kraja Slovenije na enotno številko **080 11 13**. Lahko tudi iz govorilnice, ne da bi uporabil kartico ali žeton. Samo zavrti številko in počakaj na zvezo! Telefonske stroške zaupnega telefona Samarijan krije Telekom Slovenije in s tem omogoča, da dosežejo prijaznega sogovornika tudi najbolj preizkušani, recimo mati, ki jo je mož z otroki vred vrgel iz stanovanja in nima pri sebi niti ficka, ali otrok, ki se je zgubil in je brez denarja in podobni.

Svetovalci delajo enkrat mesečno po osem ur. Seveda delajo zastonj. Še več. Plačujejo članarino v višini 6.000 SIT letno. To je bil v začetku delovanja telefona poleg darov prijaznih ljudi edini vir finančnih sredstev.

Če bi iskali skupno značilnost svetovalcev pri *Zaupnem telefonu Samarijan*, bi to ne bila ne pripadnost Cerkvi, ne šolska izobrazba, pač pa želja, nesebično pomagati. In morda še to, da so sami izkusili stisko, pa zato vedo, kako hudo je, če je človek v stiski sam.

Marjan Žveglič

*Cvrči v jezikih ognja hrepenenje;
o hrepenenje, moj žareči meč,
ti vrtaš vame, od krvi si rdeč,
pa te ne dam za zlato premoženje.*

*... Spoznati hočem: duh sem, sem mrlič?
Telo prsteno, sojeno v trohnenje?*

Mitja Šarabon

HOJA - NAŠ PRVI IN POSLEDNJI ŠPORT

Čim več znanja imamo o športu za dobro počutje in zdravje, tem boljši odnos imamo do vsakodnevnega hoje. Če ne moremo na sprehod, lahko tudi hojo po opravkih in vzpenjanje po stopnicah izvajamo tako, da učinkuje kot športno treniranje. Potrudimo se, da bi hodili za spoznanje hitreje kakor navadno, vendar sproščeno, naravno, ritmično.

V športni kulturi sodobnega človeka razlikujemo več načinov hoje: plesno in baletno hojo, strumno hojo ali korakanje, tekmovalno hojo, živahno hojo kot način aerobne vadbe in gorniško hojo na večje razdalje ob večji ali manjši višinski razliki.

Baletna hoja je stilizirana, pojavlja se v koreografskih sestavah, navadno ob glasbeni spremljavi. O strumni ali vojaški hoji – imenujejo jo tudi korakanje, je znano, da je primerna za javne pohode in manifestacije uniformiranih skupin. Za tekmovalno hojo veljajo posebni predpisi, značilno pa je izrazito mahanje z rokami.

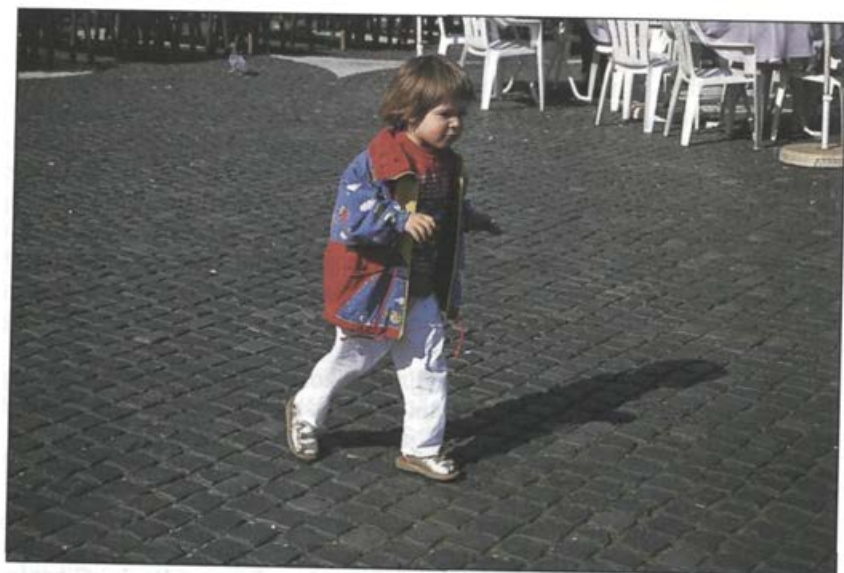
Svojevrstna je hoja svatov k poroki (vesela, slavnostna), spoštljivo sporočilna pa je žalna hoja, ko spremljamo umrlega na pokopališče.

Predvsem nas zanima živahna hoja kot telovadba za zdravje. Gibanje v obliki hoje in dela je namreč človeku prav tako potrebno kakor hrana in nočni počitek vsak dan. Ne gre predvsem za mišice (kakor pri zastarelih sistemih telovadbe), temveč za srce in ožilje. Živahna hoja pospešuje krvni obtok, srce utriplje hitreje, oskrba organizma s kisikom je znatno izdatnejša. Med hojo porabi človek 4-krat več kisika kakor med sedenjem, med hojo navkreber 6-krat več, med tekanjem pa 10-krat več. Frekvenca srčnega utripanja se zviša in znaša pri odraslih približno 130 na minuto.

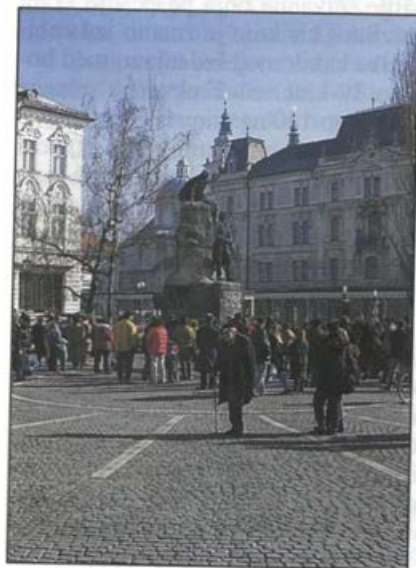
Govorimo o aerobni vadbi (aer – zrak, bios – življenje), kar pomeni dlje trajajočo gibalno aktivnost (v našem primeru živahno hojo) ob zadostnem dovajanju kisika. Sproščen sprehod v naravi poživlja človeka tudi duševno. Že stari Grki so vedeli, da tekanje prezrači možgane in da so miselno sposobnejši, če z enakomernim gibanjem kar najbolje oskrbujejo glavo s krvjo (s kisikom). Znan je planinski rek: »Med hojo so misli jasnejše.«

Aerobna vadba vsak drugi dan

Hoja je tako pomembna za zdravje in dobro počutje, da bi se morali že v mladosti navaditi na vsakodnevni sprehod. Priporočilo zdravnikov, ki velja tudi priletnim: »Vsak dan na sprehod, vendar ne do utrujenosti!« Gre za zdravje, za poživitev organizma s kisikom, za vzdrževanje telesne zmogljivosti in ne nazadnje za vzdrževanje normalne telesne teže. Za vsa obdobja življenja velja, da se je treba potruditi. Tisti, ki se že pri sedemdesetih oklenejo gesla »kar je trti kol, to je starcu stol«, bodo hitreje opešali.

Naš prvi in poslednji šport ... Foto Alenka Veber

Sprehod pomeni lagodno hojo, obisk materi naravi, urico prijateljevanja, za aerobno vadbo pa veljajo določena pravila: začeti je treba z ogrevanjem, da pripravimo mišice in ves organizem na malo večjo obremenitev. Ko so mišice ogrete, hodimo hitreje, podaljšamo korak in pazimo tudi na pokončno držo telesa. Seveda je to čas, ko se ne pogovarjamo, pač pa posvečamo pozornost tehniki hoje (vzporedno postavljanje stopal, sukanje bokov, mahanje z rokami, ritmično dihanje). Taka vadba naj traja za začetnike samo nekaj minut, pozneje deset minut (z uvodnim ogrevanjem in zaključnim iztekanjem približno pol ure).

Aerobna vadba zelo spodbuja zgorevanje maščob, še posebej, če je dejavnost neprekinjena. Presnovni učinek izgorevanja maščob sega prek trajanja vadbe, kar zmanjšuje koncentracijo maščob v krvi (N. Sperry). Če se potrudimo in podaljšamo aerobno vadbo, bomo že v prvem ali drugem letu sistematične vadbe izgubili odvečno maščevje.

Slovenci si že lep čas prizadevamo, da bi postali bolj športen narod. Ne gre samo za uspešno nastopanje na mednarodnih tekmovanjih, temveč predvsem za zdravje ljudstva in za bogatenje življenja. Če bi se odločili za hojo vsak dan po formuli danes sproščen sprehod, jutri aerobna vadba, bi se lažje odločili tudi za izlete, za tekanje in druge športne panoge. Lažje bi se tudi odpovedali dejavnikom tveganja, na katere nas opozarjajo zdravniki: telesna neaktivnost, kajenje, pretirano uživanje alkohola, z maščobami, holesterolom in kalorijami bogata prehrana.

Koliko lepše bo naše življenje, če se bomo odločili za odnos do narave, za boljši odnos do hoje in športa ter za možato odpoved dejavnikom tveganja.

Drago Ulaga

KNEIPP JE UTIRAL POT MODERNI ZDRAVSTVENI POLITIKI

Leta 1886 je Sebastijan Kneipp, župnik v Wörishofnu na Bavarskem, objavil svojo prvo knjigo o zdravljenju z vodo in zdravem načinu življenja. Knjiga je izšla tudi v slovenskem prevodu, izdala jo je Mohorjeva družba.

Kot mladenič je rasel Kneipp v veliki revščini. Težko je zbolel. Ko je že skoraj obupal, mu je prišla v roke knjižica nekega zdravnika o *zdravilni moči mrzle vode*. Že po prvem letu načrtnega telesnega utrjevanja, pravilne prehrane in gibanja na svežem zraku je Kneipp ozdravel ter postal čil in zdrav. Uspeh, ki ga je dosegel s svojevrstnim zdravljenjem, mu ni dal več miru – notranji glas mu je veleval, da mora s svojimi izkušnjami pomagati tudi drugim.

In tako je postal župnik Sebastijan Kneipp (1821–1897) goreč zagovornik zdravljenja z vodo, z zdravilnimi zelišči, telesnim utrjevanjem in odklanjanjem vsega, kar je škodljivo. Ob stoletnici smrti objavljamo priznanje, ki mu ga je dal dr. Dušan Reja v slovenski izdaji knjige: »Delo Sebastijana Kneippa je postalo lastnina evropske zdravstvene kulture. Najnaprednejše pri Kneippu je njegova globoka ideja o preprečevanju in odvrčanju bolezni, o utrjevanju in krepitvi zdravja. V veliki meri smo mu dolžni hvalo tudi zato, da je močno razširil in utemeljil zdravljenje z vodo, tako imenovano hidroterapijo.«

Kneipp je razlikoval mrzle kopeli (temperatura do 13°C), tople kopeli (32–37°C) in vroče kopeli (38–45°C). Način zdravljenja je bil zelo pester: umivanje z brisačo, namočeno v mrzlo vodo, delni polivi, delne kopeli, dviganje kolen v kopalni kadi, bosanje po mokri trati ali po mladem snegu in podobno. Za postopke z mrzlo vodo je moral biti bolnik dobro ogret in po končani terapiji, ki je trajala samo nekaj minut, se je moral ogrevati z živahno hojo ali telovadbo.

Proces zdravljenja je razdelil Kneipp na pet delov: 1. terapija s pomočjo vode, 2. zdravilna zelišča (čaji, obloge in kopeli v vodi s soljo, zelišči), 3. gibanje (hoja, telovadba), 4. zdrava prehrana, 5. redoljubnost.

Kot pristaš celostne terapije se je Kneipp zavedal, da sta telo in duša nedeljiva enota. Verjetno še ni poznal Juvenalovega gesla »zdrav duh v zdravem telesu«, dejansko pa je že deloval v tem smislu. Telovadbe ni posebno cenil, to pa zato, ker je bila omejena samo na krepitev skeletnih mišic, na vojaško korakanje in podobno. Najbolj učinkovite vaje za krepitev srca in za vzdrževanje čistega ožilja (**lahkotno tekanje, živahno hojo, kolesarjenje in plavanje**) so uvedli v Kneippove zdravilne zavode šele njegovi nasledniki. Za preprečevanje arterioskleroze je priporočal čaje z glogom, omelo in česnom. Za zdravilne kopeli je imel na voljo seneni drobir, hrastovo skorjo, orehove liste, rožmarin, brinje, sol in še kaj.

Pri izbiri in izdelovanju zdravil se je Kneipp povezal z lekarnarjem L. Oberhauserjem. Tako je nastala zbirka najrazličnejših zdravil, imenovanih po Kneippu, ki so na voljo v lekarnah in drogerijah. Kot zanimivost naj omenim, da so imeli organizirano knajpanje tudi v Ljubljani in Kamniku. V Nemčiji deluje še danes 600 društev, ki povezujejo privrčence knajpanja. V Wörishofnu imajo na leto 70.000 gostov. Povezava med tradicionalnim knajpanjem in sodobnim športnim načinom življenja je nazorno podana v tako imenovanem »imunskem treniranju«. Zdraviliški zdravnik dr. E. Gesing priporoča v svoji knjigi *Imun Training* naslednje:

- vsak dan pol ure hoje, kolesarjenja ali plavanja; enkrat na dan se je treba potruditi (teči ali se vzpenjati po stopnicah), da se zasopete;
- zdrava prehrana: vsak dan sveža zelenjava in sadje (npr. dve jabolki), jedi iz polnovredne (nepresejane) moke;

- utrjevanje: zjutraj mrzli polivi po nogah ali prha (topla voda – hladna voda), enkrat na teden v savno (če zdravnik dovoli);
- izničevanje stresa: programirana sprostitve vsak dan (npr. poslušanje ustrezne glasbe);
- znižati dejavnike tveganja: manj kajenja, občasna absistenca, najmanj 7 ur spanja.

Ko je kot predsednik Nemčije dr. Richard von Weizsäcker obiskal Kneippove zavode v Wörishofnu, je izjavil: »Sebastijan Kneipp je utiral pot moderni zdravstveni politiki, ker je postavil na prvo mesto lastno odgovornost.« Vsakdo si mora prizadevati, da bi ostal duševno in telesno zdrav, zato je moralno dolžan odpovedati se vsemu, kar škoduje njegovemu zdravju.

Drago Uлага

Karikaturi brez besed – Aljana Primožič

RAZPAD POLITIKE SLOGE NA ŠTAJERSKEM IN SLOVENSKA KMEČKA ZVEZA 1907

1. Poti in stranpoti politike sloge

Začetki slovenske slogaške politike na Štajerskem segajo v sedemdeseta leta preteklega stoletja, ko so politično krmilo vodili intelektualci – narodnjaki, ki so se v celoti podredili razvoju slovenstva in delovali »proti nevarnosti aktivnega nemštva, socialne demokracije in štajercijanstva«.

Obe slovenski politični struji, katoliška in liberalna, sta opustili medsebojne spopade in strnili svoj nastop proti glavnemu nasprotniku nemškemu liberalnemu nacionalizmu. Enoten nastop je bil nujen, kajti razkol in nesporazumi med političnima skupinama pred tem so prinesli Slovincem več nepotrebnih porazov na političnem, kulturnem in gospodarskem področju. Glavni osebnosti tega obdobja sta bila Lavoslav Gregorec (predstavnik katoliškega tabora) in dr. Ivan Dečko (predstavnik štajerskih liberalcev), ki sta s pomočjo ostalih slovenskih politikov ter krovne organizacije štajerskih Slovencev Slovenskega političnega društva (ust. 1882 v Mariboru) usmerjala in dajala pečat slovenski politiki na Štajerskem. Vpliv »celjskega kroga« oz. dr. Dečka na politiko štajerskih Slovencev v tem času je bil tolikšen, da so obdobje sloge celo poimenovali »doba Ivana Dečka«.

V prvih letih dvajsetega stoletja pa je prišlo na Štajerskem do velikih premikov, saj je dotedanja vladajoča garnitura politikov začela izgubljati orientacijo. Osrednje politično društvo je postajalo vse bolj pasivno in politični položaj na Štajerskem so prevzemali mlajši politiki, ki so videli v politiki sloge zaviralca narodnega napredka. Sloga je resnično postajala pravcati anahronizem, saj so na dnevni red prihajale teme, ki so presegale okvire narodnojezikovnih problemov, na katerih je temeljila njena politika. V ospredje so silili problemi socialnega, gospodarskega in kulturnega značaja, ob katerih so se lomila kopja različnih ideoloških nazorov. Vendar se teh vprašanj nihče iz stare garniture politikov ni hotel ali mogel zavestno lotiti ter s tem prevzeti nase krivde morebitnega dokončnega razkola politike sloge. Vse do leta 1906/07, ko je napočil dokončen prelom. Seveda bi bila zmotna misel, da v času pred 1906 med štajerskimi Slovenci ni prihajalo do trenj in nesporazumov. Vseskozi sta obstajali dve politični skupini, ki sta bili celo krajevno in regionalno »diferencirani«. Katoliško konservativna mariborska skupina s časnikom *Slovenski gospodar* je imela največji vpliv v Podravju in Slovenskih goricah, celjska narodno liberalna s časnikom *Domovina* v spod. Savinjski dolini, Šaleški dolini, Zasavju in Posavju.

Med obema skupinama je bilo v celotni dobi politike sloge čutiti latentna nasprotja, tako da popolna enotnost in disciplina nista bili nikoli

doseženi, kar se je še posebej kazalo pri okrajnih, deželnih in državnozborskih volitvah. Najresnejši napad na enotnost štajerske politike so pomenile dvojne volilne kandidature, ki so po letu 1895 malodane postale stalna praksa. Tako je imela velik odmev dvojna kandidatura pri državnozborskih volitvah v splošni kuriji leta 1897, ko sta si stala nasproti uradni kandidat »slovenske stranke« rajhenburški (danes Brestanica) dekan Josip Žičkar in liberalni protikandidat Dragotin Hribar. Povsem enako situacijo so prinesle volitve 1901, ko je bil Hribar ponovno poražen. Istega leta (1901) je bilo še več znamenj, ki so nakazovala, da se slogi čas počasi izteka. Vstop slovenskih štajerskih poslancev v različna poslanska kluba na Dunaju (Berks in Žičkar v Šušteršičev Slovanski centrum, Ploj in Robič v Hrvaško-slovenski klub) je predvsem v katoliškem taboru povzročil veliko ogorčenje in močno politično profiliranje. Vse aktivnejši je postajal dr. Anton Korošec, genialna osebnost »generacije treh risov« (poleg Korošca še dr. Anton Jerovšek in dr. Fran Kovačič). Ob teh dogodkih je ostro napadel štajerske liberalce. Še posebno oster je bil junija 1901, ko je na ustanovnem zboru Katoliškega političnega društva v Slovenski Bistrici kritiziral tedanjo slovensko uradno politiko na Štajerskem, češ da je »brez vodstva, brez smeri, brez načel, a poslanci brez stikov z ljudstvom«, in kot prvi zahteval ustanovitve »katoliško kmetijske stranke«. Tudi pismo dr. Dečku, v katerem je, »zaradi spremenjenega političnega razmerja na Spodnjem Štajerskem« za katoliški tabor zahteval odborniško mesto v celjski (liberalni) Zvezi slovenskih posojilnic, je imelo podobno politično težo.

Že pri naslednjih volitvah, tokrat v štajerski deželni zbor (1902), se je pokazalo, da so politiki sloge šteti dnevi. Volitve so prinesle več dvojnih kandidatur, med njimi najmarkantnejšo v ljutomerskem kmečkem volilnem okraju, kjer sta se pomerila liberelec Kočvar in dr. Korošec. Volilni rezultati so zmago prisodili liberalnemu kandidatu, za poraz dr. Korošca pa so v katoliškem taboru krivili samega mariborskega škofa Napotnika, češ da je onemogočal njihovega kandidata. Po tem porazu se je Koroščeva skupina za nekaj časa umaknila iz »prve bojne linije« slovenske politike na Štajerskem in svoje moči preusmerila na družbeno in prosvetno delovanje. Ne zaman, saj so rezultati kmalu pokazali, da si je krščansko socialna skupina v katoliškem taboru in med kmečkimi množicami po vsej Štajerski pridobila veliko zaupanje. Nastopi dr. Korošca so povzročili živahnejše gibanje tudi med »celjskimi« liberalci, ki pa so pričeli izgubljati pozicije. To je že bil tudi čas, ko je Celje kot politično središče slovenske politike Štajerske ugašalo, njegove pozicije pa so ponovno prevzemali v Mariboru.

2. Politika sloge je dokončno pokopana

Jeseni leta 1905 sta gibanje za spremembo volilnega reda in preimenovanje kranjske Katoliško-narodne stranke v Slovensko ljudsko stranko, v

kateri je mariborski Slovenski gospodar videl edino stranko vseslovenskega naroda, močno vplivala na aktivnost katoliškega tabora na Štajerskem. K razgibanemu političnemu delovanju je veliko prispeval tudi dr. Korošec, ki je prav takrat končal bogoslovni študij v Gradcu in bil promoviran za doktorja bogoslovja. Njegova akademska izobrazba mu je ob vrnitvi v Maribor nedvomno veliko pomagala, da se je iz prej večkrat zelo zaletavega mladeniča spremenil v izjemno treznega, pragmatičnega in brezkompromisnega politika, kar je pri tovrstnem delu nujno potrebno.

Dogodki, ki so si sledili, so že napovedovali novo obdobje v zgodovini štajerskih Slovencev. Do maja 1906 se na Štajerskem javno še ni govorilo o političnem razkolu, vendar so se spori, predvsem v tisku, nenehno stopnjevali. Nemalo sta k temu prispevala tudi Slovenski narod in Slovenec, ki sta s svojimi članki kar nekajkrat razvnela čustva štajerskih Slovencev. Še posebej so odmevali spori med obema taboroma ob in po nadomestnih državnozborskih volitvah za izpraznjeno mesto v splošni kuriji maja 1906. Že nekaj dni po smrti dotedanjega poslanca Josipa Žičkarja (septembra 1905) je bilo v obeh taborih čutiti politično napetost. Skupnih akcij skoraj ni bilo, dokaj složno so nastopali le stari in prekaljeni deželni poslanci. Ti so po večini še prisegali na politiko sloge, a so njihove zvezde z boleznijo in predčasnim odhodom dr. Dečka iz političnega prizorišča, hitro zahajale. Na Spodnjem Štajerskem se je pričel hud boj za politične pozicije. Da so tokrat politiki sloge res šteti zadnji dnevi, so prve pokazale prav nadomestne državnozborske volitve maja 1906.

Kot so velevala pravila Slovenskega društva, so tudi to pot na »shodu zaupnih mož« (10. maja) politični prvaki izbrali kandidata štajerskih Slovencev. Odločitev štajerskih politikov, da bo uradni kandidat Slovencev dr. Korošec, so naleteli na izjemno hud odpor, posebno med celjskimi liberalci in zasavskimi socialdemokrati. Sledile so manifestacije, na katerih so obtoževali *»terorizem, s katerim se je pritiskalo na zaupne može«*. Nasprotniki dr. Korošca so postavili svojega protikandidata Ivana Rebeka, ki se je zaradi upoštevanja sklepov zaupnega shoda kandidaturi uradno odpovedal, vendar s sila dvoumno izjavo, da *»ne more delavcem zabranjevati prostega mišljenja ob volitvah.«*

Kratek predvolilni boj je bil izjemno hud in brezkompromisen, saj se je *»med samimi Slovenci začel ljut boj, kakoršnega še slovenska politika na Štajerskem ni doživela«*. V takšnem duhu so potekale tudi volitve (29. maja), ki so sicer prinesle zmago uradnemu kandidatu dr. Korošču, vendar je veliko glasov dobil tudi Ivan Rebek. Volitve so tako vsem, tudi najvernejšim slogašem, pokazale in dokazale, da se je razkol med štajerskimi Slovenci že izvršil. V to nas lahko dodatno prepričajo besede dr. Korošca, ki jih je ob zmagi izrekel v zahvalo svojim *»treznomiselnim in složnim spodnještajerskim volilcem«*, da bo moral sedaj zaradi *»fanatiziranih slovenskih*

liberalcev drugače uravnavati svoje korake«. Če je bila v teh besedah ustanovitev lastnega »političnega društva, ki bi temeljilo na katoliškem programu« še bolj prikrito povedana, pa je dr. Korošec v svojem govoru na III. katoliškem shodu v Ljubljani že povsem jasno napovedal ustanovitev lastne katoliško kmečke stranke na Štajerskem: »Zboljšanje kmečkega stanu se ne da doseči brez boja, zato mora kmet napadati nasprotnne trdnjave in na njih razviti kmečke zastave, na katerih bi se bleščal sveti križ, pod njim pa zapisane vse zahteve in želje kmečkega prebivalstva«.

Vendar so prešli od besed k dejanjem prvi štajerski narodnjaki (liberalci), ki so s knjižico *Štajerski Slovenci, kaj hočemo?* javnosti razkrili svoj politični program. V njem so predstavili poglede na rešitev politične, gospodarske in šolske problematike štajerskih Slovencev, jasno pa nakazali tudi odnos do nasprotnega katoliškega tabora. Čeprav niso imeli nič proti krščanski vzgoji, »ki edino more dati smisel za nravno življenje«, so ostro nastopili proti »vključevanju verskega vprašanja v javno življenje« in zahtevali spoštovanje svobode govora in mišljenja. Reakcije katoliškega tabora na liberalno knjižico so bile ostre in Slovenskemu gospodarju se je ob njeni izdaji zapisalo: »Ne cincajmo in ne odlagajmo z odločnim nastopom proti novi stranki. Za tak pristop pa je tudi nam potrebna organizacija«.

V vročih jesenskih mesecih so bili Spodnještajerci priča hudim političnim bojem med obema slovenskima taboroma. Bila se je bitka, kdo bo hitrejši, boljši in odmevnejši. Besedni dvoboji so kot topovski izstrelki leteli iz Celja proti Mariboru in obratno. Narodni list, novo glasilo štajerskih liberalcev, in Slovenski gospodar sta pred svojimi bralci kar tekmovala, kdo bo izstrelil več strupenih puščic in zlil več gnojevke na nasprotnika. »Vojno stanje« je trajalo vse do 8. decembra 1906, ko je dr. Vekoslav Kukovec, voditelj štajerskih liberalcev, na ustanovnem zboru Narodne stranke z besedami: »ni več časa točiti solze po izgubljeni slogi in edinosti: bolje odprto, moško nasprotstvo, nego umetna in neodkritosrčna edinost«, tudi »de iure« oznanil konec politične sloge na slovenskem Štajerskem. Tako so bili štajerski liberalci tisti, ki so z ustanovitvijo lastne stranke prvi prestopili politični Rubikon.

V katoliškem taboru za liberalci seveda niso želeli zaostajati, zato so svojim pristašem in nasprotnikom poslali jasno in nedvoumno sporočilo: »Ustanovitev nove stranke nas ni spravila iz duševnega ravnotežja. Potrebno je, da se vsi, ki še prisegamo na dosedANJI program štajerskih Slovencev, tesno oklenemo drug drugega ter se zjediniMO v močno slovensko ljudsko stranko«. Čeprav so že sredi novembra, torej še pred ustanovitvijo Narodne stranke, v Slovenskem gospodarju z najavo: »Vsled vaše želje se snuje Kmečka zveza za Slovensko Štajersko, v kateri boste združeni zahtevali svoje pravice«, tudi v katoliškem taboru napovedali ustanovitev lastne stranke, pa je morala na formalni nastanek počakati še dobra dva meseca.

V tem času je dr. Korošcu uspelo v svoj krog privabiti več primernih ljudi, ki so se bili pripravljeni zoperstaviti štajerskim liberalcem. S pomočjo J. E. Kreka so konec novembra preoblikovali mariborski pododbor Slovenske krščanske socialne zveze v samostojno Slovensko krščansko socialno zvezo za Štajersko, ki je nato nekaj časa »nadomeščala« stranko.

3. Kocka je padla – slovenska kmečka zveza je ustanovljena

Priprave na oblikovanje samostojne krščansko socialne stranke so bile končane **21. januarja 1907**. Tega dne so na shodu v mariborskem Narodnem domu ustanovili Slovensko kmečko zvezo (SKZ), kakor so uradno poimenovali stranko. Številni govorniki, med njimi idejni vodja gibanja dr. Korošec, kozjanski zdravnik dr. Fran Jankovič, deželnozborski poslanec Franc Roškar in vrsta drugih, so pred petstoglavo množico udeležencev predstavili program stranke. Ta je temeljil na reševanju perečih socialnih in gospodarskih težav, s poudarkom na katoliških načelih. Gospodarske točke programa so izražale predvsem zahteve po zaščiti domačega kmetijstva in povezovanju slovenskega kmeta na Štajerskem v zadruge. V socialnih točkah so poudarjali potrebo po socialnem zavarovanju kmeta, zavarovanju kmetijskih pridelkov, zemljišč in objektov. Pozornost so posvetili tudi šolskemu vprašanju in zahtevali skrajšanje šolske obveznosti na pet let in predstavitev šolskih počitnic na jesenske mesece. V zameno za skrajšanje šolske obveznosti so predlagali nadaljevalne tečaje in nedeljske šole; te bi obiskovali predvsem tisti, ki bi ostali na kmetijah. Na shodu so oblikovali tudi odbor stranke, v katerega so izvolili deset odbornikov in njihovih pomočnikov iz vseh delov Spodnje Štajerske, kjer so prebivali Slovenci. Za prvega predsednika stranke je bil izvoljen Franc Roškar. Dr. Anton Korošec je, zanimivo, uradno opravljal »samo« funkcijo odbornika, čeprav je formalno vodil novo stranko. S tem so bili ustvarjeni pogoji za delovanje stranke, ki se je v pičlih nekaj letih razvila v najmočnejšo politično silo na Spodnjem Štajerskem. Že na državnozborskih volitvah spomladi 1907 je SKZ doživela prvo zmago, saj so njeni kandidati osvojili kar pet mandatov od sedmih. Tako je »kmečka stranka« že v zelo kratkem času dosegla svoj cilj; prevzela je politični primat na Spodnjem Štajerskem.

In čemu takšen volilni uspeh? V SKZ so se pač dobro zavedali, da jim spremenjen volilni red iz leta 1907, ki je nadomestil sistem kurij s splošno in enako volilno pravico, po kateri je veljalo pravilo en volilec en glas, nudi veliko večjo možnost za uspeh, kot nasprotni Narodni stranki. Omenjena volilna reforma je namreč omogočala večji prodor strankam, ki so s programi znale pritegniti najmnogičnejše skupine prebivalstva: ljudske, kmečke in delavske. Stranke, ki so združevale predvsem razumniške kroge in ki so reflektirale na volilno bazo številčno omejenih skupin (mesta, trgi, izobraženci...), so že vnaprej bile obsojene na manjšinsko vlogo v političnem

prostoru (npr. Narodna stranka na Štajerskem). In SKZ je pripadala strankam, ki so imele množično volilno bazo. Njihov program je bil v celoti posvečen kmetu, najmočnejši socialni skupini na Sp. Štajerskem, ter reševanju perečih vprašanj kmetijstva. Resnici na ljubo je treba priznati, da so »kmečki predstavniki« programske točke stranke večkrat hudo izrabljali in zlorabljali ali jih enostavno obšli. Največkrat se je to godilo, če so se morali za doseg ciljev posluževati političnega pragmatizma, načela daj-dam in ostalih »prepričevalnih« sredstev. Vendar se je kmalu pokazalo, da so bile tovrstne metode, vsaj kar se dela SKZ tiče, politično dobre in pravilne.

4. Slovenska kmečka zveza in Spodnještajerski narodni svet

Ko so slovenski politiki na Štajerskem politiko sloge dokončno položili v grob, se je pojavilo vprašanje: »Kako se bomo borili, da nas posledice tega boja ne bodo narodno oslabilе?« Geslo »ločeno marširati, a skupno se boriti«, je vedno močnejše odmevalo in skupino slogašev navdajalo z upanjem, da se bo slogaška politika vrnila vsaj skozi stranska vrata. Tako je že ob koncu leta 1906 prišla iz vrst starih slogašev pobuda, da bi ustanovili slovenski Narodni svet za Spodnjo Štajersko. Tako so predstavniki vseh treh političnih struj, dr. Hrašovec (slogaš in kasneje predsednik organizacije), dr. Korošec (SKZ in tajnik Narodnega sveta) ter dr. Kukovec (Narodna stranka in kasnejši blagajnik sveta), že februarja 1907 na zaupnem shodu v Mariboru sprejeli pravila sveta. Namen Narodnega sveta je bil, »družiti vse spodnještajerske Slovence v složno sodelovanje in enotno postopanje glede važnih vprašanj, ki se tičejo skupne narodne koristi«. Pri tem pa ne bi smeli posegati na področja delovanja posameznih strank.

Vendar je že na ustanovnem sestanku vrglo senco nezaupanja na shodnike nasprotovanje predstavnikov SKZ po oblikovanju skupnih kandidatov za bližajoče se državnozborske volitve. Le-ti so bili mnjenja, da so zahteve štajerskih liberalcev prevelike in so zato napovedali samostojne kandidate. Kot se je kasneje izkazalo, so ravnali politično modro. Tudi prva redna seja Narodnega sveta aprila 1907 v knjižnici celjske čitalnice, ni prinesla zelenih rezultatov. Na sestanku so dr. Kukovcu naložili izdelavo resolucije z minimalnimi političnimi zahtevami Slovencev na Štajerskem, ki bi jo kasneje v imenu Narodnega sveta štajerski poslanci prebrali v državnem zboru. Resolucijo so obravnavali in sprejeli na seji 13. junija v Mariboru. Vendar pa je, na prvi pogled politično nedolžna resolucija, doživela pri SKZ hude kritike. Predvsem točka, v kateri je dr. Kukovec predlagal, da bi se v državnem zboru vsi slovenski poslanci združili v enoten poslanski klub. Slovenski gospodar je izrabil priložnost in napadel dr. Kukovca, da je Narodni svet zlorabil v svoje strankarske koristi. Če upoštevamo, da so se državnozborske volitve nekaj tednov pred tem za SKZ iztekle zelo uspešno in da so se štajerski poslanci v državnem zboru razdelili

na dva tabora, je njihova kritika omenjene točke resolucije bila pričakovana. Celo več, zaradi »liberalnega incidenta«, ki ga je podkrepil še prebeg dr. Miroslava Ploja (kandidiral je na listi SKZ) v liberalni tabor, so predstavniki »kmečke stranke« napovedali in kasneje tudi udejanjili izstop iz Narodnega sveta. Ob izstopu je dr. Korošec na Narodni svet naslovil očitke, da je njihov izstop nujen, ker se Kukovčeva resolucija vmešava v politiko slovenskih strank, in sicer v korist liberalcev.

»Politični sentinemti« so doživeli hud poraz, kajti slovenska politika je do prve svetovne vojne »marširala ločeno«. Trma in nespravljalnost obeh političnih vodij, dr. Korošca in dr. Kukovca, ni privedla do sprave na Štajerskem niti jeseni 1908, ko so notranje politične razmere (septembrski dogodki) in aneksijska kriza zblížali Slovence v državnem zboru. Kot da bi Slovenci na Štajerskem živeli v drugem času in v drugem prostoru, vsak na svoji strani nevarno deroče politične reke. Most sožitja niso in niso znali zgraditi. Ko je v teh kriznih časih vse bolj aktivni štajerski Narodni svet menil, da med Slovenci na Štajerskem ni več spornega vprašanja, je medse v znak sprave ponovno povabil zaupnike SKZ. Toda iz Maribora ni bilo odgovora. Tako je Narodni svet še naprej ostal brez zastopstva najmočnejše slovenske politične stranke na Štajerskem. Vendar je treba poudariti, da je več pristašev SKZ vseskozi ohranjalo neformalno stike z Narodnim svetom in mu po svojih močeh tudi pomagalo (dr. Verstovšek, dr. Jankovič...).

5. Per aspera ad astra

Po burni jeseni na Spodnjem Štajerskem (Ptujski dogodki), so spomladi 1909 potekale volitve v štajerski deželni svet. Če je na zadnjih državnoborskih volitvah (1907) bil vsak poskus kompromisnega nastopa slovenskih strank na Štajerskem že na začetku obsojen na neuspeh, pa so deželnozborske volitve bile velika priložnost, da štajerski Slovenci pokažejo zdrav razum in složno nastopijo proti skupnemu sovražniku. Ko so štajerski Slovenci v želji po politični in gospodarski samostojnosti (»Proč od Gradca«) ter delno tudi kot odgovor na jesenske dogodke iz preteklega leta napovedali bojkot nemškim in nemčurskim trgovcem, obrtnikom in gostilničarjem (»Svoji k svojim«), je bil čas za skupen političen nastop neprimerno ugodnejši kot leta 1907. Tako so prvi resnejši preizkus ponovne narodove in politične enotnosti ponujale deželnozborske volitve, ki so bile napovedane za mesec maj 1909, pred tem pa še sprememba deželnozborske volilne zakonodaje. Večina politikov, ne glede na politično barvo, je bila za složno nastopanje tudi za daljši čas, vendar se je hkrati večina njih zavedala, da so to le pobožne želje.

Tako so se marca 1909, ko se je kot muha enodnevnic na Spodnjem Štajerskem pojavila še slogaška Stranka združenih Slovencev, ki jo je vodil dr. Miroslav Ploj, že prej zapletene razmere še bolj zapletle. V poga-

janja o delitvi mandatov, ki so potekala med SKZ in Narodno stranko, se je namreč vpletla še tretja stranka. Po večkratnih srečanjih politikov vseh treh strani se je še enkrat več pokazalo, kako so si bili slovenski politiki na Štajerskem vsaksebi. Kot milni mehurček se je razblinila iluzija, da bodo tokrat štajerski Slovenci vendarle nastopili na volitvah z enotno kandidatno listo. Na zaupnem shodu SKZ marca 1909 je namreč strankin odbor zavrnil sodelovanje z Narodno stranko in s Stranko združenih Slovencev. V pismu za javnost, ki so ga objavili vsi slovenski časniki na Štajerskem, so svoj sklep obrazložili: »Slovenska kmečka zveza je na zaupnem shodu 24. sušca 1909 v Mariboru vzela poročilo svojih poverjenikov za kompromisne pogovore z Narodno Str. in s stranko Združenih Slovencev na znanje. Ker pa niti Nar. Stranka, niti stranka Združenih Slovencev nista ponudili nobenih pogojev za stvarno podlago trajne slege med spodnještajerskimi Slovenci, ampak zahtevali za prihodnje deželnozborske volitve samo razdelitev mandatov in sicer Narodna stranka za se 4, stranka Združenih Slovencev za se 3, tako da bi Slovenska kmečka zveza bila v deželnem zboru v manjšini s svojimi poslanci in popolnoma vezana na obe nasprotni slovenski stranki, je sklenila »Slovenska kmečka zveza«, da za deželnozborske volitve postavi v vseh slovenskih okrajih lastne kandidate.«

Tako se je končala še ena neuspešna zgodba o poskusu vzpostavitve skupnega nastopa štajerskih Slovencev na deželnozborskih volitvah. Pa vendar, če pogledamo potek dogodkov in rezultate kasnejših volitev, lahko ponovno ugotovimo, kolikšno politično moč je imela v slovenskem političnem prostoru SKZ. Med 13 t. i. »slovenskimi« poslanskimi mesti si jih je priborila kar 12. Volilni rezultati so bili veliko presenečenje tudi za SKZ, saj niti največji optimisti iz vrst stranke niso mogli verjeti, da bodo Narodno stranko tako močno porazili. Štajerski liberalci so uspeli le v enem volilnem okraju: v tradicionalno liberalnem okolju in v novo oblikovani slovenski mestni volilni kuriji je bil izvoljen dr. Vekoslav Kukovec. Tako je dr. Anton Korošec še enkrat več dokazal, da mu, kar zadeva politično nastopanje, ni bilo para med Slovenci na Štajerskem.

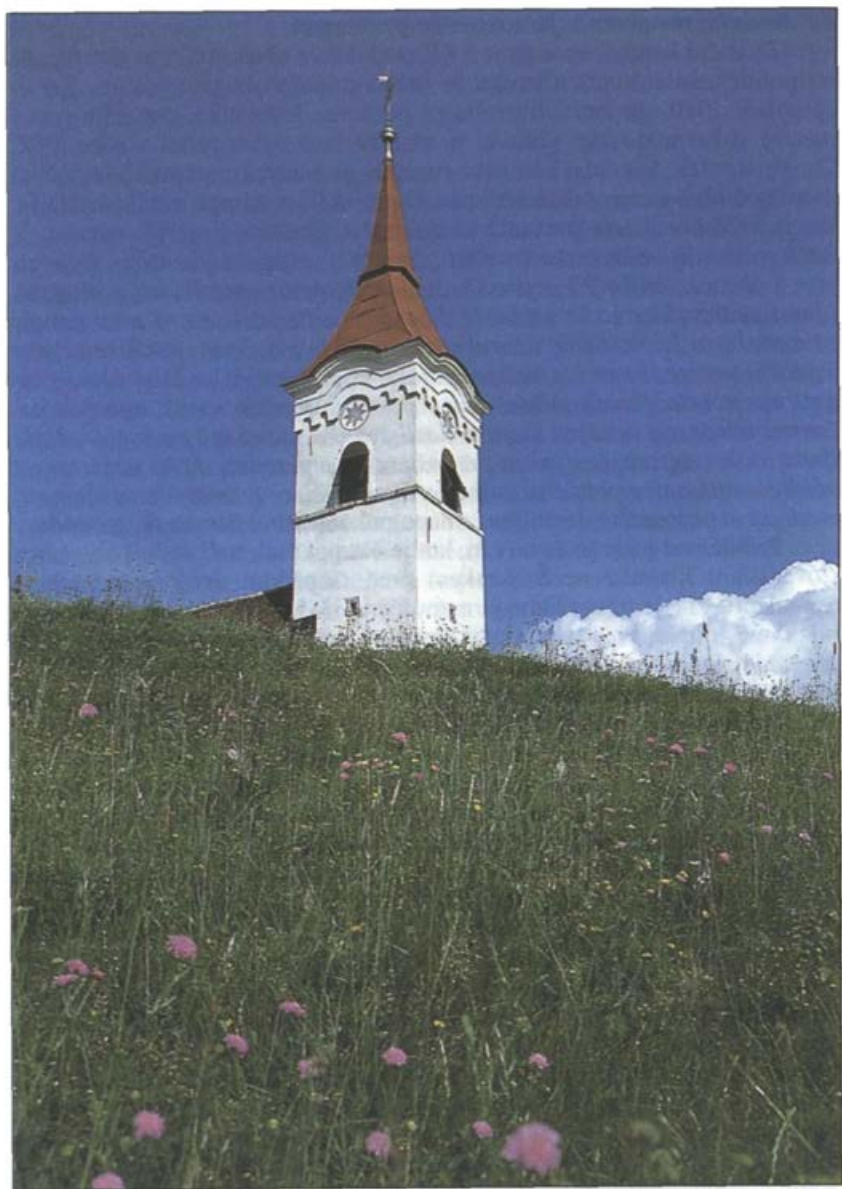
Številno zastopstvo SKZ je jeseni 1909 prvič stopilo skozi vrata štajerskega deželnega zbora v Gradcu, kjer so nato vsa leta do prve svetovne vojne zastopali interese slovenskega naroda. Že prva zasedanja pa so pokazala, da bo delo v deželnem zboru vse prej kot prijetno. Vseh dvanajst poslancev SKZ se je organiziralo v Slovenskem klubu deželnozborskih poslancev, ki mu je predsedoval dr. Korošec. V delo kluba se ni vključil le liberalni poslanec dr. Kukovec, ki je pri parlamentarnih razpravah poslej sodeloval kot poslanec »divjak«. Ob prvem sklicu deželenega zbora so, kot je to velevala procedura, izmed Slovencev, ki so imeli v deželnem zboru manjšino, izbrali namestnika deželnega zbora. Ta čast je pripadla dr. Franu Jankoviču, članu Slovenskega kluba oziroma SKZ.

Toda delo v štajerskem deželnem zboru je kmalu zastalo. Napovedi ob volitvah, da bo potrebno v Gradcu veliko modrosti, da bo lahko štajerski deželni zbor zaradi nacionalnih sporov sploh deloval, so se kmalu uresničile. Tako je že prvo zasedanje deželnega zbora potekalo v konfliktnem ozračju med nemško večino in slovensko manjšino. Številne pobude in predlogi slovenskih poslancev so naleteli na gluha ušesa, mnogi med njimi pa so nemške nasprotnike tako razjezili, da so slovenskim poslancem pričeli celo javno groziti. Ko je npr. na seji oktobra 1909 dr. Karel Verstovšek podal »ekološko« interpelacijo zoper Woschnaggovo usnjarno v Šoštanju, češ da usnjarski odpadki onesnažujejo Pako, je dobil več grozilnih pisem.

Številni predlogi, ki so jih slovenski poslanci vlagali v parlamentarno proceduro, so bili z nemške strani gladko zavrženi, tudi gospodarski, npr. gradnja cest, železnic, regulacije potokov, pomoč sadjarstvu itd. Skratka, vzdušje v Gradcu je postajalo vse slabše, nasprotja vse večja. Spori so kulminirali februarja 1910, ko so se slovenski poslanci odločili za obstrukcijo deželnega zbora. Še preden so zapustili deželni zbor, so z večurnimi obstrukcijskimi govori motili delo parlamenta. Verstovšek je govoril neprekinjeno 4 ure, Benkovič in Vrečko po 3 ure, Jankovič 2 uri...

Vzroke za obstrukcijo so slovenski javnosti na Spodnjem Štajerskem pojasnili s posebnim razglasom v Slovenskem gospodarju: *»Slovenski klub se je na svoji seji 2. t. m. še enkrat posvetoval o položaju v štajerskem deželnem zboru. Dognal je, da nestrpnost nemške večine vedno bolj narašča. Da se narodni predlogi Slovencev ne odkažejo odsekom, je zopet na dnevnem redu. Tudi na gospodarske predloge Slovencev, ki se odkažejo odsekom v posvetovanje, kakor železniška vprašanja, se v odsekih ne ozira. Nemška večina lahko neovirano psova slovenske poslance in slovenske volilce. Deželni glavar se vstrajno brani, da bi smel slovenski namestnik le za trenotek predsedovati. Vsled tega sovražnega obnašanja večine je prišel Slovenski klub do prepričanja, da bo večina po rešitvi proračuna dala tudi še napovedanim napadom na šolo in občinsko samoupravo postavno obliko. Zato je Slovenski klub enoglasno sklenil seči z vsemi pripustnimi sredstvi po najostrejši opoziciji, da brani narodno posestno stanje in odbije nemške nacionalne napade ter pričakuje od vlade vsaj isto varstvo v ohranitvi resničnega posestnega stanja, ki jo ima nemška manjšina na Češkem.«*

Sledila so nekajmesečna javna zborovanja, na katerih so slovenski poslanci (tudi samostojni poslanec dr. Kukovec) pojasnjevali svoje zahteve. Številne sprejete resolucije so poslance prepričevale o njihovi pravilni odločitvi. V njih so volivci odobraval obstrukcijo deželnega zbora in hkrati sporočali nasprotnikom v Gradec, da zahtevajo *»slovensko samoupravo za Spodnji Štajer«*. Tako se je pričela večletna obstrukcija štajerskega deželnega zbora, ki je trajala vse do jeseni 1913, z izjemo poskusa zasedanja poleti 1911, ko jim kaj več kot zbrati se v Gradcu ni uspelo.

Slovenski pogled, ki ene jezi, druge pa navdihuje... Foto Alenka Veber

6. Liberalni nasprotnik je dokončno premagan

Politični kapital, ki si ga je SKZ pridobila z obstrukcijo in okrepljenimi političnimi nastopi na terenu, je pričel prinašati bogate obresti. Ko so spomladi 1910, po smrti liberalnega poslanca Ježovnika, potekale nadomestne državnozborske volitve, je mandat brez težav padel v roke SKZ. Dr. Verstovšek, kandidat katoliške stranke, je namreč s prepričljivo večino premagal liberalnega protikandidata Kaca. Volilna zmaga je bila še slajša, ker je SKZ liberalcem prevzela tradicionalno liberalni (šaleški) mandat. V SKZ so slavili. *»Slovenska kmečka zveza je premagala liberalce, štajercijance, Nemce, koliko jih je pravih, socialdemokrate, nemškutarje, slogaše, liberalne advokate in koncipiente, liberalne učitelje, ki so se prav goreče zavzemali, za Ivana Kača, liberalne uradnike in pisarje in uradnike celjske Zadrugne zveze, liberalne veleposestnike in mešetarje. ... Liberalci so lagali, da je celo glavnemu hudobcu v peklu zasmrdelo v nos, uganjali nečuvane lumparije in rabili kazniva nasilstva. Pa vse ni nič pomagalo. Naše ljudstvo je v ogromni večini in prepošteno in premodro, da bi se še enkrat vsedlo na limanice politične goljufije. Zato je sijajno zmagala značajnost, modrost in poštenost«,* je volilno zmago pokomentiral Slovenski gospodar.

Približeval pa se je že nov in, kot je čas pokazal, tudi zadnji obračun s slovenskimi liberalci na Štajerskem pred razpadom dvojne monarhije. Spomladi 1911 je bil na Dunaju razpuščen državni zbor in napovedane so bile nove volitve. Med štajerskimi Slovenci je ponovno potekal srdit boj za zaupanje volivcev. Toda SKZ je skelela še zadnja odprta rana. Na vsak način so hoteli liberalcem iztrgati še poslednji državnozborski mandat, ki jim je na Spodnjem Štajerskem ostal. To je bil mandat volilnega okraja celjskega in vranskega sodnega okraja. Lahko bi ga imenovali tudi srce slovenskega liberalizma na Štajerskem. SKZ je stavila na vse ali nič, zato so v volilni boj poslali nikogar drugega kot prvaka stranke dr. Korošca. Po hudem predvolilnem boju, polnem nizkih udarcev na obeh straneh, je SKZ tudi tokrat uspelo. Celjskim liberalcem je zadala tako hud udarec, da se ti niso več opomogli. Z zmago dr. Korošca se je zgodilo prav tisto, česar so se liberalci najbolj bali, a napovedovali bolj ali manj vsi, tudi nemški časopisi. *»Če bo kmečki poslanec uspel premagati liberalnega v celjskem okraju, potem je slovenski liberalizem na Spodnjem Štajerskem položen v grob«,* so pisali štajerski časniki. Zadnje državnozborske volitve v Avstriji so tako prinesle popoln politični monopol SKZ na Spodnjem Štajerskem in v tem duhu se je stranka v bodoče tudi obnašala. *»Zastava Slo. kmečke zveze plapolala po vesoljnem Slovenskem Štajerju. Bodi ta zastava tudi mogočen ščit v složnem boju zoper vse liberalne, socialno-demokratske in narodne nasprotnike našega ljudstva! Z Bogom za narod!«* Tako so v Slovenskem gospodarju pospremili volilno zmago SKZ na Spodnjem Štajerskem. Sedemčlanska skupina državnozborskih poslancev iz SKZ (I. Roškar, F.

Pišek, M. Brenčič, dr. A. Korošec, dr. F. Jankovič, dr. I. Benkovič in dr. K. Verstovšek) se je nato še tri leta znotraj Hrvaško-slovenskega poslanskega kluba, ki je skupno štel 29 poslancev, borila za dobrobit slovenskega naroda na Štajerskem.

7. Na predvečer prve svetovne vojne

Jeseni 1913 so se po več neuspešnih poskusih slovenski poslanci ponovno začeli pogajati z nemško večino za delazmožnost štajerskega deželnega zbora, ki so ga poslanci SKZ od 1910 obstruirali. Prva poročila so dala slutiti, da se deželni zbor tudi tokrat ne bo sestal. Govorili so celo o razpustu zbora in o novih volitvah. Vendar je tokrat le zmagal politični pragmatizem. Štajerskemu deželnemu zboru je omogočil kratko, osemdnevno zasedanje, ki je prineslo Slovincem sijajne rezultate, a se žal zaradi začetka vojne poleti 1914 v večini primerov niso uresničili. Že na zasedanju prvega dne so Slovenci »zaradi spremenjenih političnih razmer« umaknili tiste interpelacije, ki jih na zadnjem zasedanju niso uspeli prebrati, nato pa so poslanci (tudi nemški) za deželnega odbornika, namesto umrlega Robiča, izvolili dr. Verstovška. Da je bila izvolitev dr. Verstovška posrečena, se je pokazalo kmalu za tem. Kot edini slovenski predstavnik v tem telesu se je moral sam boriti za politične interese štajerskih Slovencev.

Zadnje zasedanje deželnega zbora pred izbruhom prve svetovne vojne pa je bilo februarja 1914. Slovenski poslanci so si želeli izboriti predvsem deželno podporo za gradnjo prepotrebnih železnic na Spodnjem Štajerskem. Namesto o deželni podpori je razprava zašla v povsem drugo smer. Poslanci socialdemokracije so zahtevali spremembo volilnega reda za graški občinski svet. Slovenci so jih bili pripravljeni podpreti, vendar le, če bi iste spremembe veljale tudi za spodnještajerska mesta. V predlogu Slovenskega kluba, podala sta ga dr. Benkovič in dr. Verstovšek, so zahtevali, da se mora tudi v spodnještajerskih mestih spremeniti volilni red, kot je bil v veljavi pri volitvah v državni zbor (en volilec en glas). Temu so odločno nasprotovali Nemci, saj jim je bilo kristalno jasno, da bi s tem izgubili večino v marsikaterem »pranemškem« mestu na Spodnjem Štajerskem. Tako se je ob tej deželnozborski razpravi še enkrat jasno pokazala nespravljalivost med obema nacionalnima taboroma na Štajerskem. Težke besede so padale po slovenskih poslancih. Nemci so napadali Slovence, češ, da so Avstriji premalo zvesti. Na besede poslanca Negrija: *»Nemci moramo paziti, da avstrijska armada ne bo že ob Dravi ali Savi prišla v sovražnikovo deželo«*, je odločno reagiral Verstovšek in zavrnil nemškega poslanca: *»Mi Slovenci to nesmiselno sumničenje odločno zavračamo. Slovenci smo že od nekdaj najzvestejši stražniki avstrijske države in bomo tudi ostali.«*

Ti dogodki so že potekali v napetem ozračju, ki so napovedovali svetovno kataklizmo. Kot bi slutili vojno, so slovenski politiki postali sprav-

ljivejši. Ponovno se je kazala želja po skupnem nastopanju proti skupnemu sovražniku. Tako so bili na občnem zboru SKZ, slaba dva meseca pred izbruhom vojne (maja 1914), izrečeni številni »preroški« stavki udeležencev. Dr. Verstovšek je v govoru navzočim simptomatično nakazal, kaj čaka slovenski narod: *»Na Štajerskem bi Nemci, ki so imeli doslej skoro neomejeno oblast deželne uprave v rokah, radi nakladali Slovencem le vedno večje davke. A dati nam niso hoteli skoro nič. Uprli smo se in smo tudi zmagali. Krivice ne smemo več trpeti! Upreti se moramo proti krivicam povsod, kjer se nam gode, z vso silo, in zmagali bomo. Če se bomo dobro borili, razrušile se bodo meje, ki ločijo nas Slovence in so nas na mnogo kosov razcepile, a slovenski narod bo ostal kot zmagovalec po več stoletnem boju. Prišel bo čas, ko bomo sami gospodarji na naših lastnih tleh. Dal Bog, da bi ta srečna zvezda skoro zasijala na našem jugu.«*

Spravljlivejši je bil tudi dr. Korošec. Premaganemu nasprotniku je ponudil roko sprave: *»Nočemo metati kamenja na mrliča! Z liberalno stranko smo živeli in se borili dan za dnevom, zato so slovenskemu ljudstvu njeni pogreški dovolj znani. Ne zasmehujmo jih danes, ampak odpirajmo jim prijazno vrata stranke, da se zatečejo v naš tabor, sprejmejo našo zastavo ter se tako rešijo smrti. Kdor hoče dobro svojemu slovenskemu narodu, kdor je dobre volje, naj otrese liberalni prah s svojih čevljev ter pride k nam.«*

Zavedajoč se moči nemštva, so tako shodniki pozvali vse štajerske Slovence k enotnemu boju zoper skupnega slovenskega sovražnika. Kar neverjetno so zvenele besede dr. Korošca, štajerskega politika, ki je vsa leta veljal za brezkompromisnega borca. Bil je pripravljen storiti nekaj, kar od njega še nekaj mesecev nazaj ne bi mogli niti v sanjah pričakovati – povezati se z liberalci. *»Dosedaj smo se borili doma z domačimi nasprotnimi strankami. Te stranke so sedaj v razsulu, njih pristaši beže na vse strani. V naših srcih ni maščevanja, ni maščevalnega srda, ni kamna v naših rokah za bežeče, ampak kot rodni bratje jih vabimo v našo stranko. Mlada stranka smo. Kakor smo mladi, tako smo tudi močni in silni. Mi nočemo pojema-ti, ampak rasti. Poprej smo vas vžigali za boje proti liberalcem, danes pa vas prosimo: pojdite ven in pridobite naši zmagujoči stranki nove pristaše. Ne vabimo jih zato, ker bi jih rabili, ampak mi rabimo močnejšo armado za naše narodnostne boje, za velike boje, ki jih bomo bojevali v bližnji bodočnosti. Vsi vemo, da se nekaj pripravlja. Da ne boste pošiljali svojih poslancev v Rim ne v Berolin, ampak na avstrijski Dunaj in da bo naš narod vedno pod vladarji habsburške cesarske hiše, na to se mora naš narod kor en mož skupno pripravljati.«* Tako so izzveneli stavki dr. Korošca v slutnji bližajočega se svetovnega spopada. Politike, tudi slovenske, so začele bremeniti povsem drugačne težave. Na obzorju se je rojeval nov čas, na katerega pa ni bil pripravljen še nihče. Da poslej ne bo nikoli več tako, kot je

bilo pred tem, tudi najmarkantnejši slovenski politiki tedanje dobe na Štajerskem (dr. Korošec, dr. Kukovec...) niso znali in mogli povedati. Ko se je vojna končala, so napočili povsem novi časi. Slovenska politika se je v novem državnopolitičnem okviru pričela obnašati čisto drugače. Vendar je to že druga zgodba.

Branko Goropevšek

POMENLJIVE OBLETNICE

Slovenci se bomo v letu 1998 spominjali nekaj zelo pomembnih dogodkov iz naše zgodovine, ki nimajo pomena le za takratni čas, ampak je njihove posledice čutiti še danes. Še več! Lahko rečemo, da imajo, odkar živimo Slovenci v lastni državi, nove razsežnosti.

150-letnica odprave fevdalizma in rojstva Združene Slovenije

»1848?« »Neka revolucija je bila,« pravijo tisti, ki so sicer v šoli kaj slišali o slovenski zgodovini, pa so vse pozabili. Bila je revolucija, pa še kakšna. Za nas Slovence težko primerljiva s katerokoli od revolucij, ki smo jih doživeli v naši zgodovini. Od februarja dalje so se tresli skoraj vsi prestoli Evrope. Izgnili sta se ji skoraj povsem Rusija in Turčija. Meščanstvo, ki je začelo s francosko revolucijo 1789. leta svoj zmagoviti pohod, je hotelo v političnem življenju lastnih držav dobiti takšno moč in vpliv, ki bi bila skladna z njegovim gospodarskim pomenom. S pomočjo parlamenta je hotelo dobiti vpogled v gospodarjenje države. Ponekod je svoje politične zahteve postavilo tudi že delavstvo. Izhajalo je iz svoje številčnosti ter vloge v proizvodnji. Strah pred komunizmom, organiziranim delavskim nasiljem, ki ne spoštuje osebnih svobode, privatne lastnine in se želi s krvavo revolucijo dokopati do oblasti, je začel vplivati na mišljenje in ravnanje pred njim ogroženih posameznikov in skupin.

Revolucijo 1848 imenujemo tudi pomlad narodov. Zlasti Nemci in Italijani, ki so doslej živeli razdeljeni v številne državnice, vladali pa so jim tudi tujci, so si zaželeli enotne narodne države. Priključili so se jim tudi Madžari, ki so živeli pod Habsburžani. Njihove, načelno pravične želje so imele to napako, da so jih hoteli oživiti v okviru nekdanjih srednjeveških ali še celo starejših mejah, skratka v okvirih, ki bi prinesli nesvobodo predvsem raznim slovanskim narodom. Izjema med njimi so bili Poljaki, ki so jim evropski »demokrati« priznavali narodne pravice.

V nekaterih nemških in avstrijskih deželah je obstajal še fevdalizem. Ni bil le sramota za države in breme za ljudi, ampak je predstavljal ostanek nekega starega, človeka nevrednega življenja, za katerega so vsi vedeli, da mu bije zadnja ura. Zaradi krivic, ki jih je mnogim storil, je bil njegov

smrtni boj težak in dolgotrajen. Politične, nacionalne in socialne spremembe določajo vsebino revolucije 1848. leta. Ker so bile te v različnih državah različne, tudi revolucija ni bila v vseh enaka. Slovenci smo živeli po odpravi Ilirskih provinc pod enim vladarjem. Pred revolucijo nam je vladal cesar Ferdinand (1830–48), za katerega so mnogi menili, da zaradi zdravstvenih težav odgovorni službi ni povsem dorasel. V njegovem ozadju so dejansko vladali določeni dvorni krogi. Velik vpliv je imel kancler, nekakšen prvi minister knez Clemens Metternich. Bil je sila osovražen pri večini državljanov, zlasti pri meščanih. Postal je simbol okorelega režima, ki je dušil politični in civilizacijski razvoj. Pripisovali so mu tudi grehe, ki jih dejansko ni imel.

Nemir, ki je avstrijsko državo preveval že nekaj časa, je začel postajati hrupen v začetku marca 1848 in sredi meseca odnesel stari režim. Rodila se je marčna revolucija. Zaradi nemirov na Dunaju je moral cesar popuščati meščanom oziroma državljanom. Od 13. do 15. marca je moral vladar ukiniti cenzuro, dovoliti svobodo tiska in združevanja, obljubiti ustavo in skorajšen sklic parlamenta. Odpovedal se je svojemu prvemu ministru, ki je pobegnil iz prestolnice. Za zaščito pridobljenih političnih pravic in za osebno varnost pri razrahljanih političnih razmerah so meščani dobili pravico ustanavljati nacionalne garde. Slovenci so jih poimenovali narodne straže. Izraz ni najboljši, bolje bi jih bilo imenovati državljanske milice. Vzdrževati so se morale same, torej iz lastnega premoženja članov ali meščanskih občin.

Če je v tistih marčnih dneh na Dunaju tekla kri, so naša mesta reagirala bolj zmerno. Zelo hrupno je bilo v Gradcu, ki je bil sicer nemško mesto, v njem pa je živelo tudi veliko Slovencev, ki so tam službovali ali študirali, nekoliko manj v Ljubljani, Celovcu, Trstu in Gorici. Ljubljjančani so zvečer 16. marca doživeli demonstracije, zaradi katerih je pobegnil župan. Nekateri so se znesli tudi nad mitnicami, ki so s pobiranjem trošarin dražile življenje, in jih razbili.

Povsem na svoj način so reagirali kmetje. Vrste meščanskih zahtev sploh niso dojemali in tudi z vrsto pravic niso vedli kaj početi. Čeprav fevdalno breme v vseh deželah s slovenskim prebivalstvom ni bilo enako, najhujše je bilo na Kranjskem, in tu še posebno na Dolenjskem, ter Koroškem, jih je večina takoj nehala izpolnjevati stare obveznosti. »Zdej je vse preč, zdej je vse frej,« so si razlagali politične spremembe. Neverjetno hitro so občutili, da je državna oblast povsem brez moči in so v dejanjih ali zgolj z grožnjami obračunavali z zemljiškimi gospodi, s katerimi so bili v sporih. Kmetje so marsikje začeli izsekavati graščinske gozdove, v katerih so imeli pravico do lesa, saj niso vedeli, kaj bo z njo po odpravi fevdalizma. Cesar je 7. septembra podpisal zakon o zemljiški odvezi, ki je z 31. decembrom 1848 odpravil fevdalizem. Čeprav so morali za odpravljene obveznosti

plačati delno odškodnino v večletnih obrokih, so bili tega silno veseli. Fevdalizma, tlake, desetine, dajatev ob menjavi gospodarja in številnih bremen je bilo za vselej konec. Poslej so bili vsaj načelno vsi enakovredni državljani avstrijskega cesarstva, ki ga je prevzel 2. decembra 18-letni Franc Jožef, naš predzadnji cesar. Ne da bi se spuščali v podrobnosti, smo dolžni zapisati, da je danes strašiti z obnovo fevdalizma norčevanje iz ljudi.

Za naše kmečke prednike je bila odprava fevdalizma velika in težko pričakovana pridobitev revolucije, ki pa so je bili deležni vsi naši takratni sodržavljeni. Izredno pomembna in vredna vsega spomina ter spoštovanja je bila postavitev zahteve po Združeni Sloveniji. To je bila naša, posebna, slovenska revolucionarna zahteva. Naši takratni izobraženci, tako študentje na graški in dunajski univerzi kot veliko pripadnikov svetne inteligence in duhovščine, so bili prepričani, da bo z odpravo fevdalizma izginila tudi dotedanja notranja ureditev države, ki je bila prilagojena osovraženemu družbenemu sistemu. Ta je Slovence delil med Primorce (Goričane, Istrane in Tržačane), Kranjce, Korošce, Štajerce, ločeni od naštetih so bili tudi Beneški Slovenci in Prekmurci. Ker sta bila avstrijskim narodom zagotovljena svoboda in neoviran razvoj, so najbolj osveščeni pripadniki slovenskega naroda takoj uvideli, da bo to mogoče doseči le v novi državni enoti, ki bo zajemala vse Slovence. Le v njej bi lahko povsem uveljavili slovenski jezik, razvili svojo kulturo in se vsi uveljavljali v družbi, ki bi slonela na naši materinščini. Kakorkoli se nam zdi danes takšno pričakovanje naravno, pa je bilo pred 150. leti povsem drugače. Na Štajerskem, glavno mesto je bil Gradec, je bilo Slovencev manj od polovice: deželo bi bilo treba razdeliti. Podobno bi lahko zapisali za vse, razen Kranjsko, ki je bila skoraj povsem slovenska. Ker smo Slovenci še danes radi najprej Štajerci ali Kranjci ali Korošci, so bili delitvi starih dežel mnogi, ne samo nemško govoreči so-deželani nasprotni. Ne glede na vse te težave so Slovenci pod vodstvom svojih dunajskih rojakov, ti so tam 20. aprila ustanovili društvo Slovenija, sprožili maja meseca velikopotezno akcijo, v kateri so se podpisovali pod tri slovenske zahteve: zahtevali so svojo državno enoto Slovenijo z lastnim parlamentom in vlado, kjer bo slovenski jezik prevladoval v šolah in uradih. Zavračali so tudi načrt tistih, ki so zahtevali, da postane Avstrija del združene Nemčije, – to je pripravljaval vsenemški parlament v Frankfurtu, – saj bi bili v taki državni tvorbi avstrijski Slovani nepomembna manjšina, brez upanja na uresničitev svojih narodnih pravic. Zahteve so bile dvojezično tiskane na posebni peticijski poli, ki so jo ljudje podpisovali po vsem slovenskem ozemlju. Poglavitne zasluge za velik odmev te akcije imajo dunajski Slovenci na čelu z Franom Miklošičem, Petrom Kozlerjem, Antonom Globočnikom, Martinom Semrajcom, Matijem Dolencem in drugimi, na Koroškem sta bila med najbolj prizadevnimi Matija Majar – Ziljski in Andrej Einspieler, na Štajerskem dr. Josip Muršec – Živkov, Štefan Koče-

var, Davorin Trstenjak in številni duhovniki kot tudi povsem preprosti ljudje, podprl pa jih je tudi škof Anton Martin Slomšek, na Kranjskem so se odlikovali Ljubljčan Janez Bučar ter Jože Jerman in Jože Kapler z Dolenjskega... Ker se je ohranilo le 51 peticijskih pol, mnogih ne moremo imenovati. Koliko ljudi je podpisalo? Ne vemo. Ne samo zato, ker se mnoge podpisane peticijske pole niso ohranile, ampak tudi zato, ker so nekateri podpisovali v imenu občin, drugi za družine itd. Z uradno potrditvijo in na druge načine so tudi poskrbeli, da so bili podpisi verodostojni.

V okviru splošnega pregleda pomembnih obletnic ne moremo opisati vsega poteka revolucije, ki se je nasilno končala v začetku marca 1849. Čeprav številna njena pričakovanja niso bila uresničena, se je treba zavedati, da je bil fevdalizem odpravljen, da so se s svojim narodnim gibanjem Slovenci toliko uveljavili v državnih krogih, da so jih potlej ti smatrali za enoten narod, ne glede na to, v kateri deželi živijo. Ideja Združene Slovenije je postala stalnica slovenske politike in se uresničila, žal ne v celoti, 1991. leta v lastni državi. Vendar ne smemo nikoli pozabiti na svoje rojake, ki so ostali izven državnih meja v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, ter na izseljence, ki so nam v najkritičnejših časih vedno veliko pomagali.

130-letnica začetka taborskega gibanja

Razočaranje po zadušitvi marčne revolucije je bilo veliko po vsej monarhiji. Slovenci so imeli vzrok še za dodatno žalost, saj so ugotovili, da so dobili za nagrado tisto, kar so dobili drugi za kazen. Zvestoba, ki so jo izkazali tako avstrijskemu cesarstvu kot vladarski hiši, ne samo, da ni bila priznana, ampak so jim iz vladnih krogov celo očitali, da neprestano zasledujejo svoje separatistične interese. Nekateri navdušeni pristaši revolucije so se potuhnili, nekateri obupali in postali Slovincem nasprotni, tretji so previdno, vztrajno delali dalje in čakali, kdaj se bo pokazala nova prilika.

Ko je bila 1867. leta po vrsti vojaških in zunanjepolitičnih neuspehov v okviru reševanja notranjepolitičnih vprašanj, ki naj bi državi zagotovila notranjo trdnost, uvedena dvojnost (dualizem) v monarhiji, odtlej obstaja Avstro-Ogrska, so se tudi med Slovenci pojavila upanja na lepšo prihodnost. Ker ta ne more biti podarjena, ampak si jo je treba ustvariti, so skladno z zakonskimi možnostmi začeli 1868. leta organizirati množična zborovanja na prostem, ki so jih po češkem zgledu imenovali tabori. Na njih so prihajale ogromne množice ljudi, saj niso bili le politična, ampak tudi družabna srečanja. Na prvega, ki je bil 9. avgusta 1868 v Ljutomeru naj bi prišlo blizu 7.000 ljudi, največ pa jih je bilo naslednje leto v Vižmarjih, ko naj bi se jih zbralo blizu 30.000. Govorniki, bili so sami izbrani in ugledni možje, so na teh zborovanjih predvsem utemeljevali potrebo po vzpostavitvi Združene Slovenije, vpeljavi slovenskega jezika v šole in urade ter na sodišča, v program posameznega tabora pa so znali vključiti tudi nekatere

raštvom med obema narodoma pogosto pretiravali, pa ne moremo zanikati resničnih napetosti. Teh niso bili krivi le skrajneži na obeh straneh, ampak tudi nezmožnost določenih krogov, da bi dojeli, slovenski razvoj, moč, čast in ugled večinskega naroda, ki ga je treba spoštovati. Ker so v nekaterih naših mestih radi kazali svojo večvrednost do kmečke okolice tudi z znanjem in uporabo nemškega jezika, se je že tako znana napetost med meščani in kmeti rada sprevrgla v nasilno »prijateljsko prepričevanje«.

13. septembra 1908 je slovenska narodnoobrambna organizacija Družbe sv. Cirila in Metoda organizirala na Ptuju svojo 23. redno letno skupščino. V izbiri kraja, ki je hotel po volji svojih najglasnejših prebivalcev veljati za nemškega, je bilo nekaj provokacije, vendar je treba upoštevati, da je bila družba ustanovljena prav za zaščito slovenstva, predvsem z ustanavljanjem šol in drugimi manifestacijami oziroma organizacijami v narodno ogroženih področjih. Slovenski udeleženci so bili na Ptuju napadeni. Nasprotniki so jih obmetavali s kamenjem, pretepali, pljuvali in žalili. Lokalne oblasti slovenskih udeležencev niso zaščitile. Slovenski narodni ponos je bil ranjen. 18. septembra so izbruhnile v Ljubljani, ki je kljub razdeljenosti slovenskega ozemlja na dežele že od leta 1848 veljala za glavno mesto Slovencev, silovite demonstracije proti Nemcem. Napadli so nekatere njihove ljubljanske hiše in ustanove. 20. septembra je proti demonstrantom nastopila vojska, ki je dva ubila, pet pa ranila. Posledica teh septembrskih dogodkov je bilo odstranjevanje nemških napisov v Ljubljani, ki je tudi na zunaj dobila popolnoma slovenski videz. Sporočilo teh dogodkov je bilo še daljnosežnejše, saj je dokončno porušilo videz strpne dvojezične kranjske prestolnice, ki je stoletja bogatila njeno kulturo.

1918: razpad Avstro-Ogrske, nastanek Jugoslavije

Je bila Jugoslavija nujnost ali zmota? Lagali bi, če ne bi priznali, da so si jo nekateri želeli in bi žrtvovali zanjo tudi življenje. Še bolj bi lagali, če bi tajili, da so bili ob razpadu Avstro-Ogrske mnogi iskreno žalostni in prizadeti. A hitro so se Slovenci prepričali, da je Jugoslavija napaka. Seveda so bili tudi taki »Jugoslovani«, in teh je bilo veliko, ki so videli prihodnost le v državni tvorbi nekdanjih avstroogrskih južnih Slovanov.

Kakorkoli, Slovenci se moramo leta 1918 spominjati zaradi propada države v kateri smo bili več kot pol tisočletja in so jo naši predniki občutili kot svojo. Še več! V očeh mnogih so veljali za enega najbolj državi zvestih avstrijskih narodov.

Od konca oktobra do začetka decembra smo imeli Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, obetavno tvorbo, ki je utonila 1. decembra v Karadžorđevićevi Jugoslaviji. Čeprav nekaterim ne ta, ne njena socialistična naslednica nista bili povšeči, ju ni mogoče zanikati. Nekatere še danes obe državi spominjata na mladost, nekateri pa se neradi spominjamo nanju zaradi bal-

kanizacije Slovencev, ki je strahotna cokla našega razvoja na vseh področjih življenja. Še z lastno slovensko državo ravnamo zaradi pridobljenih »jugočednosti« tako, kot da bi nam bila vsiljena. Ali se tisti, ki imajo zasluge za razočaranje ob življenju v njej po zgolj šestih letih, zavedajo svojega početja? Ali mislijo, da bodo večno na oblasti? Slovenec zaradi svojega zgodovinskega razvoja resnično ne more biti pesimist!

1948: Informbиро

Ljudje za svoje klavrno stanje radi obtožujemo dejanske ali namišljene nasprotnike. Resnica je v večini primerov taka, da škodimo najbolj sami sebi. Tako se je dogajalo tudi jugoslovanskim oz. slovenskim komunistom, ki so jih bolj kot nasprotniki slabili lastni, prav nič nežni obračuni. Najhujši je bil tisti, ki je nastal zaradi stališč do resolucije Informacijskega biroja komunističnih in delavskih partij (sprejeta junija 1948 na zasedanju v Bukarešti). Jugoslovanski KP je očitala odmik od marksizma-leninizma in še druge grehe. Od jugoslovanskih komunistov je zahtevala, da obračunajo s svojim vodstvom in ga vsaj delno zamenjajo. Komunisti, verniki v Sovjetsko zvezo in njena stališča, so bili v hudih precepah, saj se jim je zamajalo vse, v kar so verjeli. Kdor se ni hitro opredelil, lahko pa so obstajale tudi kakšne drugačne zamere, mu je sledil križev pot, ne le na Golem otoku, za katerega nekateri pravijo, da se ne more primerjati s položajem v najhujših nacističnih taboriščih, ampak tudi drugod. Lahkomiselno in neodgovorno bi bilo na takratno dogajanje gledati le kot na znotrajpartijski obračun.

Spomina na resolucijo Informbiroja 1948 ne potrebuje zgodovina, potrebujemo ga mi, da se spominjamo pokojnih in vsega drugega trpljenja, ki ga je potegnila za seboj za vse takratne državljane. Mnogi strastni politikanti bi večkrat potrebovali pripovedovanje o tistih časih, da bi se spomnili, da je politična slepota, povezana s strastjo, ena najhujših nesreč, ki se lahko pripeti človeku.

1988: proces proti četverici

»Janša, Borštner, Zavrl, Tasič« je odmevalo po slovenskih krajih. Jugoslovanski Sloveniji je začela biti zadnja ura. Uresničitev Združene Slovenije, tokrat kot resnično neodvisne slovenske države, je začela postajati na doseg roke. Skoraj 150-letna prizadevanja slovenskih intelektualcev in drugih rojakov so se začela bližati uresnitvi.

Nastanek samostojne slovenske države je bil šok tudi za mnoge Slovence, ki so svojo prihodnost gradili tako glede na nekdanjo jugoslovansko državo kot na njen družbenopolitični sistem. Zaradi obeh še danes vse okoliščine procesa proti četverici niso pojasnjene. Ne samo to! Ogromen in dobro izurjen propagandni aparat je vključen v zmanjševanje njihovega dela in pomena. Saj jih ni treba za časa življenja postavljati na oltar, demoni-

ziranje, ki spremlja vsaj polovico nekdanje junaške četverice, pa tudi ni znak zdravih razmer med Slovenci. Nagrade in ugled za preganjavce, poniževanje žrtev – to ni dober obet za prihodnost.

Izbor obletnic, ki so vredne posebnega spomina, bi lahko bil tudi drugačen. Lahko bi se na primer spomnili beljaškega potresa 1348. Takrat je prišlo do strahovitega podora, ki je pokopal nekaj vasi v spodnji Ziljski dolini. Tis-tega leta je menda kosila kuga, ljudi so doletele tudi druge nadloge. Niso vse obletnice enako pomembne. Pomenljive za Slovence naj nam kažejo pot in upanje v nove, boljše zarje. Zaslužimo jih.

Stane Granda

RAZMIŠLJANJE O DRŽAVI

Javna blaginja države naj bo najvišji zakon.

Latinski izrek

1

Nastanek, delovanje in pomen države obravnava politična filozofija. Ta družboslovna veda temelji na zgodovinskih izkušnjah ter pisanju drža-voslovcev o politiki. V prvotnem smislu pomeni politika opravljanje javnih zadev v državi; izvira iz besede *polis*, ki označuje starogrško mestno drža-vico. Poleg te polis so na evropskih in bližnjevzhodnih ozemljih z vojsko-vanjem ter osvajanjem tujih pokrajin nastajale tudi večje, centralizirane in svetovne države starega veka, npr. perzijska, makedonska, starorimski im-perij, v srednjem veku pa turška velesila, razna kraljestva in cesarstva, kne-ževine, vojvodine, kolonialni imperiji, tudi republike, skratka, od diktator-skih režimov prek vmesnih stanj do demokratičnih vladavin.

Kaj je bistvo države, te najbolj organizirane skupnosti ljudi v civilizir-anem svetu? Po pisanju akademika prof. Leonida Pitamica je država ne-odvisna ter najvišja, to je *suverena organizacija oborožene oblasti na do-ločenem ozemlju, ki deluje s pomočjo prava kot sistema obveznih pravil.*

O politični filozofiji in raznih državnih oblikah so razmišljali ter pisa-li državoslovci v skladu s svojo filozofijo in s političnim dogajanjem takrat-nega časa. Prvi staroveški modrijan, ki je učil, da je človek merilo vsega, je bil grški Protagora (5. st. pr. Kr.). Menil je, da je država nastala *s soglas-jem ljudi*, ki so ogroženi zaradi močnejših posameznikov. Realistični filo-zof Aristotel (4. st. pr. Kr.) je trdil, *da je človek družbeno bitje* (zoon politi-kon) z voljo, da živi v miru in sreči skupaj z drugimi – v okviru države. Ni pa soglašal s svojim sodobnikom Platonom, ki si je državo (politejo) kot najvišjo idealno skupnost ljudi zamišljal samo funkcionalno kot sestav treh stanov: modrega vladarja, državnih čuvarjev (vojakov in uradnikov) ter

podložnih proizvajalcev hrane in drugih materialnih dobrin. Rimski cesar Mark Avrelij (2. st. po Kr.) je v svojem Dnevniku med drugim razmišljal o ljudski državotvornosti in o potrebni strpnosti (toleranci).

Svetniški škof Avrelij Avguštin (5. st.) je pisal, da posvetna oblast izhaja iz Boga ter o zaželenem božjem kraljestvu na zemlji. Države s krivičnim nasiljem so zanj – velika razbojništva. Sholastik Tomaž Akvinski je menil, da se enotnost države doseže le z ravnovesjem združenih stanov.

Prvi novoveški pisatelj, ki je v 16. stoletju razvil teorijo o sodobni državi, je bil Italijan Nicolo Macchiavelli, tajnik medicéjske vojvodine v Firencah. V svojih Razgovorih je priporočal mešano obliko vladavine (kneza, plemičev, ljudstva), v knjigi Vladar (Il principe) je dajal knezu navodila o uspešnem vladanju. V istem stoletju je v demokratičnem duhu prvi pisal o suverenosti države Jean Bodin, francoski profesor prava. Po njegovem naj suverenost vsebuje: trajnost ter neodsvojljivost vladanja, nujno navezanost na zakone ter načelo, da je oblast nedeljiva.

Spremembo dotedanje politične filozofije, ki ne izhaja več iz Aristotelovega človeka kot kolektivnega bitja, temveč iz *posameznika*, pomenijo nazoni angleškega filozofa iz 17. stoletja Thomasa Hobbesa, ki je tudi zanikal božji izvor državne oblasti. Trdil je, da izvira oblast iz sebičnih posameznikov, ki so v samoobrambi primorani skleniti *družbeno pogodbo* in s tem aktom prenesejo svojo vrhovno oblast na vladarja ali na drugo korporacijo. Drugačnega prepričanja je bil liberalni angleški filozof John Locke (18. st.). Po njegovem je nujno, da ljudstvo svojo najvišjo, to je suvereno oblast prenese na narodne zastopnike ali na kralja. Če kralj zlorablja oblast, ga morajo zastopniki odstaviti. Locke je prvi predlagal *delitev suverene oblasti* na zakonodajno, izvršilno in federalno. Slednja naj opravlja zunanje zadeve z drugimi državami.

Ker so v 17. stoletju zahodnoevropske absolutne monarhije (vladarjev z dednim nasledstvom vladanja) pogostoma s svojo policijo zatirale državljane, je med državoslovci nastajala *ideja naravnega prava*. Ta ideja ima zametke že v starorimskem govorniku Ciceronu, ki je poudarjal enakost ljudi pred zakonom. Tako je v začetku stoletja nastopil nizozemski pravnik Hugo Grotius z mislijo, da je *človek vir naravnega prava*, ki meri na osebno dostojanstvo, na obveznost obljub, na povračilo povzročene škode.

Večkrat omenjeno idejo o družbeni pogodbi pri nastanku države je do kraja razvil francoski filozof Jean Jacques Rousseau. Še pred francosko meščansko revolucijo (l. 1762) je poudarjal *ljudsko suverenost vladanja* in pisal, da po naravi dobri ljudje sklenejo zaradi lastne nemoči *posebno družbeno pogodbo*. S tem pravnim aktom predajo svojo splošno voljo (v obliki zakonodaje) skupnemu telesu – državnemu poglavarju. To storijo zato, da bi se zavarovali pred sovražnimi silami brezpravja. Vsi člani naroda naj volijo ljudske poslance, ki izdajajo zakone, izvršilna oblast pa naj gre

vladarju, ki zakone izvaja. Glede sestave vrhovne oblasti je Rousseauja dopolnil njegov rojak in sodobnik Charles baron de Montesquieu, ki je 1748 izdal knjigo *Duh zakonov* (*Ésprit des lois*). V njej je svetoval, naj se vrhovna oblast, da se izogne zlorabam, razdeli na tri, med seboj ločene in neodvisne veje: na *zakonodajno*, ki sprejema zakone, na *izvršilno*, ki izvaja zakone, ter na *pravosodno*, ki naj kaznuje zločince in razsoja različne spore. Kot Rousseau je menil, naj bo izvršilna oblast zaupana vladarju, ker se je treba pri vladanju hitro odločati. Tako razvejana oblast naj se po določenem času menja.

Na potek francoske revolucije je vidno vplival škofijski generalni vikar Emmanuel Sieyes. V svojem letaku iz leta 1789 z naslovom *Kaj je tretji stan?* se je potegoval za pravice zapostavljenega 3. stanu meščanov proti 1. stanu plemičev in 2. stanu višje duhovščine. Po njegovem je izvir ljudske oblasti ustavotvorna skupščina, ki naj bo nadrejena vsem trem vrstam oblasti, saj sprejema najvišji pravni akt v državi – ustavo.

Tudi nemški filozof Immanuel Kant († 1804) je pisal, da je država nastala z izvirno pogodbo, s katero so se ljudje odpovedali divji svobodi za dosego zadržane zakonite svobode. Tudi on je menil, naj izvršilna oblast pripada vladarju. Obstoje zakonov pa je utemeljeval z *idejo obče veljavnosti v imenu človekovega razuma*. Pri vladanju naj oblast upošteva »*kategorični imperativ*« kot najvišji moralni zakon, ki zavezuje vsakega, ne glede na vero. Ta moralni poziv zahteva spoštovanje človekove osebnosti, kar pomeni zarodek sodobnega personalizma.

Nemški idealistični filozof in teolog Georg Hegel († 1831) je v svojih knjigah zatrjeval, da so se ljudje prvokrat v zgodovini odločili, da se bodo na osnovi naprednih pridobitev francoske meščanske revolucije po lastni volji podredili *državi kot etični skupnosti*. Po njem je osnova združevanja ljudi v državo duhovne narave, čeprav je za preživetje ljudi potrebno najprej pridobivati življenjske dobrine. Kritiziral je idejo o izvorni ljudski suverenosti, saj je suverena le država kot celota, ne ljudstvo. Zavzemal se je za oblast monarha, ki naj na zunaj predstavlja enotnost države. Pri vladanju naj ga omejuje samo parlament (zakonodajna oblast). V zadnjem času so nekateri družbeni kritiki oporekali obstoj in veljavnost družbene pogodbe pri nastanku države. Vendar nedvomno drži, da nastaja država iz različnih razlogov s soglasjem večine prebivalstva, npr. z ljudskim glasovanjem – plebiscitom. To se je dogajalo tudi pri nastajanju slovenske države (1991).

Nekateri ideologi države sploh ne potrebujejo. Anarhisti menijo, da pride do političnega sodelovanja med ljudmi le občasno zaradi skupnih interesov, za marksiste država kot prehodna ustanova odмира, saj pomeni za človeka le družbeno odtujitev (alienacijo), podobno kot vera; zanje je država organizacija gospodujočega razreda (fevdalnega in pozneje kapitalističnega) nad večinskimi tlačani ali pozneje nad delavskimi množicami.

Sodobna država se je pojavila v poznorenesančnem 16. stoletju, ko je evropsko obogateno meščanstvo ob naraščanju denarnega gospodarstva v okviru zgodnjega kapitalizma – pričelo izpodrivati zastareli fevdalni red. Z razvojem trgovine so nastajale tudi boljše prometne povezave po kopnem in morju, posebno po odkritju Amerike (po l. 1492). Tako je oblast lahko bolje nadzirala svoje državno ozemlje. S selitvami ljudi v utrjena mesta so postajali odnosi med posamezniki in državo bolj zapleteni. Država ni več nočni čuvaj, ki skrbi samo za vojskovanje ter za pobiranje davkov, temveč so jo spremenjene razmere silile, da je organizirala javne zavode: mestno komunalno službo, šole, bolnice. Ne smemo pozabiti, da je idejno razsvetljenstvo 17. in 18. stoletja proti takratni absolutistični nadvladi angleških in francoskih monarhij z učenimi razpravami v spisih naprednih državoslovcev (od Hobbesa do Montesquieuja) leta 1789 sopovzročilo meščansko revolucijo v francoski monarhiji. V tem državnem prevratu so kralja in plemiče zamenjali pariški meščani. Kot revolucionarji so že 26. avgusta 1789 razglasili *Deklaracijo o pravicah človeka in državljana* in leta 1791 prvo evropsko ustavo. Tako postane ustava, ki vsebuje organizacijo vrhovne državne oblasti in človečanske pravice, v evropskih državah – razen v Veliki Britaniji – *pravi katalog z revolucijo priborjenih svoboščin (pravic)*. Ustavne pravice naj omejujejo poslovanje državnih oblasti in uprave ter preprečujejo zlorabo politične moči.

Država te pravice ne ustanavlja ali odpravlja, temveč jih *samo pripozna in razglša v ustavi*. Torej ne izvirajo iz delovanja državnih oblasti, temveč iz razuma in moralnih načel pravičnosti: enakost posameznika pred zakoni (enakopravnost), pošteno pridobivanje premoženja, zagotavljanje osebne in gmotne varnosti prebivalstva.

Naj omenim, da je prvo moderno meščansko ustavo še pred francosko revolucijo leta 1776 sestavil poznejši predsednik Združenih držav Amerike Thomas Jefferson z naslovom: *Verginijska deklaracija o pravicah*, ki je po razglasitvi s svojo vsebino vplivala na poznejše evropske ustave.

V ustavi zapisane osebne človečanske pravice morajo vsebovati vsi zakoni in podzakonski akti (od uredb, odlokov do pravilnikov in poslovnikov). To velja seveda tudi za izvajanje vseh predpisov po raznih organih državne uprave (od vladnih ministrstev do občinskih in krajevnih organov). Tako postaja država **tudi pravna**. Šele v tako demokratično in dosledno vladavino prava državljanji zaupajo in se ravnaajo po njenih zakonih.

Pravne države so od 19. stoletja dalje nastajale na temelju naravnega prava, ki izhaja iz človekove nedotakljive osebe in njegovega dostojanstva. Potemtakem mora državna oblast zagotavljati dejansko, ne samo načelno uresničevanje ustavnih pravic: osebne svobode, svobode misli, veroizpovedi, politične opredelitve, osebne vesti, govora, volitev, pravico do zdravega

okolja, do naselitve, do tiska in drugih sredstev javnega obveščanja (medijev), do znanstvenega in umetniškega dela, do sodnega varstva itd.

Iz navedenega sledi, da mora pravo vsebovati *moralna pravila medčloveškega sožitja*, ki se odražajo v ustavnih pravicah. Pravo je namreč v predpise (norme) zajeta oblika družbenih razmerij in obenem *sredstvo vladanja* za doseg moralnih družbenih ciljev – *sodelovanja in miru*. Za razliko od vsakodnevne politike in prehodnih akcij ima pravni red to prednost, da je v obliki zakonov in drugih izvedbenih aktov dolgoročno usmerjen in bolj stabilen. Po drugi strani je manj samostojen zato, ker so predpisi naravnani na politične namene vladajočega režima oziroma političnih strank.

Poglavitni razpoznavni znak pravne države sta njena *dvojna suverenost in legitimnost* (zakonitost). Država je notranje suverena, ker po svojih organih razpolaga s prisilnimi sredstvi ter izreka kazni proti kršiteljem predpisov, zunanje suverena pa takrat, ko sklepa meddržavne pogodbe in jo pripoznajo druge države kot enakopravno sopogodbenico. S pogodbami z mednarodnimi organizacijami prenaša del suverenosti na te organizacije.

Bistvo legitimne države ni samo njena lojalnost, da vsebuje zakone, popolne ali pomanjkljive, v totalitarnih državah celo zatiralske (proti določenemu sloju ljudi), ampak da izdaja *kvalitetne zakone*, z jedrnato vsebino, ki odsevajo osnovne ustavne pravice. Če je zakonodaja legitimna (zakonita), se država dosledno opira na delovne izkušnje, preudarnost in razum, ne pa na religiozno izročilo ali na vladarjevo samovoljo. Zavrača duhovniško vladlo ali tiranijo posameznikov, npr. monarhov.

Seveda se mora država kot vsak živ organizem prilagajati temeljnim družbenim spremembam, tudi v predpisih (zakonih in drugih aktih).

Brez prava ni države. Vsa dejavnost pravne države mora biti *pravno oblikovana* s predpisi, ki so izdani na podlagi ustave. Prof. Pitamic, »ekscelesenca slovenskega prava«, je svoje pojmovanje pravne države strnil v stavku: »Država je pravna organizacija ljudi na določenem prostoru, ki je neposredno podrejena meddržavnemu pravu in kateri so podrejene vse pravne organizacije na tem prostoru, razen tistih, ki so same neposredno odvisne od meddržavnega prava.«

Pravna država mora s podrobnimi predpisi, ne le z zakoni, *zavarovati intimno (notranje) področje človekove osebe*. Gre za to, da oblast z izvršilnimi pravili prepreči naraščajoči gospodarski in splošni kriminal in razne oblike terorizma. Prepreči naj tudi možne zlorabe uradnih evidenc in registracij, tudi tehničnih informacijskih sredstev, npr. ilegalno prisluškovanje ali nadlegovanje posameznikov s preradovednimi osebnimi anketami ipd.

Delovanje pravne države sloni na *materialni podlagi*, saj je lastnica ali solastnica večjih nepremičnin ter drugih sredstev delovanja, tudi deviznih rezerv. Njene poglavitne funkcije (službe) so: obrambna, pravnovarstvena, finančna in gospodarsko intervencijska.

Njena *obrambna funkcija* je v tem, da z oboroženo vojaško silo zagotavlja svojo suverenost. *Pravnovarstveno službo* opravlja tako, da s svojimi prisilnimi, tudi policijskimi ukrepi jamči za pravno varnost ljudi in njihovega imetja ter izvaja zakonitost upravnih organov in sodišč. *Finančno funkcijo* opravlja na ta način, da s sprejetjem načrtovanega letnega proračuna dohodkov (davkov in drugih prispevkov) in izdatkov skrbi za državne investicije (naložbe denarja) ter za plačevanje javne porabe. To se pravi, da država iz proračuna financira ali sofinancira organe državne oblasti, uprave in druge javne ustanove na področju zdravstva, šolstva, kulture, znanstvenih raziskav, za varstvo naravnega okolja ipd.

Na *gospodarskem področju* država samo načelno usmerja blagovne in denarne tokove, njihovo izvajanje pa prepušča podjetjem in drugim ustanovam, ki nastopajo na trgu kapitala, energetskih virov, delovne sile, blaga in strokovnega znanja. Vendar od časa do časa tudi s *pravnimi intervencijami* (z zakoni in drugimi predpisi) posega v možni gospodarski nered (stihijo), npr. ob prekomernem porastu cen ali plač, pri pojavih neupravičenega tržnega monopola ali nelojalne konkurence med podjetji ipd. Po potrebi tudi izjemno denarno podpre (subvencionira) bolj pomembne in ogrožene gospodarske dejavnosti. Iz povedanega je mogoče sklepati, da naj pravna država *deluje kot servis* (oskrbovanje) v korist vsega prebivalstva.

Svojo dopolnitev dobiva pravna država šele v našem stoletju z delovanjem socialne države.

3

Socialna država je pričela poslovati v nekaterih evropskih državah spričo težkih gmotnih razmer 19. stoletja. Takrat je dobičkanosni kapitalizem po nastanku industrijske revolucije (začenši z izumom parnega stroja l. 1765) denarno in fizično izkoriščal obubožane delavske množice ter povzročal delavske upore, stavke, razna delavska gibanja in tudi nastanek marksizma z novo komunistično utopijo. Zaradi tega so pričeli demokratični režimi *blažiti socialne razlike med državljani*, npr. z denarnimi podporami – v okviru socialnega varstva – v prid brezposelnim, nižjim slojem, z uvedbo obveznega socialnega zavarovanja zaposlenih, z davčnimi olajšavami prizadetih ali z davčnimi obremenitvami bogatejših slojev ipd.

Socialna država lahko uspešno deluje samo na *stabilni gospodarski podlagi*, ko daje denarne podpore in druge olajšave iz proračuna. Vanj se namreč stekajo davki ter razni prispevki iz dobroimetja *projektivne dejavnosti gospodarskih panog*. H gospodarski učinkovitosti pripomore tudi ustrezna denarna in uspešna davčna politika. Seveda mora biti vsa demokratična aktivnost pod stalnim nadzorom inšpekcijskih služb in avtonomnih in neodvisnih pravosodnih organov. Delovanje socialne politike je usmerjeno v *večjo socialno varnost nižjih ljudskih slojev*. Pri tem se opira na socialno

funkcijo zasebne lastnine proizvodnih sredstev (nepremičnin, strojev itd.) ter na drugo zasebno pridobitno dejavnost. Iz tega sledi, da ima vsak posamezni ali skupinski lastnik navedenih sredstev ali imetnik pridobitnih dejavnosti poleg koristi (dobička) *zakonite denarne obveznosti*, ki mu jih predpisuje država. Te njihove predpisane dajatve ne gredo samo za zgoraj navedene javne potrebe, temveč tudi v prid manj premožnih, socialno ogroženih ali brezposelnih slojev. Nakazana socialna usmeritev pravne države nasprotuje miselnosti liberalizma, ki večkrat zanemarja njihovo vsebino s pomanjkljivimi moralnimi vrednotami. Zakone pojmuje bolj za sproti (»iz rok v usta«), češ da naj država zavaruje samo gospodarsko podjetnost posameznikov ter minimalno osebno varnost.

Socialno naravnani državi z režimom pluralne (večstrankarske) demokracije je lahko v pomoč *civilna družba*, ki jo sestavljajo razne skupnosti, združenja, društva in gibanja. Začetke civilne družbe s svojimi pravili zasledimo po Evropi že v srednjem veku: prevladujočo katoliško Cerkev (organizacijo ter občestvo vseh vernikov), druge manjše verske skupnosti, samostane, bratovščine, obrtniške cehe, svobodna mesta.

Dandanes nastopa civilna družba v raznih oblikah. Sem spadajo poleg že navedenih skupin še: verske skupnosti, ki niso ločene od družbe, temveč od države po svojem osnovnem namenu ter ločenem delovanju. Tako si razlagamo 7. člen naše ustave. Dalje spadajo med civilno družbo: sindikalne organizacije, nekatere zunajparlamentarne stranke, strokovne zbornice (kore), razna gibanja ipd. Značilno za oblike civilne družbe je, da imajo po večini svoja notranja pravila, katoličani in mohamedanci tudi posebno cerkveno pravo. Navedene skupnosti ne zastopajo splošnih, ampak *delne interese svojih članov*. Njihovi zastopniki nastopajo ločeno od državnih oblasti kot družbeni sogovorniki ali sodelavci s predstavniki države ali s komisijami ali z državnim varuhom človekovih pravic. V demokratičnih režimih, npr. v skandinavskih državah priborjena stališča in zahteve civilne družbe celo vplivajo na odločitve državne politike.

Glede *katoliške Cerkve*, te največje in avtonomno organizirane civilne družbe velja poudariti, da je skozi stoletja – kljub svojim, že priznanim posvetnim zmotam – ohranjala in vzdrževala neomajno versko in socialno poslanstvo. Dosledno je oznanjala svoj odrešilni nauk ter zagovarjala preizkušeno moralno izročilo s civilizacijo ljubezni do vseh ljudi brez razlike. O tem nespornem dejstvu soglašajo verni in neverni ljudje. Neverni še s svojimi polemičnimi stališči in pripombami iz cerkvene zgodovine.

Naj sklenem to razmišljanje z ugotovitvijo, da je že od pradavnih časov vrhovna izvršilna oblast v državi pripadala vladarju posamezniku kot očetovskemu vodji, ki naj zagotavlja enotnost ter stalnost med podložniki. Ta konservativna miselnost je prevladovala tudi v spisih nekaterih državoslovcev (do Hegla), v praksi celo do našega nemirnega stoletja v zgrešenih

enostrankarskih diktaturah fašizma, nacizma in komunizma. Vendar je od 18. stoletja dalje tlela *ideja prvenstvene ljudske suverenosti*, ki se je izjemoma uveljavljala že prej, npr. v Švici od 13., na Nizozemskem od 16. stoletja dalje. Ta napredna miselnost prevladuje v državah sodobne parlamentarne in večstrankarske demokracije, kjer obstaja dosledna delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno, pa tudi enakopravnost in zakonitost odločanja s polno odgovornostjo oblasti in uprave. Skratka: v taki, ne samo formalni, ampak tudi *vsebinski demokraciji* naj odseva prizadevanje za pravni red, varnost, gospodarsko stabilnost in socialni mir prebivalstva.

Vsebinska, to je *dejanska demokracija* naj obsega odgovorno delovanje javne uprave *ob spoštovanju pravnega reda* (obstoječih zakonov in drugih pravnih aktov). Le te nujno potrebuje tudi gospodarstvo v utrjevanju pogodbenih razmerij ter zaupanja – v duhu dobrih poslovnih običajev in ob ravnanju skrbnega gospodarja.

Viri:

- Henrik Steska: Kratek oris zgodovine državnih teorij (ponatis iz Slovenskega naroda), Lj. 1944
- Leonid Pitamic: Država, Prevalje 1927
- Janez Šmidovnik: Kakšno državo potrebujemo? (Teleks, št. 23/85)
- Janez Šinkovec: Demokratična, pravna in socialna država, Ljubljana 1995
- Anton Stres: Svoboda in pravičnost, Celje 1996
- France Bučar: Naša državnost (Razgledi, št. 14/97)

Drago Felicijan

PRVI SPOMENIK SAMOSTOJNI SLOVENIJI

Slovenski krščanski demokrati Maribor, Krajevni odbor Košaki, smo že pred leti sprožili idejo, da se na mestni ravni postavi spomenik samostojni Sloveniji. Naš predlog je naletel na gluha ušesa. Vzeli smo zadevo v svoje roke in se odločili, da sami postavimo spomenik.

Pričeli smo s pridobivanjem zemljišča in urejati potrebno dokumentacijo. Z zemljo, na kateri stoji spomenik, gospodari Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Slovenije, kateri nam je dal dovoljenje za postavitve spomenika. Občinski organ in Upravna enota Maribor sta dala vsa potrebna dovoljenja za gradnjo.

Spomenik je postavljen na Stolnem vrhu pri Mariboru. Na betonski podstavek je vgrajena granitna plošča s tem napisom: HVALA BOGU ZA SAMOSTOJNO SLOVENIJO! POSTAVLJENO OB PETI OBLETNICI SAMOSTOJNOSTI LETA 1996, V LETU, KO JE SVETI OČE JANEZ PAVEL II. OBISKAL SLOVENIJO. V betonski podstavek je vgrajen sedem metrov visok lesen križ.

Škof dr. Kramberger, Lojze Peterle in Alojz Senekovič ob blagoslovitvi

Do spomenika smo gramozirali cesto in napeljali električno omrežje. Skupna vrednost projekta je okoli 500.000 SIT. Sredstva so prispevala razna podjetja in posamezniki, za kar se jim zahvaljujemo.

Blagoslovitev spomenika je bila 5. maja 1996. Udeležilo se je preko tisoč ljudi. Med gosti so bili Lojze Peterle, predsednik SKD, mariborski škof dr. Franc Kramberger, župan dr. Alojz Križman, rektor mariborske Univerze dr. Ludvik Toplak, državni poslanci, občinski svetniki in drugi.

Prvi je govoril predsednik KO SKD Košaki Alojz Senekovič, ki je med drugim dejal: »Organizatorji tega slavlja smo veseli in ponosni, da skupno proslavimo naš veliki praznik. Upamo, da bo ta prvi spomenik spodbuda Slovincem, da nas bodo posnemali«. Slavnostni govornik Lojze Peterle je poudaril, da sploh ni presenečen, da je spomenik samostojni Slovincem postavljen v mestu, kjer sta živela in delovala Slomšek in Maister. Nadalje je minil, da takšna dejanja, ko se odkritja spomenika udeležujemo politiki, gospodarstveniki, predstavniki Cerkve in drugi, kažejo, da le s povezanostjo lahko utrjujemo slovensko zavest. Župan Maribora dr. Alojz Križman je z veseljem ugotovil, da spomenik stoji na tako idiličnem hribu blizu Maribora, kjer so padli prvi streli in prve žrtve za samostojno Slovenijo. Zahvalil se je organizatorjem za humano in domoljubno dejanje. Škof dr. Franc Kramberger je v priložnostnem govoru dejal, da je križ simbol krščanstva in je lepo, da ima ta spomenik tako obliko. Nato je blagoslovil spomenik in ga predal kot dar domovini.

Alojz Senekovič

PORABSKI SLOVENCİ NA MADŽARSKEM

potrebujejo duhovno pomoč v materinščini

Slovenci, živeči v Porabju na Madžarskem, so v zadnjih letih svobodneje zadihali. Bodeča žica jih je dolgo ločevala od Slovenije in Avstrije... Raznarodovalni tokovi so vztrajno redčili njihove vrste in mnogi so utonili v vrtincu asimilacije. Upanje za ohranitev slovenskega jezika, so mladi porabski razumniki. Študirali so v Sloveniji in zdaj v Slovenski Krajini (tako domačini pravijo Porabju) rešujejo, kar se še rešiti da.

Slovenci živijo v osmih podeželskih naseljih: v Gornjem in Dolnjem Seniku, Sakalovcih, Slovenski vesi, Števanovcih, Andovcih, Verici, Ritkarovcih in v mestu Monošter, kjer živi le še okoli devet odstotkov Slovencev. Vasi domujejo v porečju Rabe in od tod ime, ki je nastalo 1920. leta s trianonsko mirovno pogodbo. Takrat je bil večji del ozemlja »ogrskih Slovencev« uradno priključen k Sloveniji, severovzhodni del pa k Madžarski. Porabske in prekmurske Slovence so Madžari imenovali Vendi, pokrajino, v kateri so živeli, pa Vendvidék. Pri tem so pogosto zanikali tudi njihov

slovenski izvor. Leta 1996 pa je izdal Zavod za kulturo madžarske narodnosti v Lendavi knjigo Tiborja Zsige, Muravidéktöl Trianonig, ki po trditvah porabske Slovenke etnologije Marije Kozar in profesorja dr. Vilka Novaka lažno piše neresnico o dogodkih in dokumentih v zvezi z nastankom slovensko-madžarske državne meje. S tem neznanstvenim pisanjem pospešuje asimilacijo Slovencev na Madžarskem. Zsiga celo trdi, da se jezik prekmurskih Slovencev bistveno razlikuje od jezika (slovenščine!) preostalih Slovencev in da so le v »sorodstvu s Slovenci onstran Mure« – torej ne en in isti narod... Takšno dejanje ni v prid sožitju ob naši severni meji.

Po uradnih madžarskih virih je 1920. leta živelo v Železni Županiji na Madžarskem 6087 prebivalcev s slovenskim materinim jezikom. To pa je bil le del slovensko govorečih prebivalcev na Madžarskem; v drugih županijah in v Budimpešti so živeli slovenski izobraženci, obrtniki, pogosti so bili tudi mešani zakoni. Nekaj Slovencev je takrat še prebivalo v Županiji Somogy. Tja so se množično naseljevali v času protireformacije. V Surdu so imeli svojo faro in šole. V prejšnjih stoletjih je bilo s Slovenci poseljeno ozemlje ob Rabi večje in se je širilo na avstrijsko stran reke. To dokazujejo ledinska in krajevna imena ter v slovenskem jeziku napisani urbarji iz 18. stoletja. Pri navajanju števila Slovencev v Porabju je potrebno upoštevati, po kakšnih merilih se je ugotavljalo? Bližje resničnemu stanju je opredelitev po materinem jeziku, manj zanesljivo pa po narodnosti. Največ Slovencev po materinem jeziku je v Železni Županiji, je ugotovil popis prebivalstva 1920, in to 5182, po popisu 1930 jih je bilo 4732, po zadnjem popisu pred drugo svetovno vojno (1940) pa 4455; po popisu 1970 3009, po popisu 1980, v katerem je že uporabljen uradni naziv Slovenci, pa 2764 po materinem jeziku, od tega 1565 tudi po narodnosti.

Križev pot Porabskih Slovencev se je pričel po letu 1948, ko so preselejevali prebivalstvo ob jugoslovanski meji v notranjost države, in po 1956, ko so bežali v tujino predvsem mladi ljudje. Nazadovanje števila slovenskega prebivalstva za okoli tisoč se ne da utemeljiti niti s padcem naravne rasti niti z uradnimi podatki o selitvenem gibanju prebivalstva. K obmejnemu pasu s posebno ureditvijo ob tako imenovani železni zavesi je pripadalo celotno Slovensko Porabje. V njem je bilo mnogo mladih uslužbencev in vojakov iz notranjosti Madžarske. Nekateri od teh so sklepali zakonske zveze z domačinkami in se naseljevali v slovenskih vaseh blizu Monoštra, kjer so se zaposlili, in v teh družinah je občevalni jezik madžarski v vseh generacijah. Tako se na primer v Slovenski vesi med Slovenci, ki jih je več kot polovica prebivalstva, že 1980 ni nihče opredelil za slovensko narodnost. Mnogi so se iz tega območja selili v notranjost države ali v tujino.

Slovensko Porabje je brez železnice in gričevnati del brez sodobnih cest. To otežuje dnevne odhode v službo in šole. Mladi se zaradi tega selijo k delovnim mestom. Zaradi gričevja se v Porabju socialistično kmetijstvo

Stari slovenski napisi pod križevim potom v Gornjem Seniku

Grob Janoša Kucharja Obe fotografiji Franček Štefanec

ni razvilo. Dve tretjini kmetijskih zemljišč sta še vedno v zasebni lasti. Ker je dohodek od kmetovanja skromen, se je ohranila tradicionalna oblika sezonskega zaposlovanja. Poleti odhajajo na delo na velika posestva v notranjost države, nekateri občasno delajo v sosednji Avstriji.

K nazadovanju slovenske skupnosti v Porabju prispevata tudi izobraževalni sistem in Cerkev. Učni jezik je povsod madžarski. Slovenščini je posvečenih nekaj ur tedensko. Dvojezično poučujejo predmet spoznavanje okolja v 1. in 2. razredu. Več kot 95% učne snovi se podaja le v madžarskem jeziku. Nikoli se ni upoštevalo določil trianonske mirovne pogodbe.

V Slovenskem Porabju so tri samostojna katoliška župnijska središča: Monošter, Gornji Senik in Števanovci. V zadnjih dveh sta do smrti zadnjih starejših duhovnikov (pred 1990) potekala bogoslužje in verouk v porabskem narečju. Zdaj je v števanovski župniji nameščen župnik, domačin z Gornjega Senika, ki v obeh navedenih župnijah opravlja bogoslužje in verouk v madžarsščini. Starejši verniki iz Sakalovec se sami zbirajo v cerkvi in molijo ter pojejo v materinem jeziku. Po zapiskih udeležencev tabora Porabje I (1995) pri spovedi župnik (po materinem jeziku Slovenec) nagovarja v madžarsščini, izpovedujejo se v svojem narečju. Podobno je danes.

Pred desetimi leti je umrl na Gornjem Seniku tamkajšnji slovenski župnik Janoš Kühar. Rodil se je v Gradišču pri Murski Soboti in je živel v Porabju od leta 1936. Bil je izjemno ploden narodni buditelj. V cerkvi na Gornjem Seniku je dal z velikimi črkami napisati: HVALITE GOSPODA VSI NARODI. S tem je mislil, da naj ima vsak pravico moliti v materinem jeziku. Zelo stari slovenski napisi so tukaj na postajah (posztojaliscse) križevega pota; nagrobniki na »grobišču« (pokopališču) pričajo, da so bili nekoč tukaj Slovenci v večini.

In kako dolgo bodo lahko v Porabju »hvalili Gospoda vsi narodi« v svojem jeziku? Na pobudo Zveze Slovencev na Madžarskem ter s pomočjo škofov Krambergerja in Smeja iz Maribora, se vozi ob nedeljah in praznikih maševat v Gornji Senik iz vasice Martinje (obmejna vasica v Sloveniji) 86-letni župnik Ivan Camplin. Zasluži vse priznanje. Vsako nedeljo in cerkveni praznik namreč mašuje v Martinju, Nedeli in Boreči na Goričkem v Sloveniji, ob desetih dopoldne pa v Gornjem Seniku na Madžarskem.

Porabcem je pred leti uspelo najti mladeniča, ki se je vpisal v sementišče v Ljubljani. Bil je izjemno nadarjen in namesto da bi prišel maševat v Porabje, je bil poslan na nadaljnje študije v Rim.

Upanje za Porabske Slovence so mladi izobraženci, ki so študirali v Sloveniji. Med temi so etnologinja Marija Kozar, Marjana Sukič, urednica štirinajstdnevnika Porabje, predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnök in drugi. Naša država in obmejno Prekmurje, se trudita, da rojaki ne bi utonili v breznu asimilacije. Precej je storjenega na področju kulturne izmenjave. Dobrodošla jim je slovenska knjiga. Iz Murske Sobote se

Marjana Sušič, urednica štirinajstdnevnika Porabje

Pevke iz Porabja z Marijo Rituper Obe fotografiji Franček Štefanec

vozi v Monošter učiteljica glasbe Marija Rituper. Porabske Slovenke učijo petja narodnih pesmi. Precej je storjenega na gledališkem, literarnem in drugih področjih. Izjemno velikega pomena je za Porabske Slovence maševanje v materinščini.

Franček Štefanec

IZ ŽIVLJENJA SLOVENCEV NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Štirideset let slovenske gimnazije na Koroškem

Vi ste sol Koroške! Verjetno se bo marsikomu zdelo domišljavo, če primerjamo slovenske gimnazijce na Koroškem s kristjani, ki naj bi bili po Jezusovem naročilu vzor za prebivalce Zemlje. Samo kristjani dobro vemo, da je to, kar je Jezus naročil, večna naloga, za katero se moramo truditi, ki je pa nikakor ne moremo popolnoma izvršiti. Tako je slovenska gimnazija – ali, kot je napisano v ustanovni listini Ministrstva za pouk z dne 9. maja 1957: *Zvezna državna realna gimnazija za Slovence v Celovcu* – vedno bila in je še danes za ene kamen spotike, strup za koroški narod, vzrejalnišče slovenskih nacionalistov, za druge pa ustanova, ki je za slovensko narodno skupnost na Koroškem življenjskega pomena, brez katere bi bil položaj slovenstva zagotovo slabši.

Letos praznuje slovenska gimnazija 40-letnico obstoja. V tem času je to šolo obiskovalo približno 3000 učencev, 1300 jih je maturiralo in prepojilo Koroško po dolgem in počez. Sliki na začetku jubilejnega zbornika 1997 (uredila sta ga Jože Wakounig in Franc Krištof) nam pokažeta, da je leta 1962 učilo 18 profesorjev, leta 1997 pa jih je bilo 44, vseh skupaj je na gimnaziji v tem času učilo 120 profesorjev. Leta 1957 se je vpisalo 100 otrok v tri razrede, 1975, v letu preseljevanja v novo poslopje, je bilo 436 učencev in učenk, letos je bilo na gimnaziji 450 učencev, od teh jih je maturiralo 26.

Danes niha ocenjevanje slovenske gimnazije med izjavami z nemško-nacionalne strani: »Kaj pa manjšina še hoče, saj imajo celo svojo gimnazijo!« in tožbo s slovenske strani: »Kaj nam pomaga slovenska gimnazija, če nas je vedno manj; kljub gimnaziji napreduje asimilacija.« Dejstvo je, da se govori po t. i. dvojezičnih šolah vedno manj slovensko in tudi gimnazijci se v odmoru raje nemško pogovarjajo, ker jim ta jezik bolj teče. Dejstvo je tudi, da gimnazija ne more dosti pomagati, če večina slovenskih staršev na Koroškem knjižne slovenščine ne obvlada, materinega narečja pa se izogibajo in niti z otroki ga ne govorijo, ker – »kaj pa bodo z njim?« Maturanti so sicer zastopani v vseh poklicih današnje družbe, večina dvojezičnih

Kovnica narodnega znanja in samozavesti Foto Jože Zadavec

učiteljev in večina profesorjev slovenskih srednjih šol (poleg gimnazije še trgovska akademija in višja šola za gospodarske poklice v Senthakobu) je obiskovala slovensko gimnazijo. Toda Slovenci na Koroškem nimajo v Avstriji nobene visoke šole ali univerze s slovenskim učnim jezikom, v Ljubljano pa iz različnih razlogov, razen redkih izjem, ne hodijo. Niti za maturante slovenščina ni pogovorni jezik, tudi zato ne, ker v javnosti na Koroškem slovenščina skoraj ni prisotna. Razumljivo torej, da je maturanta težko prepričati, da bi napisal slovenski članek ali pregovoriti profesorja, da se aktivno vključi v kulturni razvoj slovenstva na Koroškem. Kljub temu je seveda slovensko srednje šolstvo nujno potrebno, nadvse koristno in tudi v prihodnje zagotovljeno.

Slovenska gimnazija v spominu nekdanjih učencev

Posebnost slovenske gimnazije na Koroškem, ki jo razlikuje od srednje šole v Sloveniji, je dejstvo, da se tu mlad človek pri enajstih letih ob vstopu v gimnazijo prvič sreča s knjižno slovenščino kot z jezikom izobraženih. Skok od domačega jezika (narečje je drugim nerazumljivo in javno neuporabno – sploh je narodnost naša domača zadeva!) do svetovno priznane jezika (biti Slovenec pomeni biti član naroda s svetovno literaturo in

kulturo!) je zelo velik. Ni čudno, da je prvo in dostikrat edino, kar je maturantom ostalo v spominu: »Pri nas so starejši ljudje govorili slovensko narečje, a počutili se niso kot Slovenci. Slovenska ginnazija mi je dala potrebno samozavest!« (Jure Buch). »Ob 20-letnici naše mature (1992) smo se z bivšimi sošolci in sošolkami po dolgem času spet sporazumevali v slovenščini. Gimnazija je v nas okrepila zavest, ki pa je dozorela šele v letih po našem šolanju« (dr. Herta Lausegger). »Kar je bilo v knjigi zapisano, je bilo 'pismeno', jaz pa pismene slovenščine še nisem obvladal. Skušal sem se tolažiti z dejstvom, da tako profesorji kakor sošolci in sošolke mojega ziljskega narečja ne razumejo« (V. Gotthard). Sošolcem iz Slovenije je posebnost slovenske gimnazije »dvojezičnost, ki je odsev življenja na Koroškem« (dr. Eveline Sodja). Izraz današnjega položaja mnogih izobražencev na Koroškem so besede veroučitelja mag. K. Einspielerja: »Na vprašanje identitete ni mogoče tako jasno odgovoriti, kakor so nam to posredovali nekateri profesorji. Mislim, da smo popotniki med dvema kulturama...« »Zasluga osmih let šolanja na slovenski gimnaziji je, da obvladam knjižno slovenščino, in s tem so se mi odprla vrata v svet, bolj kot nemškogovorečemu Avstrijcu« (Tone Kernjak).

Povezovanje s kulturnimi društvi na podeželju

Svojo vez z narodom in odgovornost za ohranitev slovenske kulture pokaže slovenska gimnazija tudi s tem, da se že 17 let povezuje vsako leto z enim od slovenskih kulturnih društev. S tem na eni strani seznanja mladino v vasi s šolsko dejavnostjo v mestu in obenem navdušuje otroke za obisk slovenske srednje šole. Na drugi strani je sodelovanje z gimnazijci dodatna spodbuda za društvo in pomoč pri izvrševanju kulturnega poslanstva. Načini in stopnje sodelovanja oz. uspehi pobratenja so zelo različni. Deloma prevladuje želja po tesnejšem udejstvovanju gimnazijcev pri domačem društvu, ki »je skozi več desetletij vršilo v sveški fari in bistriški občini nadvse važno kulturno poslanstvo. Prosvetno društvo je bilo tisto ognjišče, ki je ogrevalo domače prebivalstvo s slovensko kulturo« (V. Inzko). Na drugi strani hočejo člani društva pokazati »tem v mestu«, kaj zmorejo – in so bili tudi razočarani: »Škoda, brat! Bili smo razočarani. Rojstvo brata je bilo za novorojenca bridko, krčevito. Občutil je, da ni bogve kako zaželen. Pravega zanoša ni bilo čutiti. Preveč sva se odtujila, ali le površno – prisilno – pobratila. Škoda!« (Karlej Krautzer).

Da je pobratenje rodilo le pretežno obilo sadu, je tudi zasluga projektnega pouka, o katerem pravi prof. Štefan Pintar: »Dijakinje in dijaki osvajajo določene spretnosti, npr. kako stopiti v kontakt z ljudmi, kako priti do najaktualnejših informacij, kako sestavljati ankete, jih vrednotiti, preračunavati, se spremeniti v aktivne raziskovalce v nekom zunajšolskem okolju itd. Projekt naj bi zabrisal meje med šolo in življenjem.«

Naj omenim od 17 dosedanjih projektov, ki so jih izvajali ponavadi 6. razredi gimnazije v sodelovanju s pobratenim kulturnim društvom, nekaj primerov. Leta 1991 so gimnazijci v občini Suha-Žvabek raziskovali življenje žensk v kmečkem okolju. V okviru boroveljskega projekta leta 1993 so učenci kritično prereševali turistični razvoj v vasi Slovenji Plajberk. Leta 1995 so računalniško obdelali podatke o maturantih iz Bilčovsa. Letos pa je skupina gimnazijcev rekonstruirala zgodovino izseljevanja Ziljanov v Ameriko ob primeru Ziljske Bistrice in izdala ustrezno brošuro.

Mag. Jernej Zupančič z geografskega inštituta v Ljubljani, ki je v magistrski nalogi in disertaciji temeljito preučeval vpliv slovenske gimnazije na slovensko narodno skupnost, pride do nadvse pozitivnih zaključkov. Izobraževanje v slovenskem jeziku je po njegovem mnenju nujno za vzdrževanje narodne identitete. Omogočilo je socialno napredovanje, oblikovalo slovensko izobraženstvo, ki predstavlja gospodarsko, kulturno in politično elito manjšine. Vključenost v strukture in procese večinske družbe ter socialno ravnesje je prispevalo k zmanjševanju konfliktov med večino in manjšino. Delovanje Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu zagotavlja prihodnost v smislu etničnega preživetja. Torej je slovenska gimnazija le »sol zemlje za Korošce« in iz srca želimo, da bo še naprej uspešno izvrševala odgovorno kulturno poslanstvo!

Alojz Angerer

Pogled na cerkev v Šentrupertu, ki slavi jubilej Foto Jože Ramovš

500-LETNI JUBILEJ GOTSKE LEPOTICE V ŠENTRUPERTU

V tem desetletju je Šentrupert na Dolenjskem slavil jubilej za jubilejem: leta 1994 je bila 950-letnica prvega ohranjenega zapisa o kraju v darilni listini grofice sv. Heme, leto pred tem je minilo 600 let, odkar so grofje Celjski postavili temelj za župnijsko cerkev sv. Ruperta, leta 1997 pa je slavja sklenila 500-letnica dograditve te gotske lepote, ki je v ponos kraju in vrhunski umetnosti spomenik.

Šentrupert je bil misijonska postaja v času prvega oglejskega pokristjanjevanja Slovencev, o čemer priča nekdanja cerkev sv. Marjete na Veseli gori, med zgodnjim salzburškim pokristjanjevanjem pa je prafara dobila svojega patrona sv. Ruperta. Na mestu, kjer so v več kakor stoletnem obdobju med 14. in 16. stoletjem zgradili sedanjo mogočno gotsko cerkev, je stala prejšnja župnijska cerkev sv. Ruperta iz časov sv. Heme, ki je imela v lasti bližnji škrljeviski grad; nekaj podrobnosti o tej cerkvi bodo nekoč odkrila arheološka izkopavanja pod sedanjo cerkvijo.

Letošnja 500-letna jubilanтка je s svojo markantno podobo in neokrnjeno gotsko arhitekturo osrednji okras šentrupeške doline. Že sama je mogočna – zvonik, ki je bil protiturška utrdba, se pne nad 60 m v višino, – njen položaj na vzpetinici sredi kraja jo še poudari. Vitka okna ladje in svetišča so visoka kar 10 m; od zunaj krasijo stavbo lepo okrašeni podporniki. Harmonija lepote in miru! Ali ni morda nosil v svojem srcu tihe pesmi te veličastne gotske stavbe denimo Jurij Slatkonja, ki je bil šentrupeški župnik od leta 1499 (dve leti po njeni dograditvi!), potem pa odšel za nadškofa na Dunaj (svet ga pozna kot filozofa in komponista, zlasti pa po tem, da je ustanovil še danes slavni otroški zbor Dunajskih dečkov)?

500-letnico šentrupeške cerkve so počastili s slavnostjo 31. maja na predvečer birme. Pred polno cerkvijo domačinov in visokih gostov od vseh strani so najgloblje v srce segle besede župnika Janeza Vidica, ki jih je nagovoril s svojega invalidskega vozička; vsakdo ve, da bi brez njegovega neutrudnega dela, velikega kulturnega posluha in izjemnih socialnih zmožnosti ne bile tako obnovljene številne cerkve v župniji in ne tako visoko usmerjena duhovna raven kraja. Domačini so prepričani, da je njegovo potrpežljivo žrtvovanje na invalidskem vozičku, potem ko mu je bolezen odvzela obe nogi, za faro tak blagoslov, kakor je bilo prej njegovo delo.

Praznovanje 500-letnice cerkve v Šentrupertu spremlja več pomembnih dogodkov. Še letos bo izšla monografija o cerkvi – pripravlja jo dr. Marko Marin. V osnovni šoli je bilo slikarsko srečanje in razstava na temo »Kulturna dediščina Šentruperta«. Restavriran je bil velik baročni kip sv.

Ruperta iz vaške kapelice, ki je bil nekoč v glavnem oltarju cerkve; začenja se obnova kapele sv. Križa na pokopališču. V pripravi sta pregledna razstava in katalog dolenjskega baročnega slikarja in kiparja Antona Postla, ki je bil Šentruperčan. To bo prva večja Postolova raziskava in njegova umestitev v našo umetnostno zgodovino.

Domačini so voščilo svoji cerkvi za njen 500-letni jubilej sklenili z besedami: »Šentruperška cerkev, naša lepa slavljenka! Tvoje preproste gotске poteze so duhovna mladost zahodne civilizacije. Tvoja veličina kaže duhovno moč, ki izvira iz tebe iz roda v rod. Tvoja lepota diha skladnost in mir tega in onega sveta. Ti si srce našega kraja za domačine v tvoji senci in za svoje otroke, ki te nosimo v srcu po širnem svetu. Bog te ohranja, in s teboj naš dom in rod, naslednjih 500 let!«

Jože Ramovš

IZ ZAPUŠČINE KIPARJA JAKOBA ŽNIDERJA

Veliko slovenske kulturne dediščine je raztresene po raznih privatnih zbirkah in ni registrirana. Zato je odkritje kakega kipa, slike ali podobne umetniške stvaritve pomembna pridobitev za poznavanje ustvarjalnega opusa slikarja, kiparja, umetnostnega ustvarjalca in njegovega umetniškega razvoja. Za takšno odkritje velja kipec sv. Antona Puščavnika, ki ga je oblikoval kipar Jakob Žnider pred sto leti. Na podstavku kipa sta namreč ohranjena kiparjev podpis in letnica: »J. Žnider 97«.

Jakob Žnider (Žnidar) se je rodil 4. julija 1862 v Jerneju pri Ločah. Kiparstva se je najprej učil pri šolanem kiparju Francu Ks. Zajcu v Ljubljani, od 1889 do 1893 je nadaljeval študij na akademiji likovnih umetnosti na Dunaju. Po končanem študiju je do smrti živel na Dunaju, kjer je ostala večina njegovih del. Male plastike so delno ostale v zasebni lasti, velik del pa je izgubljen. Zato je poznavanje Žniderjevega kiparskega opusa zelo nepopolno in okrnjeno.

Na Dunaju je bil Jakob Žnider priznan kipar. Bil je predstavnik generacije slovenskih kiparjev, ki so bili dunajsko šolani, a so izšli iz domačih podobarskih delavnic. Sprva je izbral neorenesančno slogovno smer, pozneje ga je pritegnila takrat aktualna Beuronska umetniška šola. Ker je bil globoko veren, se je skoraj v celoti posvetil krščanski religiozni tematiki. Ustvarjal je v kamnu, plastelinu, vosku in lesu; med deli izstopajo nekateri tehnično dovršeni reliefi.

Prvo in hkrati edino večje delo za Slovenijo so leseni polihromirani kipi svetnikov za veliki oltar župne cerkve v Čadramu pri Oplotnici na

Štajerskem (Joakim, Ana, Caharija, Elizabeta, Ciril in Metod, Maksimilijan, Mohor) iz leta 1899. Za I. slovensko umetniško razstavo v Ljubljani leta 1900 je poslal štiri dela (danes izgubljena). Že tedaj so sodili, da je Žnider nadarjen kipar, ter opazili anatomsko pravilno izdelavo Kristusovega korpusa. Nazadnje je v Ljubljani sodeloval na jubilejni umetnostni razstavi leta 1910 z več deli, od katerih sta ohranjeni dve: Ecce ancila Domini (lesen kipec hrani župna cerkev sv. Mihaela na Barju) in Pod križem (leseni relief (1909, hrani Arhitekturni muzej v Ljubljani). Ohranjena je še plastika Obiskovanje iz okrog 1913 (pozlačen les, v zasebni lasti v Ljubljani).

Med najstarejša ohranjena Žniderjeva dela brez dvoma sodi kipec sv. Antona Puščavnika, ki letos »praznuje« stoletnico izdelave; visok je 42 cm, podstavek meri 13 x 13 cm. Bil je last Antona Šebata, župnika na Zgornji Polskavi. Po njegovi smrti so ga podedovali sorodniki v Ljubljani. Leseni polihromirani kipec izraža voluminoznost in hkrati poudarja individualnost svetnika v značjski označitvi obraza. Način oblikovanja govori o poznem historizmu.

Jakob Žnider se je na Dunaju srečeval z arhitektom Jožetom Plečnikom, ki ga je gmotno podpiral in vplival na njegov umetniški razvoj. Umrli je 9. marca 1945 v Maria Lanzendorfu pri Dunaju.

dr. Ignacij Voje

TURŠKO ZVONJENJE

V spomin na zmago nad Turki ali poraz v spopadu z njimi se je često zapovedalo zvonjenje v zahvalo ali v opozorilo na nevarnost, ki je pretila s strani Turkov. Poleg splošnega pojava, razširjenega po vseh habsburških deželah, imamo tudi lokalne pojave »turškega« zvonjenja.

V spomin na zmago nad Turki leta 1456 pri Beogradu je papež Kalist III. ukazal, da se zvoni opoldne. Ko je 29. avgusta 1541 padla v turške roke Buda in velik del Ogrske, je na večkratni opomin kranjskih odposlancev,

da človeške uredbe ne zadostujejo, če jih Bog ne podpira, sprejel nadvojvoda Ferdinand poseben razglas. V njem navaja, da zaradi hudih pregreh in nesloge v veri Bog tepe kristjane s kugo, draginjo, lakoto, vojsko in še posebej s turško šibo. Da bi se odvrnila božja jeza, zapoveduje, »naj se po vseh mestih, trgih, vaseh in krajih v farnih in drugih cerkvah vsaj enkrat na teden v določenem času obhajajo procesije s sv. mašo in naj se vsak dan ob dvanajsti uri zvoni«. Poleg tega je bilo ukazano pridigarjem in župnikom, da v pridigah poslušalce opominjajo na pokoro in navajajo k izboljšanju življenjskih navad. Zvonjenje zoper turško silo je prišlo v navado po vsem nemškem cesarstvu. V nekaterih krajih zvonijo že ob enajstih, po drugih, kakor v Kočevju, zvečer v mraku. Zvonjenje ob nenavadni uri ima lahko še kakšno posebno zgodovinsko podlago.

Bosenski paša Hasan Predojević, nekoč kristjan Peter (to ga je nagnilo, da je novoustanovljeni trdnjavi ob reki Kupi dal ime Petrinja), se ni zavedal daljnosežnih posledic turških napadov na Bihać in Sisak leta 1592. Takrat je zajel prek 20.000 avstrijskih podanikov. Cesar Rudolf II. je zaradi tega poslal protest sultanu Muratu III. in ukazal, da se na celotnem nemško-rimskem cesarstvu uvede t. i. »turško« zvonjenje, ki bo zjutraj, opoldne in zvečer opozarjalo ljudi na nevarnost pred Turki. Ustrezen državni patent je spremljal tudi veselje ob zmagi krščanske vojske nad Turki pri Sisku leta 1593. Cesar Rudolf II. je 5. julija 1593 razglasil po vsem cesarstvu, da je turška vojska premagana, in ukazal, »da se na vaših gospodstvih in ozemljih to takoj naznani ljudem s prižnice in opravi marljivo molitev in zahvalo obenem z zvonjenjem...«

V Ljubljani se je v stolpu piskačev vsak dan ob sedmih zjutraj oglasil zvon v spomin na dogodek, ko so Turke pregnali izpred mesta. Na Tolminskem je zelo znana bukovska povest o Turkih. Ti so v soboto proti večeru prodrli na vrh bukovskega sedla. Ko iz cerkvenega zvonika začujejo zvonjenje, reče turški poveljnik: »Le buči, buči, sv. Lenart, še nocoj bodo moje mule na tvojem oltarju zobale in moji junaki iz tvoje čaše rujno vince pili.« Ko pa hočejo Turki naprej, se začno mulam vdirati noge, tako da se nihče ni mogel premakniti z mesta. Turki so se morali vrniti in Bukovci so bili rešeni. Še danes se imenuje mesto, kjer so se mule pogreznile, »žrelo«, in v spomin na čudežno rešitev zvonijo še zdaj vsak petek ob treh popoldne. Podobne pripovedke se navezujejo na cerkev v Svečah na Koroškem, sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru in Matere božje v Homcu.

Na turške čase spominja tudi zvonjenje na Šmarni gori pri Ljubljani. Ko so Turki nekoč obiskali Ljubljano in njeno okolico, jo je ena turška četa mahnila po hribu navzgor. Turki so dobro vedeli, da se v taborih, kakršen je bil na Šmarni gori, skrivajo okoliški prebivalci, ki imajo za trdnim obzidjem skrito svoje imetje. Turški vodja je baje izjavil, da bo njegova mula zobala z Marijinega oltarja, preden bo ura pol dvanajstih. Ko so ljudje v ta-

boru opazili pretečo nevarnost, so zaupno klicali Marijo na pomoč. Marija naj bi uslišala njihovo gorečo prošnjo; poslala je junaka sv. Ahaca z ognjenim mečem Turkom naproti ter zaklicala: »Zakaj me preganjate?« Turki so se prikazni prestrašili in preplašeno odhiteli z gore. Pravijo, da je bilo to na sv. Ahaca dan (22. junija) ob pol dvanajstih dopoldne in da je bila tisti dan sobota. V spomin na to čudežno rešitev so domačini zgradili ob stezi, ki vodi po južnem robu proti vrhu, kapelico, ki se imenuje Sv. sobota. Ker so bili rešeni ob pol dvanajstih, zvoni na Šmarni gori ob tem času. O znamenju ob završki cesti pa pravijo, da je bilo postavljeno na omenjenem kraju zato, ker naj bi Turki prišli le do tam.

Zanimive so tudi zgodbe o opoldanskem zvonjenju v Spodnjem Otoku pri Podvinu na Gorenjskem. Razne variante govorijo o tem, zakaj poldne zvoni že ob enajstih. Ko so nekoč Turki vdrli na Gorenjsko, je turški paša ukazal vojakom, da morajo do dvanajstih zasesti cerkvico na Otoku. Vaščani, ki so bili o prihodu Turkov pravočasno obveščeni, so začeli ob enajstih zvoniti poldan. Turki so bili prepričani, da je ura dvanajst in da so torej prišli pred cerkev prepozno. Ker Turki naloge niso uspešno opravili v pravem času, je turški paša jezen prijezdil pred cerkvena vrata in njegov konj je s kopitom udaril vanje. Menda se še danes na vratih pozna odtis kopita. Po drugi varianti naj bi zvon začel sam zvoniti ob enajstih, to je tedaj, ko so pridrli Turki. Čudnega zvonjenja naj bi se tako prestrašili, da so odšli z Otoka. Ob cerkvici na Spodnjem Otoku je bil tabor. Ko so kmetje z vilami, kosami, srpi in drugim kmečkim orodjem premagali Turke, je po ljudskem izročilu zvon v cerkvi sam zazvonil. V spomin na ta dogodek v tej cerkvici še danes zvoni poldne ob enajstih. V ljudskem izročilu je zabeležena še ena zgodba. Ko so skušali Turki zavzeti cerkev, naj bi konj s Turkom v sedlu udaril po železnih vratih otoške cerkve. To naj bi storil s tako silo, da je otoški zvon zapel, in sicer ob enajsti uri. Turški konji so se zvonjenja ustrašili in se obrnili nazaj. Vaščani so bili tako rešeni turške nevarnosti. Prav iz zgodb o turškem napadu na Spodnji Otok lahko vidimo, kako bujna je človeška domišljija in kako pestro je ustno izročilo, čeprav govori o istem motivu – zvonjenju.

dr. Ignacij Voje

ZA LJUBLJANČANE PRIVLAČEN SREDNJEVEŠKI DUBROVNIK

Čeprav razpolagamo le s skromnimi podatki, je dejstvo, da so Ljubljančani že od začetka 15. stoletja potovali v smeri proti Dubrovniku, se v njem ustavljali in si tam ustvarili novo življenje. Več podatkov govori o

Cerkev sv. Blaža v Dubrovniku obnavljajo Foto Ignacij Voje

tem, da je bil Dubrovnik že v 15., še v večji meri pa v 16. stoletju trgovsko povezan s slovenskimi deželami.

Prvega Ljubljanačana, ki se je zaustavil v Dubrovniku, srečamo že v začetku 15. stoletja: to je Marko, sin Jurija (Marcus Georgii de Lubiana). Vse, kar vemo o njem, zvemo iz ženitne pogodbe, ki jo je dubrovniški notar restriral 21. novembra 1419. Marko je bil označen kot prebivalec (habitor) Dubrovnika. Strukturo prebivalstva srednjeveškega Dubrovnika je sestavljalo več kategorij. Prebivalci z oznako »habitor« so bili po socialnem poreklu zelo slikovita mešanica. Razen bogatih italijanskih, katalonskih in drugih tujih trgovcev so mednje sodili tudi mali trgovci, obrtniki in nekvalificirana delovna sila, ki je prihajala iz dubrovniškega zaledja. Mnogi »habitatores«, ki niso bili kasneje formalno sprejeti med meščane (cives), so zaradi dolgoletnega bivanja v Dubrovniku sebe imeli za Dubrovčane. Običajno so kot drugi polnopravni Dubrovčani izpolnjevali vse obveznosti do države, plačevali razne dajatve in opravljali določene službe. Eden izmed motivov za sprejem med dubrovniške meščane (cives) je bila poroka z Dubrovčanko, a s pogojem, da je tujec imel z njo otroka.

Sama ženitna pogodba je zanimiva po vsebini, odkriva pa tudi važne podatke za urbanistični razvoj srednjeveškega Dubrovnika. Marko se je

oženil z Boljeslavo, vnukinjo Višnje, vdove pokojnega Bogoslava. V pogodbi potrjuje, da je od Višnje prejel na račun dote hišo, delno zidano, delno leseno, ki stoji v predelu sv. Blaža nad nadškofijskem teritorijem.

Podatek o tem, da je hiša spodaj zidana, zgoraj pa lesena, je pomemben iz več razlogov. Zaradi pogostih požarov je dubrovniška vlada stremela za tem, da bi lesene hiše polagoma zamenjali z zidanimi. Po nekem hudem požaru v začetku 15. stoletja je dubrovniški Veliki svet sprejel 4. maja 1406 sklep, da je treba vse lesene hiše postopno porušiti. Posebni uradniki so morali popisati in oceniti vse lesene hiše v Dubrovniku. Vsako leto so izžrebali poseben listek s popisom 25 lesenih hiš, ki so jih morali lastniki v enem letu nadomestiti z zidanimi. Leta 1413 je bilo v Dubrovniku le še 17 lesenih hiš, ki bi jih morali porušiti, in to 7 v predelu sv. Petra, 6 v predelu sv. Blaža, a samo 4 na Prijeku. Kljub vsem tem energičnim ukrepom vlade vidimo, da je bila Višnjina hiša leta 1419 še vedno delno lesena in le v spodnjem delu zidana. Stala je v osrednjem ravnem delu samega mesta.

Marko se je med drugim obvezal, da bo s prevzemom hiše plačeval vsako leto dubrovniškemu nadškofu neko dajatev, in da bo dajal Višnji do konca njenega življenja v hiši kot. Zanimiv je še en pogoj, ki ga je postavila Višnja. Če bi med Markom in njo prišlo do kakršnegakoli spora ali nesporazuma, da ne bi mogla bivati skupaj v isti hiši, potem bi Višnja ostala v hiši do konca življenja, Marko pa bi se moral iz hiše umakniti in poiskati novo bivališče. Po Višnjini smrti pa bi Marko lahko prevzel hišo z vsemi pravicami in obveznostmi. Na koncu pogodbe Marko potrjuje, da je prejel od Višnje na račun dote srebrnino v vrednosti 30 perperjev.

Ljubljčan Marko je v Dubrovniku pristal na ženitne pogoje po dubrovniških običajih. S kakšnimi nameni in po kakšnem poslu je prišel v Dubrovnik, ne vemo. S poroko z Dubrovčanko Boljeslavo si je zagotovil takšen status, ki mu je omogočil, da se je vključil v neko dejavnost v mestu. Marko prihaja v Dubrovnik v času, ko se v njem uvaja nova proizvodna dejavnost. V Dubrovniku namreč takrat podpisujeta z dubrovniško vlado pogodbe Pavle Cornello in njegov polbrat Peter Pantela iz Piacenze, da razvijeta manufakturo sukna. Morda je bil tudi Ljubljčan Marko eden tistih tujcev, ki jih je privabila v Dubrovnik ta dejavnost.

Od 1460 do 1483 deluje v Dubrovniku Ljubljčan slovenskega rodu, Franciscus de Pavonibus. Bil je organist in osrednja glasbena osebnost v Dubrovniku (njegova glasbena dejavnost je opisana v Mohorjevem koledarju za leto 1997).

Naslednji podatek o nekem Ljubljčanu v Dubrovniku je iz začetka 16. stoletja. Leta 1506 sklepa mojster kovač Jurij iz Ljubljane (de Liubiliana) pogodbo o uku s Petrom Vukosalićem iz Trebinja. Našo pozornost pritegne oblika, kako je notar zapisal Jurijev rodni kraj. Pri Marku in Franciscu se Ljubljana označuje v italijanski obliki (Lubiana), Jurij pa je pred

dubrovniškim notarjem uporabljal slovensko obliko imena Ljubljana. Iz tega lahko sklepamo, da je bil slovanskega rodu. Jurij je moral biti kot kovač priznan mojster, sicer ga dubrovniška vlada ne bi sprejela med državne uslužbenke (salariate). Mednje so sodili zdravniki, apotekarji, kancelarji, notarji, orožarji, godci. Ni bilo naključje, da je bil v začetku 16. stoletja Jurij sprejet v službo dubrovniške občine ter da je vajence učil kovaške obrti. V tem času je prihajalo z Reke in iz Senja na dubrovniško tržišče veliko železa in železnih izdelkov, predvsem žbljev. Železo, ki so ga na Reko tovorili iz slovenskih dežel, so z Reke izvažali po morju v razne kraje, med drugim do Dubrovnika.

Že ti skromni, zelo fragmentarni podatki o bivanju Ljubljančanov v Dubrovniku v 15. in 16. stoletju dokazujejo, da ne gre za osamljene primere. Krog ljudi iz slovenskih dežel, trgovcev in obrtnikov, ki so se zaustavljali v Dubrovniku ali prek Dubrovnika potovali proti vzhodu, je moral biti dosti večji, kot nam je znano iz virov. Razdalje in slabe prometne možnosti tudi v srednjem veku niso preprečevale, da bi prihajalo do občasnih stikov med Dubrovnikom in slovenskimi deželami, saj so Dubrovčani prek Ljubljane, Maribora in Ptuja po trgovskih poslih potovali do Dunaja ali na Ogrsko. Trgovski in kulturni interesi so premagovali ovire.

dr. Ignacij Voje

HVALNICA ŽIVLJENJU IN KNJIGI - LEPOVIH 30 KOMPLETOV MOHORJEVK

V rokah držim skrbno oblikovan rodovnik družine Lep. Dokazuje, poleg vsega drugega, da je v rodu Lepovih živa želja po urejenosti, skladnosti in harmoniji.

Na hitro preletimo številke: oče Jurij Lep (1902) in mama Alojzija, roj. Kure (1905–1990) sta bila roditelja štirim sinovom in sedmim hčeram, stara starša petnajstim vnukom in enajstim vnukinjam, pra-stara starša sedemnajstim pravnukom in triindvajsetim pravnukinjam ter praprastarša enemu prapravnuku. Družini je pridruženih štiriintriideset članov. Skupaj šteje družina stoštirinajst ljudi.

Hiša v Črešnjevcu v Selnici ob Dravi ni majhna, a vseeno postane kot mravljišče, ko se ob pomembnejših praznikih zbere cela družina. Povsod so, a če so lahko otroci Alojzije in Jurija živeli in zrasli ob eni mizi, v hiši, ki je imela le kuhinjo in sobo, se tudi sedanja srečanja lahko odvijajo v lepem medsebojnem sprejemanju in razumevanju.

Gostoljubnost petindevetdesetletnega očeta Jurija, ki v družini hčerke Cilke preživlja jesen življenja, je razširjena po vsej hiši. Kot dar, ki si ga

dobri ljudje poklanjajo iz roda v rod. Ljubezen odseva z očetovega obraza. Človek se ne more upreti njegovemu smehljaju in občudovanje se meri z radovednostjo: v čem je skrivnost tega dolgega in bogatega življenja?

Preselimo se v čase, ko so se preko Drave ljudje vozili z »ladjo«, če so hoteli po opravkih v mesto, v čase, ko je bil vlak še pojem potovanja, ko so se ljudje s solznimi očmi razšli na železniški postaji ali pa so pričakovali snidenje z drhtečimi rokami. Ti trenutki slovesa in snidenj so očeta Jurija in mamo Alojzijo napolnjevali s posebnim zanosom. Njuni otroci so drug za drugim odhajali v »svet«. Deset sta jih pospremila do lastnega kruha, enajsti je umrl pri dveh letih in pol. Ni bilo preprosto. Marsikdaj sta se vsak s svojim delom zelo trudila, da sta zagotovila družini kruh in sredstva za šolanje otrok.

Hvalnica lesu

Jurij Lep se je vse življenje posvečal mizarstvu. Rad je delal z lesom. Iz njega je znal izvabiti lepoto; užival je v oblikovanju. Izdeloval je najrazličnejše stvari: stavbno pohištvo, omare, skrinje, spalnice za balo, skrinjice za otroke, razne drobne uporabne predmete. Vedno je izumil kaj novega, sproti si je izdeloval pripomočke za delo. Še v svojih častitljivih letih, ko je obrt že predal sinu in nato vnukoma, ni zdržal brez dela. Uredil si je priročno delavnico in ustvarjal naprej. V veliko zadovoljstvo mu je zavest, da ljubezen do lesa ostaja, da tudi mladi vidijo mehkobo, nežnost in pristnost v tem zakladu narave.

Jurij Lep se rad spominja, kako je spoznal svojo življenjsko družico, kako lep čas sta preživela pred poroko, ko sta se resno spoznavala, obljubila sta si zvestobo, a sta do poroke živela vzdržno. Ponosen je na to. Ni iskal premožne, da je le poštena in pridna, si je mislil. Tako sta se poročila z zavzeto predanostjo, vsak s svojim parom delovnih rok in začela sta gospodariti in spletati gnezdo za svojo družino praktično iz nič. Prvih deset let sta živela v mežnarskem stanovanju na Spodnji Kapli in poleg svojega dela opravljala še mežnarska opravila.

Hvalnica življenju

Oba sta imela rada otroke, kako bi sicer zmogla enajstim darovati dar življenja. A ni dovolj samo dati življenje, vsakega otroka sta ljubeznivo spodbujala k osebnostnemu razvoju, k oblikovanju duhovnega sveta, k doživetju za ljubezen in daritev, k predanosti Božji ljubezni.

Mama Alojzija je bila šivilja. Lepo je šivala in dolge ure je ob šivalnem stroju skupaj z nitkami povezovala svoje misli na otroke...

Najstarejšega Jožeta (1928) je v tihih željah videla v duhovniškem poklicu. Šele po dolgih letih je sprejela, da se je sin Jože odločil drugače.

Alojzija in Jurij Lep z družino ob mamini osemdesetletnici 1985

Jurij Lep v svoji delavnici

Hči Franica z očetom Jurijem

Postal je uspešen pedagog, profesor matematike, dosegel je doktorat znanosti in predava kot redni profesor matematike na Tehniški fakulteti v Mariboru.

Drugi sin Lojze se je sprva poizkušal kot mizar in nato prek dela in ob delu napredoval, dokončal študij ekonomije, pripravljala magisterij in vse svoje sposobnosti vgrajeval v razvoj lesarske stroke na Slovenskem.

Tretji otrok je hči Micika, poročena Miuc, ki je dolgo ostala pri mami, z njo šivala, gospodinjala in pomagala skrbeti za mlajše otroke. Kasneje se je poročila, a je, žal, s petimi otroki kmalu ovdovela.

Četrti otrok, sin Jurij, se je v domači delavnici izučil za mizarja, delal v njej do svoje upokojitve; zdaj njegova sinova – oba inženirja lesarske stroke – vodita posel naprej.

Peti otrok, hči Zinka, poročena Zorko, je profesorica slovenščine na Pedagoški fakulteti v Mariboru. S pridnostjo in z željo po raziskovalnem delu se je in se še uresničuje pri raziskovanju narečij na Slovenskem; doktorirala je z disertacijo *Koroški govori Dravskega obmejnega hribovja od Ojstrice do Duha na Ostrem vrhu*.

Šesta se je rodila Tonica, poročena Majster. Postala je odlična učiteljica v Selnici ob Dravi. Do upokojitve je z ljubeznijo opravljala svoj poklic. Zdaj zavzeto sodeluje pri Rdečem križu.

Sedmi otrok, Franica Kumperščak, si je izbrala poklic višje medicinske sestre, večino svoje delovne dobe je bila patronažna sestra v Mariboru. Tudi ona je že v pokoju.

Osma je prijokala v družino Lepovih Milka, poročena Šteger. Kot inženirka kemije je zaposlena v Zdravstvenem domu Maribor – v biokemijskem laboratoriju.

Deveta, Cilka Možič, je ekonomistka. Že v svojem otroštvu je pokazala nadarjenost za tovrstno delo, saj je očetu dostikrat priskočila na pomoč. Kasneje je opravljala pomembna dela na občinah Radlje, Ruše, Maribor. Bila je tudi državna sekretarka na Ministrstvu za finance – na sistemu javnega računovodstva.

Deseta v družini je Štefka, poročena Stanič. Po poklicu je farmacevtka in dela v Kranjskih lekarnah na informativnem sistemu.

Enajsti otrok, Venček, je umrl, star dve leti in pol.

Vsak družinski član bi lahko povedal svojo zgodbo, vsak je drugače doživljal mladost, vsak se je na svoj način spoprijemal z življenjem. Vendar je popotnica staršev Jurija in Alojzije neprecenljive vrednosti. V to popotnico sta vsakemu od otrok položila ljubezen, skromnost, poštenost, željo po izobraževanju, po izpopolnjevanju, veselje do dela, globoko notranjo vero. Brez velikih besed, z zgledom in z dejanji sta vzgajala. Nista priganjala k delu, a ker sta sama trdo delala, so ju otroci iz solidarnosti spremljali in posnemali, jima pomagali in se učili. Nikogar nista ovirala pri izbiri po-

klica. V stiskah sta vedno našla spodbudno besedo v pomoč, ob uspehih sta se iskreno veselila z njimi. Dom Lepovih je res dom ljubezni; to nehoti izžarevajo sijoče oči otrok, ki so slučajno zbrani ob očetu.

Hvalnica knjigi

Še eno darilo sta Lepova pridala v popotnico svojim otrokom. Ko so začeli odhajati od doma in so si ustvarili lastne družine, sta vsakemu paru v božičnem času poklonila zbirko Mohorjevih knjig. V vsako knjigo sta napisala posvetilo.

Doktorica Zinka Zorko se spominja, koliko dobrega so te knjige prinesle v slovenske družine. Včasih je bila ona tista, ki je pri kakšnem skupnem opravilu glasno brala. Najprej so brali Koledar, ker je bil tako »pisan« – v njem so bile podobne zgodbe kot spisi ali eseji v šolskih klopih, nato so prišle na vrsto Večernice, primerne in toplo sprejete tudi zaradi vzgojno naravnanih vsebin. Tudi druge knjige so marsikdaj koristile, celo pri njenem poklicnem delu.

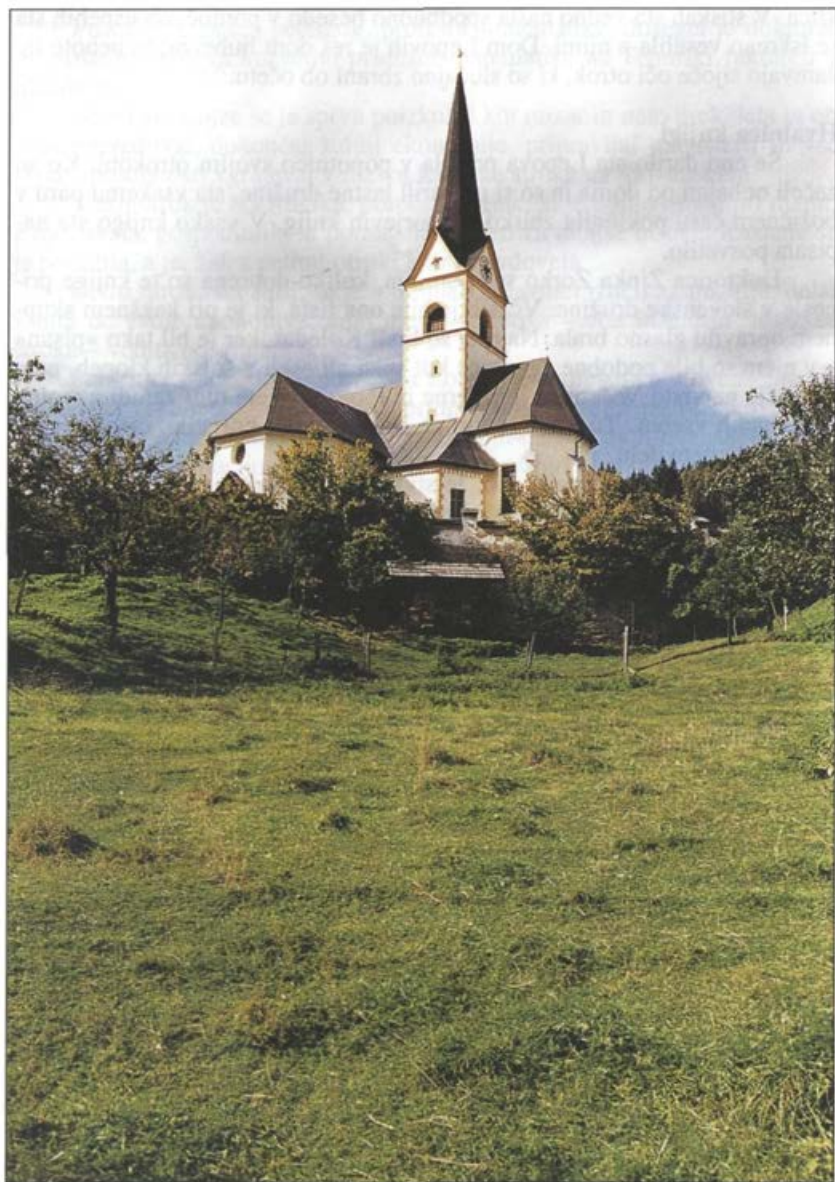
Knjiga je dragoceno darilo. Je stvaren dokaz očetove in mamine duhovne omike, zato so tudi otroci Jurija in Alojzije Lep začutili potrebo po posnemanju svojih staršev. Skoraj neverjetno, a pred dvema letoma so na skupnem praznovanju ob božiču med drugimi darili razdelili tudi trideset kompletov mohorjev.

Vse veselje in radoživost, ki vzkipita ob srečanjih Lepove družine, še dolgo odmevata v srcu petindevetdesetletnega očeta Jurija. V urah, ko je sam, podoživlja svoje bogato življenje in se zahvaljuje Bogu za vse darove, predvsem za dar lastnega bivanja, za ženo Alojzijo, ki je odšla k Bogu po triinšestdesetih letih skupnega življenja – na isti dan in ob isti uri, kot sta se poročila. Zahvaljuje se za čudovite otroke in želi, da prenesejo njegovo iskreno ljubezen na svoje bodoče rodove.

Angelca Šuster

*Kdor na vsem širnem svetu nima vsaj enega človeka,
ki bi imel zanj prijazno besedo,
razumevajoče srce,
ljubeč pogled,
je kljub vsemu svojemu imetju kakor brez doma,
ni nikjer doma.
In takih je med nami veliko.
Toda – ali res mora biti tako?*

R. K.

Cerkev v Kotmari vasi na avstrijskem Koroškem Foto Alenka Veber

Voščilo ravnatelja cenjenemu sodelavcu – 2. 10. 1997 Foto Alenka Veber

OB 80-LETNICI KNJIŽEVNIKA JANEZA GRADIŠNIKA

Ko se ozremo v lastna minula desetletja ali pa kar znenada odkrijemo visoke obletnice naših uglednih sodobnikov, se nam vedno znova odkrije resnica latinskega izreka *Eunt anni more fluentis aquae* (Leta gredo kakor tok vode). Pogled na koledar nas prepriča o tem, da je dopolnil 80 let tudi vidni in pomembni kulturni delavec: pisatelj, publicist, urednik in prevajalec Janez Gradišnik.

Rodil se je 22. 9. 1917 v Stražišču pri Prevaljah, učiteljišče pa je obiskoval v Mariboru. S to usmeritvijo je lahko študiral na ljubljanski filozofski fakulteti zgolj pedagogiko. Že v študentskih letih je sodeloval s krajšimi članki, zapiski in prevodi v Kocbekovi reviji *Dejanje* (1938–1940), leta 1940 pa je diplomiral.

Kot jugoslovanski vojak je prišel leta 1941 v nemško ujetništvo, bil 1942 izpuščen, nato pa ostanek vojne preživel v izgnanstvu na Hrvaškem. V Zagrebu je sodeloval v tamkajšnji slovenski organizaciji OF. Zaradi te

dejavnosti so ga zaprli ustaši in tako je dočakal konec 2. svetovne vojne v ustaškem zaporu. Skrajna eksistencialna ogroženost, v kateri se je znašel v vojnem času, je kasneje Gradišnika spodbudila k novelističnim odzivom.

Leta 1945 je Edvard Kocbek, takrat minister za Slovenijo v Beogradu, zaposlil Gradišnika kot svojega tajnika na tem ministrstvu. A službovanje v Beogradu je bilo kratkotrajno. Gradišnik se je 1946 vrnil v Ljubljano ter se zaposlil kot urednik pri založbi DZS. Leta 1952 – v času hude politične gonje proti Kocbeku v zvezi z izidom njegove novelistične zbirke *Strah in pogum* – je kot Kocbekov bližnji sodelavec postal sumljiv in je službo izgubil. Poslej je deloval kot samostojni književnik vseskozi do upokojitve in plodno dejaven dočakal svoj življenjski jubilej.

Kot pisatelj je nastopil Gradišnik leta 1949, ko je izdal zbirko novel *Pot iz noči*. V njej je že uveljavil svojo usmerjenost k psihološkemu realizmu. V zborniku *In minila so leta* (1954), v katerem so izšle novele petih avtorjev, je objavil tudi Gradišnik noveli *Toda besede ni izrekel in Sestrin obisk*. Leta 1961 je sledila zbirka 16 novel z značilnim naslovom *Ura spomina*. Dvajset let pozneje (1981) je izšla še, zaenkrat, zadnja zbirka Gradišnikovih novel z naslovom *Plamenica*. Vsebuje šest novel, v njih pa Gradišnik izhaja iz lastnih doživetij vojnega časa. Sam pravi med drugim tole: »Te novele skušajo leposlovno zajeti nekaj odlomkov iz delovanja Slovencev, združenih v OF v medvojnem Zagrebu. Snovno je v njih le malokaj, kar se ne bi bilo res zgodilo ali se vsaj ne bi bilo moglo enako zgoditi, tako da pričujejo o neki resničnosti.« Knjiga je bila nagrajena s *Kajuho*-vo nagrado za leto 1980.

Nekaj svojih del je namenil Gradišnik tudi mladini. Že leta 1950 je izdal mladinsko igro *Hrastov log*, v poznejših letih pa ji je pridružil še mladinski povesti *Moj prijatelj Dane* (1983) in *Mehiški orel* (1990).

Kar težavno je v celoti pregledati obsežno Gradišnikovo publicistiko. Le-ta je raztresena v številnih slovenskih časnikih in revijah: od prispevkov v *Dejanju* konec 30-ih let do naše najožje sodobnosti. Gradišnik je v svojih člankih posegal na različna področja: od politike do kulture; še posebej se je veliko ukvarjal s praktičnimi jezikovnimi vprašanji. V 80-ih letih je bil tudi član Jezikovnega razsodišča, ki je objavljalo svoje ugotovitve in sklepe v časnikih, ob tem pa postalo tarča srbskih unitaristov, ki jih je vznemirjal že sam obstoj slovenskega jezika, na vsako javno ukvarjanje z njim pa so gledali kot na skrajni nacionalizem, naperjen proti vladajočemu narodu v državi.

Nekajkrat je imel Gradišnik tudi svoje stalne jezikovne rubrike v časopisu (npr. v *Slovcu* v 90-ih letih) in v reviji *Srce in oko* (domala sočasno). Vendar njegovi jezikovni spisi niso ostali le na časopisnih straneh. Avtor je objavil tudi več tovrstnih knjig: *Pomorska slovenščina* (skupaj z E. Koprivo in V. Nagličem), 1961; *Slovenščina za Slovence*, 1967; *Slo-*

venščina za vsakogar, 1974; Še znamo slovensko?, 1981; Za lepo domačo besedo, 1985; Naš jezik, 1986; Slovensko ali angleško? – priročnik za dobro slovenščino, 1993.

Čeprav nekateri očitajo Gradišniku jezikovni purizem (= čistunstvo), so njegova prizadevanja za boljši domači jezik v javni rabi dragocena, smiselna in potrebna, ob poplavi sodobnega neznanskega poangleževanja pa utemeljeno opozarjajoča in osveščajoča.

Na kratko se dotaknimo še Gradišnikovega uredniškega delovanja. V letih 1969–1974 je bil urednik revije Prostor in čas, ki je izhajala v Ljubljani, a ni bila povsem na tedanji zapovedani politični »liniji«. Prav zaradi tega je bila revija takrat zanimivejša kot kakšna druga, bolj »uradna«. Vendar je politika – z ukinitvijo finančnih sredstev – reviji kmalu prestrigla nit življenja.

Od knjig, ki jih je Gradišnik uredil, omenimo le dve, obe sta v zvezi s Kocbekom in obe sta izšli pri Mohorjevi družbi v Celju: zbornik Človek je utihnil – spominu Edvarda Kocbeka, 1983, in druga izdaja Kocbekovih esejev Svoboda in nujnost, 1989.

In še najobsežnejše področje Gradišnikove ustvarjalnosti: prevajalstvo. V Modrovem Slovenskem leksikonu novejšega prevajanja, 1985, je naštetih kar 125 natisnjenih Gradišnikovih prevodov. Največ je prevajal iz angleščine in nemščine, manj iz francoščine, ruščine in srbščine. Omeniti moramo vsaj Gradišnikove prevode nekaterih najpomembnejših svetovnih romanov 20. stoletja, med njimi so na primer: J. Joyce, Ulikses (z obsežnim prevajalčevim komentarjem in že tremi izdajami), R. Musil, Mož brez posebnosti, T. Mann, Čarobna gora, T. Wolfe, O času in reki, M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta. S temi in z drugimi prevodi se je zapisal Gradišnik v vrh slovenskega prevajalstva. Leta 1987 je za svoje prevode prejel Sovretovo nagrado.

Ob njegovem jubileju želimo našemu razgibanemu kulturnemu ustvarjalcu vsestransko čilost in moč za izpeljavo nadaljnjih književnih načrtov.

Andrijan Lah

JOŽA MAHNIČ - OSEMDESETLETNIK

Kdor pozna mladostno čilost in vso mnogostransko dejavnost Joža Mahniča, bo težko verjel, da se temu marljivemu literarnemu zgodovinarju bliža osemdeseti rojstni dan (1. 10. 1998). Datumi pač govorijo svojo neizprosno govorico, čeprav jim lahko zmanjšamo veljavo z izrekom, da je človek star toliko, kolikor se počuti. Vsekakor bi bil Joža Mahnič po tem izreku veliko mlajši.

Joža Mahnič je bil rojen v Bohinjski Bistrici v številni družini. Stroški za njegov študij so bili staršem gotovo veliko breme, še posebej, ker je študiral tudi njegov malo mlajši brat Mirko (rojen 1919). Po gimnaziji se je Joža leta 1937 vpisal na slavistični oddelek ljubljanske filozofske fakultete (ob slavistiki je študiral še romanistiko in primerjalno književnost) in končal študij z diplomo leta 1941. V teh letih je Mahnič živahno deloval v katoliških akademskih (študentovskih) društvih (Danica, Zarja), v času, ko je bila slovenska katoliška srenja razcepljena v več smeri in se je ta razcepljenost kazala tudi v akademskih društvih. Mahnič je tu ostajal zvest izročilu nekdanjega križarstva, ki se je do neke mere in po svoje nadaljevalo v

zarjanstvu. Nedvomen vrhunec je zarjanstvo v zadnjih predvojnih letih (1936–1940) doseglo v dveh bohinjskih tednih, ciklih počitniških predavanj. Ohranjene fotografije z drugega tedna (1939) večkrat kažejo Joža Mahniča kot predsedujočega ob predavateljih iz križarskega kroga.

Svetovnemu nazoru in življenjskim pogledom, pridobljenim v času zorenja, je Joža Mahnič ostal zvest tudi v povojnem času, v novi državi, ki je od svojih državljanov pričakovala drugačne nazore. Nemalo Mahničevih dotedanjih somišljenikov je res prestopilo na »drugo stran«, Joža Mahnič pa se ni dal premakniti in seveda mu je to marsikdaj škodilo.

Glede študijskih uspehov se ni mogel pritožiti. Potem ko je leta 1949 doktoriral, se je posebej posvetil preučevanju slovenske Moderne, predvsem Otonu Župančiču. O njem je leta 1955 izdal posebno študijo. Sad njegovega nadvse zagnanega dela v naslednjem desetletju je eden izmed njegovih literarnih vhnencev – čisto sam je napisal in leta 1964 izdal peto knjigo velike Zgodovine slovenskega slovstva, ki je izhajala pri Slovenski matici. Knjiga ima naslov *Obdobje Moderne* in na 420 straneh velikega formata podaja portrete pglavitnih osebnosti tistega znamenitega časa (Cankar, Kette, Murn, Župančič), ob njih pa predstavlja še množico njihovih sodobnikov in sopotnikov, tako da je v knjigi podana celotna podoba te pomembne dobe slovenskega leposlovja. Izmed številnih drugih Mahničev del naj tu navedem še njegovo uredniško delo pri izdaji zbranih del Otona

Župančiča v zbirki Slovenski pesniki in pisatelji. Drug urednik je uredil prve tri knjige, pri katerih ni bilo kakih posebnih problemov, Mahnič pa so ostali zvezki od 4. do 12., za katere je bilo potrebno velikansko delo, saj je šlo povečini za neobjavljene spise, ki jih je bilo treba šele poiskati in razbrati.

Ker Joža Mahnič v »socialistični« Jugoslaviji svetovnonazorsko ni ustrezal odločajočim vodstvom na raznih mestih, zanj ni bilo prostora med učnimi močmi na filozofski fakulteti in še kje drugje. Tako se je zgodilo, da je kar 30 let poučeval slovenščino na ljubljanskih gimnazijah. Ljubezen do slovenstva in do slovenskega leposlovja je naredila iz njega odličnega šolnika, ki je znal veliko svojega ognja zanetiti tudi med generacijami svojih učencev. Ob tem uspehu profesor Mahnič, tako domnevamo, laže pozablja ceno, ki jo je moral plačati za ohranitev svojega prepričanja in lastnega pogleda na svet in življenje. Zadnja služba, iz katere je odšel v pokoj, je bilo mesto ravnatelja Slovenske knjižnice (1976–8190). Seveda to nikakor ni pomenilo konca njegove dejavnosti. Od pomladi 1994 je predsednik Slovenske matice, dejaven pa je še na številnejših področjih. Za to dejavnost mu želimo še vrsto zdravih, uspešnih let!

Janez Gradišnik

MARIJAN SMOLIK - SEDEMDESETLETNIK

Marijan Smolik je bil rojen 3. 9. 1928 v Dobu pri Domžalah v učiteljski družini (po materi in očetu) v kmečkem okolju. To je pač prispevalo, da se s samoumevno lahkoto giblje tako med književniki kakor med najpreprostejšimi ljudmi in da se očitno dobro počuti tako med knjigami, ko npr. raziskuje biobibliografske potankosti, kakor pri raznih težaških opravilih. Po osnovni šoli v Koroški Beli je klasično gimnazijo začel v Škofovih zavodih v Šentvidu in jo končal v Ljubljani z maturo 1949. Po zaporu – tedaj dokaj pogostnem – in vojaški službi v Beogradu ter po enoletni »postaji« na prirodoslovno-matematični fakulteti je sledil študij teologije (1951–1957) z duhovniškim posvečenjem 1955. Čez eno leto je postal študijski prefekt in varuh znamenite baročne knjižnice v ljubljanskem bogoslovnem semenišču z nalogo, da nadaljuje študij teologije.

Leta 1952 je prorektor omenjenega semenišča postal dr. Janez Oražem, ki si je bil že v mladosti, zlasti pa v letih 1946–1952, ko je vodil pospravljanje knjig iz raznih knjižnic, npr. iz podržavljenega Marijanišča in iz Škofovih zavodov v Šentvidu ter iz knjižnic zaprtih ali umrlih duhovnikov, pridobil velike knjižničarske izkušnje. Zdaj je začel skrbeti za celot-

no semeniško knjižnico: ne le za duhovni in leposlovni del, marveč še posebej za tistega, ki je bil nameščen v stari, kot kulturni spomenik zaščiteni dvorani s freskami, kjer je bilo spravljeno marsikaj, kar ni sodilo vanjo. Za pomočnike si je naprosil posamezne bogoslovce, da so zlasti v času velikih počitnic po njegovih načrtih urejali knjige, vpisovali nove, starejše pa preuredili. Med pomočniki se je odlikoval zlasti Marijan Smolik, ki je že tedaj začel odkrivati knjižne oziroma knjižničarske dragocenosti stare semeniške knjižnice in jih razvozlavati. Pri tem preurejanju se je spet našla »Turjaška« ali »Hrenova« biblija iz 13. stoletja, ki so jo imeli za izgubljeno. Prišla je na dan tudi zbirka starih teoloških rokopisov, študijskih zapiskov naših operozov in dragocena zbirka tiskanih libretov iz 17. in 18. stoletja, ki jih je svojčas zbiral nekdanji knjižničar in skladatelj Fr. J. Thalmeiner in ki jih je zdaj po najdenju na pobudo glasbenega zgodovinarja dr. D. Cvetka Smolik popisal za svetovni repertorij glasbenih virov.

Pri nadaljnjem teološkem študiju se je Marijan Smolik za doktorsko disertacijo oprl na poznavanje starin te knjižnice in se »lotil sistematičnega raziskovanja vsebine starejših verskih in predvsem pravih cerkvenih pesmi... Ker je bilo najprej treba ugotoviti, v katerih knjigah in rokopisih so verske pesmi ohranjene, razprava nekoliko prispeva tudi k bibliografiji slovenskega slovstva.« Tako piše Smolik v Uvodu svoje večstransko pomembne disertacije *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja* (Ljubljana 1963, XVII + 312 str.). Razen Janeza Oražma mu je pobudo zanjo dal njegov mentor, ugledni znanstvenik prof. dr. Fr. Ks. Lukman, ki je po Smolikovih besedah iz leta 1994 s svojim »mirnim in do vseh skrajno plemenitim vedenjem v mladih teologih nujno zbujal spoštovanje in tiho željo, da bi mu kdaj postali podobni«.

Vse nadaljnje Smolikovo delo je v zvezi s spoznanji, izkušnjami in obzorji, ki si jih je pridobival ob večletnem izdelovanju te disertacije in ob napredujočem hkratnem odkrivanju starih knjižničarskih »novosti«. Pri tem pa se je bilo seveda treba stalno zazirati tudi v prostranejša, najnovejša obzorja Cerkve, ki je prav tedaj z 2. vatikanskim koncilom stopila na pot preнове.

Poslan v Pariz je Smolik na Institut catholique z magisterijem dovršil študij liturgike (1963–1965) pri profesorjih, ki so vsi sodelovali pri koncilskih besedilih. Ko je koncil leta 1963 kot svoj prvi dokument izglasoval *konstitucijo o liturgiji*, jo je Smolik še med študijem v Parizu takoj prevedel in napisal k njej opombe; pa tudi vsako pokoncilsko navodilo o izvajanju liturgične konstitucije je odslej naprej takoj po izidu prevedel in pospremil z vsem potrebnim. Po končanem študiju v Parizu ga je nadškof Pogacnik kar v Rimu med zadnjim koncilskim zasedanjem imenoval za predavatelja liturgike (kmalu za tem je postal docent, nato izredni in redni pro-

Gosje pero ob slovesnem trenutku – dr. Marijan Smolik Foto Janko Jeromen

fesor) in mu dal pobudo, da se je udeležil tudi kongresa liturgičnih prevajalcev v Rimu in mogel dobiti živ stik s koncilskim dogajanjem. O tem je poročal v Bogoslovnem vestniku, ki je po dvajsetletnem presledku leta 1965 spet začel izhajati. Zdaj tudi ni bilo več ovir za objavljane koncilskih dokumentov v slovenščini. Pri tem je Smolik (skupaj z Janezom Oražmom) prevzel vodstveno vlogo. Kot član novo ustanovljenega liturgičnega sveta (1965), škofijskega in medškofijskega, je sam prevajal ali pa vodil prevajanje številnih liturgičnih knjig ter njihovo tiskanje (1970–1979), obenem pa pisal (ponajveč anonimno) uvode, razlage in sporočila. Da mu vse to nikakor ni gola teorija, dokazuje njegova stalna pomoč v dušnopastirskem delu prav do danes.

Bil je sourednik za slovenski del hrvaške revije Služba božja v Markski (1965–1968) in urednik Bogoslovnega vestnika (1968–1973), pa tudi prodekan in dekan (1971–1976) ter zelo delaven in velikopotezen vodja knjižnice Teološke fakultete (1976–1991). Leta 1979 mu je bila podeljena Čopova diploma v bibliotekarski stroki.

Vsa ta leta ni prenehal z raziskovanjem slovenske cerkvene (in splošno kulturne) preteklosti, zlasti v naslonitvi na poznavanje starin Semeniške knjižnice, v kateri spet in spet najde kaj takega, kar doslej ni bilo poznano,

in seznanja s tem tudi širšo javnost, tudi tujino. Smolikove razprave in članke, biografije, ocene in zapise (ok. 400 enot) najdemo ne le v teoloških in pastoralnih, temveč v nemajhnem številu tudi v zgodovinskih, jezikoslovnih in literarnih revijah ter raznih zbornikih, domačih in tujih (zlasti nemških in francoskih). Z mnogimi prispevki je sodeloval (in še sodeluje) pri Slovenskem biografskem leksikonu (1980–1991; ok. 60 člankov), Slovenski književnosti (1982 in 1996), Enciklopediji Slovenije (od 1987).

Je član mednarodnih združenj: Universa laus (1965), Arbeitsgemeinschaft der Katholischen Liturgiedozenten (1966), Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie (1969) in se udeležuje njihovih zborovanj.

Velike zasluge ima prof. dr. Marijan Smolik posebej tudi za Mohorjevo družbo. Skoraj deset let (1982–1991) je bil njen izredno delaven in požrtvovalen tajnik. Zdaj je (od 1995 dalje) njen podpredsednik. Za Mohorjevo je napisal med drugim vsebinsko zelo bogat *Oris zgodovine Mohorjeve družbe. Ob stoštiridesetletnici* (Celje 1992). Čez tri leta nato pa je kot soavtor za knjigo *Družba sv. Mohorja – celovška, celjska in goriška v slovenskem prostoru (1851–1995)* prispeval sestavek *Mohorjeva družba od 1919–1995* (str. 61–92) in tri zelo koristne pregleda: *Pregled vseh dosedanjih izdaj Mohorjeve družbe*, *Imensko kazalo avtorjev* in *Kazalo naslovov*. Isto leto je v mohorski zbirki Teološki priročniki izšlo Smolikovo zelo pomembno delo *Liturgika. Pregled krščanskega bogoslužja*, kjer se je avtor glede slovenske cerkvene preteklosti oprl v kar največji meri na svoje lastno raziskovanje.

Zdaj Marijan Smolik pripravlja za tisk novo, popravljeno in dopolnjeno izdajo znanega, štiri zajetne zvezke obsegajočega **Leta svetnikov**, ki jo načrtuje Mohorjeva družba. Izredno pomembno delo! Saj so svetniki utelešena razlaga učlovečene božje Besede, najboljša razlaga evangelija in s tem za premnoge ljudi najlažji dostop h Kristusu; zato pa nepogrešljivi spremljevalci na poti v tretje tisočletje in še naprej.

Zelo razveseljivo je, da – kakor vse kaže – to delo našega jubilaranta vsekakor še zdaleč ni zadnje!

Anton Strle

HRAST POD OBIRJEM

Ob 65-letnici mašništva koroškega duhovnika Tomaža Holmarja

V marsičem sta si podobna, pa spet različna. Trden, lepo rasel in razvejan hrast pod starodavno nekdanjo romarsko cerkvijo sv. Janeza Krstnika na Obirskem in 92-letni slovenski duhovnik Tomaž Holmar, ki že od leta 1951 pase ovčice po božjih livadah pod 2139 metrov visokim mogočnim Obirjem, lani pa je praznoval že 65. obletnico mašniškega posvečenja.

Nasmejani »hrast« Foto Jože Pavlič

»Ta je edini hrast v tem koncu,« me je nanj opozoril visokorasli, zgovorni, iskrivi, kljub tolikim letom komaj malce upognjeni in osiveli župnijski upravitelj. Po dolgem pogovoru z njim 2. maja 1996 sem spoznal, da takšnega »duhovniškega hrasta«, kot je Tomaž Holmar, težko najdeš na avstrijskem Koroškem, pa tudi kje drugje. Uspešno je ključoval vsem viharjem, naj so se vanj zaganjali z nemške, »nemškutarske« pa tudi cerkvene strani. Vztrajal je, nastavljal svoj obraz sunkom vetra in neurjem, kadar so se ti zapodili prek župnij, na katerih je deloval in je bilo treba briniti slovenstvo, materni jezik in kulturo oziroma pokazati človeško pokončnost. Ni se ustrašil groženj, niso ga strle številne hitre premestitve po pritožbah oblastem in krškim (celovškim) škofom »poslušnih« in stalno na sledi za »sumljivimi« osebami brskajočih ljudi. Ni hranil jezika, resnica in pravica sta mu bili prvo vodilo. »Resnični mir med narodoma« – mislil je nemškega in slovenskega onstran Karavank – »je mogoč šele tedaj, kadar je v njunem odnosu čutiti, da temelji na resnici in pravici,« je poudaril v govoru ob blagoslovitvi nove šole leta 1950 v Potočah v župniji Suha. »Naše razmere pa kažejo na to, da resnice in pravice še ni v šolah,« je opozoril na obstoječe stanje na področju šolstva in jezika na avstrijskem Koroškem, svoje misli pa podkrepil z navedki iz izjave papeža Pija XII., v

kateri je prav posebej poudaril, da sta osnova miru resnica in pravica. Kaj hujšega! »Taka pridiga, to je strašno!« je završalo med dobršnim delom poslušalstva. Sosedu, katerega je prosil, naj stenografira njegove besede, so listi odleteli iz trepetajočih rok, uradništvo je bilo pokonci. Kot že tolikokrat prej, je sledila pritožba škofu (Jožefu Köstnerju). Ta ga je poklical na zagovor in mu očital, da ne bi smel tega reči. Tomaž pa se je branil, da ni povedal nič »nekatoliškega«, marveč gradil svoje misli na papeževih besedah.

Kljub temu je sledila premestitev; najprej v Šentpeter v Kačjem Dolu, od tam pa v Podkrnos. V slednjega ni nič kaj rad šel, »tak nemčurski kraj, me bodo spet tožili«, vendar se je nazadnje uklonil; tudi zaradi tega, ker mu je škof Köstner obljubil, da bo »držal roko nad njim«. Pa ni bilo tako, čeprav sta si bila sošolca v celovškem Marijanišču in bi moral škof vsaj malce bolj poznati njegov značaj. To mu je Tomaž tudi povedal.

Tomažev strah ni bil neupravičen. Pritožba je kmalu prišla, in sicer od samega deželnega glavarja. Škof je nato odločil: »Sedaj pa mi ne preostane drugega kot Ebriach, 'Obirsko'.« Holmar je njegov predlog sprejel: »Vedel sem, da je to slovenski kraj in da bom tu imel mir.« In pri tem je tudi ostalo – do danes! Bili so že poskusi, da bi ga prestavili, vendar ni hotel in tudi noče drugam.

Tu se počuti doma, v edini pravi slovenski župniji na avstrijskem Koroškem, kjer v cerkvi govori le slovensko, nemško pa le ob kakšnem pogrebu. Njegovi verniki so skoraj vsi slovenskega rodu, kar dokazujejo tudi napisi na nagrobnikih. Na njih bereš lepe slovenske priimke: Smertnik, Olip, Karničar, Brumnik... V cerkvi pa na lesenem stropu celo napis v bohoričici, ki bi se danes glasil takole: »To je hiša božja, tukaj zvesto molite in bogaboječi tukaj vedno bodite.« Zraven je letnica 1786.

V tej cerkvi, »na kateri je vsa zgodovina, samo da je ne moreš več razbrati« (romanski zvonik, gotski prezbiterij, baročni glavni oltar), pravi župnik Holmar, je pustil že številne obnoviteljske sledi. Obnovljen je (v svetlih barvah, prej je bil počrtnjen) glavni oltar, v katerem kraljuje Marija z Detetom, ki se drži za peto (prerokba Evi v raju). Prvotna župnijska cerkev je bila posvečena Mariji (Marija Obrh), povečana pa leta 1633, ko je prejšnja pogorela. V glavni oltar so dali s stranskega oltarja lep tabernakelj, »naredil ga je 'našinc'«, stranska oltarja pa umaknili in s tem pridobili več prostora. Odstranili so tudi majhne klopi, saj je bilo tako, kot da bi imel skoraj vsak vernik svojo klopco, pa tudi v cerkvi so se vedli tako: »Pusti me pri miru, jaz sedaj žebram!«

Spomeniško varstvo se ni strinjalo s temi župnikovimi ukrepi, ljudje pa; nazadnje je obveljala župnikova, kot že dostikrat prej. Cerkev so na novo prekrili z lesenimi deščicami. Prejšnja lesena streha je zdržala kar devdeset let, zanimivo pa, da je bila že tedaj impregnirana.

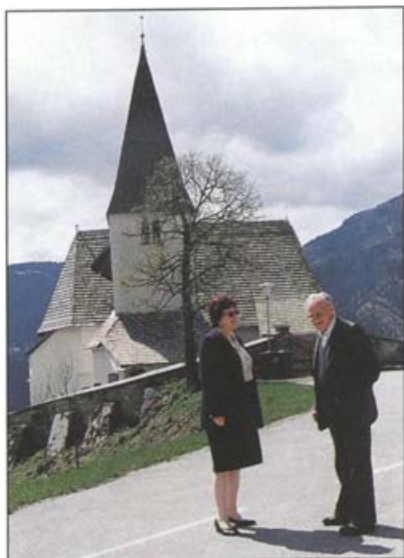

Oblaki nad Obirjem Foto Jože Pavlič

Blizu cerkve žubori studenec Mrzla voda, o katerem pravi legenda, da je pridrl na dan na prošnjo utrujene romarice, ki se je izčrpana zatekla k Mariji po pomoč. Studenec še danes daje izvrstno pitno vodo, ne presahne niti v največji suši. Lepo speljana asfaltirana cesta vodi mimo cerkve na razglednem robu in obnovljenega starega župnišča v osrčje Obirja, ki ga obiskujejo številni planinci, tokrat pa so se na njem in na višjih daljnih vrhovih belile snežne lise. Le češnja na severozahodni strani cerkve se je začela razcvetati.

Na Obirsko so nekdam radi romali, po vsej verjetnosti tudi iz Slovenije. Župnik Tomaž meni, da zaradi odpustkov, saj je bilo treba po požaru cerkev obnoviti, to pa je bilo povezano tudi z denarnimi stroški. Domačini so se predvsem priporočali v varstvo sv. Lenartu (njemu je posvečena tudi poznogotska cerkev na malce oddaljenem hribu) in sv. Barbari, katerih kipa sta tudi v župnijski cerkvi, sta pa najlepši dokaz, da je bil to nekdam rudarski kraj. »Obir je ves prevrtan,« pravi moj sogovornik. Danes pod njim ne kopljejo več železa, cinka in drugih rud. Pravih kmetov praktično ni, kmetijstvo, v glavnem živinoreja in gozd, sta dodatna vira preživetja.

Tudi župnik Tomaž je v začetku na Obirju kmetoval, pri tem mu je pomagala župnijska gospodinja Marija Jančko, ki je z njim prišla iz Suhe,

imela pa je veselje do kmetijstva. Danes za oba skrbi njena nečakinja upokojena medicinska sestra Katarina Jančko, župnijske travnike pa je Tomaž dal pogozditi, ko se ljudje niso več zanimali za najem. Še najbolj mu od 30-hektarske župnijske posesti pride prav zdrav les iz gozdov, ki ga namenja obnovi cerkve in cerkvenih stavb. Odrekel se je tudi čebelam. Ni se pa odrekel branju knjig. Tudi pred mojim obiskom, ko sem prišel k njemu z njegovo sorodnico gospo prof. Marjeto Humar iz Kamnika, je dolgo v noč bral, in sicer iz knjige, ki na podlagi arheoloških najdb potrjuje verodostojnost svetopisemskega besedila. Knjiga je njegova stalna družica. In seveda zdrav, veder, malce ironičen pogled na svet in dogajanja v njem. Zato je

tudi lahko prestal vse, kar ga je v minulih letih doletelo. Tega je bilo za zvrhano mero, prijetnega in neprijetnega.

Rodil se je 14. aprila 1905 pri Gospe Sveti (sam pravi – »v Gospe Sveti«) očetu organistu Tomažu Holmarju, rojenem v zaselku Samotni mlin (»Samoten malen«) nad Mekinjami, in materi Heleni Zupan, rojeni v Radomljah. Očetov rod izvira iz Vodic nad Mekinjami, kjer se je »pri Debevčevih« rodil znameniti župnik-čudodelnik Jurij Humar, znan tudi pod vzdevkom »župnik s Primskovega«. Bil je očetov stric. Prvotno se je prav tako pisal Humar, na prelomu stoletja, ko je bilo prizadevanje za lepo slovenščino, pa je svoj priimek spremenil v Holmar (hum-holm). Oče se je za organista izšolal pri skladatelju Antonu Foersterju, nato pa ga je organizatorska služba vodila prek Homca, Poljan na Koroškem, Svetih Višarij in Žabnic pod njimi h Gospe Sveti, kamor so zaradi prve svetovne vojne pribežali najprej sami, nato pa je prišel tudi oče. Tomaž je šest razredov klasične gimnazije obiskoval v Celovcu, stanoval pa v Marijanišču. V šestem razredu se je sprl s prefektom in moral zaradi tega zapustiti zavod. Zadnja dva letnika klasične gimnazije je dokončal v Ljubljani. Temu pa je botrovalo srečno naključje, ko se je leta 1923 z očetom »prek zelene meje« udeležil katoliškega shoda v Ljubljani, obiskal pa tudi tedanjega prefekta Marijanišča in profesorja teologije dr. Gregorija Rožmana. Povedal mu je svoje težave, dr. Rožman pa ga je povabil, naj šolanje nadaljuje v Ljublja-

ni. Dr. Rožmana je poznal že od Gospe Svete, saj je kot teološki profesor v Celovcu večkrat hodil maševat in pridigati h Gospe Sveti, mali Tomaž pa mu je ministriral in dokazoval »ministrantsko znanje« iz latinščine.

Na poznejšega ljubljanskega knezoškofa ga večjejo najlepši spomini in veliko spoštovanje:

»Zame je škof Rožman svetnik, najčistejši Slovenec. Vse, kar se je proti njemu dogajalo, nima pri meni nobene veljave!«

Tomaž Holmar je nato dokončal zadnja dva letnika klasične gimnazije v Ljubljani. Tam je tudi študiral teologijo, ni se pa dal posvetiti v duhovnika, marveč iz previdnostnih razlogov v Celovcu. Posvetil ga je leta 1931 celovški škof Adam Hefter.

Sledila so številna bolj ali manj časovno kratka duhovniška mesta: »trdi nemški kraj« Zagorica v Meljski dolini, Tinje, Šentjakob v Rožu, kjer je »naredil velik greh«, prestopek proti Nemcem seveda. V kraju so postavili cerkev, ki naj bi spominjala na za Nemce uspešen plebiscit. Bile so »binšti«, v cerkvi pa večinoma Slovenci. Kaj sedaj? Ali naj jim pridiga v nemščini? Tako se je pletlo po glavi mlademu kaplanu. Slovenci imajo ja pravico, da na tako velik praznik slišijo v cerkvi slovensko besedo, si je dejal in tako tudi naredil. Tožili so ga škofu Hefterju, ta pa mu je prvič očital, da je prelomil dano obljubo o poslušnosti, povezani z maševanjem in pridiganjem v nemščini.

Sledila je kazen: predstavitev za župnijskega upravitelja v Šmarjeto pri Telenbergu, spet skoraj čisto nemško župnijo, od tam pa v Šentrupert pri Velikovcu. Prišlo pa je za Avstrijo »usodno« leto 1938 in z njim »priključitev« k Hitlerjevi Nemčiji. Med tistimi, ki niso bili za to, je bil tudi kaplan Tomaž. S številnimi drugimi Slovenci je podpiral krščansko vlado slovenskega kanclerja v Avstriji Sušnika, vendar je večina Avstrijcev glasovala za »Anschluss«. Nič ni pomagalo njegovo prepričevanje ljudi, zakaj morajo podpreti kanclerja Sušnika in glasovati proti priključitvi Avstrije k Nemčiji. Hitler je vkorakal v Avstrijo, kaplana Tomaža pa to ni kaj dosti preplašilo, kot druge, ki so očitno ali tiho podpirali Sušnika. Razburjenemu kmetu, ki je ves iz sebe pritekel iz hiše in ga opozoril: »Hitler je ponoči primarširal!« je dejal: »A tako! Tudi če je, zaradi tega še ne bo konec sveta!« Hitlerja je imel posredno tudi v mislih v pridigi, saj je bil ravno praznik sv. Jožefa, ko je govoril o navidez mogočnih vladarjih, ki pa je zgovodina pometla z njimi.

Prišla je brzojavka od celovškega pomožnega škofa Andreja Rohracherja, da mora takoj zapustiti župnijo, saj varnostna služba ne jamči več za njegovo varnost. Škofu je sporočil, da tega ne more takoj storiti, saj ima že oznanjeno slovensko pridigo na praznik Marijinega oznanjenja v sosednji fari Šentjurju na vinogradih. Škof mu je dejal: »Naredi to, potem pa takoj izgini!« Povedal mu je, da je prestavljen v nemški Wachsenberg, ki

se je ponašal s krasnim pogledom na Karavanke. Škofova skrb je bila po svoje utemeljena, saj so nanj že prežali člani SA, zagrizeni nacisti, ki so si prilastili vso oblast po vaseh. Čakali so ga pri župnišču, »vendar je tiček že ušel iz gnezda«. Če bi ga prijeli, bi po vsej verjetnosti grdo ravnali z njim, lahko pa bi se zgodilo tudi kaj hujšega.

Čas do druge svetovne vojne in med njo je potem brez večjih pretresov preživel v Wachsenbergu, odročnem kraju nad Krko, kjer so živeli večinoma kmetje, njegova posebnost pa so bile dolge poti. Tu je ostal do avgusta 1945. S Koroškega pa niso ob Hitlerjevem prihodu »selili« na severnejše nemške župnije le njega, marveč še pet drugih slovenskih duhovnikov na Koroškem. Po vojni je »pastiroval« najprej na Želinjah, nato na že omenjeni Suhi, v Šentpetru v Kačjem Dolu, v Podkrnosu, odkoder je bil prišel na Obirsko.

Vse težave, ki jih je doživljal, je laže prestajal tudi zaradi tega, ker je povsod, kjer je bilo to treba, skušal biti pokončen Slovenec, govoriti svoj materni jezik. Vodila ga je zavest: »Drži se tega, kar si, kot duhovnik in Slovenec, pri vsej mogočnosti nemštva!« V njem je tlelo trdno upanje, da »nacizem ne bo zmagal, da bo že prišel čas za to«.

Na vse prestano gleda z očmi umirjenega modreca, češ da so bile tudi »razmere take, da so bile težave«. Če si se postavil na stališče pravice in resnice, si bil že v težavah. Naloga duhovnika pa je bila videti in pravilno razumeti te težave. Zanje tudi ni bilo mogoče dolžiti škofa, saj so bile »razmere takšne, da ni mogel ravnati drugače. Življenje koroškega duhovnika pa tudi takšno, da je bil v opreki s škofom, škofijo. To je bilo naše poslanstvo.«

Slovenskim duhovnikom na Koroškem je bilo laže na nemških župnijah, kjer so maševali in pridigali le nemško. Najhuje je bilo na župnijah z mešanim prebivalstvom. Življenje so jim prav posebej grenili »nemčurji« – nemško usmerjeni Slovenci, ki so bili dostikrat slabši od Nemcev. »Ni bilo misliti, da bi mogel uveljaviti svoje pravice v previranjih med dvema narodoma, kjer je imel vsak svoj prav. Slovenec ni razumel, da mu Nemec ni mogel priznati vse pravice, da je to nemška Avstrija, Nemec pa pravzaprav niti ni čutil, da Slovincu dela kakšno krivico. Za živo vero pa si se kot duhovnik tako moral vedno boriti.«

O svojih številnih duhovniških predstavitvah meni: »Nemcev nisem poslušal, zato so se ti pritožili škofu. Ta pa je moral ustreči Nemcem, zato je mene prestavil.«

Ko se je začelo ponemčevanje, so mnogi Slovenci pokazali svojo trdnost, neupogljivost in istovetnost. Drugače je bilo po izseljevanju ob Hitlerjevem prihodu. Prej zavedni Slovenci so se domov vrnili »z zlomljeno hrbtenico«, začeli so otroke vzgajati nemško. Kdor pa začne doma govoriti nemško, je izgubljen. Kot da bi se začela širiti neka »nevidna kuga«.

To je tudi odkrito povedal slovenskim udeležencem seminarja v Tinja in s tem opozoril na resnično zaskrbljujoče stanje na jezikovnem področju na Koroškem. Zbranim je dejal, da ni dovolj ponašanje z mnogimi slovenskimi izobraženci, slovenskimi knjigami, ustanovami kot je celovška slovenska gimnazija, slovenskimi pevsкими zbori. Vse to je potrebno in lepo, vendar kljub temu slovenstvo na Koroškem umira, čeprav hočejo Slovenci to umiranje zakriti, se tolažiti z doseženim. Treba pa se je vprašati, »kaj naredimo mi, Slovenci, proti takšnemu stanju? Slovenski izobraženec na Koroškem bi se moral zavedati, da je treba takoj nekaj ukreniti. Naše umiranje je ravno v tem, da ne spozna te svoje naloge, da se ne zaveda, da je to naše bistveno vprašanje. To je naše umiranje! Tega se moramo zavedati, ga skušati preprečiti.«

Sam je na Obirskem to poskušal doseči tudi z ustanovitvijo mešanega pevskega zbora z imenom Obirsko pevsko društvo. Peli so v cerkvi in zunaj nje, bili dober zbor, nato pa so se razšli. Še vedno se rad spominja tistih časov, »saj imaš prek pevskega zbora najboljši dostop do ljudi«.

Čeprav je Obirsko »še danes tako slovenska fara«, kot takrat, ko je prišel, »edina fara na Koroškem, kjer še slovenstvo tako drži«, in ni imel zaradi slovenske besede tukaj nikdar nobenih težav (»zato sem tudi ostal toliko časa tukaj«), ga vseeno malce skrbi majhno število otrok v župniji. Imajo slovensko šolo s slovenskim učiteljem, pouk pa obiskuje le nekaj otrok.

Resda župnija šteje le okrog 260 prebivalcev, vendar bi morali Slovenci bolj skrbeti za nadaljevanje svojega rodu. Ko so pa »vsi tako moderni«, da imajo le enega ali dva otroka. Zaradi tega, pa tudi iz drugih vzrokov je ogrožen obstoj domačij, saj so začeli Nemci kupovati kmetije, kjer ni naslednika. Pri njih gre prav gotovo za še kaj več, kot zgolj za denarno naložbo, česar bi se morali resneje zavedati tudi koroški Slovenci sami.

»Odkar sem tukaj, hodi k maši čedalje manj ljudi,« se pošali, v naslednjem hipu pa kot pravi vzrok za to omeni porabništvo, vdor posvetnega v cerkveno življenje.

Koliko je na Koroškem še pravih Slovencev, mi ni vedel povedati. Tega ne ve nihče, saj »človeku ne moreš videti v dušo, ali je še Slovenec ali že Nemec«. Obirsko je še slovenski kraj tudi zaradi svojih naravnih danosti, čutiš, da so ti ljudje po naravi Slovenci. Zares prepričanih Slovencev pa je vedno manj, jih je že zelo malo. Pri marsikom je »duhovna forma nemška«, ima že nemštvo v sebi, kot se je izrazil pisatelj Alojz Rebula. Na slovenski gimnaziji v Celovcu profesorji in dijaki med sabo govorijo nemško; kakšna slovenska gimnazija je to?

Ko Tomaž Holmar gleda nazaj v svoja številna duhovniška leta, ugotavlja: »Bilo je božje vodstvo!« Glede odločitve za duhovniški poklic pa: »Prav sem naredil!«

V glavnem je zdrav; tudi zaradi tega, ker zelo pazi na zdravo prehrano. Pred vsakim obrokom poje skledo solate, pa dosti česna v njej, zraven pa polnozrnat črn kruh. Naju z Marjeto je pogostil s salamo in drugimi »dobrotami«, s hudomušno pripombo: »Vama pa dam ta strup, jaz namreč hočem dolgo živeti!«

Da je pri enaindevetdesetih še pravi korenjak, je dokazal tudi z dnevničnim obiskom okrog prvega maja v Sloveniji, popotoval pa je po duhovniških postojankah daljnega prednika Jurija Humarja. Od Jurija ni podedoval zdravilnih moči, mogoče trmo, in pa to, da so tudi njega pošiljali v odročne kraje (Stara Oselica, Črmošnjice, Adlešiči s Planino, Primskovo na Dolenjskem), ugotavlja.

Za svoja duhovniška, kulturna in splošnočloveška prizadevanja ni dobil posebnih priznanj. Spomnila se ga je le koroška Krščanska kulturna zveza z Janežičevim priznanjem, ki gre zaslužnim narodnjakom. Škofijskih ni bilo, če bi jih dobil, bi »skazila mojo identiteto«.

Takšen je duhovnik Tomaž Holmar, pravzaprav del njega, kolikor mi ga je uspelo ujeti. Kot hrast ob cerkvi, če ne celo močnejši, vitalnejši, prav gotovo pa starejši. Čeprav je še dokaj krepak, se zaveda minljivosti življenja, njegovega počasi približujočega se zemskega konca. Upognil se bo, ko bo oni hrast še stal vzravnat, če ga ne bodo podrli viharji, če ne bo vanj udarila strela. Upognil, da se bo potem vzravnaval v večnost.

Jože Pavlič

(Op. avtorja: Krajevna imena so zapisana po pripovedovanju T. Holmarja)

*Pridobiti modrost je bolje kot zlato,
pridobiti si razumnost je več vredno kot srebro.*

*Pot poštenih se ogiba hudega,
kdor pazi na svojo pot, si ohrani življenje.*

*Pred razsulom hodi napuh,
pred padcem ošabnost duha.*

*Bolje je biti krotek s ponižnimi
kakor deliti plen z ošabnimi.*

*Kdor je dojemljiv za besedo, najde srečo,
blagor mu, ki zaupa v Gospoda.*

Kdor je modrega srca, velja za razumnega.

*Potrpežljiv človek je boljši kakor junak,
gospodar nad svojim duhom boljši kakor osvajalec mesta.*

Prg 16,16-21.32

ANTON TRSTENJAK

(1906–1996)

Lani je tik pred oddajo Mohorjevega koledarja v tiskarno umrl zaslužni sodelavec in dolgoletni odbornik Mohorjeve, akademik prof. dr. Anton Trstenjak. Tedaj smo »nanizali le nekaj utrinkov na zadnji prazen list« z obljubo, da tega zaslužnega Mohorjana in Slovenca predstavimo v letošnjem koledarju.

Trstenjakovo življenje

Anton Trstenjak se je rodil 8. januarja 1906 v Rodmošcih pri Gornji Radgoni uglednemu malemu kmetu Janezu in srčno dobri materi Mariji, umrl pa 29. septembra 1996 v Ljubljani.

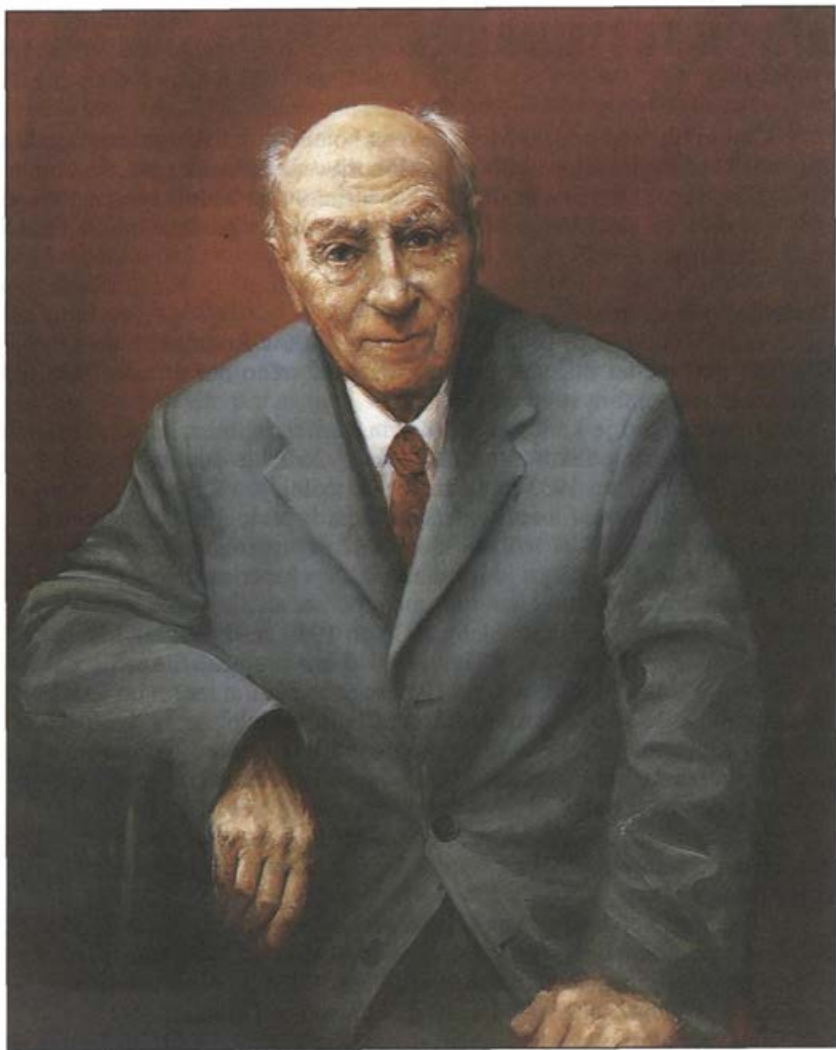
Osnovno šolo je končal v Negovi in klasično gimnazijo v Mariboru, kjer je leta 1926 z odliko maturiral. Leta 1926/27 je študiral teologijo v Mariboru, od 1927 do 1933 pa filozofijo in teologijo v Innsbrucku; tam je leta 1929 doktoriral iz filozofije, leta 1933 pa iz teologije. V duhovnika je bil posvečen leta 1931. V letih 1935 in 1937 se je strokovno izpopolnjeval v Parizu, v letih 1941/42 se je specializiral v eksperimentalni psihologiji pri A. Gemelliju v Milanu.

Po končanem študiju je v letih 1934 do 1939 služboval kot katehet na realni gimnaziji v Mariboru, v letu 1939/40 kot profesor filozofije na Visoki teološki šoli v Mariboru. Leta 1939 se je habilitiral ter bil od leta 1940 do upokojitve, leta 1973, profesor filozofije in psihologije na Teološki fakulteti v Ljubljani. V letu 1945 so mu ponudili docenturo na psihološkem inštitutu milanske univerze, leta 1955 pa redno profesuro na graški univerzi, toda prednost je dal službi svojemu narodu.

Strokovno in znanstveno je ustvarjalno delal do zadnjega dne življenja, če bi pa šteli izdane knjige, sta bili prav njegovi zadnji desetletji najbolj plodni.

Bil je član več kakor desetih znanstvenih organizacij doma in po svetu, zlasti s področja barv. Od 1979 je bil dopisni in od 1983 redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, leta 1993 ga je imenovala za svojega rednega člana tudi Evropska akademija znanosti in umetnosti.

Za svoje strokovno delo je dobil več visokih cerkvenih, državnih in znanstvenih odlikovanj, med drugim je bil leta 1974 imenovan za papeževega častnega prelata in odlikovan z jugoslovanskim redom dela, dobil 1988 nagrado AVNOJ, 1995 mu je predsednik Slovenije podelil najvišje slovensko državno odlikovanje, leta 1993 pa je postal ambasador znanosti Republike Slovenije. 1983 je dobil zlati doktorat univerze v Innsbrucku, 1990 častni doktorat Univerze v Mariboru in 1994 Univerze v Ljubljani.

Tomaž Perko: Dr. Anton Trstenjak, olje, 1996, last IAT

Foto Marijan Smerke

Trstenjak je bil ob izjemni življenjski uspešnosti skrajno skromen, po življenjskem slogu pa plemenito aristokratski. Njegovo življenje je mogoče spoznati, če ga istočasno gledamo kot plodnega znanstvenika v njegovih pisnih delih, kot univerzitetnega in ljudskega pedagoga, kot čutečega pomočnika in svetovalca v človeških stiskah in kot človeka med neštetimi znanci in prijatelji.

Trstenjakov pisni opus

Trstenjak je napisal 47 izvirnih knjig v slovenščini in tujih jezikih, skoraj še toliko naslovov štejejo prevodi in ponatisi njegovih knjig. V domačih in tujih revijah in zbornikih je izšlo čez 500 njegovih strokovnih razprav in člankov. Njegove knjige in članke lahko razvrstimo v pet ali šest glavnih skupin: psihološka, antropološka, filozofska, kulturološka, narodnostna ter teološka dela. Preleteli jih bomo tako, da se bomo omejili le na naštevanje glavnih knjig.

V znanosti je postal Trstenjak znan z odkritjem zakona o percepciji valovnih dolžin barv. Eksperimentalnim raziskavam v psihologiji barv se je posvečal od specializacije v Milanu naprej, zlasti v prvih dveh desetletjih po vojni, ko se zaradi družbenih razmer čemu drugemu, kar je znal in hotel, ne bi niti mogel niti smel. Ob seriji znanstvenih člankov v tujih revijah je dosežke predstavil tudi doma: leta 1948 mu je Mohorjeva izdala knjigo *Zlivanje in ločevanje barvnih vtisov*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti pa 1950 obširno razpravo *Fenomenološka razčlenitev barv*. Barvni psihologiji je ostal vse življenje zvest v teoriji in praksi; leta 1978 je izšla obširna knjiga *Človek in barve*, Inštitut Antona Trstenjaka pa je izdal celotno *Psihologijo barv* leta 1996, in sicer kot peto knjigo Izbranih del Antona Trstenjaka.

Sicer pa je s področja psihologije dobra polovica od vseh njegovih knjig. Nekaj izjemnega je, da je uspel enako z deli življenjske psihologije za vsakdanjo rabo slehernega človeka, ki so v stotisočih izvodov izšle zadnjih 40 let pri Mohorjevi družbi in v prevodih drugih narodov, in v specialnih znanstvenih monografijah različnih psiholoških panog. Nič manj izjemen ni njegov enciklopedičen pregled na celoto psihologije svojega časa. Tretja značilna posebnost in odlika Trstenjakovega obširnega psihološkega opusa je personalistična usmerjenost, ko posamezna specialna psihološka vprašanja in smeri vedno obravnava v okviru podobe osebnega človeka. Zaradi tega je vsako njegovo psihološko delo že bolj ali manj tudi antropološko. Naštejmo glavna psihološka dela.

Poljudno strokovna dela življenjske psihologije, če uporabimo njegov priljubljen izraz, so zlasti naslednja: *Med ljudmi* (1954), *Pota do človeka* (1956), *Človek v ravnotežju* (1957), *Človek v stiski* (1960), *Če bi še enkrat živel* (1964), *Človek samemu sebi* (1971) ter *Človek in sreča* (1974).

Med Trstenjakovimi psihološkimi strokovnimi in znanstvenimi deli ima verjetno največji pomen enciklopedični *Oris sodobne psihologije* v dveh knjigah (1969 in 1971). Pod kritičnim vidikom je celoto psihologije obdelal v *Problemih psihologije* (1976). Veliko monografsko sintetično delo je tudi *Psihologija ustvarjalnosti* (1981). Ukvarjal se je z več psihološkimi vejami, kjer je pisal strokovne članke, prej ali slej pa izdal tudi večje knjižno delo. Na teh področjih velja večinoma za začetnika veje pri nas. Poleg psihologije barv so to zlasti versko pastoralna psihologija s knjigama *Metodika verouka* (podnaslov Očrt versko pedagoške psihologije 1941) ter *Pastoralna psihologija* (1946) – na tem področju je svetovni pionir, *Psihologija dela* (1951), *Psihologija dela in organizacije* (1979), *Teorije zaznav* (1983), *Temelji ekonomske psihologije* (1982), *Ekološka psihologija* (1984) in grafologija s knjigo *Človek in njegova pisava* (1985).

Druga skupina Trstenjakovih del je s področja integralne filozofske antropologije. To velja, če gledamo količinsko na število knjig in člankov, medtem ko je vsebinsko Trstenjakov prispevek verjetno največji prav v antropologiji. Vsa njegova pisna dela, svetovalna pomoč ljudem v stiskah in pedagoško delo je pri Trstenjaku odraz iskanja celostnega sodobnega odgovora na večno vprašanje: Kdo in kaj je človek?

Tudi pri antropoloških delih imamo vzporednico poljudnoznanstvenih knjig v razumljivem jeziku za široke množice ljudi, npr.: *Hoja za človekom* (1968), *V znamenju človeka* (1973), *Biti človek* (1989), *Dobro je biti človek* (1990), *Po slédeh človeka* (1993), *Človek simbolično bitje* (1993) in zadnja, *Umrješ, da živiš* (1993). Veliki monografski znanstveni deli s tega področja pa sta *Človek bitje prihodnosti* (1985) ter *Človek končno in neskončno bitje* (1988). Omeniti moramo še knjigo izbranih razprav *Za človeka gre* (1991).

Med Trstenjakovimi filozofskimi deli prednjačijo nemške razprave o slovenskem filozofu in njegovem rojaku dr. Francetu Vebru v knjigi *Von Gegenstand zum Sein* (1972). Tedaj povsem sveži Vebrovi filozofiji je namenil tudi svojo filozofsko disertacijo. Za Vebrovo filozofijo, ki je psihološko usmerjena v človekove doživljaje, je imel Trstenjak čut že od svojega prvega srečanja s filozofijo v gimnaziji. Ko je postal Veber profesor filozofije na novo ustanovljeni ljubljanski univerzi in so začele izhajati njegove knjige, so gimnazijski profesorji očitno dobili od šolskih oblasti program, da poučujejo svoje dijake (tudi) predmetno teorijo. Trstenjak se je spominjal, kako se je njihov profesor en mesec mučil z razlago po Vebrovi knjigi, ki je tudi sam ni razumel. Potem je dijakom dal kontrolno nalogo in poudaril, da preverja sebe in da te ocene ne bodo nič vplivale na uspeh. Ko je naloge vrnil, je dajal: »Tako je, kakor sem predvideval: nihče ni razumel ničesar. Razen enega: ta pa pozna Vebra veliko bolje kakor jaz.« In pogledal je Trstenjaka, ki je sproti v polah kupoval vsako Vebrovo knjigo in

jo študiral. Do konca gimnazije mu je ta profesor dajal odlično oceno iz filozofije, vprašal pa ga ni nikoli več ničesar.

Trstenjak je kot profesor filozofije na Teološki fakulteti ves čas predaval tudi zgodovino filozofije. Vse življenje je dopolnjeval obširna in pregledna skripta, ki so jih izdali po zapiskih slušatelji, sam pa jih je pregledal in popravil. Mnogi so ga nagovarjali, naj delo izda v knjigi, saj so ga nekateri profesorji filozofije celo v tujini uporabljali za svoja predavanja. Za izdajo te *Zgodovine filozofije* se je odločil šele zadnja leta v okviru Izbranih del (1996). Kot tretja knjiga Izbranih del so že po njegovi smrti izšli glavni spisi o Vebru in del drugih filozofskih spisov (1996).

Če je kultura vse, kar je ustavil človeški duh, potem drži, da lahko o njej plodno razmišlja človek, ki je sam širokega in ustvarjalnega duha. Trstenjak je bil gotovo kvalificiran za to in plodno je posegel s svojim pisanjem tudi na področje kulture. Sem sodi že njegov prvi objavljeni članek *V luči stoletij* (1928), če ne štejemo člankov v dijaških in študentskih časopisih. Izvirno je raziskoval vitre umetniškega ustvarjanja; leta 1953 je izdal knjigo *Psihologija umetniškega ustvarjanja*. Razčlenjeval razmerja med krščanstvom in kulturo (knjiga *Krščanstvo in kultura*, 1975). Zlasti pa ga je vedno privlačevalo raziskovanje besede, skozi prizmo katere se izraža človeški duh najbolj direktno in obenem tudi najbolj simbolično skrito (knjiga *Skozi prizmo besede* 1989). V obširni knjigi so izšli prikazi petih velikih mislecev tega stoletja, ki so mu bili vsak po svoje blizu (*Pet velikih* 1992).

Trstenjak je veliko raziskoval in pisal tudi o slovenskem narodu. Že njegova dela o družini lahko razumemo v oviru zanimanja in ljubezni do družine lastnega naroda (*Stara in nova podoba družine* 1974 in *O družini* 1994 kot prva knjiga njegovih Izbranih del). Posebej je raziskoval začaj Slovencev v posameznih pokrajinah, vprašanje narodnih manjšin ter vzgibe za preživetje in napredek številčno majhnih narodov – na tem področju je med drugim napisal skupaj z znanim dunajskim psihiatrom Erwinom Ringlom knjigo *O koroški duši* (1992). Največje delo s tega področja je knjiga *Misli o slovenskem človeku* (1991), ki je izšla med osamosvajanjem Slovenije. Tudi Trstenjakova zadnja knjiga je s tega področja: *Slovenska poštenost* (1995).

Morda bi lahko govorili o šesti – teološki skupini njegovih del, saj je bil doktor teologije, profesor na teološki fakulteti in duhovnik. Na tem področju je po briljantni disertaciji o univerzalistični usmerjenosti krščanstva v Apostolskih delih ostal v glavnem pri priložnostnih člankih. Edino večje povsem teološko delo je natis njegovih duhovnih vaj za duhovnike *Da bi bili z njim* (1975). Vsekakor se v Trstenjakovih delih izražata skupaj z vsemi drugimi značilnostmi njegove osebnosti tudi religiozna dimenzija in njegovo verovanje; tega nikoli in nikjer ni skrival. Nikoli in nikjer pa ni prestopil meje, kjer bi drugemu ponujal svoja prepričanja in stališča. Tak-

šno duhovniško držo je utemeljeval že v svoji pastoralni psihologiji pred več kakor pol stoletja in dve desetletji zatem je razvoj v katoliški Cerkvi javno in formalno potrdil to smer.

Trstenjakova pisna dela so berljiva in odsevajo močan osebni eros avtorja. Ta je sestavljen iz več komponent. Ena je Trstenjakovo gigantsko znanstveno-raziskovalno delo, ki mu je posvetil vse življenje, čeprav je ironija, da so mu šele tri leta pred smrtjo prvič v življenju financirali manjši raziskovalni projekt, ki ga je prijavil Inštitut Antona Trstenjaka; vse do tedaj je bilo znanstveno in raziskovalno delo del njegovega življenjskega sloga, ki ga je samoumevno financiral sam. Temeljna komponenta tega erosa je tudi njegova značilna topla človeška, socialna in nevsiljivo krščanska osebnostna drža. Razločno razpoznavni sta vsaj še dve sestavini Trstenjakovega erosa v njegovih delih: profesorsko-pedagoška in svetovalno-terapevtska.

Trstenjak pedagog in vzgojitelj

Trstenjak se je izkazal za dobrega pedagoga že v začetku svojega poklicnega delovanja. Bil je gimnazijski katehet v razredih, ki so bili zelo liberalni in komunistični. Toda dijakinja in dijaki, ki jih je tedaj učil verouka, so ga ohranili v najlepšem spominu; vse do smrti so ga mnogi obiskovali s prijateljskim spoštovanjem.

Tudi kot univerzitetni profesor je bil priljubljen, saj so njegova predavanja na Teološki fakulteti prostovoljno obiskovali študentje drugih fakultet, kar jim je v tedanjih razmerah lahko zelo škodilo pri poznejšem iskanju službe. Podobno so žela uspeh njegova številna predavanja in referati na strokovnih srečanjih doma in po svetu, kjer je presenečal tujce s svojo gladko nemško, pa tudi italijansko, francosko in angleško govorico – praviloma na pamet.

Bil je iskan poljudno strokovni govornik za široke množice, pridigar v cerkvah ali predavatelj na prireditvah.

Vsa Trstenjakova pisana dela odsevajo nekaj njegovega značilnega erosa živega odnosa s človekom, ki se je najbolje kazal v neposrednem živem stiku s poslušalci. Poleg njegove intelektualne širine in duhovne globine je tudi ta eros vzrok, da so ga nenehno oblegali časnikarji za intervjuje v časopisih ter za radijske in televizijske oddaje.

Bil je moder, plemenit in neopazen vzgojitelj vse življenje. Iz zadnjih dni njegovega življenja mi ostaja spomin na besede, ki jih je izrekel, ko sva se sprehodila – zadnjič – po stanovanju. V dnevni sobi se je ustavil ob stenski uri, ki bije, in šaljivo ponovil frazo našega malega Iztoka »uja bije«, nato pa se obrnil k meni in mi zavzeto dejal: »Ne smemo ponavljati njegovega otroškega 'j'! Razločno govorite z njim 'r' – 'ura bije', da se bo čim prej naučil lepo izgovarjati 'r'.« To je bil njegov zadnji moder vzgojni

nasvet v blagor otrok, ki se je z njimi tako prisrčno veselil, simbolično pa velja za vse otroke našega naroda, da bi slovenščino govorili ponosno in lepó.

Trstenjak kot pomočnik in svetovalec v stiski

Več kakor petdeset let je bila Trstenjakova soba v Ljubljani najbolj obiskana neformalna psihološka ordinacija za svetovalno in terapevtsko pomoč ljudem v osebnih in družinskih stiskah. Kadar je bil doma, se je tudi po deset in več ljudi dnevno zvrstilo pri njem; pisal je večinoma drugod.

Samo njegovi starinski obrabljeni naslanjači bi poznali bridke človeške usode, solze in tudi nasmeh ljudi, ki so mu zaupali svoje zgodbe in stiske. Neredko je bil po takih obiskih na smrt utrujen, saj so nekateri pogovori trajali po celo uro in več. Eno od pravil, ki ga je imel za pogovor z depresivnimi in obupanimi ljudi – osebno ali po telefonu – je bilo: z njim se pogovarjam tako, da uvidi tudi lepe in svetle stvari, ki se mu godijo, in tako dolgo, da se na koncu sproščeno nasmeje; po tem vem, da njegovo življenje tisti dan ni več ogroženo.

Za svetovanje in terapevtsko pomoč ni nikoli maral plačila; vedno ga je zavrnil z besedami: »Če je treba človeku za dobro besedo v stiski plačati z denarjem, je blizu konec sveta!«

Brez poznanja Trstenjakovega svetovalnega dela ni mogoče v celoti razumeti njegovega pisnega opusa, kajti življenjski realizem njegove besede se je v veliki meri napajal v čutečem poslušanju težkih človeških usod.

Prijazen človek med ljudmi z vedrim pogledom naprej

Trstenjak je bil družaben človek, v vsaki družbi je bilo z njim prijetno. Rad in dobro je pel, vedno je imel na zalogi pravo šalo ali zanimivo anekdoto. Nikoli se ni šalil na račun drugih, raje se je pošalil na svoj račun, na primer o svojem zdravju. Že od malega je namreč veljal za šibkega in bolehnega, na univerzo v Rim ni mogel, ker je zdravniško spričevalo ugotavljalo, da ima slabo srce. In ko je njegovo močno in zdravo srce pri skoraj devetdesetih letih dopuščalo težke operacije, potem ko je bil že trideset let prej operiran zaradi raka v trebuhu, je rad rekel: »Pri vseh teh boleznih, ki mi jih vse življenje ugotavljajo, pa imam vseeno eno zadoščenje: mlad ne bom umrl!« Umrl je tri mesece starejši kakor njegova mati, ki je dočkala devetdeset let in šest mesecev.

Sliko svoje matere je imel nad posteljo; zelo je spoštoval njeno modrost in človeški čut. Po njej in očetu ter po svojem prleškem izvoru je Trstenjak iz otroštva prinesel svoj človeški in socialni čut. V gimnaziji in študijskem času je ta čut gojil v krogu mladinskega gibanja »socialcev«, ki mu je ves čas pripadal. Socialci – tako jih je rad imenoval – iz tega gibanja so bili vse življenje njegovi najožji prijatelji in tovariši. Njihova imena so

skupaj z njegovim v šopku zaslužnih ljudi našega naroda v tem stoletju: pesnik Edvard Kocbek, nadškof Jože Pogačnik, slavist Jakob Šolar, pesnika Tone in France Vodnik, pionir telesne kulture Drago Ulaga, zdravnik Tomaž Furlan, pedagog Stanko Gogala, baletnik Pino Mlakar...

Trstenjakova socialna in človeška tenkočutnost se razodeva med drugim tudi v radodarnosti: kadar je prejel honorar za knjigo, ga je takoj oddal naprej kakemu študentu, da je lahko doštudiral ali za kak drug dobrodelni namen.

Trstenjak je imel nedvomno vrhunski razum in široko izobrazbo; prodorno znanstveno delo je bil njegov vsakdan. Bil je pravi razumnik – intelektuallec in to je njegova znana odlika. Značilno je, da nikoli ni šla v enostranost suhoparnega razumarstva. Morda je rešitev te skrivnosti v njegovem globokem duhu, kjer je bilo prostora za osebno vero v Boga in za tiho strmenje pred neskončnimi skrivnostmi. Pogosto smo bili priča, kako so neverni ob njem zaslutili v svojih iskanjih Boga. Pri Trstenjaku je razumski razmislek nenehno prečiščeval duhovne poti pred poenostavljanji, antropomorfizmom in praznoverjem. Prav tako pa je, z druge strani, kontemplativna duhovnost varovala njegovo intelektualnost pred sterilnostjo.

V pogledih na vsakdanje okoliščine, na družbo in na svet je bil Trstenjak realističen. Ni zapiral oči pred zlom in problemi. Toda nikoli se ni pustil pokopati pod težo negativnih dejstev. V vsakem sedanjem dogajanju je znal videti tudi pozitivni vidik in upanje za prihodnost.

Te in podobne značilnosti njegove osebnosti so se kristalizirale v eni, morda osrednji Trstenjakovi odliki, ki pa so jo nekateri imeli za njegovo slabost: bil je zmeren, strpen človek – zagovornik zlate sredine in medčloveške sloge, graditelj mostov med ljudmi, kljub vsem razlikam in preprekam. Če je v intimnem osebnem pogovoru s Trstenjakom beseda nanesla na dejstvo, da je duhovnik, se je rad poimenoval pontifex – graditelj mostov, po-srednik; pontifex maximus je namreč službeni naziv za papeža.

Danes bi morda najbolje označili bistvo Trstenjakove usmerjenosti, če bi rekli, da je bila ekološka, sistemska ali zelena na socialnem in duhovnem področju. Verjel je, da je resničnost smiselna celota, sistem, v katerem ima vsaka stvar svoje smiselno mesto in vrednost: vsak človek s svojim značajem, vsaka človekova življenjska izkušnja, vsaka posamezna znanstvena smer, vsaka človeška potreba in energija, pa tudi vsaka človeška težava, stiska, zmota in krivda. Glavni problem je, da ljudje ne odkrijemo smisla posamezne stvari, da je ne postavimo na pravo mesto, da ne vidimo njene vrednosti tam, kjer jo v smiselni celoti resnično ima, pač pa pogosto tam, kjer je nima. Življenjska modrost je, da človek vidi smiselno celoto in pravo mesto vsake stvari v tej celoti, da pomaga graditi mostove med posameznimi deli celote.

Tak človek je pontifex.

Anton Trstenjak, zaveden Slovenec – Prlek in širok svetovljan, je pontifex Slovencem 20. stoletja, njegova duhovna dediščina pa bo pomagala premoščati prepade še naprej.

Jože Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka

IN MEMORIAM STANETU KOVAČU

(1917–1996)

Stane Kovač se je kot izučen in izšolan grafik leta 1936 zaposlil v tiskarni Mohorjeve družbe v Celju. Takoj se je vključil v sindikat katoliških delavcev – Jugoslovansko strokovno zvezo, ki je v nasprotju z uradno politiko Slovenske ljudske stranke užival naklonjenost škofa dr. Bonaventure Jegliča. S svojim smislom za organizacijo, delavnost in komunikativnost je zelo hitro prišel v vodstvo in bil leta 1940 izvoljen v načelstvo JZS. Med delom v Celju, ki je bil v predvojnih časih center nemškega Kulturbunda, je spoznal, kako veliko nevarnost predstavlja ta nacistična organizacija za slovenski narod. Zato je bil zmeraj zagovornik tistih političnih stremeljenj, ki so želela čim več enotnosti med Slovenci, predvsem med delavci.

Ko je KPS izdala svoj čebinski program, je Jugoslovanska strokovna zveza verjela v pravilnost in iskrenost njegove narodnoobrambne usmeritve. Stane Kovač je bil leta 1940 med tistimi člani vodstva, ki so se kljub papeževi prepovedi odločili za sodelovanje s komunisti.

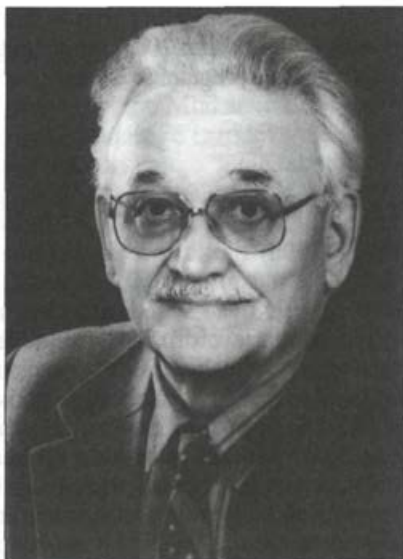
Prišlo je usodno leto 1941, z njim okupacija nekdanje Jugoslavije in z njo razdelitev tedanje Dravske banovine med tri okupatorje. Dva sta proti vsem določilom mednarodnega prava vsak svoj del takoj vključila v svoje državno ozemlje in napovedala izbris slovenstva za ta območja. Tretji je isto napravil veliko bolj prefinjeno in prikrito.

Kdo od zavednih Slovencev je lahko preslišal navček, ki je s tem zazvonil slovenskemu narodu. Stane Kovač gotovo ni bil eden od tistih. Takoj se je vključil v organiziranje odpora in ustanavljanja odborov OF. Bil je član Vrhovnega plenuma OF in se je udeležil njegovega 1. sklica. Že zgodaj poleti 1941 je ustvarjalno sodeloval pri ustanovitvi pokrajinskega odbora OF za Štajersko in na Gorenjskem neutrudno zbiral somišljenike med člani nekdanje Jugoslovanske strokovne zveze. Zaradi njegove osebne skromnosti to delo še do današnjega dne ni bilo ustrezno ovrednoteno. V Ljubljani je tvorno sodeloval v okviru mestne organizacije OF. Novembra 1942 je bil med organizatorji in sopodpisniki ustanovitve Delavske enotnosti znotraj OF.

Ko je na prehodu iz februarja v marec 1943 KPS izsilila tako imenovano Dolomitsko izjavo, s katero je bila izničena vloga krščanske skupine

v OF, je odločno protestiral. Poštenjak, kakršen je bil, je verjel zatrtjevanju vodstva KPS, da je to samo začasna poteza za zadnjo fazo osvobodilnega boja in da bo torej po zmagi nad okupatorji spet veljal prvotni frontovski dogovor, in je zato še naprej vztrajno deloval pri oblikovanju narodne enotnosti.

Marca 1943 je bil aretiran in obsojen na dosmrtno ječo. S kapitulacijo Italije je tudi ta sodba postala nična. Poleti 1944 ga je izvršni odbor OF poslal na Štajersko, kjer je med nekdanjimi preživelimi sindikalnimi somišljeniki pomagal iskati ljudi za novo, kot je čvrsto verjel, demokratično oblast. V septembru leta 1944 je bil izvoljen v Izvršni odbor OF.

Po vrnitvi na osvobojeno ozemlje v Belo krajino je delal v organih za vzpostavitev oblasti po vojni. Na tem področju je bil dejaven tudi takoj po osvoboditvi.

Po prihodu v Ljubljano se je kmalu vpisal na Pravno fakulteto in jo tudi uspešno končal. Poslej je bil zaposlen v gospodarskem sodstvu in bil naposled sodnik Vrhovnega sodišča SRS. Po upokojitvi je bil dolga leta član častnega razsodišča pri Gospodarski zbornici Slovenije in razsodnik v arbitraži pri Zavarovalnici Triglav. Za sodniško delo je bil kot demokrat in poštenjak kakor rojen, saj ta poklic zahteva izostren pravni občutek, sočasno pa tudi sposobnost realno ocenjevati zapletene odnose med gospodarskimi subjekti.

Stane Kovač je imel kot grafik dar za likovno oblikovanje in za opazovanje narave. Veliko prostega časa je posvečal amaterskemu slikarstvu, ki mu je bilo zelo pri srcu. Zelo blizu sta mu bili tudi dobra knjiga in seveda založniška dejavnost. Dolga leta je bil član upravnega odbora Mohorjeve družbe.

Temeljni potezi Stanetovega značaja sta bili poštenost in smisel za dialog. Bil je, tako kot še veliko slovenskih katoliških ljudi, odločen nasprotnik kolaboracije z okupatorjem.

Ko so se pojavile prve organizacije slovenske pomladi, je pozdravil pojav politične pluralnosti, a svaril pred pretirano diferenciranostjo posameznih struj. V tem smislu sva tudi zagovarjala čvrsto organiziranost De-

mosa. Njegova kratkotrajnost ga je zelo prizadela, zelo občutljiv pa je bil tudi za dejanja in izjave, ki so zanikovale nesporne vrednote osvobodilnega boja.

Stane Kovač je bil nosilec Partizanske spomenice 1941. Z njim se je poslovil še eden od »poslednjih Mohikancev«, kot smo se obešenjaško imenovali dolenski in belokranjski aktivisti krščanske skupine, ko so nam pri razpravi o Dolomitski izjavi zagrozili tudi z »drugimi argumenti«.

Stane Kovač je bil pomemben krščanski socialist, ki je ob pravem času spoznal, da je potrebna enotnost slovenskega naroda in je k njej dejavno prispeval. Za to nesebično delo mu je treba izreči zahvalo in priznanje.

Jože Penca

PROF. DR. JAKOB ALEKSIČ

Ob stoletnici rojstva

Včasih smo, ko smo ga omenjali, namesto priimka uporabljali besedo *rabin*. Tako zelo smo ga povezali s snovjo, ki jo je predaval. Najbrž zato, ker smo v njegovih urah čutili, da je z dušo in telesom med preroki, pesniki in modrijani Stare zaveze. Predvsem pa je trdno veroval, tudi to smo zaznavali, da nam po vseh teh spisih govori sam Bog, nas spodbuja, svari, uči moliti in živeti.

Njegov obraz je kazal strogost, vendar se je med govorjenjem često ves razvnel in nas nekako potegnil v svojo zavzetost. Bil je profesor za eksegezo Stare zaveze, ko je bil ta del Svetega pisma v katoliški Cerkvi precej zanemarjen. Poudarjal je enotnost zavez, da je Bog očakov in prerokov Bog Jezusa Kristusa. Toda profesor Aleksič v začetku svojega življenjskega dela ni bil namenjen za profesorja Stare zaveze. Na njegovo življenjsko pot so odločilno vplivali dogodki zgodovine 20. stoletja.

Rodil se je 30. maja 1897 v Obrežu pri Središču ob Dravi. Šele petnajstleten je vstopil na humanistično gimnazijo v Mariboru. Bil je izredno marljiv dijak in imel vedno odličen uspeh. V tem času se je odigrala prva svetovna vojna. Kot avstrijski vojak je komaj ostal živ po zastrupitvi z bojnim plinom. Maturiral je leta 1920 in takoj vstopil v mariborsko bogoslovje. Po duhovniškem posvečenju (1924) je študiral teologijo še v Ljubljani, medtem ko je kaplanoval v Gornjem Gradu. Svoji disertaciji, s katero je 1928 dosegel doktorat iz teologije, je dal naslov *Nauk sv. Pavla o devištvu s posebnim ozirom na duhovniški celibat*. Od leta 1927 pa do začetka druge svetovne vojne je predaval na Visoki bogoslovni šoli v Mariboru. Eno leto se je specializiral na Vzhodnem inštitutu v Rimu (1930–1931) in eno leto na francoski Biblični in arheološki šoli v Jeruzalemu (1936–1937). Tu se je

Dr. Jakob Aleksič med dr. F. Perkom in dr. F. Rodetom Fotoarhiv Družine

seznanil z moderno biblično arheologijo in se zanjo navdušil. V Mariboru je predaval sociologijo, osnovno bogoslovje in predvsem Sveto pismo Nove zaveze. Leta 1938 je povrh postal ravnatelj dijaškega semenišča v Mariboru. Potem je prišlo strašno leto 1941, ko je nemška okupacijska oblast surovo prekinila delo profesorjev in študentov. Po nekaj mesecih zapora so dr. Aleksiča kakor mnoge druge štajerske duhovnike izgnali na Hrvaško. Smel je delovati kot dušni pastir v več krajih; najdlje je bil v Deseniču. Sam je pripovedoval, kako so ga v tistih letih zalezovali in po krivem ovali zaradi pridig.

Po končani vojni je bil kratek čas župnijski upravitelj v Zgornji Kungoti. Ker je v Ljubljani po vojni bilo veliko pomanjkanje profesorjev, v Mariboru pa ni bilo možnosti za obnovitev bogoslovja, so bili mariborski profesorji prava rešitev za Teološko fakulteto v Ljubljani. Aleksič se je sprva obotavljal, potem pa sprejel mesto honorarnega predavatelja za Sveto pismo in ravnatelja začasnega Lavantinskega bogoslovja v Ljubljani. Postal je izredni in nato redni profesor za študij Svetega pisma Stare zaveze. Po upokojitvi (1971) je predaval še vse do leta svoje smrti. Po bolezni, ki ga je spremljala že nekaj časa, je 2. oktobra 1980 v Ljubljani sklenil svoje zemeljsko potovanje.

Dr. Aleksič se je pred drugo svetovno vojno v svojih člankih spuščal na področje sociologije in politike. Navdušil se je za cerkveni socialni nauk, kakor ga je predložil papež Pij XI. v okrožnici *Quadragesimo anno* in napisal tudi delo *Stanovska država* (Maribor, 1933). Polemično je pisal o razmerju med krščanstvom in socializmom in proti brezbožnemu boljševizmu. V zelo spremenjenih razmerah po drugi svetovni vojni je strokovno in poljudno pisal le s svetopisemskega področja. Vendar je veliko dela ostalo nepodpisanega in skritega. Tudi razprave, ki jih je objavljial v Zbornikih Teološke fakultete, so bile dostopne le ozkemu krogu, saj so bili ti zborniki vse do leta 1962 le tipkani. V njih je med drugim že v petdesetih letih obveščal o odkritjih izredno starih hebrejskih rokopisov ob Mrtvem morju in ocenjeval njihov pomen. Aleksičeva skripta za študente teologije, med njimi tudi kratka slovnica svetopisemske hebrejščine (1951), so sestavljena z njemu lastno natančnostjo in smislom za sistematičnost. Tudi njegovo najobširnejše in morda najbolj izvirno strokovno delo *Kristus in njegovo kraljestvo* (Ljubljana, 1961) je v treh zvezkih izšlo v ciklostilni tehniki kot »pomožni skript za biblični študij«. To dejstvo odseva tedanje možnosti objavljanja. Knjigo odlikuje velika jasnost in za Aleksiča značilna apologetska naravnost. V osrednjem delu po vrsti razlaga evangelije, z uvodnim in sklepnim delom pa povezuje zapisano razodetje od stvarjenja sveta in človeka do »novega neba in nove zemlje« iz Janezovega Razodetja. Zelo poudarja vlogo Cerkev pri vzpostavljanju Kristusovega kraljestva na zemlji. V obdobju boljših možnosti za verski tisk je poleg strokovnih razprav v Bogoslovnem vestniku prispeval številne poljudne članke o Svetem pismu v Družini in v Božjem okolju. Kot tiskano knjigo je izdal *Malo sveto pismo. Izbor iz stare in nove zaveze* (Ljubljana 1967). Posamezne svetopisemske odlomke je opremil s kratkimi uvodi in pojasnili.

Skoraj čisto skrito je ostalo, da je profesor Aleksič imel velik delež pri nastanku tako imenovane »mariborske izdaje« celotnega Svetega pisma v štirih zvezkih (Celje 1958–1961). Sam je namesto oslabelega prof. Slaviča prevedel knjige dvanajstih »malih prerokov« in zanje napisal uvode in opombe. Pregledal in dopolnil je tudi druge uvode in izvirno sestavil predstavitev svetopisemske prazgodovine pred Genezo ter daljša uvoda v modrostne in preroške knjige. Potem pa, ko so mu moči že pojemale, je sodeloval v pripravah »ekumenske izdaje« Svetega pisma (Ljubljana 1974). Pregledal je starozavezno besedilo in pripravil velik del kratkih opomb po francoski »jeruzalemski« Bibliji.

Najbrž bo držalo, da profesor Aleksič ni bil raziskovalec, ki bi odkrival povsem nova obzorja v svoji stroki, gotovo pa je bil izredno vesten profesor. Česar se je lotil, je opravil temeljito. Njegovi spisi so pregledni, trditve podkrepjene. Zlasti razmere po drugi svetovni vojni niso bile ugodne za razgledovanje po svetu in za nemoteno znanstveno delo. Ni mogel po-

tovati in kupovati v inozemstvu izdanih knjig. Dolgo časa se je bilo treba zadovoljevati skoraj samo s slovstvom, ki je izšlo do leta 1941. V tistih razmerah je opravil občudovanja vredno delo. Ko so marksisti govorili in je v šolskih učbenikih pisalo, da je krščanska vera skupek bajk, je profesor Aleksič tem bolj poudarjal in dokazoval zgodovinsko zanesljivost Svetega pisma. Z današnjega gledišča mu je mogoče očitati pretirano usmerjenost v zgodovino, a ga lahko razumemo, če upoštevamo razmere. V zvezi z Aleksičevim velikim zanimanjem za svetopisemsko zgodovino je tudi njegovo veselje do arheologije. Vpeljal jo je na fakulteto kot poseben predmet in sicer z dvema tedenskima urama v dveh semestrih. Med knjigami v profesorjevi zupuščini je ostalo s tega področja precej knjig, ki mu jih je uspelo dobiti iz tujine kljub težkim poveljnim razmeram. Med njimi je bilo več knjig ameriškega biblicista in arheologa W. F. Albrighta, ki ima velike zasluge za to, da so izsledke arheologije začeli upoštevati tudi v eksegezi. Aleksič je poudarjal tudi slovstvene vrste Svetem pismu in se pri tem rad skliceval na okrožnico papeža Pija XII. *Divino afflante Spiritu* (1943). Tako je svojim slušateljem približal spoznanje, da so svetopisemski spisi, čeprav so Božji, nastjali po zakonitostih, ki veljajo za drugo slovstvo nekdanjega Bližnjega vzhoda.

Ob vsem tem velikem delu je bil profesor Aleksič skromen mož. Ni iskal ne slave ne kakih drugih nagrad na zemlji. Ko mu je nekdo čestital za cerkveno odlikovanje, je odvrnil: »Kaj hočete, staramo se.« Veljal je za resnega in strogega profesorja, a se je znal tudi pošaliti. Ko je npr. utemeljeval potrebnost učenja svetopisemske hebrejščine, je navrgel še zadnji argument: da je hebrejščina uradni jezik v nebesih. Vrsti rodov slovenskih duhovnikov iz vseh treh škofij in iz redovnih skupnosti je vlival veselje nad Svetim pismom. Dajal nam je razumeti, da Stara zaveza ni nekaj zastarelega, ampak skupaj z Novo vedno sveže veselo oznanilo o Božji rešitvi. Z navdušenjem in s prepričanjem, ki je prepričevalo, je govoril in pisal o tem, kako brez poznanja Stare ni mogoče razumeti Nove zaveze. Tako je s svojimi talenti v razmerah svojega časa naredil veliko. Tudi s pričevanjem življenja »zvestega služabnika«, ko je po svojih močeh služil Bogu v Cerkvi in narodu.

Marijan Peklaj

STOLETNICA ROJSTVA FRANCA SUŠNIKA

Lepe nedelja v maju smo se zbrali ob sedemdesetletnici brata Janka, najstarejšega sina dr. Franca Sušnika, pri cerkvi svetega Lenarta na Platu, visoko nad Prevaljami in Lešami. Sveti Lenart je zaščitnik beguncev, skrit na gozdni jasi.

Le nekaj vstran je Suško, suška bajta. Tu so korenine našega, Sušnikovega rodu. V starih matrikah beremo, da je kuga skoraj zavsema pretrgala poganjke rodu. Menda je le en otrok čudežno preživel zamahe kose črne smrti. In rod ni izumrl do današnjega dne.

In ko je industrijski babilon zmedel dolino, so se bajte uršljegorskih strmin praznile. Od Macigoja so šli, od Obretana, od Borovničnika, pa tudi Suški so šli v dolino za pudlarskim kruhom. Le naš praded Matevž je ostal zvest zemlji ter pasel po uršljegorskih pašnikih. Grunt in druge grunte je pokupil grof Thurn. Matevž je samotaril in umrl v suški bajti. Naš ded Štefan, oče dr. Sušnika se je znašel v prevajljskih fužinah in ob velikem polomu Prevalj je odšel za stroji v Donawitz. Domotožje pa ga je prignalo v skromno bajto pod Šloknom in Mežo in delal je pri »ajzenponu«. Bajto je kupil hotuljski naš praded in ded dr. Sušnika Joza Ivartnik, ki je bil menda z vsemi žavbami namazan. Devetero otrok je imel, menda kar nezakonske, pa so mu domalega vsi umrli. Le najmlajša Pepa ga je preživela in je učakala dobrih osemdeset let. To je bila žena Štefana Sušnika. In to sta bila starša dr. Franca Sušnika. Prvorojenec je bil, za njim pa pet čednih, brihtnih deklet.

Franci se je rodil 14. novembra 1898. Blagi in dobri župnik Anton Kesnar in kaplani, njegovi pobiji, so ga spravili v gimnazijo v Celovec. V bridkih in težkih vrtincih življenja si je priboril profesuro in doktorat. S svojo razgledanostjo, urejenostjo in delavnostjo si je ustvaril ugled v kulturnih, pa tudi v političnih krogih.

Izbral si je ženo iz premožnega plešivškega rodu, ki pa je ostala preprosta in delavna. Skrbna varuhinja družinskega ognjišča, dobra žena in dobra mati.

Delo dr. Franca Sušnika je v bistvu težko prav premeriti, saj je silno bogato in zelo razsežno. Nepozaben je bil predavatelj v šolskih razredih, vzoren ravnatelj, šol kjerkoli je že bil. Blestel je kot govornik. Vsebinsko in retorično je pilil govore. Brez zvočnikov je obvladal tisočere poslušalce.

O mnogih govorih se je še dolgo govorilo. Starejši še pomnijo retoričen klic na Slomškovih dnevih, klic in prošnjo po proglasitvi za blaženega našega velikega priprošnjika škofa Antona Martina Slomška. Pomnimo še poslovilne besede ob Prežihovem grobu. Vredno bi jih bilo tiskati za vzor mnogim govornikom, ki žal ne berejo.

Zdaj pa premerimo njegova velika dela. V predvojnem obdobju je slovel s *Pregledom svetovne literature*. V sorazmerno drobni knjigi takrat znane bibliografije v Sloveniji je izredno veliko povedal o dobi, literarnih smereh, pisateljih, pesnikih in o vsebinah literarnih del. To je bilo veliko in garaško delo, ki je plod širokega literarnega, kulturnega obzorja.

Po vojni, 1945, se je posvetil kulturni preobrazbi koroške krajine med Peco, Uršljo goro in Pohorjem, ki je v bistvu ždela v pozabi. Enkrat in za

vselej je ime dr. Franca Sušnika zapisano v krajini. Žal čas briše spomine in veljavo, a delo kljub temu ostane. Vprašanje je samo v zavesti. Ostaja pa dejstvo, da koroška gimnazija že petdeset let in več utrjuje duhovno klimo krajine, samozavest in duhovni nivo ljudi med Peco in Pohorjem. Brez dr. Franca Sušnika gimnazije ne bi bilo, vsaj ne v Mežiški dolini. V Celovcu je na gimnaziji za Slovence obeležje ustanovitelju gimnazije dr. Jošku Tischlerju. Dr. Sušnik žal podobnega potrdila na tej – Sušnikovi, smo rekli v prvih letih – gimnaziji, ki jo je utrdil z veliko energije in z odpovedjo pretiranim načrtom, ni bil deležen. Razdajal se je za mladi rod in ustvarjal domačo koroško malo »akademio operosorum« – študijsko knjižnico, ki jo zdaj potiskajo na nivo mestnih knjižnic za gojitev zgolj bralne kulture. Vzporedno je nastajal domači muzej, ki naj bi studiozno obdeloval kmečko in delavsko materialno kulturo. Veliki so sadovi teh ustanov: gimnazije, študijske knjižnice, muzeja. Njihov prometejski plamen je prižigal prav dr. Franc Sušnik. Jubilej je priložnost, da ponovno jasno osvetlimo veliko delo dr. Franca Sušnika. Ne gre le za spomin, čeprav tudi. Gre za to, da ovekovečimo zasluge, ki jih nedvomno ima. Očuvajmo vizijo gimnazije in ohranimo njeno veljavo, očuvajmo naloge študijske knjižnice in muzeja – koroške akademije znanosti in umetnosti.

Ali pa bi se raje mirno zadovoljili le z veliko žalno mašo in z zlatim vencem na grobu?

Tone Sušnik

LOJZE MAV

(1898–1977)

Izvrstni melodik Lojze Mav se je rodil 21. junija 1898 v Grobljah in umrl 23. julija 1977 v Ljubljani. Gimnazijo je končal v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je dobil osnovne glasbene nauke. Poleg petja se je učil še violino, čelo, klarinet, klavir in orgle. Bogoslovje je študiral na Teološki fakulteti v Ljubljani in bil leta 1924 posvečen. V tem času se je učil harmonijo in kontrapunkt pri Stanku Premrlu. Po novi maši je vstopil k lazaristom. Deloval je kot misijonar pri Sv. Jožefu nad Celjem in od leta 1930 v Beogradu na Čukarici. Leta 1938 je prišel v Ljubljano in od takrat do smrti deloval na frančiškanskem koru kot organist in dirigent, najprej z Kanizijem Fricljem, nato sam, pozneje z Vendelinom Špendovom in končno spet sam.

Trajno vrednost imajo njegove skladbe. Bil je izredno plodovit skladatelj. Daljše skladbe so njegove maše: *Missa in honorem s. Vincentii a Paulo*, *Missa juvenum nostrorum*, *Missa Rex invincibilis* in *Missa pastoralis* na slovenske božične napeve, pozneje tudi s slovenskim bogoslužnim

besedilom. Razne pesmi so izšle v zbirkah kot *Blažena jutra*, *Božični šopek Jezusa*, *Roži Mariji*, *Tebi*, *Brezmadežna*, *Vzdihi po Materi*. Precej pesmi je izšlo v Vodopivčevih zbirkah in v *Cerkvenem glasbeniku*. Kako so se razširile njegove pesmi, je dokaz, da je v *Cerkveni zborovski pesmarici* izšlo kar 74 pesmi, in je tako skladatelj z največjim številom pesmi. Sledijo najbolj značilne oziroma priljubljene pesmi: božične (*Božična noč*, *Zveličar, pridi in Božična blagovest*), postne (*Svete Jezusove rane*, *Zemlja in nebo žaluje*, *Na Oljski gori je Gospod*), velikonočne (*Jezus premagavec groba*, *Raduj se, Kraljica nebeška*, *Vstajenje Jezusa praznujmo*, *Zapoj veselo*, *Zveličar je iz groba vstal*), mašne (*Bog Oče*, *zdaj oziraj*, *K nebu želje*, *K tebi*, *Bog in naš Gospod*), darovanijske (*Blažena gruda*, *Beli kruh in kelih zlati*, *Kaj naj ti podarimo*), evharistične (*Ave Jezus*, *Bodi češčeno*, *Rešnje telo*, *Dasi v prah pogrežam se globoko*, *Delo odloži zdaj*, *verni kristjan*, *Dobri Jezus*, *Evharističnemu Kralju*, *Ko zarja jutranja je blizu*, *Med svečami gorečimi*, *Moli, zemlja in opevaj*, *O hostija skrita*, *O kam, Gospod, gre tvoja pot*, *Pesem slovesno dvigni se*, *Pred tabo klečim*, *Pridi, ljubi Jezus*, *Pridi molit*, *o kristjan*, *Tiho moli cerkev vsa*, *Ti sam, Gospod*, *Usmiljeni Jezus*), najlepše pa so njegove Marijine pesmi (*Ave*, *sijajna zornica*, *Ave*, *o čista ti*, *Bodi nam pozdravljena*, *Dajte mi zlatih strun*, *Kako te proslavlja jo*, *Kdaj*, *o sladka Mati moja*, *Kdo je ta?*, *Ko sveto jutro*, *Mati moja*, *venec pletem*, *O Marija*, *blaga mila*, *O Marija*, *moje sonce*, *O Mati čistega srca*, *Pozdravljena zemlje ti blagoslov*, *V dušo mi sije mila podoba*, *V tvojo hvalo*, *Priprošnjica*, *Z juga priletele*, *Zvon zvoni ob zori*, *Žar vse lepote*). Zelo veliko njegovih pesmi je prišlo v ljudski pesmarici *Slavimo Gospoda*: mašne (*K tebi*, *Bog in naš Gospod*), darovanijske (*Mašnik k darovanju*, *Sprejmi*, *Bog*, *daritev to*), evharistične (*Angeli ponesli so*, *Oče naš nebeški*), predvsem pa Marijine (*Dajte*, *hribi in doline*, *Marija*, *mati moja*, *Marija*, *stvarjenja najlepši si cvet*, *Najčistejša cvetka raja*, *Prelepe cvetke*, *Srce moje*).

Ob smrti je skladatelj Matija Tomc zapisal: »Vprašamo se: kako to, da so se Mavove skladbe, posebej še Marijine, tako prirasle k srcu pevcem in poslušalcem, ko Mav vendar ni imel kake posebne glasbene izobrazbe? Mav je imel nesporno posebno izoblikovan čut za tekočo melodijo, ki je imela, to lahko trdimo, svoje korenine v slovenski melodiki. Melodije so mu kar privrele iz srca, zato bi lahko rekli, da je komponiral bolj s srcem kot z glavo. Te vrste njegovih skladb so imele in imajo največ odmeva pri ljudeh. Tudi če se je kdaj spustil v bolj tvegano kromatično akordiko, ni mogel zatajiti ljudske osnove. Poleg čuta za tekočo melodijo je imel razvit čut za pravilno oblikovanje skladbe: iz začetne melodije mu je logično rasla vsa skladba. Vzemimo katerokoli njegovo skladbo, recimo kar *Kraljica angelska*: začetni glasbeni misli sledi pravilen odgovor v nadaljevanju, nato logična modulacija v dominantno; tej sledi nekoliko umirjen srednji del, ki se nato povzpne do viška in do mogočnega sklepa. Ta način gradnje bi

Skladatelj Lojze Mav Dužinski arhiv

lahko ugotovili tudi pri drugih njegovih krajših in daljših skladbah. Čut za pravilno oblikovanje skladbe mnogim, tudi bolj izobraženim skladateljem manjka, zato pustijo poslušalca hladnega. Omenil sem le glavne sestavine njegovih skladb; to je uporabo razmeroma preprostih glasbenih sredstev, pravilen čut za razvoj melodije, oprte na slovensko melodiko in smiselno oblikovanje skladb, večkrat grajenih na lastna besedila; vse te sestavine dajejo Mavovim pesmim trajno vrednost, zaradi katere bodo še dolgo živele med slovenskim narodom.«

dr. Edo Škulj

JANEZ TOMINC

Ob 55-letnici smrti

Sredi vojne je ugasnilo življenje enaindvajsetletnega Kamničana Janeza Tominca, študenta zgodovine in zavzetega krščanskega socialista. Padel je kot žrtev notranjih nasprotij krutega časa, ki ni prizanašal ne celotnemu slovenskemu narodu ne posamezniku.

Večino kratkega življenja je preživel v Kamniku, kjer se je rodil 24. maja 1921 v družini tamkajšnjega sodnega sluge. Po osnovni šoli, v kateri

sta drugovala z Jakobom Savinškom, je temeljno izobrazbo in jasno vzgojno usmerjenost dobil v Škofovih zavodih, kjer se je šolal v letih 1932 do 1940. Imel je odlične profesorje, med njimi dr. Antona Breznika in Jakoba Šolarja, in nadarjene sošolce, med njimi so bili Janez Remic, Jože Brejc, Janez Klarič in Alojzij Šuštar. Tominc je v nižji gimnaziji sodeloval pri razrednem literarnem glasilu Utrinki, v višji gimnaziji pa ga je pritegnila zgodovina, bržkone pod vplivom profesorja Maksa Miklavčiča. To se je pokazalo tudi pri objavah v literarnem zborniku Domače vaje, kjer se je pojavljal z razpravami družbene in zgodovinske problematike, na primer: Naša narodna meja, Nekaj o Judih, Današnji pogledi in Bodoča Evropa. Eno leto je bil predsednik zavodskega kulturnega društva Palestra. Iz njegovih dnevniških zapisov je mogoče sklepati, da ga je ves čas mikalo tudi literarno ustvarjanje, saj je želel napisati kakšno črtico, novelo ali celo roman, ker pa se njegova zapuščina ni ohranila, ni mogoče vedeti, ali je v resnici kaj leposlovno ustvaril, objavil vsekakor ni ničesar.

Sodeloval je tudi pri kamniškem študentovskem društvu Bistrica in v njihovem zborniku objavil razmišljanje Slovenskega naroda zavest v preteklosti. To se je zgodilo že po maturi 1940. Takrat se je moral odločiti za stran študija, kajti kakor ga je po eni strani pritegovala zgodovina, tako je po drugi strani čutil pritisk okolice, naj stopi v bogoslovje. Tominc se je odločil za študij zgodovine, se kot študent zaradi težavnih domačih razmer vozil vsak dan iz Kamnika na predavanja. Priključil se je študentovskemu društvu Zarja in z zavzetostjo spremljal vse bolj napeta dogajanja doma in v svetu. Spomladi 1941 so ga zadele vojne razmere. Po nemški okupaciji Gorenjske se je odločil, da se preseli v Ljubljano in nadaljuje študij. Stanoval je v Jegličevem domu in bil od vsega začetka povezan v narodni odpor kot krščanski socialist. S sošolcem Janezom Klaričem sta sredi maja 1942 odšla na tako imenovano osvobodjeno ozemlje, Klarič kot predstavnik krščanskih socialistov v Osvobodilni fronti za Kočevsko, Tominc pa je deloval v Suhi Krajini. Spočetka je bil Kocbekov kurir in je pogosto ilegalno potoval v Ljubljano, potem je postal član okrožnega odbora OF Stična – Struge. Zvečine se je držal v Ambrusu in deloval kot propagandist. Med roško ofenzivo se ni umaknil, kot so mu predlagali, v Belo Krajino, ampak se je vseskozi zadrževal v bunkerju blizu Ambrusa in brez slehernih zapletov prebil italijansko ofenzivo.

Razmere znotraj osvobodilnega gibanja pa so se medtem že močno spremenile, in ko je v začetku septembra Tominc skušal ponovno vzpostaviti stike s terenci v svojem območju, je naletel na zagaten položaj. Italijani, ki so Suho Krajino nadzirali iz močne postojanke na Krki, so pritiskali na terence, ki so se reševali na različne načine. V spletu teh dogajanj je bil žrtvovan Janez Tominc. Po naročilu komisarja 105. legije črnih srajc so ga bivši partizanski aktivisti zvabili na sestanek v vrtačo blizu Primče

vasi in ga 3. septembra nekako ob 22. uri potolkli s kamenjem, potem pa mrtvega odvedli v bližino Ambrusa. Tam so ga našli domačini in ga naslednjega dne pokopali na ambruško pokopališče, od koder je bil oktobra 1945 prekopan na pokopališče v Mekinje.

Tominčeva nadvse kruta in še bolj tragična smrt je ena tistih najmanj doumljivih, kaže pa nam pot k resnici nekega časa, v katerem je bil človekov osebni svet izpostavljen ne samo vladajočemu totalitarizmu in vojnemu nasilju, ampak tudi najhujši preizkušnji svojih notranjih, v mirnodobskih razmerah domala neznanih potez, ki skrite lebdiijo v človekovih globinah, v skajnih položajih pa udarijo na dan s svojo temno naravo. Iz celotne vednosti o okoliščinah Tominčeve smrti smemo sklepati, da je bil žrtev specifičnih vojnih razmer v Suhi Krajini in nevsakdanjih osebnih zapletov, ki so zaznamovali ubijalce mladega idealista, Tominca pa dvignile v zgodovinsko zavest. V naš trepetajoči spomin.

France Pibernik

Naši ljudje se drže pravila: Ubi bene, ibi patria.

Kjer nam je dobro, tam smo doma.

Naš človek pozna domovino le z davkarije in iz vojašnice.

*Zato je naša dolžnost, da vcepimo ljudstvu misel,
da je od njih odvisna bodočnost in sreča naroda.*

*Vsaka žrtev rodi sadove, takrat ko se zavemo te žrtve
in ko sami spoznamo in sami iščemo novih poti,
ki so izhod iz trpljenja slehernika,
ki pripada k slovenski narodni družini.*

*Janez Tominc: Slovenska narodna zavest v preteklosti
(Jutro pozabljenih, Celje 1991, str. 246)*

Današnja Evropa se bori za novo podobo.

Ne vemo, ali bo boljša ali ne.

*Lahko se pripeti, da bo sedanja vojska Evropo popolnoma razdejala
in uničila njeno kulturo.*

Pa tudi če se to ne zgodi, se nam ne kaže preveč rožnata bodočnost.

*Danes še prav posebno vidimo, kako si vsaka velesila
po svoje zamišlja svet brez ozira na pravično ureditev.*

*Vendar ne bo prej miru in medsebojnega zaupanja,
dokler ne bodo velesile opustile imperialistično politiko.*

*Janez Tominc: Bodoča Evropa
(Jutro pozabljenih, Celje 1991, str. 247)*

PRIJETEN IZLET ZA DUŠO IN TELO

Vljudno povabljeni na Dolenjsko. Sédimo v avto ali na avtobus in se odpeljimo proti Grosupljem.

V Županovi jami

Več dobro vidnih kažipotov nas po asfaltirani cesti skozi Ponovo vas, Št. Jurij in Velike Lipljene pripelje do bisera slovenskega krasa, do Županove jame. Ta jama je sicer nekoliko manj znana, vendar po svoji lepoti v ničemer ne zaostja za slovito Postojnsko jamo; res pa je, da je manjša od nje. Čeprav je kraški svet v okolici Grosupljega znan že iz Valvasorjevih časov, je dobila jama ime po pokojnem županu Jožetu Pernetu (1874-1940) iz Ponove vasi, ki jo je odkril 26. maja 1926. Za obiskovalce je bila po zaslugi Dušana Kavčiča, nekdanjega funkcionarja okrajnega ljudskega odbora, za javnost dokončno odprta 7. julija 1952. Kavčič je dal jami še eno (prehodno) ime – Taborska jama, pač po bližnjem protiturškem taboru (z nadmorsko višino 492 m), ki sodi med najbolj ohranjene obrambne tabore na Slovenskem.

Županova jama je nastala, kot vse kraške jame, zaradi kemičnega razkrajanja apnenca v vodi. Je šolski primer kraške jame, saj najdemo v njej prav vse: brezna, rove, dvorane, sigaste ponve s kristalno čisto vodo, pozimi ledene kapnike ter tudi sicer številne kapnike vseh velikosti, vrst, oblik in barv. Jama, ki je posledica delovanja potoka Podlomščice, je dolga 360 m; v njej je 610 m dobro zavarovane poti in 479 stopnic. Višinska razlika, ki jo ob njenem ogledu prehodijo obiskovalci, je 72 m.

Ogled jame s strokovnim vodstvom izkušenega vodnika traja okoli eno uro. Jama ima več dvoran: Ledenico, Srebrno dvorano, Pernetovo ali Srednjo dvorano, Veliko dvorano, Matjaževo dvorano, Malo ali Blatno dvorano in Zadnjo dvorano. Največje znamenitosti jame imajo turistična imena, na primer: Svečnik, Županov kapnik, Prestol kralja Matjaža, Zavesa, Kupola, Puran, Spomenik neznanemu junaku ipd.

V jami je le malo živalstva; v glavnem so to žuželke in polži. Lahko se tudi zgodi, da vam nad glavo zafrfota splašen netopir. Za otroke pa je posebno doživetje, ko vodnik za nekaj sekund ugasne luči, da zavlada nepredirna tema.

Zanimivo je tudi, ko vodnik z udarcema na dva kapnika oponaša glas kukavice. Ker je prva jamska dvorana, imenovana Ledenica, zares mrzla (v njej je okoli 4°C), priporočamo v tem prostoru zlasti za otroke dodatno oblačilo.

Županovo jamo je že od časov pisca znamenite knjige Slava vojvodine Kranjske, Janeza Vajkarda Valvasorja, v drugi polovici 17. stoletja

Krjavljeva koča na Muljavi Foto Alenka Veber

proučevalo mnogo raziskovalcev. Od znanih Slovencev pa so bili v njej ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič, slikar Božidar Jakac in pisatelj Juš Kozak, v novejši zgodovini pa znani politik Lojze Peterle. Kot zanimivost še dodamo, da so v tej jami snemali nekaj kadrov za slovenska mladinska filma *Kekec* in *Pastirci*, pa tudi prizore za filme tujih družb.

O jami je Turistično društvo Županova jama v Grosupljem leta 1997 izdalo lepo ilustrirano knjigo z naslovom *Županova jama, 70 let*. Članke zanjo je prispevalo devet avtorjev.

Po temeljitem ogledu jame si na Taboru lahko mimogrede ogledamo še bližnjo gotško cerkvico sv. Nikolaja iz 15. stoletja, obdano z visokim obrambnim zidom.

Na Muljavi

Potem spet sedemo v vozilo in se odpeljemo proti Muljavi. Med vožnjo si malce odpočijemo. Ob prihodu na Muljavo nismo več v občini Grosuplje, ampak na ozemlju nedavno ustanovljene občine Ivančna Gorica, ki se ponaša s pred kratkim sezidano farno cerkvijo sv. Jožefa.

Muljave prav gotovo ni potrebno posebej predstavljati, saj ve že vsak šolar, da je to rojstni kraj slovenskega pisatelja Josipa Jurčiča (1844–1881),

Panjske končnice – Muljava Foto Alenka veber

ki sodi med naše največje pripovednike. Kdo ne pozna njegovega junaka iz romana *Deseti brat*, zgovornega Krjavlja, ki se je v Obrščakovi krčmi na vsa usta hvalil, kako je ponoči z bridko sabljo presekal samega peklenščka.

Na Muljavi se takoj napotimo k rojstni hiši znamenitega pisatelja. Njegova domačija je še po 150 letih takšna, kakršna je bila, ko je še živel, celo s starinsko kmečko kuhinjo, čeprav je vsa hiša v čast njegovemu neminljivemu spominu preurejena v muzej z izvirno notranjo opremo. Nedaleč od hiše stojе še: čebelnjak s slikovitimi panjskimi končnicami, lesena kašča, sušilnica za lan, kozolec toplar in Krjavljeva kočа. Na pročelju hiše pa je vzdana spominska plošča.

Lahko pa si na Muljavi ogledamo tudi gotško cerkev Marijinega vnebovzetja iz 15. stoletja, ki sodi med naše bisere stavbarske, slikarske in rezbarske umetnosti. Prelep je zlasti »zlati« baročni oltar, izdelan v 17. stoletju. Večina fresk v cerkvi je delo znamenitega slikarja Janeza Ljubljanskega iz 15. stoletja.

Muljava je tudi sicer znamenit dolenski kraj. Naseljena je bila že v predzgodovinski dobi. Leta 1475 jo je prizadelo hudo gorje. Na Miklavžev sejem jo je nenadoma napadel Ahmed paša s svojo ropa željno turško drhaljo. Mnogo ljudi je bilo pobitih, hiše požgane, v sužnost pa je moralo od-

iti okoli 4.000 mož, žena in otrok. In še nekaj: Obrščakova gostilna še vedno stoji in dela, vendar šoferjem alkohola ne priporočamo!

Srečanje s Stično

Polni prelepih vtisov in pristne domačnosti krenemo na sever proti Ivančni Gorici in častitljivo stari Cistercijanski opatiji Stični, ustanovljeni v davnem letu 1136. Že od daleč nas spodbudno pozdravi njen baročni rožnato rdeči zvonik. Ko pa prispemo do opatije, smo na moč začudeni zaradi mogočnosti samostanskega kompleksa, ki se je do današnje veličine razvil v več kot 850 letih. Toda to še zdaleč ni vse. V Stični je namreč res kaj videti, zlasti še, če si prej zagotovimo strokovno vodstvo, saj je vsa Stična izjemen arhitekturni in umetnostnozgodovinski spomenik.

Po prehodu čez veliko zunanje samostansko dvorišče pridemo v slovit križni hodnik, imenovan tako, ker so po njem nekdanje bile procesije s križem na čelu. Stiški križni hodnik je eden najlepših spomenikov zgodnje gotike na Slovenskem. Umetnostni zgodovinar dr. Marijan Zadnikar, imenovan tudi pesnik Stične, mu je leta 1988 posvetil eno izmed svojih štiridesetih knjig z naslovom Križni hodnik pripoveduje.

Križni hodnik, ki je dejavno središče samostana, je skoraj v celoti ohranil svojo srednjeveško podobo. Štirje hodniki oklepajo vzorno urejen notranji samostanski vrt. Stene hodnikov so iz sredine 12. stoletja. V zahodnem delu hodnika strmijo v nas kamnite moške in ženske glave, rebraste križne oboke iz 13. stoletja krasijo stare freske in v stenah so manjše odprtine, kamor so menihi odlagali molitvene knjige. V hodniku sta tudi dve dvojni romanski okni – bifori in kamnit nagrobnik plemenitaša Pograca Turjaškega. To je eden najlepših viteških nagrobnikov na Slovenskem.

V samostanu stopimo tudi v krasno poznobaročno oziroma rokokojsko opatovo kapelo iz druge polovice 18. stoletja. Žal je leta 1945 zaradi letalskega bombardiranja ostala brez svojih enkratnih barvnih oken, ki jih je leta 1907 dobila iz Innsbrucka v Avstriji.

Predvsem pa ne prezrimo Slovenskega verskega muzeja, ustanovljenega leta 1991. V njem bomo poleg številnih nabornih kipov, slik, starih knjig in raznih drugih sakralnih predmetov občudovali galerijo slik pokojnega stiškega cistercijana, akademskega slikarja patra Gabrijela Humeka, bogato zbirko dolenjskega zbiratelja starin Leopolda Kozlevčarja, razstavo, posvečeno velikemu slovenskemu misijonarju Frideriku Baragi, pa tudi dokumentarno gradivo in razne predmete vsakdanje rabe iz plodne zgodovinske preteklosti stiškega samostana.

Veličasten vtis pa naredi samostanska, stiška farna cerkev. 8. julija 1156 jo je posvetil oglejski patriarh Peregrin, ki je pripeljal bele menihe na slovenska tla. Cerkev je leta 1936, ob 800-letnici ustanovitve stiškega samostana, prejela od papeža Pija XI. častni naziv bazilika.

Sezidana v romanskem slogu je bila pozneje barokizirana. Čeprav so jo v 17. stoletju nekoliko skrajšali, je z dolžino 61 m in širino 20 m še vedno največja cerkev v ljubljanski nadškofiji. Kip Žalostne Matere Božje v glavnem oltarju je iz začetka 17. stoletja, ima pa cerkev še 11 drugih oltarjev. Kar zadeva njeno notranjo opremo, je najbolj dragocen Križev pot, ki ga je v 18. stoletju naslikal Fortunat Bergant.

Po odhodu iz cerkve pritegnejo našo pozornost nedavno restavrirane figuralne štukature na notranjem oboku nekdanjega vhodnega stolpa. Štukature izvirajo iz prve polovice 17. stoletja. Za slovo pa se sprehodimo še ob zunanjem samostanskem obzidju vse do ohranjenega okroglega obrambnega stolpa proti Turkom.

Po temeljitim ogledu samostana in bazilike se odrasli obiskovalci radi pomudijo še v samostanski trgovini. V njej lahko po ugodni ceni kupijo čaje, razne zdravilne pripomočke in strokovne knjige priljubljenega, žal že pokojnega, cistercijanskega zeliščarja patra Simona Ašiča, stiški sir in salame, domačo ajdovo moko, ustekleničena različna vina, ribniške suhobarske predmete in lončarske izdelke ter majhne spominke. Mimogrede naj še dodamo, da obišče Stično vsako leto okoli 25.000 ljudi iz vse Slovenije, zamejstva in tujine. Najpogostejši obiskovalci Stične pa so mladi!

Prijazen hribček

Ko smo s Stično že končali, lahko uresničimo še kratek in lahek izlet na razgledno 619 m visoko Gradišče, kjer kraljuje cerkvena sv. Nikolaja, prvič omenjena že leta 1250. Ob cerkvi je travnato otroško igrišče z gugalnico in drugimi igrali. Samo nekaj korakov nižje pa stoji planinska Lavričeva koča, kjer lahko pogasimo najhujšo žejo. Odprta je ob sobotah in nedeljah. Do Gradišča pelje iz Stične najprej asfaltirana, potem pa makadam-ska cesta, primerna za osebne avtomobile in manjše avtobuse. Lahko pa se na Gradišče napotimo tudi peš, za kar potrebujemo ob zložni hoji okoli tričetrt ure, nazaj pa polovico manj. Pot, ki je dobro markirana, vodi čez cvetne trate in skozi mešan gozd, kar je še zlasti prijetno poleti, saj hodimo večinoma v poživljajoči senci.

Za okrepčilo: turistični kmetiji

Ob vsem, kar smo videli, je naša duša prepolna lepih vtisov. Napočil je čas, da poskrbimo tudi za telo, če že ne iz drugega nagiba, pa vsaj iz hvaležnosti, ker nas je varno privedlo v ta neoskrunjeni predel naše ljube domovine. V prid teles imamo na voljo več možnosti. Od teh smo izbrali dve.

Iz Stične se odpeljemo proti vzhodu in po kilometru vožnje smo že na Viru, kjer leži na vzpetini turistična kmetija Grofija. Kmetija je na območju, kjer je bilo nekoč središče prazgodovinske naselbine. S kmetije je lep razgled daleč naokrog. Vodi jo gospodar Vrhovec s svojo družino. Gostje

lahko zasedejo prijetno urejene gostinske prostore v hiši ali pa pred njo, kjer je najlepše pod košato lipo.

Priporočamo, da se za vrsto okrepčila predhodno dogovorite, saj boste v tem primeru zagotovo deležni izjemnih dobrot, ki jih znajo z večšo kuharsko roko pripraviti samo tu. Naj naštejemo samo nekatere: žrebičji zrezek, špageti s sveže nabranimi gobami, kuhani sirovi in ajdovi štruklji, jabolčni zavitek, orehova in pehtranova skutina potica, domač kruh iz krušne peči itd. Za pijačo nam ponudijo cviček, pridelan v lastnem vinogradu, ki ga je gospodar odkupil od stiškega samostana. Za cviček je kmetija prejela že več laskavih priznanj.

Toda to še ni vse. Otroci si lahko ogledajo domače in nekatere prikupne gozdne živali. Na razpolago sta tudi teniško igrišče in balinišče. Lahko se celo peljete s kočijo in jahate na konju. Skratka, počutili se boste kakor petični angleški lordi!

Komur pa je bolj všeč bivanje v bolj odmaknjenem okolju v še tesnejšem stiku z naravo, se lahko oglasi na turistični kmetiji družine Okorn na Pristavi, ki je od Stične oddaljena 4 kilometre. Do kmetije vodi asfaltirana cesta. Tudi ta kraj je zelo odprt. V lepem vremenu uzre oko celo vršace Julijcev, pa tudi Gorjance in kočevsko hribovje. Blizu gostišča stoji cerkvičica sv. Lamberta, posvečena že leta 1497. V njeni neposredni bližini se je nekoč dvigal prikupen gradič plemkinje Viride iz milanske rodbine Sforza Visconti. Imenovali so jo tudi gospa s Pristave. Bila je mati avstrijskega vojvode Ernesta Železnega, zadnjega koroškega vojvode, ki je bil po starem slovenskem običaju še ustoličen na Gosposvetskem polju. Njen mož, avstrijski nadvojvoda Leopold III., pa je leta 1386 padel v boju s Švicarji. Virida je bila velika dobrotnica stiškega samostana in je v njem tudi pokopana.

V gostišču na Pristavi postrežejo z odličnimi kosili, tukajšnja specialiteta pa so domači ajdovi žganci z zeljem in ocvirki, obaro ali mlekom. Vedno je moč dobiti domače klobase, salame in prekajeno slanino, a v času kolin tudi slastne, doma narejene krvavice in pečenice. Gostišče je odprto ob petkih, sobotah in nedeljah, po dogovoru pa kadarkoli.

Za konec: nekaj koristnih podatkov

Naš vsebinsko bogati izlet je pri kraju. Lahko ga uresničimo v celoti – z lastnim vozilom je to mogoče v enem samem dnevu – lahko pa se odločimo samo za en del, to je eno ali dve turistični točki. Da pa bi bil izlet uspešen, ne bo odveč, če vam zaupamo nekatere telefonske številke, vse v omrežni skupini 061. Turistično društvo Županova jama, Grosuplje: 772-291; Muzej Josipa Jurčiča, Muljava: 779-611; Cistercijska opatija Stična: 777-100 ali 772-295; Turistična kmetija Grofija, Vir pri Stični: 778-141; Izletniški turizem Okorn, Pristava nad Stično: 777-750.

Gotovo že veste, da je za vsak uspešen izlet potrebnih pet temeljnih pogojev: zdravje, lepo vreme, denar, prevoz in – kar je tudi važno – prosti morate biti! Zdaj pa kar na pot in srečno.

Vojan T. Arhar

STARA LJUDSKA UMETNOST

Slikanje na steklo pri slikarki Anici Zaletel iz Radovljice

Pod loki rdečih vrtnic, razpetih nad peščeno potjo, pridemo do njene-ga velikega, starega doma. Kljub mlademu potomstvu, ki živi z gospo pod isto streho, je hiša mirna, topla.

V kotu pritlične sobe je gospejin delovni prostor. Stena ob oknu je do stropa ovešena z njenimi slikami.

Ob nekem srečanju je povedala: »Vsakega dela sem vesela, že ko ga začnem. Okrog sebe potrebujem mir, še več ga mora biti v meni. Vse ure mojega slikanja te ali katerekoli podobe so neke vrsta vrste adoracija, ki se zliva iz duše na vidno področje, na steklo.«

Anica se je rodila v trgovsko obrtni družini Resmanovih. Bilo je pet otrok. Dar in nagnjenje za slikanje je tihi deklici bilo položeno že v zibelko. V zgodnjem otroštvu je njena slikarska nadarjenost kazala nadaljevanje slikarsko nadarjene družine po materini strani. Aničina mama je zelo lepo risala, žal pa talenta ni mogla izkoristiti, kot je želela, saj ji je življenje naglagovalo veliko drugih dolžnosti. Vseh pet maminih sester, zato so bile tudi Aničine tete, je bilo nadarjenih za risanje, štiri od njih so se posvetile učiteljskemu poklicu, kar je bila tudi goreča želja mlade Anice, vendar je moralo ostati pri želji. Marljiva kot je bila, je vsako prosto uro izkoristila za slikanje. Tete so sicer opazile njen talent, vendar se ji niso približale s kakšnim vzpodbudnim nasvetom, Anica pa je vztrajala. Celo sošolkam je pomagala, da niso dobile slabega reda iz risanja. To je bil čas risanja na papir in že pogumno slikanje na platno.

Še preden je gospa Anica začela slikati na steklo, je imela za seboj že kar nekaj platen z motivi iz narave. Od mladih let naprej ima rada hladne sence gozdov, majhne iskrece studence, ki se še danes neprenehoma, kot izgubljeni pretakajo po Jelovici. Toliko resnice je našla v skritih lepotah, da ji ni bilo treba stopiti v svet domišljjskega slikanja.

Šolanje na Dunaju na trgovski šoli je za nekaj časa prekinilo njeno slikanje. Po vrnitvi je redke proste ure spet napolnila s slikanjem.

»Seveda po poroki nisem mogla dosti slikati, treba se je bilo posvetiti družini in velikemu vrtu. Vendar sem v določenem času začela slikati tudi na les. Uporabila naše narodne motive, kakršne so že včasih risali in poslikavali na skrinje in na pohištvo. Pri tem sem marsikatero prinešeno skrinjo

Marijina podoba

Slikarkina nadarjenost

Rože na steklu Foto Ančka Tomšič

obnovila, restavrirala. Velikokrat sem poslikala manjše skrinjice, ki so bile primerne za darila.«

Naravne lepote so skoraj povsod dograjene s cvetjem. Ni slučaj, da je gospa tja položila svoje čopiče in barve. Nastal je čas njenih cvetličnih šopkov; te rože dišijo iz stekel, popolne so.

»Moram še povedati, da je v moji družini končno risarski talent prišel na moško stran. Moj sin je že v osnovni šoli dokazal svoj risarski talent.«

Gospa Zaletelova se je zatem dosledno posvetila odkrivanju in spoznavanju starih spretnosti, ki so potrebne za slikanje na steklo. Stara ljudska umetnost, ki je pri nas že skoraj izumrla, je podajala preproste motive z nabožnimi obrazy. Ljudje so izbirali svoje svetnike, z njimi so krasili »bohkov kot«, ki je moral biti v vsaki hiši, največkrat na podeželju.

Slikanje na steklo zahteva poseben postopek; vrstni red slikanja je obraten kot pri drugih tehnikah. Gre za slikanje na hrbtno stran stekla; ta tehnika ne dovoli popravljanj, vsaka poteza s čopičem ostane nespremenjena. Zato je pomembno, v kakšnem zaporedju se nanašajo barve.

Na paleti gospe Anice je pet do šest barv, s katerimi doseže vse zaželeno in potrebne »rezultate«. Razen njenih barv, slikanja, bi naj prispevek pripovedoval še o njenem težkem življenju, o razočaranjih, upanjih in globoki veri; le ta ji je bila mnogokrat edini vir za lep dan.

Gospa Anica Zaletel iz Radovljice je ena redkih umetnic, slikark na steklo, ki končno oživlja in rešuje staro ljudsko umetnost, ki je že tonila v pozabo.

Ančka Tomšič

»USMILJENJA HOČEM, NE DARITVE!«

Meteorsko razgoreva Kristusova beseda gluha nebesa med našimi srčnimi rebrci. Globinskega sočutja torej, ne površinskega nagačenega razkazovanja!

Zgodi se... Tako blisne, tako more bliskniti samo čudež v ta naš puščavski, čredni čas... Zgodi se... kot da bi se skriti Bog ljubezni naveličal skrivati se, in bi iz golega veselja nad večno žuborečim Življenjem pod masko sveta udaril še en zimzeleni štampelj na zemljico – kruto, ljubljeno. Tako – za povrh... kontra modrim – za korajžo norim... od rojstva štemplanim... Jih niso uspeli – odvečno motečih – kuriti na grmadah, ta brihtni, ta močni... Od starega, srednjega veka gor v kibernetične gavge naših let – jim ni ratalo... jim nekako ni ratvalo... jim ne ratuje – *Zahvaljen Gospod!* In jim – po tvojem usmiljenju, Gospod, ne bo. Aleluja!

Zgodilo se je... Vrhnika... Štopam – konjska figa na cesti. Ali me pvozijo, ali pa peljejo mimo – po božji volji... Takole iz Zgornje Fovšije

v Spodnjo in naprej v Centralno Zamero. Tam se dobimo... Ali že tu – tostran britofnega zidu – iz oči v oči vsega bivajočega, po ljubezni hrepenečega... Aleluja!

Zabremza možakar, skočim v pleh, odrešen peze... Do brezoviškega, včasih logaškega župnika me zategne... Mu nesem koledar – namesto klobas in litra vina... Tudi frišno bakrastega turna mu ne morem namesto reflektorjev ponoči bliskajoče kofat – elektrika koštà...! Vse, kar mu iz spufane srčne štirne za Silvestra v dar potegnem je – koledar *Dušni obrazi slovenske krajine*, ta grintava lesnika neizgorelih žil.

O, je bil zadovoljen moj župnik Janez. Ga je hotel celo plačat, koledar. Moj Bog – krvi se ne plačuje, fikslaudon! So medtem tudi šoferja začele zanimati nebeško nasmejane, škrbaste face, razmetane po trinajstih koledarskih listih. »Rade volje bi ga kupil, pa nimam tolarja s sabo!«

»Boste že... Náte... Naslov vam pa le napišem, če boste slučajno od doma kakšen dinar poslali,« sem žareč brundnil vanj in že je z bikom in štrikom na auspuhu katrce odribaril proti Ljubljani. »Nič ne gre v moj žep, gospod, vse gre mimo... Za reveže,« je pod kožo bobnelo, ihteče, uporno, skoraj besneče vpilo za njim. Strupena, čarovniška, tesnobni strah sikajoča megla se je pripodila, razcefrano režeč se okrog vogala župnišča in me potegnila za vrat pod zvonik: »Komu danes še verjeti? Ne, ne, ne bodo te objeli! In kako premagati smrt, ljudje božji?!«

Zgrmel sem z zvonika in obvisel z glavo med kolena na nagrobnem kamnu nekoga, ki se ni predstavil. Vsaj posebno razumljivo slišati ni bilo. Začutil sem rame in na ramenu roko – roko Gospodovo?! – ne, ne, aleluja! – le roko gospoda Janeza, vabečo me na vroč čaj v mežnarijo. Aleluja! Aleluja!

Čez kakšnih štirinajstih dni je ob nebeških fanfarah v roke moje matere pristalo čudežno nakazilo. Se mi zvečer, piramidno pritlehna, ni upala bevskniti o njem. Me preveč pozna, norca. Saj bi s huronsko »alelujo« vso Ulico jorgovana iz smrčanja k srčni pameti oprhal...

»Takšno vreščanje sredi noči! Bog se nas usmili! Po gasilce! Slišite, kaj kriči?!«

Za Kristusom! Aleluja! Na noge, na noge! Za Kristusom! Na kolena – skozi vrata zvezdna, ljudje božji – okameneli! Usmiljenja hočem – ne darive! Aleluja! Aleluja!«

Vsa soseska, ošpičeno prebujena, proti meni: »Takšno huliganstvo, mamilaško vpitje sredi noči! Na šiht bo treba čez par uric. Ravno sem si koščice v smrčanje zložila, pa me že razmetavaš po tekočem traku, norec tromotorni! Ko bi moral sam garat kot mi, se ti ne bi imelo časa blest. Saj tega ni svet videl! Se ti spet film nazaj vrti, te je spet na ploh spodneslo, petelinasti prerok! Že vidim – po šok terapiji se ti kolca. V norišnico z njim, ljudje božji, da nam doma čisto na čisto ne pregori! Ljubi je mir, kdor si ga

špoga! Recite, no – kakšna sramota! Naš pa ni tak! Ampak, pravijo, da v norišnici vse pozdravijo – ene s tabletami, druge – ta trmaste – s šokom. Pravijo, da so norci čisto drugače zdravi kot mi. Le spanja jim manjka, saj bede sanjajo. Pravijo, da... Slišite, kako kriči... Najprej policijo pokličimo...!»

Skratka, čez kakšnih štirinajst dni so se roke moje matere šibile pod čudežnim nakazilom, poštno nakaznico, kot pravimo drugače. Na njej je pisalo:

Pošiljatelj: AMADEJ TRNKOCZY – 40.000,00 SIT, Ulica Gubčeve brigade 31, 1000 Ljubljana.

Sporočilo pošiljatelja: Prispevek za zasvojene z drogo in zahvala za lep koledar! »Šofer« VRHNIKA-LJUBLJANA.

Pripis k religiozni burleski:

Z Bogom začel – z Bogom končal. Da bi On končno do Besede prišel in nas *sko*znjo večno, neskončno čudil. Nikoli načudil! Aleluja!

Z Bogom začel – z Bogom končal – da bi začel... Aleluja!

Bog bliska z jasnega ali z grdega, odvisno od frontalnih motenj v naših prsnih koših. Srečnež – skoraj nebeščan – tisti človek, ki božje bliske vzdrži, in ga slepi, zase dobro misleči človečki, na silo ne odvedejo v norišnico! Takole pod pazduho... Prizadevajoč si vzbujati vtis neparfimirane skrbi za mentalno zdravje okolja. Nagnitega v sredici. Najprej mojega, potem vašega, gospa dohtarca.

Kakšna gnila prešvicana laž – za na pamet kozlat!! Fikslaudon, gospa dohtarca!

Da vas ne najdem čez par let na volilnem kandidatnem seznamu za zimzeleno ministrico! Prizadevajoč si vzbujati vtis neparfimirane skrbi za mentalno zdravje okolja... Ni čudno, da tričetrtr postrvi tega planeta vidi škilasto okrog potočnega ovinka kilometre daleč. Je čisto vseeno, če plemenita kulinarična rasa kar na mestu zgine, pri takšnih strihninski ekološki, kot pa da se podaja osvajat smrtno laž sto metrov niže – med zlate zobe tretjega tisočletja. Fikslaudon!

Nič ne bom rekel, gospa dohtarca – tiho pa tudi ne bom:

Usmiljenja hočem – ne daritve!

Vam bom kar povedal, gospa dohtarca, v fris vam povem. Bolje, da vas čez griče okloftam z očmi besede, kakor da vas fizično srečam pod Prešernom na Tromostovju.

Vi ste potrebni nekajtedenske specializacije za gajtri na Studencu. Freudistično-kardeljevsko prestrašeni žep vam je ukradel hipokratsko nebo: *Usmiljenja hočem – ne daritve!* Spet bi se, dohtarca moja, znebili strahu – sam od sebe bi se posušil – in se nasrkali sočutja. Preveč na lahko ste na tujih izgorelih solzah postdiplomske študije polagali. Prvič ste se me na

lažno finto specialnega psihiatričnega pregleda znebili v Polje. Drugič sem tja odtaval iz navade. Tretjič zblaznel – iz potrebe. In v teh desetih letih – z božjo, ne vašo pomočjo diplomiral iz sočutja! Aleluja! Zahvaljen, Gospod!

In tudi vi, dohtarca moja, zahvaljena, navsezadnje. Saj smo zato na svetu, da si v najhujšem stojimo ob strani, kaj pravite? Molčite?... Pametno!...

Slišim, gospa dohtarca, da ste proizvodnjo norosti iz državne firme skoz privatno ordinacijo speljali. Pametno. Molčite?... Pametno!... Božji glas z vami in vašimi pacienti! Ta se ne da... niti za ušesa vleči, kaj šele v razlezeno žolco peštat. Resnica je samo ena – resnica Prešernovega neiztrohnjenega srca, resnica, ki pobliskava navzgor iz devetega kroga pekla tega sveta, odrešenega po živi krvi Kristusa – Besede: *Usmiljenja hočem – ne daritve!*

»Zdaj mi je pa dosti tega natolcevanja, gospod Žigon. Sem vas svari-la, vas še svarim in vas ne bom nehala. Drži jezik za protezo, tudi če skoz nos skovikaš! Se ni za hecat z oblastjo! Naj je rdeča, črna ali malo mešano. Resnica ji vedno po požrti kosti diši, oblasti. Ne prebavlja je, nenasitna, razvajena pujsa – tale oblast. Pridkana, o kako pridkana oblast! Zdaj ti bom pa še jaz svoje povedala, dragi moj manijaški depresivni Drejc! Ti si si življenje zaslužil le zato, ker ti samomor ni ratat. Tri norišnice ti niso pomagale – še naprej tiščiš z glavo skoz zid. Zares si norec, Andrej – zakaj nisi med svojimi za zidom ostal, zasvojenimi s srčnostjo. Pustimo samomore tistim, ki jim rata. V bolnišnici si z vsem preskrbljen, pridi si malo spočit, ostani, ostani za teden, dva...«

»Saj sem, saj sem – samo na drugi strani, gospa dohtarca, na drugi strani vašega zidu.«

»Pa se ti splača?«

»Kot sprehod skoz Sarajevo, fikslaudon! Bog ve – zaradi poštna nakaznice na relaciji Vrhnika–Ljubljana se je splačalo, gospa dohtarca. Šef kozmopolitskega podjetja Naklo d.o.o. Ante Vladič, v prostem času založnik, se je z mano vred odpovedal izkupičku od prodaje koledarja, pa še pravljičnih Amadejevih 40.000 SIT sva primaknila in bajnih 340.000 SIT je s prvim poštnim oblakom odjadrало čez Hrušico in Nanos nad goriško skupnost *Srečanje* rosit pozdravno mavrico. Aleluja – smrtnih drogeraških zidov prosta Slovenija!«

»Po vsem povedanem, Drejc moj, vidim, da nisi niti tako nevaren niti jaz tako slaba...«

»Oh, dohtarca moja: Vsi smo iz istega testa – težave so s kvasom! Se spomnite, to sem vam snežno plamteč dopovedoval, pred vami na tleh v spovednici na Murnovem nasipu, preden vas je prestrašeno odneslo na informbirojevski telefon klicat rešilca. Iz norišnice – za v norišnico. Fikslaudon! Kakšna posrana prevara!«

Raslo bo črno in belo, rdeče, rumeno in zeleno... Foto Andrej Žigon

»Priznam. Priznam...«

»Moja ljuba Hipokratka, saj ni tako hudo! Tudi v vatikanske ječe lahko telefonirate Petru-Skali, da sem ga že pred desetimi leti na parketu pred vami s ti-kanjem kamenjal, kakor je on Kristus pred Pilatom tajil. *Usmiljenja hočem – ne daritve!*

»Čas je večen, smolnato zelen, zasnežen, Kristusov, Fančin, vaš, dohtarca moja, moj... Čas je Kristusov, če ga s solzami in znojem in vriski in kriki in posekanim hrepenenjem zalivamo, a ko se v češarek razletimo, pozabimo, da zanj spet in spet izkrvavimo... Zahvaljen, Gospod!

Neotesane smreke zrastejo najvišje.«

»Drejc moj, svetuj mi, naj prihodnje leto, ko se božji atlet namala pri nas na obisku, zbrisem iz žepne državnice? Toliko, da ne bom na očeh...«

Jasno, dohtarca moja. Kvišku srca! Pripraviva Gospodu pot. Najprej pošljem papežu koledar. Mogoče kakšno opeko primakne za Slovensko misijonsko vas Pedra Opeke na Madagaskarju. Do sedaj sem s svojimi razstavami in darežljivostjo ljudi tja čez dolenjske in afriške griče poslal že nad dva milijona *sit*. »Kaplja v morje peska,« porečete. In vendar *kaplja v življenje* – z vašo pomočjo, gospa dohtarca, zregulirava tja vseh sedem Triglavskih jezer. Z ubogim gorčičnim zrnem vere gore prestavljaš, gospa

dohtarca, je pisano. Aleluja! Kaj hočemo – božja ekonomija – malo čez les križa! Se boste že privadili. Še v grobu ni prepozno, je zevnil neki angleški pesnik.

Do papeževega prihoda pa se bova postno nagarala. Pust je gagnil. Spraviva se k delu! Vi boste pisali v svoji spovednici, jaz, hudič v angelski pižami, vas bom spovedoval. Teklo bo iz vas na plakatni papir, kakor iz Dostojevskega. Takole približno, upam:

*Vaš tolar za misijonsko SLOVENSKO VAS na Madagaskarju!
Slovenskega rodu iz Argentine misijonar Pedro Opeka:
NAD AFRIKO NAŠA SRČNA STREHA!*

*Pri Bogu se dobimo, iz oči v oči – v srcu večnega
neba se dobimo, na Golem otoku vsega bivajočega.
Priatelja spoznaš v DAJ-DAM-več. Miliardi otrok
tega sveta buta lakota na vrata šotorov neba. V
nerazvitih deželah umre vsako minuto 30 otrok.
PODHRANJENIH! Na zapadu jih, presiti in izvotljeno
prestrašeni, splavljamo v kante za smeti.*

Aleluja!

Grob je prazen!

Usmili se, Gospod, skoz naše dlani!

Aleluja, dohtarca moja! Blagrujte življenje! Ne bojte se! Nobenih šok terapij vam ne bo treba pogoltnit, da bi pritauhali tisto čudežno gorčično zrno vere iz prepadnih prsi. Že ta čas, ko boste pisali ta plakat, vam bodo angelci zarjavelo ustrahovano pazduho v radoživo luč zdrajtirali! Aleluja! Potem napadeva s plakatom in dejstvi – parlament. Jaz frontalno, vi z boka in pristriževa našim vrlim parlamentarcem kravate za kakšen tolarski tisočak. Za misijonsko slovensko vas na Madagaskarju. Da jih pred papeževim prihodom utrdiva v veri, upanju in ljubezni.

Preden pa beroče občinstvo, ljuba dohtarca moja, povabiva na fotografsko razstavo v Rovtah, pripišiva vsem pripisom še poslednjega, upam. Za vse tiste, ki se dobrodelne predstave zaradi senenega nahoda ne boste mogli udeležiti, se lahko s skromnim finančnim darom obrnete tudi na tale naslov: Medškofijski misijonski svet Slovenije, Namen nakazila: za Pedra Opeko (akcija Andreja Žigona), ŽR 50100–620–133 05 1014110–328383.

Prosil bi vas, če bi morebitno fotokopijo vašega nakazila poslali na moj naslov: Andrej Žigon, Tabor 23, 1370 Logatec, da vas vpišem med darovalce v reviji Misijonska obzorja.

Alelujski zbogom!

Bog živi vse dobre (in manj dobre) ljudi pod himalajskim Triglavom z Amadejem na čelu!

Vaš Andrej!

Pripis k pripisu k religiozni burleski: po prešernovsko – sled sence zarje onstranske gloriije... Tekstovni, z marčnega lista iz koledarja *Dušni obrazi slovenske krajine*:

PROST

Zapustil sem včerajšnji dan z bisago čez ramo in poljubil cesto na prašno srce... Zdaj sem prost.

Cesta zna ljubiti. Reka tudi. Sedeš k njenim nogam in vzame te v naročje...

Kaj mi pomaga, če sem na tekočem s tisoč vestmi o prvih mestih v snemanju klobuka pred močjo-častjo-oblastjo bančnega računa, če nisem T-E-K-O-Č v ljubezni in resnici, če moje žile ne okušajo nore ljubezni Kristusovega križa in ne delim njenih plemenitih sadov svojim bližnjim za njihovo in svojo dušno večnost!

Kjer je namreč tvoj zaklad, tam bo tudi tvoje srce (Mt 6,21).

Pripis k pripisu pripisa k religiozni burleski ali *Konec koncev – po Kristusu – čudenja začetek!*

Veselite se v Gospodu, in to zmeraj. Vaša dobrota bodi znana vsem ljudem. Gospod je blizu.

Ničesar si ne ženite k srcu, ampak ob vsaki priložnosti izražajte želje k Bogu z molitvami, prošnjami in zahvalami. In mir, ki ga daje Gospod, in ki presega vse, kar si lahko predstavljamo, bo varoval vaša srca in vaše misli v Kristusu Jezusu (Flp 4,4–7).

Čisto zares – zadnji pripis k vsem ostalim pripisom (torej smo spet pri glavi ribe Faronike, ki golta svoj rep):

Papež, ta pod osmimi križi plesoči oznanjevalec božje besede, nas je zbral pod svojo helikoptersko perut. Resnično. Ganljivo. Veličastno.

Tisoče pred televizorje. Tudi vas, gospa dohtarca, in Amadeja na drugi strani mesta. Ste me videli, gospa dohtarca, kako sem vam mahal iz Ljubljane, Maribora, Postojne? Vam je vzelo sapo, ko smo jo po maši udarili s praznimi kanglicami proti Triglavskim jezerom. Po živo vodo! Za Slovensko vas Petra Opeke na Madagaskarju.

Amadej je med televizijskim prenosom zasmrčal na kavču. Vi, gospa dohtarca, pa ste se na drugi strani mesta, nenadoma vzpeti od brce smisla, pogнали za ostalimi kangličarji proti vršacem. Amadeju, ki mu je v sanjah žuborelo srce, a je vse videl kot resnično, je kanila iz srca tale beseda: »Pri Bogu je vse mogoče!«

»Aleluja!« sem mu odgovarjal z dna sanjskega jezera: »Aleluja! Aleluja!!!«

Andrej Žigon

DVA ARGENTINSKA IN EN ZAMEJSKI UTRINEK

I.

Stopam po domačem hodniku, kjer na steni visi pravi gavčevski laso, dar argentinskega prijatelja Nika: močna, gosto pletena, a tanka vrv, s tremi malimi, a težkimi krogli na koncu, ovitimi v belo usnje. S tem so gavči, ko so laso spretno zavihteli, lahko ujeli bežečega konja ali govedo; tako nekako si pač stvar predstavljam po pripovedi iz argentinskega epa Martin Fierro.

Da, tudi verzi tega imenitnega epa v prevodu pesnika Tineta Debeljaka mi zvane v ušesih:

*»Ko bil je čas vžgati žige
čredi svoji v razpoznanje,
hej, to bil vam lov čez plan je...*

*Ah, ti časi, ti jahači!
In teh mojstrov zank metanje!
To že ni bilo več delo,
temveč praznik, tekmovanje.
Kdor pokazal največ znanja
v lovu konj je in goveda,
gospodarjeva beseda
hvalo dá mu in -hm- žganja!
In zatem, ah, pirovanje,
ker bilo je gavčevanje
vedno družčina vesela.*

*Toda usoda je hotela:
vse to šlo je v zgodovino...«*

Kaj vse mi je nanosil iz tiste eksotične dežele naš prijatelj Niko, režiser in esejist, literat in muzik, predvsem pa velik esteta, čeprav se je moral za preživetje prebijati kot tiskar. Z njim je prihajal v hišo umetniški viharik! Ob žalobnih, če ne kar zamorjenih kulturniških obiskih iz domovine je ta argentinski kulturni zanesenjak pomenil pravo prevetritev. Bil je vdor širokega sveta, iz katerega je vedno zajemal s polnimi pljuči. To niso bili pogovori človeka z onkraj Fernetičev, po koliko je kak avtomobilski del ali po koliko kupujejo dinar pri Bolaffiu. Niko se je vračal iz Evrope kakor iz obljubljene dežele. Iz Pariza je prihajal poln živih vtisov iz gledališč in

poln novih zamisli za svoje predstave v Buenos Airesu. Ali pa ga je ogrel Mahlerjev koncert na Dunaju ali Mozartova hiša v Salzburgu, njegova Meka, ali Münchenska galerija ali obisk pri slovenski pariški slikarki Savinškovi. A ni znal samo pripovedovati. Bil je zmožen napisati v privatnem pismu na tankem papirju letalske pošte pravi esej o knjigi, ki si mu jo poslal.

Kaj vse bi ta nadarjeni gorečnik za lepoto napravil, ko bi ne bil pol stoletja moral živeti v izgnanstvu; in to ob trdi tlaki za vsakdanji kruh. Slovenska kultura bi bila imela z njim enega najboljših gledaliških in umetnostnih kritikov, morda tudi nadarjenega igralca, vsekakor pa rojenega režiserja. S svojo živahno svetsko kretnjo bi bil ob drugih imenitnih kulturnih imenih svoje generacije danes predstavljal katoliško protiutež slovenski kulturni levici. Slovenski duh bi z njimi zadihal z obema polovicama pljuč. In danes bi bila – če prištejemo zraven še vse potencialne nadarjence, ki leže pobiti po jamah – Slovenija bolj evropska in bolj naravno zraščena s svojo tradicijo. Kontinuiteta predvojne kulturne mnogoplastnosti bi iz nas napravila manj travmatizirane ljudi. To bi bila dežela, kjer bi enakopravnje in spoštljivje kot danes sobivali različno misleči izobraženci.

In ko takole stopam mimo lasa, tega spomina na gavče iz pampe in na Nika, pomislim tudi na vse tiste dobre ljudi, ki sem jih srečala na robu argentinske pampe, posebej še na literate Franceta Papeža, Zorka Simčiča, Toneta Brulca in druge, ki sem jih mogla osebno spoznati, si mislim: kako drugačna bi bila slovenska scena, ko se ne bi bilo zgodilo tisto, kar se je. Ali smo zmožni odpreti srce in duha za vse tisto, kar je v ta čas prinesel, kot bi rekel Zorko Simčič, »človek na obeh straneh stene«, kvalitetni človek iz argentinskega izgnanstva? Sami bi bili kvalitetnejši. Polneje bi zadihali.

II.

Na zaslonu spomina se vžigajo na mimobežečem filmu kratke sekvence. Ta trenutek bom ustavila eno. Argentinsko.

Akvarel Bare Remec, Pampo.

In jo zagledam, to Slovenko, ki jo je emigracijski val po petinštiridesetem odnesel v Južno Ameriko, kjer je našla v indijanskih naseljih pod visokimi Andi enega svojih slikarskih paradizov. Našla je za svoja platna eksotiko pisanih oblčil, izklesano, skrivnostno mirnost indijanskih obrazov pa slikovitost njihovih pončev in okraskov. In sredi prostrane dežele je našla neskončno zeleno pampo z gavči, ogradami in čredami. Vidim na zaslonu to malo, drobno, krhko gospo v trenutku, ko vnaša v osnovni realistični zaris pejzaža milino svojega slovenskega občutja. In hkrati čopič prida ja akvarelu tisti priliv fantastike in magije, ki ju izžarevajo njene podobe in s katerimi se je v tej nenavadni, samotni deželi ves prepojil njen umetniški temperament. Vidim jo, nežno, a hkrati jekleno, priljudno, a tudi muhasto

gospo, kakršno sem spoznala, ko sem jo malo pred njeno smrtjo pripravila do tega, da mi je dala svoj menda edini ali skoraj edini intervju v življenju.

Samosvoja in pogumna je ta umetnica v polstoletju emigracije požlahtnila bridkost izgnanstva z bogatim izkustvom te daljne dežele, katere dušo je znala razumeti in skrivnostno ujeti v svoje podobe. Obenem pa jim je dala tudi neizpodbitno slovenski, sanjsko lirični navdih, ki je verjetno bolj razberljiv Argentincem kot nam, ki vidimo v teh slikah predvsem eksotiko pampe, Andov in indijanskih okolij.

Ko se zagledam v blede smaragdni in rjasto rjavi akvarel, tako poln nežnosti in hkrati bridkosti, čutim, kako diha iz njega umetničina življenjska upornost. Kot bi hotela reči: V ta svet sem vraščena, s tem svetom čutim! – A morda mimo njene volje sije ta podoba neko svojo neodvisno, otožno milino, v kateri je zgoščena vsa prikrita, a zato tolikanj bolj občutena žalost za izgubljeno domovino. Kakor bi akvarel ne nosil naslova Večer v pampi, ampak napis »Ljubim te sredi pampe, Slovenija!«

Tako je torej ta mala begunka iz leta 45 občutila in doživljala domovino. Res da so njene zgodnje risbe in grafike ena sama pretresljiva bolečina in obtožba: polne so apokaliptičnih križev in strpinčenih obrazov. Toda pozneje umetnica požlahtni bridkost v silovito umetniško darovanjskost. In ta je morda le rasla iz prepričanja, da pride dan, ko bo domovina razumela in ljubeče sprejela njen dar, zrasel iz trpljenja, a prežet z ljubeznijo.

Ali bo domovina znala sprejeti in ovrednotiti ves umetniški in znanstveni prispevek naše emigracije v zakladnico naše kulture? Naj bo ta zapis spodbuda za razmislek o tem! In poklon umetnici – emigrantki, ki je samo ena od desetine tamkajšnjih slovenskih slikarjev in kiparjev, ki so v naše slikarstvo vnesli doslej neznane motive. S svojo kreativnostjo so se afirmirali v tujini, domovina pa je še vedno v zadregi, kam bi jih dala. Pa je čas, da jih vpiše v knjigo svoje kulturne časti.

III.

Dva svetova, si rečem, ko stopim zjutraj iz hiše. Pri tem mislim danšnje jutro na Opčinah. In jutrišnje, ko bom stopila iz tržaškega brzca na ljubljanski kolodvor. Doma me z okna pozdravi nazobčana, skoraj zračno prosojna črta Dolomitov tam daleč na jasnem obzorju. Pod oknom bode kvišku belo razkošje cvetočega rešeličja in v njem žuborijo studenci ptičjih ščebetov. Onkraj kamnite kraške ograde valovi dolgi rob borovcev tja do belega satovja s trikotno konico na vrhu, do cerkve na Vejni. Sem pljus-kajo valovi vil sredi parkov, tihe ulice najlepšega dela Opčin. topla milina obmorske kraške pomladi je v zraku, duh po jugu veje od morja, ki leži spodaj za robom borovcev. V to idilo mi vdre zvočnik z italijanskega športnega igrišča in jutranja poročila lokalne radijske postaje v italijanščini. Pa tržaščina otrok, ki se podijo okrog stavbe s kolesi.

Trgi slovenski in mladina slovenska... Foto Alenka Veber

Z balkona me ogovori nova stanovalka v izbrani italijanščini, kajti s profesorji je pač treba govoriti »in lingua«, knjižno.

Stopim na ulico. Iz pekarnice zadisi po kruhu, hrbti se gnetejo v njej, lastnika sta Slovenca, prodajalka pa ne, in tako ne slišim nobene slovenske besede, čeprav je nekaj obrazov naših. Dalje trafika, kjer iz množice tujih časopisov in revij molijo *Primorski*, *Delo* in *Novi glas*, *Jana* in *Kras* in naša *Mladika*. Vse okrog te komaj opazne slovenščine pa poplava italijanskega tiska, od tukajšnjega do milanskega in rimskega. Pa vsaj petdeset italijanskih revij vseh mogočih tipov. In lepo založen mali kiosk leposlovja, kjer se kdaj znajde tudi kakšna *Zgodovina openske župnije* ali naš domači vzgojni mesečnik *Škrat*. Grem dalje. Večina trgovin je še vedno slovenskih, a vas čedalje bolj preplavljajo priseljenci in Tržačani. Domača govorica tone v tej poplavi, tako da se prav oddahnem, ko na vogalu zaslišim nekaj fantov, ki na ves glas debatirajo v domačem narečju. Pa tudi v kavarnici – baru je še zaslišati ob tej ali oni mizici ali za pultom ob kavi sproščeno in glasno slovenščino: športniki, dijaki in profesorji s slovenskih šol. Malo dlje, v obsežnem istrskem naselju, kaj šele v tramvaju ali niže spodaj v mestu, komaj še ujameš našo govorico. Kamor stopiš – v urad, delavnico, lokal, – sama italijanščina. Vse te hoče potujčiti. Ni treba fašističnih tablic

QUI SI PARLA SOLTANTO ITALIANO. Vse gre brez prisile, v nekakšni zavratni inerciji.

Danes zjutraj pa izstopim na ljubljanskem kolodvoru. Pogled mi objame srebrno črto Kamniških na obzorju, tako naših, tako zraščениh s podobno Ljubljane. Sprehodim se tja do Kongresnega trga, preko sanjsko lepih Plečnikovih lokov ob Tromostovju, mimo knjigarn in kioskov s slovenskimi knjigami. Preplavlja me slovenščina vseh slovenskih narečij, zvočniki govorijo slovensko in radio in televizija. In otroci vrešče in dve ženski se prepirata po naše in župan spregovori iz radia po naše. In stopam mimo Slovenske Matice in Univerze in Slovenske filharmonije in Akademije. Napisne tablice so slovenske in avti nosijo na evidenčnih tablicah SLO in celo pijanec me ogovori po naše. Ljubljana! Nežnost in zanos me preplavita. Treba je biti zamejec, treba je preizkušati malodušje in grenkobo manjšinstva, da jo ljubiš, kakor je Ljubljančan morda ne zna. Njo in Slovenijo. Najraje bi rekla mimoidočim: »Biti samostojen državljani v lastni državi – se zavedate, kaj je to? Kakršnakoli naj tudi že je, v dobrem in slabem, imejte je radi. Zakaj najesti se moraš kruha tujine, da veš, kaj je domovina!«

Zora Tavčar

STRICI

Stisnil sem se v dve gubi pod težko odejo. Ledene rože na oknih so zakrivale predmestno temo in nisem videl snega, ki je počasi naletaval. Soba je bila majhna, iz nje se je šlo v kuhinjo. Ob postelji, ki je videla že prostornejše prostore, je bila pisalna miza, ki ji je vlaga načela furnir. Tisoč skrivnosti je skrivala pisalna miza: stare Slovence, Edinosti, Soče, letnike Doma in sveta ter Mentorja, Domače prijatelje in glasila kave Žika, pa rokopise na slabem papirju, komaj vidne črke pisalnega stroja, ki mu že dolgo niso zamenjali traka. Vmes so bile knjige, ki jih nisem razumel niti bral.

Na steni z blede oranžnim vzorcem sta viseli sliki Matere božje in Jakčev akvarel: blede silhueta človeka, golo drevo in rahlo rdečkasta megla. Prav takšna je bila včasih jesenska ljubljanska megla, ki jo je proti večeru še zadnjič brezuspešno skušalo pregnati sonce. Človek na sliki je hitro nekam odhajal, kot da noče pogledati golega skeleta drevesa in želi čimprej doseči zavetje. Sam, neskončno sam, popotnik. Tudi podobam na steni so se poznala leta vlažnih, siromašnih sten: okvirji so bili razpokani in steklo, ki je varovalo akvarel, je bilo počeno. Drobna reža med podboji in vrati je bila svetla.

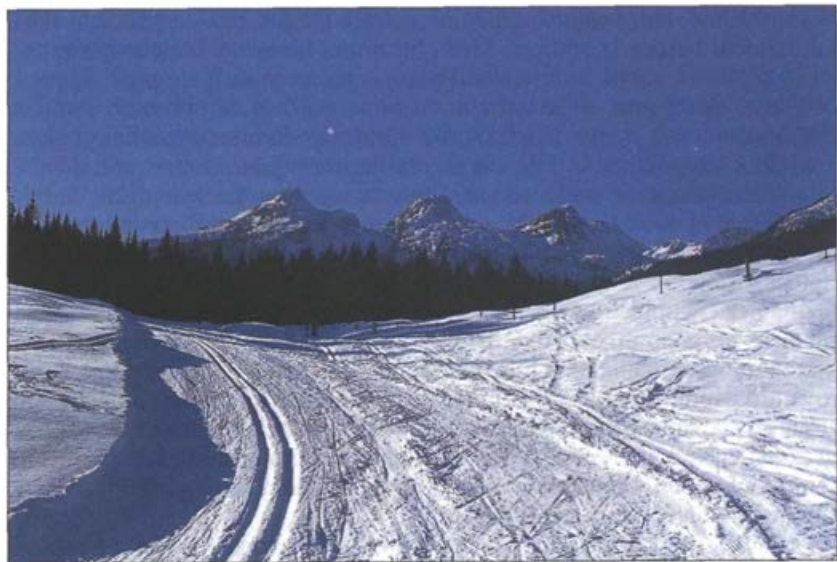
Iz kuhinje so prihajali tihi zvoki iz radia, ki so se mešali s šepetanjem, in ropot grebljice, s katero je stara mama podrezala v železni štedilnik, da

bi vanj dala še eno poleno, preden bi ugasnil. Preden sem zaspal, sem skušal razločiti besede iz kuhinje. Med običajnimi besedami o slabem vremenu in ne vemo, kaj bo, sem razložil nekaj o pismu in da bodo prišli še pred božičem. Vedel sem, da je mráz in da zunaj sneži in da nekaterih stvari z bratrancem nisva smela slišati. Otroke sprašujejo in otroci ne smejo lagati, je pravila stara mama. In zato sva se včasih pretvarjala, da nisva nič slišala, in nikomur nisva nič pripovedovala. In v tem polsnu, ko sem slišal, da bodo prišli, sem skušal ugotoviti, kdo bo prišel. Obiski so bili vedno praznik in otroška radovednost ni bila nikoli potešena. Različni ljudje so prihajali. Eni pogostejše, drugi redkeje. Ko so prišli, se je na obrazih mojih bližnjih razlila neka neobičajna sreča, kot da so v nekem drugem svetu, z ljudmi, ki jih druží ne samo prijateljstvo, pač pa nekaj več, neko celo življenje. In takrat se je naša majhna kuhinja spremenila v salon, v katerem se je modrovalo o svetu, literaturi, filozofiji, veri. Z Andrejem sva sedela nekje ob strani in srkala besede, si slikala tiste čudovite stvari, o katerih so govorili, večkrat šepetali med seboj. V pričakovanju, da bom le slišal, kdo bo prišel, sem utonil v sen. Pod težkim, debelim pregrinjalom mi je postalo toplo, v sobi je bilo hladno in zunaj je snežilo.

Zjutraj, ko sva z Andrejem gazila proti šoli, sem ga vprašal: »Si slišal, da nekdo pride?« »Pride,« je bil kratek. »Kdo pride,« nisem odnehal. Pogledal me je resno, se ozrl in se sklonil k meni. »Stric pride,« je zašepetal.

Strici so bili varovana družinska skrivnost, kajti edini pravi stric je živel v Argentini. Živel so na gradu Bogenšperk, kamor jih je pregnala ljudska oblast iz prestolnice. Živel so skromno in še tisto so delili s prijatelji. Bili so jezuiti, ti dobri ljudje, patri in bratje, z nami so delili svoje pregnanstvo, mráz in izobčenost z neverjetno vdanostjo, mirom, zaupanjem, celo veseljem. Otroško dušo so očarali s svojo preprosto, toplo besedo, s svojim velikim znanjem. In kadar so prišli strici, je bilo pri nas še posebej slovesno. Kot da so iz zidov Valvazorjevega gradu prinesli luč miru in upanja, da ne bo več ne mraza ne šepetanja.

Neko dopoldne v naslednjih dneh je od glavne ceste po gazi prihajala zgrbljena postava. Mož je na hrbtu nosil velik nahrbtnik in stiskal v roki palico. Počasi se je bližal hiši... S staro mamo in Andrejem smo šli pred vrata. Po pozdravu se je mož otresel, počasi odlagal težka oblačila in gozderje. Pater Vrtovec, sem mu dejal. Pogledal me je in se nasmehnil. »Kako si zrasel. Zdaj pa boš lahko kmalu prišel k nam.« »Bom, bom,« sem mu odgovoril. Potem je prišel poseben obred. Pater je odprl svoj velik nahrbtnik, takšen zelen, iz zbledelega močnega platna. Iz globine so začele prihajati dobróte: koline, zajček, jabolka, orehi in še steklenica domačega žganja. V kuhinji je bilo toplo in zadišalo je po čaju. Pater se je usedel in si oddahnil po dolgi poti. »Bog vam poplačaj,« se je za dobróte zahvaljevala stara mama. Usedel sem se za mizo in čakal na pripovedovanje.

Gazi, smučine in vrhovi mladosti... Foto Alenka Veber

Poslušal sem o njegovi poti v Ljubljano, ki se je začela sredi noči, ko je z Bogenšperka gazil proti Litiji na vlak, o dobrih ljudeh v okolici, ki jim prinašajo in jim pomagajo. O patrih, ki hodijo v pomoč po cerkvah, o težkih časih in o zastraševanju, o zaporih in nagajanjih. Pater je vzel iz žepa majhno cigaretnico, v katero je šlo le pet kratkih cigaret. Vzel je eno in si jo prižgal. Moder dim je napolnil kuhinjo in jaz, otrok, sem opazoval tega sivega moža z brado, ki je veroval v Boga in mu mraz ni mogel do živega, ne dolga pot, ki sem jo poznal in ob lepem vremenu vsako leto enkrat prehodil. Potem je pripovedoval, kaj delajo drugi strici, da nas vsi pozdravljajo ter želijo lepe in blagoslovljene božične praznike.

Dolgo sem gledal za njim, ko se je poslovil. Tam zunaj se mi je zdel tako sam v vsem zame tedaj nerazumljivem svetu tesnobe. In tako pogumen, da je šel po gazi naprej in izginil v snegu. Mnogo let po tem sem ga obiskal v njegovi sobici pri jezuitih v Dravljah. Takrat se je že poslavljaj in gledal sem moža, ki me je kljub izgubljanju spomina prepoznal. Poklical me je po imenu in mi dejal: »Ne pozabi vere svojih dedov.« Oči so se mu zasvetile in končno mi je postalo jasno, od kod stricem pogum, ki sem ga otroško občudoval. Nikoli niso bili sami.

Tadej Labernik

Črtico slovenskega pisatelja Ludveta Potokarja, ki jo objavljamo, nam je prijazno odstopil njegov brat Jože. Odkril jo je prof. France Pibernik med gradivom, ki ga zbira g. Janez Arnež za arhiv Studia Slovenica, in doslej še ni bila objavljena.

LESNIKE

V novembrskih jutrih je bila jedilnica v taborišču zakurjena. Proti deveti uri se je nabralo okrog tople peči kup študentov, ki niso šli na jutranja predavanja in so zaradi tega zjutraj lahko dlje ležali. Tudi Joštar je bil eden tistih.

Raz glavo je vrgel odejo in ugotovil, da mora biti že proti deveti. Potem se je leže dvignil na komolcih, da bi videl, ali morda ni zadnji. To jutro je bil zadnji. Kar tako brez smisla je vprašal, koliko je ura, pa se mu ni nobeden oglasil. Vprašanje je minilo v praznem. Tudi Ukrajinec, večno nepočesani, malokdaj umiti fant, ki je ležal pri oknu, je moral že vstati. Vsi so že šli.

Tudi Joštar je moral, če ne, bi zamudil zajtrk. Stopil je k oknu in porisal z rokavom po šipi, da bi se prepričal, če še dajejo. Z okna se je videlo ravno na pot, ki je vodila od spodnjih barak k jedilnici. Z rokami je vrgel lase čez glavo in ogrnil suknjo.

V razvezanem obuvalu je priracal skozi vrata v jedilnico; z lončkom v roki, ki ga je bil vrgel proč bogve kateri angleški vojak. Ročaja ta lonček ni imel več, držal je pa še. V ta lonček, v desno roko je nalila kuharica Joštarju črne kave, v levo pa je vzel košček kruha. In dve jabolki v žep.

– Danke schön, – se je nasmehnil bolj bridko kakor veselo.

Okrog peči so na gosto stali študentje; grelj so se in obračali jabolka na žareči vrhnji plošči. Godrnjali so z nerazločnimi besedami in se zavijali v ovratnike zmečkanih plaščev. Zunaj se je narejal mraz.

Joštar je imel v ustih neugoden okus in v grlu ga je podražilo, da je moral k oknu. Pljuval je na skladovnico razmočenih drv. Pljunil je dvakrat, trikrat in potem počasi zapiral, kakor da ne sliši nejevoljnih opazk. Tudi on se je postavil v krog bliže k peči in ni rekel nobene besede. Kakor vsi drugi je molčal. Grizli so kruh in ga zalival s kavo. Jabolka na peči so cvrčala in trepetala. Zdaj pa zdaj je segla še neumita roka nad ploščo in izbrala opaljen sad.

Včasih je ujel s pogledom koga od nasproti stoječih, pa je bilo obema, kakor bi nekaj zagrešila, kakor bi drug drugega motila. Zdelo se je, da stoji v tej gruči slaba vest sama, morda v prav tako sirotnem plašču in s krinko

lakote na obrazu. Nobeden ni hotel nikomur gledati v oči, pa čeprav samo za trenutek. Jedli so počasi, spoštljivo na videz, z vase pogreznjenimi obrazi in cmokali so kakor nedoletni otroci. Njih oči, globoko v mračna lica vdrte, so delile usmiljenje nad ubogim koščkom kruha, ki je gineval kakor kepa snega v topli pesti. In Joštar je gledal svoj krajček. Ni vedel, ali bi ga načel ali bi ga gledal. Samo za tri grižljaje ga je bilo.

Vrata v jedilnico so se odpirala in zapirala; nekateri so odlivali goščo od kave v zaboj za premog in odhajali. Prihajali so novi, še vsi sanjski, naravnost iz spanja. Komaj je eden stopil iz kroga peči, že je bil tu drug; prerinil se je s komolci in z zabrisano skodelico kave, ki je pljuskala po tleh in po hlačah. Odmikali so se in spogledovali iz nevšečnosti. Drugi, ki niso imeli prostora ob peči, so odložili zajtrk na razstavljene mize; z nogami na klopeh in z oprtimi glavami so v dolgih presledkih malomarno odmikali upognjene lakti s kolen, grizli trpek kruh in zijali skozi vlažna, motna okna. Sleherni je umikal svoj pogled sosedu in zdelo se je, da dva nočeta gledati skozi isto šipo. Kakor sovražniki, ki jih je usoda za kazen natepala skupaj.

Joštar je vedel, odkod ves ta žalostni, strupeni videz molčeče družčine in odkod slutnje slabe vesti. Ne, saj tu po sredi ni bilo nobenega sovraštva, prav nič takega, pa čeprav sta ob isti peči jedla Grga in Račić, prvi Hrvat in drugi Srb, čeprav je bilo tukaj vse pomešano, Slovenci in Albanci, Litvanci in Ukrajinci.

In če sta stala Joštar in Pivk drug nasproti drugemu, ne da bi si rekla dobro jutro, to še ni pomenilo, da molčita zaradi tega, ker je vsak drugega prepričanja. Joštar je to dobro vedel. Zdaj mu je bilo prav vseeno, pa čeprav bi mu kdo v brk razkladal, da ni Slovenec, ampak Jugoslovan. O, nekoč pred leti so študentje ljubili take malenkosti, pretepali so se zanje na univerzah in na zborovanjih, do krvi včasih. Bogve, če se nista pred štirimi ali petimi leti prepirala Grga in Račić zastran Bosne, ali je hrvatska ali je srbska ali čigava. In koliko še drugega takega!

Zdaj je vse mimo. Vojna je spremenila obraze in misli, prepričanja in načrte, razpotepla je ljudi po vsem svetu, postavila je nove meje in druge razmere, blagoslovila je nekatere in kaznovala tisoč drugih, ne da bi kdo vedel dobro, zakaj.

Ne, tu po sredi ni bilo nič sovraštva in ne zavisti. Ta molk je bil molk tisočev kaznovanih po bogve čigavi krivdi.

Lakota in mladi študentje so bili doma v tem taborišču. In sto kesanj in upanj.

Z zaspanimi, od postelje sem negotovimi koraki so drsali tisti, ki so že pozajtrkovali, proti oddaljenim, zeleno pobarvanim vratom. Nobeden se ni oziral naokrog po kotih, po zmečkanih papirjih, po smeteh, po od večrajšnjega kosila ponesnaženih mizah. Bilo je vse samo po sebi razumljivo:

smeti in blato, vreme in zima. In molk. Komaj se je komu iz navajenosti zljubilo zavihteti posodo, da je pljusknil črn curek po tleh, kakor bi pljunil star pijanec.

Naposled se je zredčil tudi krog ob peči.

Račić je zalučal skozi vratca tri kepe premoga. Potem si je obrisal prste ob hlačnico in zadovoljno grizel zadnje jabolko.

Ostala sta sama, Račić in on. Joštar ga je gledal. V trenutku mu je premeril obraz in klonil z očmi do edinega gumba na njegovi kratki spodvihani suknji. Tisti gumb je poskočil pri vsakem migljaju kakor gumijasta igrača. Visel je na treh črnih, zdrsanih nitih. On je požiral po kapljah, vrgel ogrizek in lomil majhne koščke kruha.

– Slišiš, gumb se ti bo odtrgal, – se je Joštarju zdelo vredno spregovoriti. Bil je zadnji gumb. Račić je zamahnil z roko, kakor da vse to ni prav nič važno.

– Gumb! – mu je Joštar še enkrat pokazal z iztegnjeno roko.

– To sem pustil nalašč, tako za poskus, – je preizkušal trdnost zadnjih treh niti. – Če se mi do večera ne odtrga, potem sem prepričan, da dobim denar in si bom lahko kupil kilo kruha. – Trznil je s spodnjo čeljustjo in nategnil dolgi vrat, kakor je imel navado. Pogladi si je redke brke pod nosom in gledal tja v tri dni.

– Kako to misliš? – Joštar ni razumel. Srbu se je poznalo, da bi najrajši nič ne govoril. Pa je po dolgem presledku vendarle izgovoril.

– Fiksna ideja, – je odgovoril. Joštar ga ni nadlegoval. Saj tudi njemu ni bilo do besed. Kaj naj vendar govori? Ko bi bila kava sladka in bi bilo kruha vsaj trikrat toliko! Potem bi govorila, kratkočasila bi se z malenkostmi ali s politiko. In ne bi bila sama.

A tega kruha je še za pokoro premalo. Za molk premalo. Živeti se pa vendarle da.

Koliko časa, bogve. Joštarja je silil kašelj.

Nazadnje je odšel tudi Račić in počil z vrati. Ostal je sam. Primaknil si je stol in del noge navzkriž, da je čutil prihajati toploto iz peči. Sedaj ni mogel več opazovati tistega gumba na suknji mršavega Srba; človek je odšel v barako ali v mesto, na črno borzo morda, da poizve, po čem je kruh, če se mu nameri, da dobi denar. Vendar, Joštar si ni mogel prav dobro razložiti njegove fiksne ideje.

Gledal je v tla, na kup ogrizkov. Iz kuhinje je šumela voda. Prvi trenutek se mu je zdelo, da sliši cvrčanje svežega mesa na širokih pladnjih. Ko pa je dolgo poslušal, je ugotovil, da je to le močan curek vode iz vodovodne cevi. Navajen je bil že takih prisluhov.

Znova se je domislil, da je lačen. Posrkal je zadnje kaplje in odstavil lonček. Pri desnem očesu si je izdrl prisušen kremželj in zazelhal. Brrr! Strepetal je, da ga je streslo po životu. Zdaj bi pojedel komolec salame in

štruco kruha! Kakor včasih, ko je šel z materjo v Ljubljano. Še enkrat je nagnil posodo in z jezikom pobrisal črno usedlino na dnu.

Nenadoma se je spomnil matere, kako je venomer in venomer ponavljala, ko je bil še doma in ni vedel, koliko hudega je po tujem svetu, kako je vedno govorila, kakor govore starši nedoraslim otrokom:

– Otroci, zapomnite si dobro moje besede! – In je govorila o kruhu in o drobtinah in o spoštovanju, ki so ga vredne. Pred njim na mizi je ležalo raztresenih nekaj drobtin. S pobožno roko je segel in jih pobrisal v pest. Použil jih je s spoštovanjem in z besedami materinimi v očitajočem spomnu. Spomnil se je, kako je vrgel nekoč proč kos obsušenega kruha.

Tega greha se ni nikoli spovedal.

Še je gledal skozi okno, ne da bi videl kaj posebnega. Potlačil je očitke in ugibal, kaj bo s tako dolgim dnevom ob tem kruhu, ki ga je bil pojedel. Slonel je ob peči, dokler ni ugasnila.

Popoldne, ob dveh se je vsak dan delil dodatek, če je ostalo v velikem loncu kaj menaže.

Joštar je stal predzadnji v dolgi vrsti dodatkarjev kakor prepognjen list. Peč ni bila več topla in mraz je lezel vsepovsod od tal, tako da je vedno kdo pa kdo hrznil ali se stresel v sključeni vrsti čakajočih.

Gledal je to verigo pred seboj skozi trudne, izkopane oči in mu je bilo, kakor bi videl konje, trop od mraza hrzajočih, prehlajenih vojaških konj, ki so pet let zvesto služili v kakem topniškem divizionu, nazadnje pa so jih vse nadušljive prignali v zaledje in jih hranijo toliko, da dočakajo konjača.

– Repete! – se je zadrhl nekdo iz vrste, da se je zganila kuharica na oknu in si s palcem obrisala nahodni nos.

– Još nije dva! – je odgovorila in se naslonila na zajemalko. Ob dveh, nekoliko minut pozneje pride njena ura, da razdeli dodatkarjem zadnje ostanke juhe, če jih je kaj. Če ne zmanjka.

– Dva prošlo! – so zavpili trije hkrati. In četrti zopet:

– Repete! – Votlo je odjeknilo kakor v praznem loncu. Prva dva v vrsti sta se nagibala čez desko v kuhinjo, da bi videla, koliko je ostalo. Potem so se zanimali vsi. Koliko? Sprednji je zmignil z rameni in ni nič rekel.

Bogve koliko. Nekateri so stopali iz vrste in se hoteli na lastne oči prepričati, ali velja čakati ali ne.

Joštar je vstal kakor zledenel. Sem in tja je zašepal z nogo in potihoma žvižgal pozabljeno italijansko pesmico. Niti pomisliti se mu ni ljubilo, če se spleča zmrzovati. Zijal je skozi okno in videl pršeti droban, mrzel dež. Saj če mu je namenjeno, bo dobil tiste pol zajemalke in je vseeno, če gre pogledat.

Sprednji v vrsti so se začeli znova jeziti, tuliti so začeli in topotati z nogami. Eden je začel vpiti in dokazovati kuharici z naprej pomaknjeno uro, da bi bila morala pravzaprav že zdavnaj razdeliti.

In vendar pride za zimo zopet pomlad! Foto Roman Kozmus

– Uuuuu! – so zarjuli in topotali.

Končno je vzela kuharica posodo prvega in mu nalila. Vrsta se je na gosto stesnila. Spredaj sta se sporekla dva, kdo je spredaj in kdo za njim. Večji je sunil manjšega in ga potisnil za seboj.

Brž je šlo od rok. Še pet jih je bilo pred Joštarjem. Lonec je stal sicer že od kraja delitve postrani in zajemalka je zarožljala pri vsaki porciji z višjim tonom, toda upanje je bilo še vedno. Dodatkarji so se vračali od okenca, spotoma srkali juho in se znova postavljali v vrsto zadaj. Prav tenko je zazvenela zajemalka pri tistem pred Joštarjem. Dolg, spolzek rezanec se mu je obesil čez rob posode.

– A! Rezanec! – je poglobil Joštar lastno upanje. Zdaj je prišel na vrsto on. Morda se mu zajameta dva, trije...

Tisti trenutek pa je pritekel nekdo po drugi strani, nekdo v plašču, menda naravnost iz mesta, ves zasopel in s pomito posodo v roki. Očividno je bil pozen in še ni dobil kosila. Postavil se je predenj, ne da bi ga sploh kaj vprašal.

Joštar je zardel, kakor bi ga kdo zasačil pri grehu. In ni vedel, kam bi s posodo. Roka mu je obvisela v zraku še za trenutek, potem pa je omahnila s prazno, ostrgano porcijo. Glas zajemalke je bil previsok za upanje.

– Schluss! – je hitela kuharica spuščati zapirco. Zmanjkalo je. Dodatkarji so leno kapljali skozi vrata jedilnice. Zadnji je stopal Joštar, v razpeti suknji, kakor da mu še mar ni.

Žvižgal je glasno in skoraj veselo, kakor da se ni zgodilo čisto nič posebnega... Vendar je bilo nekaj, nekaj, česar Joštar ne bi mogel nikoli natančno povedati. Nekaj krutega.

V sobi je stopil k svojemu ležišču na vrh pograda in se naslonil nanj s komolci. Potem je pol ure in še dlje pestoval glavo v dlaneh in mežikal. Zunaj ob oknu je vsake toliko časa zdrčala kaplja. Stane in Podržaj sta se odpravljala k predavanju. Tu pa tam sta si rekla kakšno kratko besedo in si zavezovala čevlje. Joštar ju ni poslušal; samo čutil je nekaj grenkega ob zavesti, da gresta na univerzo. In to popoldne. On še ob dopoldnevih ni hodil; pred semestrom je pobral podpise ali pa še za to je komu drugemu oddal knjižico.

Tisti trenutek se je v njem rodila zavist, še čisto majhna, drobna, a vendar živa in resnična. Prepričan je bil, da mislita nanj in da bosta po cesti grede govorila o njem: Ampak ta Joštar! Ne verjamem, če bo kaj iz njega... Malo poprej je mislil prositi Podržaja na posodo tri cigarete. Sedaj se je premislil.

Ko sta odšla, se je odkašljaj. Vedno je skrival pred drugimi, da ga draži v prsih. Zmerom se je bal, da mu kdo ne poreče: Ti, pa pojdi k zdravniku, morda imaš kaj na pljučih... Bal se je tega opomina in samemu je bilo težko, kadar je pomislil na ta očitek. Čeprav samo mimogrede.

– Pa saj to je čisto navaden jesenski prehlad! Le, ko bi bilo jesti več. Ta lakot, to je naša jetika! – je potolažil sam sebe z mislijo, da stopi k Mirku. Spomnil se je, da mora imeti nekje še nekaj prahov moke, enkrat za žgance ali za polento. Z njim sta bila še najboljša. Namenil se je v učilnico, da ga vpraša. On se je pripravljaj za izpit.

Šla sta venkaj na stopnice.

– Ti, veš kaj sem mislil, nocoj bi skuhala žgance... – mu je dejal. Mirko je imel vedno navado malo počakati.

– Če imaš moko? –

– Ali je nimaš ti? Sem mislil, jutri dobim najbrž kilo kruha, imam že obljubljeno. Danes bi pa tvoje pokuhala... – Govoril je skoraj, kakor odkriva boječ fant svojo ljubezen. In nič ni vedel, ali bo res dobil kilo kruha naslednji dan. Morda. Morda proda srajco...

– Ampak jaz nimam nič moke, – je rekel Mirko z obžalovanjem. Joštar je ostal tiho.

– Torej ni nič, – se je hotel obrniti, potem ko sta dve minuti zijala brez besede na umazane stopnice, kakor bi imela nekaj važnega premisliti.

– Čakaj! Nekaj kart imam še tukaj, če že niso zapadle. Ampak jaz nimam časa hoditi v mesto. Če hočeš stopiti na Graben... –

– Bi, – je bil Joštar precej voljan. Mirko mu je poiskal v listnici nekaj rdečih odrezkov. Ko sta hotela narazen, se je Joštar domislil, da pravzaprav nima denarja.

– Saj to še petdeset grošev ne bo, pol kile polente, – mu je rekel Mirko.

– Ampak, ko bi jih imel vsaj deset! –

– E, prekleto, toliko pa že menda imaš! – se je naredil Mirko nevernega. Joštarju se je nasmehnilo od same bridkosti.

– Ko veš, da bi kadil, če bi imel kakšen denar! –

Mirko mu je dal še šiling.

Joštar se je odločil samo do prve trgovine na Grabnu. Preslabe čevlje je imel za tako vreme in za dolgo pot.

Prva trgovina na Grabnu je bila zaprta. Gledal je okrog, če ne visi morda kje na steni kakšno oznanilo. Pa ni videl nič. Vprašal je človeka, ki je prišel mimo, koliko je ura.

Bila je skoraj štiri. Ob takem času so trgovine vendar odprte. In je šel naprej. Tudi druga je bila zaprta. Tako vse trgovine zapovrstjo na cesti Graben. Ko je prišel na konec, do tramvaja, je občutil mokroto v čevljih in ni vedel, kaj bi. V stisnjeni pesti je držal odrezke in šiling. Stopil je k stražniku.

Ta mu je povedal, da so ob četrtkih popoldne vse trgovine zaprte.

– Aha! – se je popraskal Joštar za ušesom. Počasi se je vračal v taborišče.

V sobi ga je čakal Mirko. Ko mu je povedal, sta molčala in vedela, da se ne da pomagati. Jutri lahko kupita polente.

Toda danes! Za večerjo bo prežganka ali kava. Nič.

Ugibala sta vsak pri sebi. Joštar je zaklel in se truden zleknil na posteljo. Ko je tako nekaj časa ležal, je nenadoma skočil pokonci.

– Ti! Greš z menoj? –

– Kam? – je vprašal Mirko na klopi.

– Tukajle gori morajo biti še jabolka. Sem pa tja je gotovo ostalo še kakšno. – Pokazal je na breg nad taboriščem, kamor so hodili poleti rabutat jabolka.

Čez pet minut sta lezla po cikcakasti poti navkreber, najprej skozi gozd in potem na plano. Dež jima je bil v oči. Na robu sta obstala in počakala. Mrak se je že spuščal, tisti gosti, vlažni, jesenski mrak. Gledala sta po pobočju, polnem osutih, skoraj golih jablan.

– Saj ne bo nič! – Mirko ni verjel. A sta vendar šla.

Stopala sta počasi, vzdolž redí, po mokrem, rjavem listju, po nizki, mokri travi. Ozirala sta se v rogovilaste, obletele krone in iskala z očmi, če je ostal kje na kakšni veji zapoznel sad. Joštar se je ozrl tu pa tam proti hiši spodaj, da bi ju morda ne presenetil gospodar.

– Tamle, – je obstal Mirko in pokazal z roko na drevo, ki je raslo precej nizko proti hiši.

Mirko je splezal nanj in hitel trgati drobna jabolka.

– Potresi! – mu je rekel Joštar, ki je nabiral grintavo drobnjav v žepe. Tedaj pa se je zadril od hiše gor surov glas.

– Verfluchte! –

Nista slišala več. Mirko je skočil dol in stekel navzgor med drevjem in Joštar za njim.

– Gospodar je bil! – je rekel Joštar Mirku, ko sta prisopihala v sobo.

– A, vrag! – je zamahnil Mirko. – Pa čemu sva pravzaprav bežala? Kdo ti more kaj za to? Saj je bilo že zdavnaj vse obrano! –

V sobi je bila tema. Ležala sta vsak na svojem ležišču.

– Ampak, – je trpko izgovoril Joštar, ko je ugriznil, – to so lesnike! –

Potem je poskusil še Mirko. Joštar ga je videl, kako je nakremžil obraz. Utihnila sta in nista vedela, kdo je koga opeharil.

– Ampak boljše je pa kakor nič, – je potolažil Joštar, ne da bi vedel ali sebe ali Mirka spodaj. On ga je nekaj časa poslušal, potem pa je ugriznil in jedel. Dež je enakomerno tolkel po papirnati strehi barake. Ležala sta v temi in grizla lesnike. Bilo je slišati, kakor bi miši klestile po kotih.

Ko se je vrnil Podržaj, sta jih ponudila še njemu.

– Toda, to so lesnike, – je izpljunil prvi ugrizek.

– So, pa so za silo. Če drugega ni, – je rekel Joštar. Tudi Podržaj se je ulegel na svoj pograd in glodal z njima. Sapa se je zaganjala v zaslone na zadnjih oknih in zdaj pa zdaj so od pršečih kapljic zazvonile šipe.

– Še sneg bo, zima, – je načel Joštar in Mirko je dodal:

– Piha, da bo zastavo raztrgalo pred pisarno. –

– Maraj zanj, če se raztrga! – je odvrnil Joštar in počakal čisto namenoma, da sta še Mirko in Podržaj utihnili v trpkih, polnih ustih, z lesniko med zobmi. Vsi trije so poslušali, če se že ne trga od sonca in dežja, od hudih časov preperela, obledela zastava. Slišali so jo frfrati, kakor bi nekdo strkaval prašno odejo. Joštar je kašljal in se dolgo ni mogel ustaviti. Med divjim vetrom so padale prve snežinke, Joštar jih je videl v pramenu velike svetilke na visokem drogu sredi taborišča.

Molčali so vsi trije.

– Pa jo bo res raztrgalo, – je domislil Podržaj čez nekaj časa še enkrat. A nista rekla nič, ne Mirko ne Joštar, zakaj vsem se je zdelo, kakor bi nekdo, ki ga ni bilo med njimi, razločno dejal in obenem malomarno zamahnil z roko:

– Prava reč, zastava... –

Joštar je nazadnje spustil pridržano sapo.

Nenadoma je sedla mednje želja po maščevanju nad nečim, kar bi pravzaprav nobeden od njih ne mogel natanko povedati. Želja po uniče-

vanju, po kaznovanju tisoč krivic. Bili so vsak pri sebi, z roko na šibkih, hladnih prsih, kakor bi se hoteli prepričati, če morda nimajo več življenja v skrčenih, zapuščenih prsih.

Mislili so na simbole in svetinje od nekoč, na ideale in na zastave, ki so vanje verovali. Mislili so na mladost.

– Vera v cunje! – se je skrhalo Joštarju še misel v glavi.

Čez dve dolgi minuti, ko se je zdelo, da se je od same tihote zgostila še tema, je zaklel Podržaj.

– Preklete, ti naši ideali! Bedaki, pravim! Vidva se spominjata vseh neumnosti, ah, saj! Kako smo bili mladi. Zdaj verjameta, da so jabolka lesnike. Lesnike! – je pribil bolj trpko od samih sadov.

Spominjali so se vsega. Mirko je bil zastavonoša. Podržaj je za volitve razstiljal letake. Joštar je bil prostovoljec. Vsak na eni strani.

Nikoli pa niso mislili, da bodo skupaj, da bodo tako žalostno pokopavali svojo mladost.

– I, seveda, – je bridko izgovoril Joštar, – pa, kaj bi kleli. Danes smo lačni. Nekoč bomo morda spet siti in ne bomo nič mislili na to. Pozabili bomo. –

– Morda, – je ostalo vprašanje v temi.

Ampak to bo prepozno.

Ogrizki, ki so jih metali s pogradov na tla, so se kotalili in ostali pozabljeni kakor toliko drugega. Joštar je zarinil svojo drobno, izsušeno glavo v trdo zglatje in poslušal dež. Bila je pogrebna koračnica.

Pokoj nesmisla je razprostrl čezenj težke, mrzle zavese.

V sobi je bilo pokopališče. Bil je pogreb mladosti in vzorov, nekoč tako jasnih in svetlih. Dež sam je šel za tem pogrebom.

Spet so jedli lesnike; še žalovali niso.

– Kdo pač more kaj za to? – je pomislil Joštar in zakašljaj.

Imeli so grenka usta in nič sanj.

Ene same ne.

Ludvik Potokar

BOŽIČNI TRIPTIH

ZGODBICA O BELEM, BELEM

Nekoč v davnih – ampak ne tako davnih – časih je živel pesnik. Tak pesnik je rad pisal zgodbe. In zgodilo se je nekoč – bilo je dopoldne pred božičnim večerom, pri oknu je stal, gledal v daljavo, – da je premišljeval (pesniki so pač taki...), kako bi bilo, ko bi v tem trenutku prav po vsem svetu padali tako debeli kosmi snega, kakor padajo zdaj tu – *kje bi v tistem*

trenutku potem sploh bila pomlad? – torej premišljeval, ko sta pristopicali do njega hčerkici. Čisto tiho sta mu prišli za hrbet in takoj je nekaj zaslutil.

»Atek, atek, povej eno lepo božično pravljico!«

Saj imajo vsi pesniki slutnje, ampak da se prav moje tako hitro uresniči...

»O, zajček, to pa ne gre tako. Kar na gumb! Povej! Povej!«

»Dobro, pa nama jo napiši,« je počasi spravila iz sebe najmlajša.

In starejša – ta je z bradico že segala čez rob mize – je dvakrat pokimala. To je pomenilo: obe sva istega, da veš, povsem istega mnenja, in torej...

Tako! Napiši! Hm...

Potem pa se je spet zazrl skozi okno, že drugi dan je snežilo, snežinke so bile že utrujene, dosti počasneje so padale kot dan poprej, vse pa je bilo belo, belo. Kot se pač za božič tudi spodobi. Pa je ošilil svinčnik, s kupčka ob oknu vzel dva bela lista in se odpravil iz mesta. Nalašč brez klobuka, nalašč brez dežnika, tako, da so mu snežinke sedale na ličnici, da je čutil, kako se vse ledene topijo na vročih ustnicah – in nalašč je stopal počasi, da mu je glasno škripalo pod podplati.

Kmalu je došel do gostilnice med smrekami, tam je bilo vse tiho in pripravljeno, da sede v »ta drugo sobo«, v tisto, v kateri je bila pečka že nekaj let pokvarjena in v kateri se ni dalo zakuriti, pa je bila brez gostov.

Predse je položil bel list in se zazrl skozi okno, skozi padajoče snežinke. *Kako je to lepo... In lepo je, ker je vse tako tiho... In belo. Belo.* Tako belo kakor list pred njim.

Zgodbica o božiču...?

Pa saj so že vse napisane... že davno napisane...

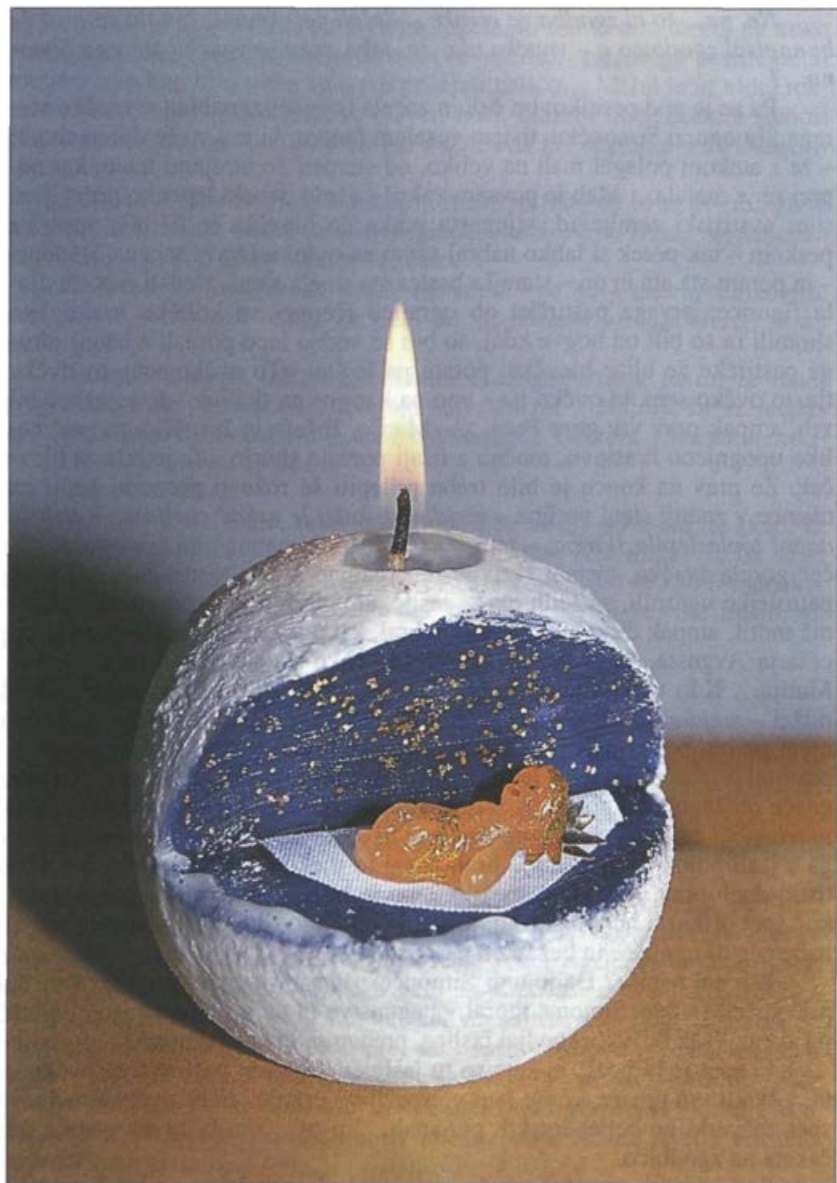
Zmajal je z glavo, celo močno zamižal; tako bi prisilil možgane, da se le odpro...

»Napisane,« je dejal sebi zdaj kar na glas. »Če se pa prikaže kakšna nova misel, je tako žalostna, da še za starce ni, kje neki za otroke.«

Ampak... hm... kaj pa, če bi segel nazaj v čas, ampak daleč nazaj?

Pa se je začel iz megle počasi prikazovati stari Simon – v Goriških Brdih je bil doma, – bilo je v začetku tega stoletja, starec, ki je leto za letom z otroki pripravljaj lepe jaslice, a nekega leta, prav kmalu po božiču, moral pobegniti pred kraljem Herodom Benitom in se zateči v tuje kraje, kjer so na srečo govorili slovensko...

»Nak,« je dejal pesnik, »to je prežalostno in potem... predaleč v davnini... Pomaknimo se nazaj raje samo do sina tega Simona, do Simona mlajšega, do tistega, ki je tam v novem kraju kmalu pognal korenine... Tistega, kateri je potem tudi vsako leto z otroki postavljaj jaslice, po nekaj letih pa jih nekoč tudi on ni več mogel: nekega lepega dne je moral – in to komaj v nekaj urah – pobegniti pred kraljem Herodom Adolfom.

Jaslice Foto Ančka Tomšič

Ne, ne... to ni zgodba za otroke... Sploh ne! Ampak, hm, in če... in če bi napisal zgodbico o – vnučku, da, da, tako, tako, o vnučku starega Simona...?

Pa se je pod pesnikovim čelom začela rojevati zgodbica o vnučku starega Simona, o Simončku, tistem veselem fantku, ki je – ni še dobro shodil – že z atekom polagal mah na veliko, od starosti že utrujeno mizo, kar naprej se je majala... Mah je povsem zakril na trdo debelo lepenko prilepljeni stari avstrijski zemljevid, vijugasta potka do hlevčka je že bila posuta s peskom – tak pesek si lahko nabral samo na ovinku Drave tam za Studenci – in potem sta ata in on – starejša bratca sta smela samo gledati – postavljala figurice: prvega pastirčka ob ograjico (čeprav so količke vsako leto shranili in so bili od bogve kdaj, so bili še vedno lepo porasli z lišaji), druge pastirčke že bliže hlevčku, potem pa je šlo: »To ovčko sem, to ovčko tja, to ovčko sem, to ovčko tja,« eno pa kar gor na skalico – to je nekoč bil vrh, ampak prav vrh gore Pece... – Marijo, Jožefa in Jezuščka pa pod veliko upognjeno hrastovo, močno z lišaji poraslo skorjo – ta je bila za hlevček. Že prav na koncu je bilo treba prilepiti še rožnati prozorni papir za okence v zadnji steni votline – *mejdunaj, kako je nekoč curljalo po tleh še napol toplo lepilo škroba*, – tam, za okencem je namreč na svetonočni večer gorela svečka, metala skrivnostno rožnato svetlobo na jasli... Ko so petrolejko ugasnili, so sedli okrog jaslic, najmlajši v atekovo naročje, in ni nič motil, ampak čisto nič, ko je *tata* bral, kako je tiste dni izšlo povelje od cesarja Avgusta, da se popiše ves svet in kako sta šla na pot tudi Jožef in Marija... Kdo ve koliko let je bilo fantku, ko je pri tistem *vsem svetu* zamižal – *mejdunaj, ves svet, to je morala biti gneča* – in ta *mejdunaj* se je v njem potem ponavljal ob branju iste vrstice vsako leto še leta in leta... In prav tako je odslej vsako leto za hip pozabil na jaslice in se znašel sredi gneče ob žegnjanju pri Sv. Jožefu v Studencih – *okoli tebe je tako, da bi te prerivajoči se ljudje raztrgali, če se ne bi držal ata močno za roke... »...in ga v jasli položila...«* Tata je bral, zunaj je snežilo, čudno je bilo, ker je v tistih dneh prav vsako leto snežilo, lepo je bilo... toda kaj, ko pa se je nekoč spet prikazal hudobni kralj, tokrat je bil Herod Josip in je spet bilo treba zapustiti ognjišče in bežati...

Kaj naj napiše? Da je tudi Simonček, ta mali v atekovem naročju, ta pravnuček starega Simona, moral v begunstvo in da je, kjerkoli je že romal po svetu, vsak božič postavljaj jaslice, preden se je vrnil domov?

In spet je tu božič in spet so tu jaslice in mah in pastirčki in ovčke – te, v škatli vrh omare, ki vse leto potrpežljivo čakajo, da bi za nekaj tednov spet zaživele po betlehemskih poljanah... in tu... otrok, tu sta otroka, ki čakata na zgodbico.

Pa je pesnik zamižal, v oči ga je namreč zaskalelo... a kljub vodeni meglici je pod vekami nenadoma pred seboj zagledal nekdanje stare jaslice

in Jezuščka, ki dviga roke, pa svetega Jožefa, ki mu je *tata* moral na novo pobarvati haljo, ker se je stara rjava barva luščila... pa tistega pastirčka, ki mu je vsako leto bilo treba na novo prilepiti palico... Mižal je in videl rožnato svetlobo in zaslišal glasove o sveti noči, blaženi noči, mamin srebrni glas – pa atekov bas – *ali ni prav tak kakor bas pri orglah pri Sv. Magdalenii...?*

Pesnika je zazeblo, hotel je stopiti malo po izbi, da bi se pogrel, pa je sredi prvih korakov obstal in spet pogledal skozi okno. Belo, vse belo. In pogledal je list pod seboj – belo, vse belo.

Žalostno je kimal vase, sedel, nenadoma pa se – skoraj sunkovito, prestrašeno – naslonil nazaj. *Pa ne... pa ne, da spet prihaja Herod in bo treba spet –*

Nasmehnil se je, odkimal, odkimal v drugo, ampak tokrat že manj prepričano in z vprašujočimi dvignjenimi obrvmi... Najraje bi se naglas zasmel. Pa se ni. Solza mu je spolzela na papir. Obstala. Ena sama drobna, na molk obsojena beseda...

Belo, vse belo...

Vse, kar je žalostno, tako žalostno, da se ne da povedati, je belo. In tudi kar je lepo, prelepo, je belo. Ali pa prozorno. Kot solza. Ne da se je prijeti. Tudi bela žalost ne, pa čeprav prihaja v noči, ko se zgodi marsikaj čudežnega, čudež sam, ko se bliža noč upanja, ko vsaj pesniki upajo, da prihaja noč novega upanja... Vsaj upanja...

SEDMA SLAMICA

(ali: Mojca piše pisemce)

Pisma... Dolga pisma, kratka pisma, vesela pisma, žalostna pisma – vseh vrst jih je. Pa so še otroška pisma in kakšna med njimi prav posebna. Taka, kakršno je – recimo – to, ki ga je napisala osemletna Mojca in to komaj nekaj ur, preden sta z bratcem Marjančkom pa z mamico in atekom odšla k polnočnici.

Popoldne je namreč prišla na obisk teta Mara, tista vedno omamljivo odišavljena mamina sestra, in z Marjančkom sta ji kazala jaslice. Ampak... ampak, ko je teta Mara odšla, je Mojci ostal vozel v grlu, sredi čela pa kakor zadržta drobna puščica. Vozel v grlu se je počasi razrahljal, puščica v čelu pa je kar še ostala. Mojca ni vedela, kaj storiti, vedela je samo, da ne bo mogla k polnočnici, če tetki prej ne napiše pisemca... – Pa kaj tako strašno važnega se je moralo zgoditi, da greš, pa na sam božični večer vzameš svinčnik v roke? Ker Mojca v resnici ni Mojca in ima tudi teta Mara v resnici drugačno ime, mislim, da smemo povedati, kaj je bilo v tistem skrivnostnem pismu...

»Draga tetka Mara, o, draga moja tetka Mara, pa kaj je to, da mi piše Mojca, boš rekla, saj sva se vendar še pred eno urico videli... Ne vem,

kako bi začela, ampak nekje moram začeti, a veš, ker drugače bo hudo, ker tisto na čelu med očesoma noče zginiti, ker drugače opolnoči ne bom mogla pogledati Jezuščku v oči. Pa tudi mami in atu ne. In... in... še manj, veš, Marjančku...

Ko si si prej ogledovala jaslice, si rekla meni in Marjančku, oziroma Marjančku in meni, kako je lepo, da sva v jasli pod Jezuščka položila toliko slamic. Pa si vprašala, če se tudi midva v adventu premagujeva, če se čemu odpoveva, če narediva kakšno posebno dobro delo in potem vsakokrat, za vsako tako žrtvico shraniva po eno slamico, pa jo potem na sveti večer položiva v jasli, da Jezušček ne bi ležal tako na trdem. In sem rekla, da ja, in da sem nabrala eno slamico več kot Marjanček. Jaz sedem, on samo šest. In je bil Marjanček čisto tiho in ti si me potem pobožala po glavi, pobožala samo mene in mi dala tiste lepe barvaste svinčnike. In zdaj, vidiš, pride tisto...

Veš, enkrat v nedeljo nisem šla na kremove rezine, ampak sem denarček dala za revčke. Ena slamica. Enkrat sem že bila čisto na tem, da rečem Marjančku, da je osel – veš, jezil me je, pa saj sem mu enkrat to tudi že rekla, no, mogoče celo večkrat, enkrat sem se pa premagala – spet ena slamica. Potem sem v razredu pomagala tisti, ki ji pravimo 'trdobučka', ki je vedno zaspana in ji diši iz ust in mama pravi, da je to zato, ker so doma revni in kdo ve, če jutraj sploh kaj da vase, in je to zelo hudo, da ji diši iz ust, ampak sem se premagala in ji pomagala narediti račune – spet ena slamica. In tako štiri, pet, šest slamic. In slamice so bile zavite v robček in vedno več jih je bilo, a veš, in tudi Marjanček je nabiral svoje. Ampak potem se je zgodilo nekaj, še sama ne vem, kako, ampak bi morala povedati gospodu katehetu, pa je bolje, če povem tebi, ker boš potem ti tudi Marjančka pobožala po glavi. Veš, nekoč sva bila sama doma, pa sem mu prigovarjala, naj gleda televizijo tudi ko mame ni doma, on pa ni hotel, ker mami in atu to ni všeč in je že bila pozna ura, jaz sem mu pa še kar naprej prigovarjala in sem rekla, dajva, glejva, glejva, in potem je res odprl TV in gledal, jaz sama sem pa mižala in nič gledala in tako sem potem lahko imele eno slamico več kot on. In ti si potem samo mene pobožala po glavi, najhuje pa je to, da me je potem, ko si odšla, Jezušček iz jaslic tako čudno pogledal... In sem rekla, to pa ne, pa še tisto tam sredi čela, ne vem, če veš, kako je to, pa da bom povedala vse tetki, moram, moram...

Veš, tetka Mara, ampak to pismo je samó zate in ne smeš nič praviti mami. Ali pa ateku! SEVEDA MARJANČKU SPLOH NE! In to pismo, lepo prosim, zdaj strži, ampak na koščke in potem še enkrat na še bolj drobne koščke in ne jih vreči v en smetnjak. Lahko bi jih kdo zbral, pa zlepil, pa bi vse zvedel. Malce v smetnjak doma, malce v tistega velikega tam na oglu tvoje ulice, malce sem, malce tja, saj veš. Tako da bo za to vedel samo katehet. Pa ti. Pa seveda Jezušček... No... on tako že ve...

Ne bodi huda name, veš, barvaste svinčnike pa bom, to ti rečem, da res, dala Marjančku. Pa mu nič povedala, zakaj.

Oh, hvala, hvala ti draga teta Mara, hvala, da sem ti lahko pisala. Ti ne veš, kako te poljubljam!

Tvoja Mojca, ki te ima rada

JASLICE

V zgodbi nastopa mama – kakšnih petintrideset let ima – in njena hčerkica Nežica, stara osem let. Atka in bratca Mirka ni doma, že popoldne sta odšla v mesto »po nekaj važnega« – pomeni: po še kakšno božično darilce... pa ju še zdaj ni domov. Zato pa v igrici nastopata še dva sosedova otroka: Slavka in Jožek, oba sedem let stara.

MAMA *odpira in zapira predale v kuhinji, išče.* Ni. In ni! Zakleto ali kaj!? – Neži, a smo res porabili ves vanilijin sladkor?

NEŽICA: Ne vem, mama.

MAMA: Kot zakleto! *Tresk!* To je moral biti eden zadnjih predalov. Pa še trgovine zaprte. *Slišati je, kako nekdo s ceste meče kamenčke na okno.* Nekdo meče kamenčke, Neži.

NEŽICA: Ja? Pogledam. *Stopi k oknu, odpre.* Nekomu dol na cesto: Ja?

SLAVKA in JOŽEK *od daleč, od spodaj, skoraj hkrati:* Ej, Neži! – Lahko prideva gor?

NEŽICA *se šele zdaj spomni, kaj so se zjutraj domenili.* Oh, saj res! *Onima doli:* Počakajta! *Mami:* Mama... ali lahko sosedova Slavka pa pekov Jožek prideta pogledat jaslce?

MAMA: Lani eden, letos že dva. Prihodnje leto bo prišel cel razred –

NEŽICA: Ampak, mama, saj sem tudi jaz šla popoldne gledat jaslce k Slamičevim –

MAMA: Dobro, dobro. Ampak samo za nekaj minut. Jaz skočim k Marinčkovim. Presneto! Vsako leto, pa ravno za božič –

NEŽICA *skozi okno:* Pridita, pridita!

MAMA *se odpravlja.* Ampak, da ne boste štefnjali, eh, stikali po stanovanju. Saj vidiš, da še ni vse pospravljeno. In da se nihče ne dotakne figuric! Da ne bo kakor lani s tistim tvojim debeluščkom iz razreda: šele za tri kralje je sveti Jožef spet prišel do nove roke... Samo gledati, si razumela?

NEŽICA: Razumela, razumela, mami. Bom pazila, bomo pazili. *Oponaša-joče, ampak resno:* Samo gledati, samo gledati... *Zvonec na vratih.* Ja! *Hiti odpirat.* Naprej, kar naprej!

SLAVKA *vstopi.* Dober dan, gospa!

JOŽEK *vstopi.* Dober dan in vesel božič, gospa!

MAMA *se nervozno odpravlja.* Dober dan, dober dan. Tudi vama vesele praznike. Samo gledati, sta razumela? – Neži – *bliže Nežici in potihoma* –

Neži, če se ata vrne prej kot jaz, povej, da sem za hip odšla k sosedu; ampak ne povedati, da sem si šla sposodit sladkor...

NEŽICA: Bom, mama, oziroma, ne bom... Hočem reči, bodi brez skrbi, mama.

MAMA: Na svidenje, pridem kmalu. *Odide.*

JOŽEK *se ogleduje okoli.* In kje, Neži, kje imate... – *se prekine, ker sam zagleda jaslice* – aah...

OTROCI *gredo k jaslicam, gledajo.*

SLAVKA, *kar vzhičena:* Lepe, lepe, Neži, kako so lepe te jaslice...

JOŽEK: Marička! Ful lepe! Krasne!

NEŽICA: Kajne?

JOŽEK: Ata naredil?

NEŽICA: Vsi skupaj. Ata in mama sta bolj polagala mah po tleh pa vrh kamnov, Mirko je pripravljaj lučke nad hlevčkom, jaz sem pa postavljala figurice. Samo eno je potem mama prestavila, tega pastirja, ki noče nič trdo stati.

JOŽEK: Lepe... Naše so tudi lepe, ampak te so drugačne...

NEŽICA: Zvečer bomo ugasnili luči, prižgali samo zvezdice nad hlevčkom, takrat bo šele lepo...

SLAVKA *zapoje zase:* Jezušček na slamici, pri nebeški mamici –

JOŽEK *prekine:* Ta pastirček pa kar z dvema ovčkama na ramenih. Močan, kaj!

NEŽICA: Pri vas tudi zapojete, preden greste k polnočnici?

JOŽEK: E! Seveda! Kakšen božič bi pa bil, če ne bi?

SLAVKA: Pri nas bo letos še posebno lepo, ker – *skrivnostno* – ko bomo odpeli božične pesmi, mi bo ata nekaj povedal – *še bolj skrivnostno* – nekaj zelo važnega...

NEŽICA: Važnega?

JOŽEK: Kaj važnega?

SLAVKA: Ne smem povedati, ampak jaz že vem. Vem, pa ne povem...

NEŽICA: Pa kaj veš?

JOŽEK: Kaj veš, pa ne poveš?

SLAVKA: Ne smem povedati... no, saj... saj bi povedala, če bi vedela, da bosta res znala molčati.

JOŽEK: Mi fantje znamo biti tiho.

NEŽICA: Kaj me gledaš! A jaz ne znam biti tiho?

JOŽEK *izmikajoče:* Dobro... dobro... –

SLAVKA: Mi oblubita, da ne bosta nikomur zinila niti besedice?

NEŽICA in JOŽEK: Oblubiva!

JOŽEK: Kot grob! Če hočeš, prekrižam tudi oba kazalca in sredinca –

SLAVKA *skrivnostno:* V redu, v redu... Ata mi bo povedal, da bomo letos tudi mi... dobili otročička. – Dabila bom bratca. Ali sestrico. *Se zahihita.*

Jaslice p. Wolfganga Koglerja iz Pleterij Foto Ančka Tomšič in Roman Kozmus

NEŽICA: Pa...

JOŽEK: Kako to veš?

SLAVKA: Sem slišala prejšnji teden. V spalnici sta se na tihem pogovarjala, sta mislila, da že spim. *Se hihita*. Ampak jaz se bom naredila, ko da nič ne vem, kakor da prvič slišim. Tudi Mirku nisem nič povedala. – Otročiček, Majhen bo. Kot Jezušček...

JOŽEK: Marička! – Meni je mama že lani obljubila bratca – *hitro nada-ljuje* – ali pa sestrico, a ne, pa ni bilo nič. Ampak zadnjič mi je spet rekla, da pa zdaj morda bo in ata mi je pokimal in me je stisnil k sebi, tako kakor me pozimi, če me začne zebsti.

NEŽICA: Jaz sem mamici rekla, da bi rada še enega bratca ali pa sestrico, pa pravi: »Oh, veš, to ni tako preprosto.« Hm, ni preprosto... – Ne razumem. Dobro, ne rečem, v prejšnjih časih, ko so štoklje morale nositi otroke ne vem od kod daleč, dobro, ne rečem, ampak zdaj, ko ata in mama lahko kar doma naredita otroka – res ne razumem –

SLAVKA: S starejšimi je sploh križ... Zadnjič sem jih skoraj dobila po ritki –

NEŽICA: Dobila?

JOŽEK: Pa zakaj?

SLAVKA: Prejšnjo soboto sem stala v trgovini v vrsti pri blagajni, tik za gospo Viličevo, tisto gospo od socialne pomoči, saj jo večkrat vidim, ampak naenkrat se mi je zdela bolj okrogla, pa sem ji kar rokico položila na trebuh pa vprašala, ampak prijazno, prijazno sem vprašala: »Gospa, kdaj pa bo?« Pa me je pogledala, kar streslo me je. Zgrabila me je za roko, začela vpiti, kaj se norčujem, da ona nima otrok, da noče imeti otrok. In potem, da naj že enkrat zvem: na svetu je preveč otrok, zato pa so ljudje lačni. In da bo kmalu zaradi otrok strašna lakota po svetu. Da so povedali po televiziji. Ona ve, prav dobro ve, ha, pa kako dobro ve, saj pa ima tudi opravka z – *nadaljuje negotovo* – z internacionalnimi hunami-hunami-hu ma ni tar nimi problemi –

NEŽICA: Kaj je to?

SLAVKA: Ne vem, ampak mora biti nekaj važnega, ker je potem rekla, naj tudi mami povem: za vsakega slovenskega otroka, ki se rodi, umreta od lakote dva otroka v Indiji. »A kaj vi doma nič ne gledate TV?!« – Uu... kako je vpila.

JOŽEK *zgrožen*: Umreta dva...?

NEŽICA *vsa preplašena*: A misliš, da je res tako...?

SLAVKA: Ne vem, jaz vem samo, da je mama bila huda, ker sem gospe Viličevi položila roko na trebuh; ravno toliko, da jih nisem dobila po ta zadnji, ata pa se je krohotal, da se mu je začelo kolcati in sva ga oba z Mirkom morala po hrbtu, da je minilo, in potem je ata rekel samo še, da bi kazalo gospe Viličevi od časa do časa nesti vsaj kos kruha, da revica ne bi preveč ošvohela in potem ne mogla še naprej reševati 'internacionalne humanitarne socialne probleme', zlasti vsak četrtek popoldne ob petih, pa ob nedeljah dopoldne s tistimi za ves svet tako strašno zaskrbljenimi gospemi ob kremovih rezinah, tam doli v slaščičarni na oglu.

JOŽEK: Tvoj oče je pameten. In to ni rekel samo moj ata, to je rekla celo moja mama. Vsi, ki imajo tako brado kakor tvoj ata, so modri.

NEŽICA: Potem je pa še bolj moder sveti Jožef. Kakšno dolgo brado ima ta!

SLAVKA: Lepe ovčke... Pa koliko jih imate!

JOŽEK: Jezušček... Kako ga gleda Marija. In volek, pa osliček... Ampak seveda, tudi sveti Jožef mi je všeč. Ampak ne zato – *se prične hihitati*, – ker sem tudi jaz Jože...

VSI *se zasmejejo*.

SLAVKA: Lepe, lepe, Neži, kako so lepe te jaslice...

JOŽEK: Marička! Ful lepe! Krasne?

NEŽICA: Kajne?

Zorko Simčič

Naslednje jutro je Konstantin Levin vstal prej kot po navadi, toda zadržali so ga gospodarski opravki, in ko je prišel na travnik, so kosili že drugo red. Že z griča se je pod njim razgrnil senčnati, pokošeni del travnika s sivečimi redmi in črnimi kupčki kaftanov, ki so jih kosci odložili na mesto, od koder so začeli prvo red.

Ko je prihajal bliže, je razločil mužike, ki so drug za drugim stopali v raztegnjeni verigi in neenakomerno zamahovali s kosami, nekateri v kaf-tanih, drugi v samih srajcah. Naštel je dvainštirideset mož.

Počasi so se pomikali po neravni nižini travnika, kjer je bil star ribnik. Nekatero svoje delavce je Levin spoznal. Videl je starca Jermila v zelo dolgi beli srajci, ki je sključen zamahoval s koso; mladi Vaska, bivši Levi-nov kočijaž, je v en mah jemal redi. Potem Tit, majhen, suhljat možic, ki je Levina učil kositi. Stopal je na čelu, ne da bi se kaj pripogibal, in rezal široko red, kakor da se igra s koso.

Levin je stopil s konja, ga privezal ob poti in stopil k Titu, ki je po-tegnil drugo koso iz grma in mu jo podal.

»Pripravljena je, gospod; kar brije, sama kosi,« je rekel Tit, z nasme-hom snel kapo in mu dal koso.

Levin je vzel koso in jo začel preizkušati. Kosci, ki so končali svoje redi, so potni in veseli drug za drugim stopali na potko in se nasmihali go-spodarju v pozdrav. Vsi so ga gledali, toda spregovoril ni nihče, dokler se ni vrnil na pot visok starec z nagubanim, golobradim obrazom in v ovčjem jopiču, in se obrnil k Levinu.

»Le glej, gospod, ko si že prišel, da ne boš zaostajal!« je rekel, in Levin je med kosci ujel pritajen smeh.

»Potrudil se bom, da ne zaostanem,« je odvrnil, se postavil za Tita in čakal, da začnejo.

»Le glej se,« je ponovil starec.

Tit se je pomaknil in Levin je zamahnil za njim. Trava je bila nizka, zakrajna, in Levin, ki že dolgo ni kosil in ki so ga begali vanj uprti pogledi, je prve minute slabo kosil, čeprav je krepko zamahoval. Zdaj so se raz-legali razni glasovi.

»Slabo je nasajena, ročaj pa previsok, viš, kako se mora pripogibati,« je rekel prvi.

»Z držanjem bi moral bolj pritiskati,« je menil drugi.

»Nič, nič, kar naj, navadil se bo,« je povzel starec. »Saj je šele za-čel... Preširoko jemlješ, upehal se boš... Njegovo je, kar naj se potí, saj gara zase! Ha, le poglej si, kako ti trava ostaja za njim! Za tákole smo jih mi dobivali po grbi.«

Trava je mehkeje padala pod koso, in Levin, ki jih je poslušal, ne da bi odgovarjal, je stopal za Titom in si prizadeval, da bi kar najbolje kosil. Tako so kosili sto korakov. Tit je enakomerno kosil naprej, nič se ni ustavljal in niti najmanjše utrujenosti ni kazal; Levina pa je že grabil strah, da ne bo zdržal, tako je bil utrujen.

Čutil je, da zamahuje z zadnjo močjo, in že si je rekel, da bo poprosil Tita, naj se ustavi. Prav tedaj pa je Tit sam obstal, sklonil se je, zgrabil prgišče trave, obrisal koso in jo začel brusiti. Levin se je zravnal, globoko je zavzdihnil in pogledal okrog sebe. Za njim je stopil mužik, ki je bil očitno tudi utrujen; kajti ustavil se je takoj, še preden je došel Levina, in začel brusiti. Tit je nabrusil koso sebi in Levinu; in kosili so naprej.

Drugikrat je bilo isto. Tit je kosil mah na mah, ne da bi obstal in ne da bi se utrudil. Levin je kosil za njim in si je prizadeval, da ne bi zaostajal, vse teže in teže mu je šlo od rok; prišel je trenutek, ko je začutil, da nima več moči, prav tedaj se je Tit ustavil in je začel brusiti.

Tako so pokosili prvo red. In ta dolga red se je Levinu zdela posebno utrudljiva; zato pa je bil potem, ko so red končali in je Tit vrgel koso na ramo in se s počasnimi koraki vračal po sledovih svojih peta na koševini, Levin pa je prav tako stopal po svoji, in čeprav mu je pot curkoma tekel po obrazu in mu kapljal z nosu in je bil po hrbtu čisto moker, kot da se je okopal – je bil potem hudo vesel. Najbolj pa ga je veselilo to, da je zdaj vedel, da bo zdržal.

Zadovoljstvo mu je grenila samo zavest, da njegova red ni dobra. »Zamahoval bom manj z roko in bolj z vsem životom,« je pomislil, ko je primerjal Titovo kot po nitki odrezano red s svojo razmetano in neenakomerno ležečo redjo.

Tit je pokosil prvo red, kakor je opazil Levin, posebno naglo, ker je verjetno hotel preizkusiti gospoda, in nanese je, da je bila prav ta red precej dolga. Naslednje redi so bile že lažje, vendar je moral Levin napeti vse moči, da ni ostajal za mužiki.

Ničesar ni mislil, ničesar želel kot samo to, da ne bi ostajal za mužiki in da bi kolikor mogoče dobro pokosil svoj del travnika. Slišal je samo sikanje kos in videl samo zravnanega, odmikajočega se Tita, uviti polkrog pokošene trave, bilke in cvetne glavice, ki so počasi in v valovih klonile pod rezilom kose, in daleč pred seboj konec redi, kjer bo počitek.

Ne da bi se zavedal, kaj je to in od kod, je sredi dela na svojih razbeljenih, prepotenih plečih mahoma začutil prijeten hlad. Ozrl se je na nebo, vtem ko je brusil koso. Iz nizkega, težkega oblaka se je vlila gosta ploha. Nekateri od mužikov so šli po kaftane in so jih oblekli; drugi, in z njimi Levin, so pod prijetno, osvežilno mokroto samo veselo pregibavali rame.

Pokosili so red za redjo. Kosili so dolge in kratke redi, dobro in slabo travo. Levin je popolnoma izgubil čut za čas, tako da res ni več vedel, ali je

že pozno ali še zgodaj. V njegovem delu je zdaj nastajala sprememba, ki mu je bila v neznanski užitek. Sredi dela so bili trenutki, ko je čisto pozabljal, kaj dela, postalo mu je tako čudovito lahko, in prav v teh trenutkih je bila njegova red skoraj enako lepa in enakomerna kot Titova. Komaj pa se je spomnil, kaj dela, in si začel prizadevati, da bi lepše kosil, je teža dela takoj spet legla nanj in njegova red je bila spet slabša.

Ko je Levin končal še eno red in hotel začeti novo, se je Tit ustavil, stopil k starcu in mu nekaj tiho rekel. Oba sta se ozrla na sonce. 'Kaj pa govorita in zakaj Tit ne začne redi?' je pomislil Levin, ki mu ni prišlo na misel, da kosijo mužiki že štiri ure nepretrgoma in da bi morali zajtrkovati.

»Zajtrkovati bo treba, gospod,« je rekel starec.

»Kaj je že čas? No, le zajtrkujte.«

Levin je dal svojo koso Titu in stopil h konju skupaj z mužiki, ki so šli preko rahlo z dežjem oškropljenih redi tja daleč po raztegnjeni širni košenini k svojim kaftanom po kruh. Šele tedaj je spoznal, da ni zadel vremena in da mu dež moči krmo.

»Krmo bo izpridil,« je rekel.

»Nič ne marajte, gospod – kôsi, kadar je mokró, grabi, kadar je lepó!« je rekel starec.

Levin je odvezal konja in odjahal domov na kavo.

Sergej Ivanovič je šele vstal. Ko se je napil kave, je Levin znova odhajal kositi, še preden se je utegnil Sergej Ivanovič obleči in priti v jedilnico.

Po zajtrku Levin ni več kosil na prejšnjem mestu v vrsti, temveč med šaljivim starcem, ki ga je sam poklical za soseda, in mladim mužikom, ki se je šele na jesen oženil in je letos prvič prišel kositi.

Starec je kosil pred njim, enakomerno in na široko je prestavljal noge s stopali navzven in s točno, enakomerno kretnjo, ki ga očitno ni veljala nič več napora, kot če bi bil pri hoji mahal z rokami, kar igraje je polagal visoko, zmeraj enako red. Kakor da tega ne dela on – kakor da ostra kosa sama žvižga po sočni travi.

Za Levinom je kosil mladi Miška. Prikupni mladi obraz z lasmi, prijetimi s povescmom sveže trave, mu je trzal od napora; brž ko si ga pogledal, pa se ti je nasmehnil. Očitno bi bil rajši umrl, kot pa priznal, da se muči.

Med tema dvema je kosil Levin. V najhujši pripeki se mu košnja ni zdela več tako utrudljiva. Pot, ki ga je oblival, ga je hladil, in sonce, ki mu je žgalo hrbet, glavo in do komolca gole roke, mu je dajalo moči in vztrajnosti pri delu; čedalje bolj pogosto so se ponavljali trenutki brezzavestnega stanja, ko je lahko pozabil, kaj dela. Kosa je rezala sama od sebe. To so bili srečni trenutki. Še bolj osrečujoči pa so bili trenutki, kadar so prišli tja do

reke, kamor so se raztezale redi, in je starec obrisal koso z mokro, gosto travo, splaknil njeno jeklo v sveži vodi, zajel vode v brusilnik in ponudil Levinu.

»Na, poskusi mojega kvasaka! Dober, kaj?« je mežikaje klepetal.

In res Levin še ni bil okusil pijače, kakršna je bila ta topla voda, v kateri je plavalo razno zelenje in ki je imela od pločevinastega brusnika okus po rji. In takoj nato blaženi, počasni sprehod z roko na kosi, ko si je lahko obrisal pot, ki ga je oblival, ko je lahko vdihnil na vsa pljuča in z očmi preletel vso raztegnjeno vrsto koscev in vse, kar se je dogajalo naokoli, v hosti in na polju.

Čim dlje je Levin kosil, tem bolj in bolj pogosto je doživel trenutke pozabe, ko niso več roke vihtele kose, temveč je kosa sama pomikala za seboj vse telo, ki se je, polno življenja, do kraja zavedala samo sebe, in ko se je delo opravljalo samo od sebe pravilno in natančno, kot po nekakšni čarovniji, ne da bi bil Levin kaj pomislil nanj. To so bili trenutki največje blaženosti.

Težko je bilo samo takrat, kadar je moral pretrgati to gibanje, ki je postalo že brezzavestno, in vključiti misel; če je moral na primer obkositi krtino ali neizpuljeno ščavje. Starec je delal to z lahkoto. Ko je naletel na krtino, je spremenil gibanje in je krtino s kratkimi zamahi od vseh strani obdelal zdaj s peto, zdaj z jezikom kose. In ko je to delal, mu ni ušla nobena reč, kar mu jih je prišlo na pot; ali je izruval mleček in ga pojedel ali pa ga je ponudil Levinu, potem si je s komolcem kose vrgel vejico s poti, ogledoval je prepelično gnezdece, s katerega je tik izpod kose vzletela samica, ali pa lovil kačico, ki mu je prišla pod noge, jo kot na vilicah dvignil s koso, da jo je pokazal Levinu, in jo vrgel proč.

Tako Levin kakor fant za njim sta se težko prilagajala tem naglim prehodom v gibih. Oba sta bila vročično zagnana v delo, vsa vprežena v eno samo napeto gibanje in nista mogla menjavati tega gibanja, pa še gledati, kaj je pred njima.

Levin ni opazil, kako mineva čas. Če bi ga kdo vprašal, kako dolgo že kosil, bi rekel: kakšne pol ure, pa je bilo že blizu kosila. Ko jo je starec poredi mahnil nazaj, je Levina opozoril na deklice in dečke, ki so komaj vidni z raznih strani, po visoki travi in po cesti, prihajali h koscem in jim nesli culice s kruhom in s krpicami zamašene težke vrče s kvasom, da so jim natezali drobne roke.

»Viš jih, hroščki že lezejo!« je rekel in pokazal nanje, potem se je izpod hrbta roke ozrl na sonce. Pokosili so še dve redi in starec se je ustavil.

»No, gospod, kosilo!« je odločno rekel. In ko so kosci prišli do reke, so se čez redi odpravili h kaftanom, kjer so sedeli otroci, ki so jim prinesli kosilo, in jih čakali. Mužiki so se zbrali – bolj odmaknjeni v senci voz, tisti, ki so bili bliže, pa pod vrbo, na katero so bili nametali trave.

Levin je sedel k njim; ni se mu dalo oditi.

Mužikom pred gospodom že zdavnaj ni bilo več nerodno. Pripravljali so se h kosilu. Nekateri so se umivali, fantje so se okopali v reki; drugi so si urejali mesto za počitek, odvezovali prtiče s kruhom in odmaševali vrče s kvasom.

Starec si je nadrobil kruha v skodelico, ga stlačil z držajem žlice, prilil vode iz brusnice, si narezal še malo kruha in si ga posolil, potem se je obrnil proti vzhodu in pomolil.

»Na, gospod, poskusi mojo nadrobljenko,« je rekel in pokleknil pred skodelico.

Nadrobljenka je bila tako okusna, da si je Levin premislil in ni šel domov na kosilo. Pokósil je s starcem in se z njim zapletel v pogovor o njegovih domačih zadevah, za katere je pokazal živo zanimanje; pa tudi o sebi mu je vse povedal, in še razne druge reči, ki bi mogle zanimati starca. Čutil je, da mu je ta starec bližji kakor rodni brat, in nehote se je smehljajal od nežnosti do tega človeka. Ko je starec vstal, pomolil in legel kar pod vrbo na zgavje iz trave, je Levin sledil njegovemu zgledu in v hipu zaspal kljub nadležnim, na soncu še bolj trdovratnim muham in žužkom, ki so ga ščegetali po potnem obrazu in po telesu, in zbudil se je šele, ko je bilo sonce že na drugi strani vrbe in on ni bil več v senci. Starec že dolgo ni več spal; sedel je in fantom klepal kose.

Levin se je ozrl naokoli in kar ni prepoznal travnika, tako se je vse spremenilo. Neznanska širjava travnika je bila pokošena in je s svojimi že dišečimi redmi sijala v posebnem, novem blesku, reka sama, ki je prej ni bilo videti, zdaj pa se je v ovinkih lesketala kakor jeklo, ljudje, ki so se pretezali in vstajali, strma stena trave na nepokošenem koncu travnika, jastrebi, ki so krožili nad ogolelo travo – vse to je bilo čisto novo. Ko se je Levin zdramil, je začel računati, koliko je pokošenega in koliko bi se tisti dan še dalo opraviti.

Za dvainštirideset ljudi so naredili izredno veliko. Ves veliki travnik, ki ga je bilo za tlake trideset mož kosilo po dva dni, je bil pokošen. Nepokošeni so bili samo še koti s kratkimi redmi. Toda Levin je želel, da bi do večera pokosili še kolikor mogoče veliko, in je bil jezen na sonce, ki se je tako hitro spuščalo. Utrujenosti še malo ni čutil; samo rad bi videl, da bi čimprej še čim več naredili.

»Kaj praviš, bomo Maškin vrh še pokosili, kaj?« je vprašal starca.

»Kakor bog da – sonce ni več visoko. Če bi fantom dali malo vodke?«

Pri malici, ko so spet sedli in so kadilci prižgali, je starec naznanil fantom, da bo *vodka*, če pokosimo Maškin vrh.

»Eh, kaj ga ne bi! Začni, Tit! Mimogrede ga postrgamo! Jemo pa lahko ponoči. Kar začni!« so se začuli glasovi, kosci so stopali na mesta in požvečili zadnje zalogaje kruha.

»No, fantje, držite se!« je rekel Tit in skoraj zdrvel pred njimi.

»Le daj, le daj!« je ponavljal starec, ki je spešil za njim in ga je zlahka dohiteval. »Pete ti bom porezal, le pazi se!«

Mladi in stari so kosili kot za stavo. Toda naj so še tako hiteli, trave niso kvarili in redi so legale enako lične in natančne kot poprej. Konec, ki jim je ostal na vogalu travnika, so pomahali v petih minutah. Zadnji kosci so še končavali redi, ko so si prvi že vrgli kaftane čez rame in jo ubrali proti Maškinemu vrhu. Sonce se je že spuščalo za drevje, ko so klenkaje z brusniki prišli v gozdno globel Maškinega vrha. Pri sredini kotline je trava segala do pasu, nežna, mehka in gosta je bila, tu pa tam pisana od plavic.

Po kratkem posvetovanju – naj kosijo po dolgem ali poprek – se je postavil na čelo Prohor Jermilin, mogočni črnolasi mužik in tudi sloveč kosec. Pokosil je red, se vrnil in ravno obkosil rob; drugi so se zvrstili za njim, nizdol po kotanji in vkreber prav do gozdnega roba. Za hosto je zašlo sonce. Padala je že rosa, samo na vrhu so bili kosci še na soncu, spodaj, od koder se je že dvigala para, in na drugem bregu pa so kosili po hladni, rosi senci. Delo je bilo v polnem razmahu.

Spodrezana s sončnim glasom in ostro dišeča trava je legala v visokih redeh. Kosci so z vseh strani pritiskali v kratke redi, brusniki so klenkali, kose so žvenketaje trkale druga ob drugo, osle so švistele po rezilih in kosci so z veselimi klici priganjali drug drugega. Levin je še zmeraj kosil med tistim fantom in starcem. Starec, ki si je zdaj nataknil ovčji brezrokavnik, je bil še vedno tako vesel, šaljiv in okreten kot prej. Med drevjem so kar naprej zadévali ob brezove gobe, ki so se bohotile v sočni travi, in jih sekali s kosami. Starec pa se je vselej pripognil, kadar je zadel ob gobo, jo pobral in spravil v nedrje. »Odpustek za mojo staro,« je rekel.

Kakor je bilo lahko kositi mokro in redko travo, pa se je bilo težko spuščati in vzpenjati po strmih pobočjih globeli. Vendar starca to ni motilo. Zmeraj enako je zamahoval s koso, drobno, trdno je stopical, obut v velike ličnate opanke, in počasi lezel vkreber; čeprav se je tresel po vsem telesu, da so opletale tudi hlače, ki so mu uhajale izpod srajce, ni spotoma izpustil nobene bilkice in nobene gobe, in se je z mužiki in Levinom šalil kot prej. Levin je kosil za njim in večkrat je bil trdno prepričan, da se bo zgrudil, ko se je s koso vzpenjal po tako strmi rebri, da bi tudi brez kose težko prilezel gor; in vendar je lezel in lezel in delal vse, kar je bilo treba. Levin je čutil, da ga žene neka zunanja sila.

Maškin vrh so pokosili, končali zadnje redi, oblekli kaftane in se odpravili domov. Levin je zajahal konja; nerad se je poslovil od mužikov in odjezdil. Z vrha se je ozrl: v megli, ki se je vzdigovala iz nižave, jih ni bilo več videti, slišati je bilo samo vesele, robate glasove, smeh in žvenket kos, ki so trkale druga ob drugo.

L. N. Tolstoj (iz knjige *Ana Karenina*)

JERUZALEMSKE JASLICE

Jaslice so – Betlehem –
Tvoje so – Jeruzalem...

Po kratki Kani šmartinski
zaživela si svoj Nazaret gradiški,
plaha golobica –
Začela si trpeti svoje postaje
križevega pota...
Zapori, taborišča nečloveška,
ljudje volkovi –
ob tla so bruna te pritiskala,
metála, da si padala pod križi
na kolena,
z vsakim rojstvom šla si v katakombe,
da tajila dušo in srcé si,
hodila na Kalvarijo –

Ko smrtni te objem pognal je v svet,
kot Ahasver si prišla v Jeruzalem
pred jaslice: menda so edine v našem mestu,
rjavi kipci v zelenini naših smrek...
Jezušček Rešitelj, majhen, skrit,
Marija pričakuje svojih sedem žalosti,
Jožef v moški molk zaviti –
O, da bil bi oslek tam, tih, vdan,
strmeč v jaslice, brez vseh človeških spon,
poslušal bi neslišno glasbo strun nevidnih
iz Tvojega srcá –
Da bi oslek tih strmél v tvojem
dómu dragem v Skrivnost
življenja in svetá,
napája se iz tvojega srcá...
Strmenje moje bi bilà molitev,
naj božje Dete vsem nam mir nebeški dá!

France Rovtar

Pesem je letos napisal slovenski kulturnik ob spominu na usodo Ljubljancanke, žene in matere številne družine, ki jo je med drugo svetovno vojno zadelo vsakršno gorje.

KRALJA OTROŠKIH SANJ

Nekoč sta za devetimi gorami in za desetimi vodami, v velikem kraljestvu nekje na koncu sveta živela kralj Cak in kraljica Saja. Ampak nista bila kralj in kraljica, kakršna poznamo v Sneguljčici ali Pepelki. Bila sta škrate, ki sta vladala svetu otroških sanj.

Seveda sta bila majhna, kakor vsi pravljični škrate. Imela sta tudi rahlo našpičena ušesa. Kralj je nosil veliko zlato krono, posuto z diamanti. Imel je ogromen, bradavičast nos, velika usta, podobna žabjim, in drobne oči. Z njimi je lahko, če je le hotel, otrokom pognal strah v kosti. Nosil je rdeče ogrinjalo z zlato zaponko. Z njim je lahko napravil sebe in svojo kraljico nevidno.

Navadno sta ga uporabljala takrat, ko sta potovala iz svojega kraljestva v sanje otrok, da bi se skrila nevarnim očem odraslih. Kajti oko odraslega človeka je edina stvar na svetu, ki lahko uniči škrate. Kralj Cak je nosil visoke usnjene škornje rjave barve in rokavice iz istega materiala. Kraljica Saja je bila še manjše postave kot njen Cak. Imela je kronico, masivno ogrlico iz biserov in prav takšno zapestnico. Obuta je bila v rdeče čevlje z nizko peto. Oblečena je bila v obleko rdeče, zelene in modre barve. Temne lase je imela spete v figo. Najbolj pomembno pa je, da je imela čarobno palico, na kateri je bil simbol Sove. Z njo je lahko spremenila sebe ali koga drugega ali pa kakšen predmet.

Sprva sta bila škrate dobra. Hodila sta v sanje tistih malčkov, ki jih je tlačila mora. Pomagala sta jim premagati zle sile, ki jim ponoči niso dale miru. Potem pa sta dobra škrate postala mora za otroke.

Nekega lepega škratovskega dne sta kralj Cak in kraljica Saja počivala v svojem kraljestvu. Potrebovala sta počitek zaradi naporne noči, ki sta jo preživela v sanjah malčkov, ko sta se borila z mnogimi pošastmi, čarovnicami in grozotami vseh vrst. Oba sta trdno zaspala in kraljica Saja je v spanju iz rok spustila čarobno palico.

V istem času se je v njuno kraljestvo uspelo prikrasti kačji kraljici. Škrata ji nista bila niti malo všeč, kajti njene pošasti v otroških morah so nemočne izgubljale bitke s škratovskim parom. Ko je kačja kraljica videla, da kralj in kraljica otroških sanj spita, ju je z njuno lastno čarobno palico spremenila v zla škrate.

Od takrat naprej sta bila hudobna. Ponoči sta razsajala po otroških sobah in v sanjah strašila speče dečke in deklice. Čeprav sta bila zla, se jima je zdelo, da je nekaj narobe. Vsakozi sta pozabljala, kaj sploh hočeta, in nista več ločevala dobrega od slabega. To se je dogajalo zato, ker ju kačja kraljica ni dobro začarala. V njiu se je dobro še bojevalo z zlom. Tako, kot sta se nekdanj sama bojevala s hudobami, ki potujejo po sanjah otrok.

Kmalu sta se zavedla, da sta začarana. Najprej sta opravila s kačjo kraljico. Zatem pa sta se lotila svojih napak, ki sta jih storila pod strašnim urokom.

Tako sta se kraljeva škrata rešila pred zlom. In neke daleč, za desetimi gorami in za desetimi vodami še vedno stoji njuno kraljestvo. Otroci, nikar se zvečer ne bojte. Le smuknite v posteljo in ugasnite luč. Med vami sta in bosta dobra kralj Cak in kraljica Saja, kralja vaših sanj. Le mirno spite, ampak pazite, da ju, nepripravljeni, ne vidita vaš očka ali mamica. To bi zanju verjetno zares pomenilo – KONEC.

Urška Kerbavec

Božično pismo

*Pri nas doma je za božič lepo!
Sobe so vse čiste in pospravljene,
jaslice so v kotu postavljene,
zraven pa ljubko božično drevo.
Vsepovsod po kadilu diši,
iz src pa goreča molitev kipi
tja v nebo.*

*Pri nas doma je za božič svetlo!
Okraski se na drevescu leskečejo,
lučke med njimi prijazno trepečejo,
da vsem nam pri duši postaja toplo.
Zvezda hlevček razsvetljuje,
v srcih pa božja luč zmaguje
nad temo.*

*Pri nas doma je za božič mehko!
Zvonovi nad Ljubljano pozvanjajo,
mir vsem ljudem dobre volje naznanjajo:
Božje je Dete na zemljo prišlo.
Nežna uspavanka Dete časti,
Dete nebeško, ki v jaslicah spi
prav sladko.*

*Želim ti, prijatelj, da tudi pri tebi
v tem času božičnem tako bi bilo.
Naj tudi tvoje srce se predrami,
da v njem bo lepo in svetlo in mehko.*

Roža Gantar

1

2

3

4

5

6

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

od oktobra 1996 do avgusta 1997

Oktober 1996: Jesen lanskega leta smo začeli mladostno, z izdajo knjige staroste slovenskega športa, prof. Draga Ulage ŠPORT, TI SI KAKOR ZDRAVJE. Dokaz, da ta naslov ni prazno leporečje, je avtor sam, ki je pri 90 letih še vedno čil in krepak. Na predstavitvi knjige v prostorih slovenskega olimpijskega komiteja se je avtorju pridružil dolgoletni prijatelj, olimpijec Leon Štukelj, prav tako krepak devetdesetletnik (*slika 1: Urednik M. Remše z obema devetdesetletnikoma*). Gospod Ulaga je že pred 63 leti, leta 1934, za Mohorjevo napisal KNJIGO O ŠPORTU.

Novembra smo se vse tri Mohorjeve, celovška, celjska in goriška, predstavile Slovencem v vseh treh državah s skupno zgodovino DRUŽBA SV. MOHORJA. Knjiga, ki v besedi in sliki pregledno obravnava mohorsko zgodovino od 1851 do 1995, je nastajala nekaj let. Delo so si razdelili trije avtorji, za celovško dr. V. Inzko, za celjsko dr. M. Smolik, za goriško dr. B. Marušič. Svoje delo so skrbno primerjali in usklajevali, tako da je ta knjiga znanstven in objektiven pregled bogate in burne zgodovine Slomškove ustanove. Posebno bogastvo v tej knjigi predstavlja popoln spisek izdaj vseh treh Mohorjevih za vseh 144 let in še posebej po avtorjih in naslovih. Knjigo smo predstavili v Celovcu, Celju, Ljubljani in na Dobrovem v Goriških Brdih (*slika 2: Od leve dr. V. Inzko, msgr. dr. O. Simčič, dr. M. Smolik in dr. B. Marušič; slika 3: Domači moški oktet med petjem*).

V istem času smo predstavili tudi REDNO KNJIŽNO ZBIRKO za leto 1996, skupaj šest knjig, med njimi potopis UROK JUŽNEGA MORJA svetovne popotnice Celjanke Alme Karlinove. Dvorana Celjskega doma je bila na predstavitvi popolnoma zasedena tudi po zaslugi odličnih igralcev ljubiteljskega gledališča Teharje, ki so uprizorili dramatizirano novelo Alme Karlinove *Pod košatim očesom* (*slika 4*).

Posebno pozornost zasluži pri zbirki tudi knjiga slavista prof. Janeza Kebra ŽIVALI V PRISPODOBAH, saj je to prva resna (in duhovita!) študija o jezikovnih prispodobah, ki vključujejo živali, in marsikaj pove o naši človeški naravi. Po oceni ene od slovenskih revij šteje ta knjiga med najpomembnejše slovenske knjige leta 1996.

V tem mesecu smo počastili še spomin na slovenskega pesnika in odličnega prevajalca Jožeta Udoviča s knjigo Franceta Pibernika OGLEDALO SANJ, v kateri je priznani slovenski literarni zgodovinar in naš uredniški sodelavec orisal pesnikovo življenje in umetniško ustvarjanje (*slika 5: V Društvu slovenskih književnikov – od leve M. Remše, F. Pibernik, J. Gradišnik, T. Pavček; slika 6: V Cerknici – od leve M. Hribar, J. Gradišnik, dr. D. Poniž in J. Praprotnik*).

V začetku **decembra** je razgibal duhovni in kulturni utrip Ljubljane suhljati starček, največji živeči krščanski strokovnjak za etiko p. Bernhard Häring, ki se je udeležil predstavitve svoje knjige VIDEL SEM TVOJE SOLZE. Predstavitev je bila vključena v enodnevni seminar v Cankarjevem domu *O smislu trpljenja in stiski*, ki je pritegnil okrog 500 udeležencev (*slika 7: V prvi vrsti od leve nadškofa F. Perko in A. Šuštar, B. Häring in M. Klevišar; slika 8: Publika pred dvorano kupuje knjige*). Predavatelji nadškof dr. F. Perko, dr. M. Klevišar in dr. J. Ramovš so s svojimi življenjskimi in strokovnimi izkušnjami podprli pretresljivo osebno izpoved človeka, ki je prestopil trpljenje vojne in bolezen raka v grlu. Danes, pri 85 letih, brez grla in glasilk, vendar zdrav »kot mladenič«, še vedno občasno javno nastopa ter prepričljivo in navdušujoče zagovarja nenasilje v medčloveških odnosih (*slika 9: B. Häring podpisuje knjigo*). Dogovorili smo se, da nas bo spet obiskal takrat, ko bomo prevedli in izdali njegovo največje delo SVOBODNI V KRISTUSU.

V decembru sta izšli še dve pomembni knjigi: devet let po prvi izdaji je izšel popolnoma prenovljen in razširjen LEKSIKON IMEN slavista Janeza Kebra (*slika 10: Damjan Ovsec in Janez Keber na predstavitvi knjige*). To je delo, ki so ga mnogi Slovenci težko čakali, saj je prva izdaja že davno pošla.

Druga knjiga, ki je pomembna predvsem za pametno in pošteno vodenje našega javnega, družbenega življenja, pa je izvirno delo prof. dr. Antona Stresa SVOBODA IN PRAVIČNOST. V njem so razložene filozofske osnove politike. Naslovnico te knjige krasi starodavna priča slovenske demokracije: vaška lipa iz Vrbe na Gorenjskem, ki jo obkrožajo kamni, na katerih so v davnih časih sedeli vaški očaki in delili pravico (*slika 11: Starodavna lipa v Vrbi*).

Leto 1996 smo zaključili uspešno: skupaj smo izdali 78 naslovov (to je več kot eno knjigo vsakih pet dni) v skupni nakladi blizu 400.000 izvodov. V primerjavi z letom 1995 pomeni to 4 naslove več, vendar v celoti nekaj tisoč izvodov manj. Zato se je tudi poprečna naklada enega naslova znižala za nekaj sto izvodov. To je jasna slika vedno težjih razmer in vedno ostrejša konkurence na slovenskem knjižnem trgu.

Leto 1997 smo začeli v meditativnem razpoloženju: v **januarju** smo na kulturnem večeru v Psihiatrični bolnišnici v Idriji predstavili knjigo PROŠNJI DNEVI avtorja dr. Jožeta Felca (*slika 12*), zdravnika, publicista in pisatelja, ki je že 25 let predstojnik te bolnišnice. To je knjiga psihiatrovih zapiskov in razmišljanj v obliki dnevniških zapiskov, ki se dotikajo njegovega osebnega in poklicnega življenja, hkrati pa so vpeti v čas in prostor slovenske in evropske resničnosti. Kulturni večer so popestrili učenci glasbene šole Idrija ter idrijski pevski zbor.

7

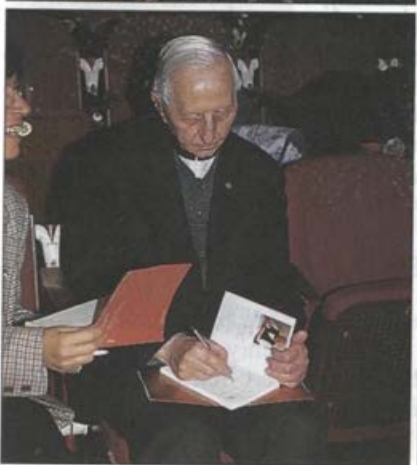
8

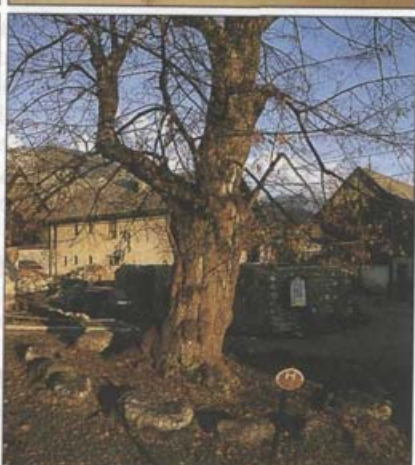
10

9

11

V **februarju** smo predstavili dolgo pričakovano študijo dr. Tarasa Kermaunerja **NAVZOČNOST BOŽJEGA V SLOVENSKEM SLIKARSTVU** (*slika 13: Naslovnica knjige; slika 14: Fotograf Tihomir Pinter je tako portretiral avtorja*), delo izjemnega slovenskega misleca, ki je slovenske slikarje od impresionistov do naših sodobnikov osvetlil s popolnoma nove strani. Delo je na priložnostni razstavi del Krištofa Zupeta predstavil prof. dr. Lev Menaše.

Slovenski kulturni praznik smo počastili z izdajo bogate monografije o celjskem **FOTOGRAFU JOSIPU PELIKANU**, katerega pomen za slovensko fotografijo se še ni utrdil v naši zavesti. Iz njegovega več kot polstoletnega dela, izmed več tisoč fotografij in negativov smo izbrali nekaj čez 60 najlepših. Ob tem smo odkrili tudi okrog 70 let stare barvne diapozitive na steklu, ki predstavljajo posebno zanimivost (*slika 15: Barvna fotografija Pelikanove hčerke*).

Marca smo v galeriji Družine predstavili temeljno teološko delo Ursa von Balthasarja o skrivnosti velikega tedna in velike noči **TEOLOGIJA TRIDNEVJA**. Hkrati smo predstavili tudi delo protestantskega teologa Jürgena Moltmanna **KAJ NAM KRISTUS POMENI DANES?**, ki je sicer izšlo že prejšnje leto, skupaj z Balthasarjevo knjigo pa je svež pogled na nikoli do kraja pojasnjen čudež božje ljubezni do človeka (*slika 16: Od leve dr. C. Sorč, dr. A. Štrukelj in ravnatelj MD J. Jeromen na predstavitvi*).

Tretjega aprila smo praznovali 100. **ODDAJO NA RADIU OGNJIŠČE**. V 100 četrtkovih večerih smo v oddaji **IZ MOHORJEVE SKRINJE** predstavili vrsto knjig, povabili v živo pred mikrofonsko vrsto slovenskih pisateljev in drugih umetnikov ter vrsto strokovnjakov z raznih področij. Večkrat smo vas, dragi bralci mohorskih knjig in poslušalci Radia Ognjišče, povabili k reševanju težjih in lažjih vprašanj, v živo po telefonu ali z dopisnico, in vas za pravičen odgovor razveselili z nagrado. V stotih tednih se je nabral kar širok krog zvestih poslušalcev in dopisovalcev. Na jubilejno oddajo smo v studio povabili dve predstavnici izmed njih, po oddaji pa smo veselo nazdravili na naslednjih 100 oddaj (*slika 17: Od leve M. Remše, Stanka in Urška Bevcer, J. Jeromen in J. Bartolj*).

Žal na sliki ni naše sodelavke Alenke Veber, ki nosi največji del bremena, da četrtkove oddaje lepo tečejo, ker je pač tudi na tej jubilejni oddaji delala (nas je fotografirala!).

Spomladi smo izdali še pet knjig iz bogato ilustrirane zbirke **VÉLIKI LJUDJE ZA BOLJŠI SVET**, v kateri smo vam približali 12 velikanov ljubezni do človeka in narave, ki naj nam pomagajo, da bomo tudi mi postali boljši. To so: Mati Terezija, Martin L. King, Henry Dunant, Mahatma Gandhi, Louis Braille, Florence Nightingale, Albert Schweitzer, Oče Damijan, Sir Peter Scott, Charlie Chaplin, Helen Keller in Maria Montessori (*slika 18*).

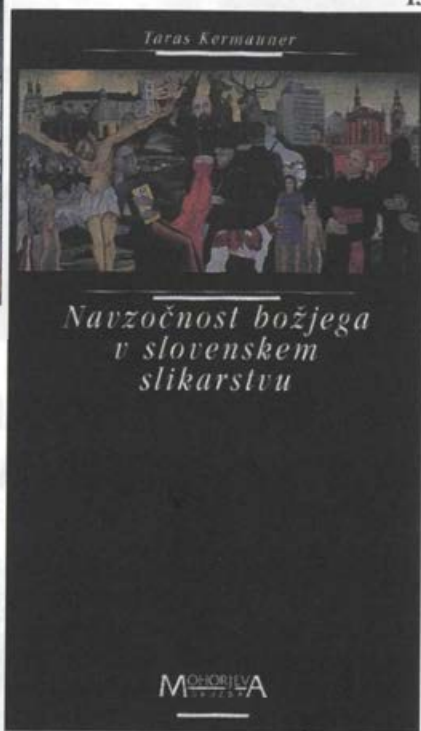
12

15

16

13

14

Junija smo izdali že svojo peto zgoščenko, VEM, DA JE ZOPET POMLAD, mariborske vokalne skupine Canticum z dirigentom Jožetom Fürstom (*slika 19: Naslovnica CD*). S to ploščo nadaljujemo izdajanje kvalitetne zborovske glasbe v izvedbi slovenskih pevcev.

Ob dvestoletnici rojstva svetniškega škofa in misijonarja Friderika Barage smo izpod peresa akademika Alojza Rebule ponatisnili DUH VELIKIH JEZER, avtorjevo razmišljanje o našem velikem misijonarju, ki je nastajalo med popotovanjem po krajih, kjer je Baraga deloval; dodali smo bogat izbor dokumentarnih fotografij, katerih večina še ni bila objavljena.

Že proti koncu **julija** je izšla ena od pomembnejših letošnjih knjig, znanstvena monografija o ženskem dominikanskem samostanu v Marenbergu pri Radljah (*slika 20: Naslovnica*), za zdaj prva temeljita slovenska študija o delovanju redovnic na Slovenskem. Pripravil jo je akademik prof. dr. Jože Mlinarič. Z monografijo o marenberškem samostanu skušamo iztrgati pozabi ta samostan dominikank na Slovenskem, ki so več kot petsto let pomembno prispevale k duhovnemu, kulturnemu in socialnemu razvoju v tem delu Slovenije.

Janez Jeromen
ravnatelj

POROČILO O DELOVANJU CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

v letu 1997

Naša hiša deluje na zelo različnih področjih, v kulturi, vzgoji, šolstvu ter v gospodarstvu, zato je skoraj nemogoče, da bi vedno ujeli korak časa in bi tako bili povsod enako uspešni. Poročila torej ne morejo govoriti le o uspehih, včasih zaužijemo tudi kakšno grenkejšo kapljico. Kot ena izmed vodilnih ustanov slovenske narodne skupnosti na Koroškem smo z našo široko infrastrukturo in gospodarsko dejavnostjo v izlozbi, ki si jo ogledujejo najrazličnejši opazovalci: narodna skupnost sama, večinski narod na Koroškem, uradna Avstrija ter Slovenci v matični državi in po vsem svetu.

Razumljivo je, da zaradi naše razvejane dejavnosti nismo vedno deležni priznanja, temveč smo vedno znova tudi tarča kritike. Ta je včasih lahko utemeljena, dostikrat pa krivična in žaljiva, predvsem če temelji na podtikanjih in intrigah iz lastnih vrst. V zadnjem času smo takšno kritiko slišali predvsem iz ust nekaterih koroških slovenskih politikov, ki so že pred letom 1991 uspešno sodelovali pri oviranju prizadevanj Mohorjeve družbe za sodelovanje s Slovenijo. Danes postajajo najuspešnejše orodje tistih dejavnikov v Avstriji, ki si želijo še hitrejšo asimilacijo slovenske

Veliki fužiji za božji svet

LOUIS BRAILLE

Slapi francoski slepec, čigar izum pomaga milijonom slepih, da lahko berejo.

Veliki fužiji za božji svet

MARIA MONTESSORI

Italijanska zdravilnica, ki je preobrazila oboleni intelektualno po vsem svetu.

Veliki fužiji za božji svet

HELEN KELLER

Človek iz slepe ženke, ki je premagala svoje drugačnosti in postala življenjsko duha za druge ljudi.

19

Vokalna
skupina

Dirigent
Jože Fužar

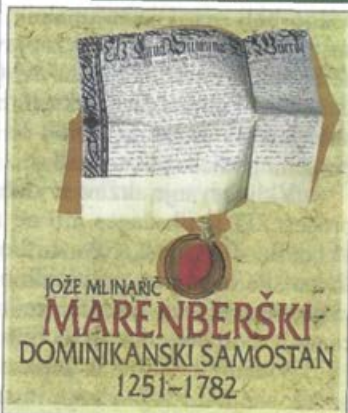
Vem, da je zopet pomlad

MARČA

18

20

narodne skupnosti. Ni čuda, da je potemtakem prav naša ustanova, ki uresničuje svoje poslanstvo po poti samopomoči in neodvisnosti, tarča najostrejših napadov.

V zadnjem času se je kot nasprotnik Mohorjeve družbe vedno spet izkazal dr. Marjan Sturm.

Družbeno-politično preusmerjanje napreduje hitreje, kot smo pričakovali. Ni mu lahko slediti. Trije pomembni pojavi zelo bistveno oblikujejo razvoj naše ustanove, slovenske narodne skupnosti in nasploh vse Slovence: to so globalizacija, tranzicija Slovenije in napredujoča asimilacija.

Ni več dneva brez razprave o globalizaciji naše družbe. Posamezni raziskovalci napovedujejo družbo, ki bo imela 20% zaposlenih in 80% nezaposlenih. Nekateri politiki v zvezi s tem cinično govorijo o družbi, ki ne bo imela polnega kasko zavarovanja. Spet drugi pa vidijo v globalizaciji ogromne možnosti za vse, ki se hitro znajdejo v spreminjajočem se svetu. Znanstveniki ugotavljajo, da se bodo pričakovanja posameznika bistveno spremenila in se bo odnos do rednega dela spremenil v sistem mobilizacije služb. Dejansko se tehnologija razvija z veliko hitrostjo. Svet je vedno manjši in vedno bolj povezan. Hitrost komuniciranja in transportiranja blaga omogoča izdelovanje različnih izdelkov po vsem svetu. Danes izdelek nastaja tam, kjer so tržni kriteriji za proizvajalca najbolj ugodni.

Za našo hišo lahko rečem, da je bila v nekem smislu vedno globalizirana. Znano je geslo, da Mohorjeva povezuje preko vseh meja, kar ni bilo mišljeno le v političnem in geografskem smislu. Eksemplarično smo dokazovali, da je globalizacija možna. Začeli smo s povezavo med Celovcem in slovenskim zdomstvom po vsem svetu. Ta naloga je imela pred nastankom suverene Slovenije izreden pomen. Pozneje smo povezovalni sistem razširili na Dunaj, v Ljubljano in v Gorico. Operativno delo, ki ga vedno bolj opravlja računalnik, smo v Mohorjevi že zdavnaj pripravili v naših glavah, tako da pravzaprav pri prenosu globalizacije na drugo raven ne bi smeli imeti večjih težav. Omeniti je treba, da smo se že pred letom dni vključili v računalniško mrežo Internet. Ob ohranitvi našega jezika in naše kulture se bomo morali še bolj internacionalizirati, kar v prenesenem pomenu pomeni povezovati se.

Vključevanje držav v globalna združenja bo povzročilo migracijske procese, ki si jih danes niti ne moremo predstavljati. Ko se bo Slovenija vključila v Evropsko zvezo, bomo posledice prenosa kapitala, blaga, delovne sile in prenos političnih okvirov občutili Slovenci tostran in onstran meje. Pravočasno se bomo morali pripraviti na to, kar nas čaka. Biti moramo še bolj pogumni in mobilni.

V zadnjih letih nas je posebej prizadelo, da je čezmejno gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in slovensko narodno skupnostjo na Koroškem

precej usahnilo. Skoraj vse slovensko-avstrijske mešane družbe so propadle in s privatizacijo podjetij v Sloveniji se je izničila tudi marsikatera kooperacija in udeležba, predvsem ker manjka do sedaj vsaka konkretna oblika pospeševanja čezmejnega sodelovanja s strani Slovenije, in to kljub obetajočim resolucijam in izjavam. Tako smo izgubili mnogo poslovnih partnerjev in tudi kakšno udeležbo. Omeniti pa je treba tudi nad tisoč delovnih mest, ki so šla na avtohtonem slovenskem naselitvenem območju na ta račun v izgubo.

Na položaj slovenske narodne skupnosti na Koroškem slej ko prej močno vpliva napredujoča asimilacija, ki je ne pospešuje samo restriktivno ravnanje avstrijske in predvsem koroške politične scene, temveč tudi razdvojenost znotraj slovenske narodne skupnosti. Pri tem je paradokсно, da prav s pomočjo ali po naročilu avstrijskih političnih oblasti peščica ideoloških hardlajnerjev v enem slovenskem političnem taboru vsiljuje asimilacijsko in integracijsko politiko vseh narodni skupnosti.

Asimilacija napreduje tudi zato, ker narodna skupnost ponuja zdaleč premalo delovnih mest. Močno se spreminja infrastruktura, varčevalne ukrepe avstrijske države tudi mi občutimo. Čeprav so se v zadnjih letih povišale subvencije političnim, kulturnim in vzgojnim organizacijam, je večina teh organizacij v hudih finančnih težavah. Vzrok je vedno več organizacij ter čedalje višje število manjših in večjih nedovršenih projektov, ki tako glede investicij in poznejšega vzdrževanja obremenjujejo subvencijske sklade in so dostikrat razlog za hude prepire. Če ne bomo zmožni strniti splošnokoristnih dejavnikov tako, da bodo še v zadostni meri pokrivali potrebe slovenske narodne skupnosti na vseh področjih, ni videti izhoda iz krize.

Dejavnosti v preteklem letu

V ospredju založniškega dela sta bili dve pomembni knjigi: slovenska izdaja domovinske knjige *Koroška* in nemški prevod albuma *Slowenien* Staneta Staniča. Knjigi nazorno prikazujeta kulturni most, ki ga gradi celovška Mohorjeva družba med Avstrijo in Slovenijo. Odmeven je bil tudi esej Draga Jančarja o dolgo obleganem mestu Sarajevu. Na povabilo predsednika avstrijskega parlamenta, Heinza Fischerja, in ob sodelovanju naše založbe je znameniti slovenski pisatelj bral iz tega svojega dela v dunajskem parlamentu.

Tudi skupno knjigo treh Mohorjevih družb *Družba sv. Mohorja*, ki smo jo skupno večkrat uspešno predstavili, je treba posebej omeniti. Izmed najnovejših knjig pa posebno izstopajo nemška izdaja *Kärntens braune Elite*, ki vznemirja predvsem nemško-nacionalne duhove v deželi, knjiga o ljubljanskem škofu Leniču *Življenjepis iz zapora*, ki smo jo uspešno predstavili v Ljubljani, ter učbenik slovenščine za nemško govoreče *Pozdrav-*

ljenci!, ki ga je pripravil Miha Vrbinc. Pomemben je bil tudi obisk vodij slovenskih knjigarn na sedežu Mohorjeve, ki ga je pripravila naša ljubljanska postojanka.

V tiskarni kaže prestrukturiranje vidne uspehe. Ozka hierarhična struktura, hitrost pri izvedbi naročil, ofenzivno sodelovanje s strankami in nizke cene nam zagotavljajo pozitivne rezultate. Petbarvni stroj, ki smo ga pred kratkim postavili, pa nam bo tudi v prihodnje zagotovil uspešen razvoj v tiskarski stroki, ki je sicer v zelo težavnih razmerah.

Tudi knjigarne so zelo na prepihu. Prodaja šolskih knjig močno nazaduje. Prosto določanje cen za knjige nas bo najbolj prizadelo.

Naša največja skrb sta trenutno gotovo dijaški in študentski dom. Število dijakov Modestovega doma je v zadnjih letih močno padlo. Pričakovati je, da se bodo že tako ali tako boleče izgube še povečale.

V dunajskem študentskem domu Korotan še vedno nismo docela končali sanacije. Obratovanje pa se dobro razvija. Študenti so v glavnem korški Slovenci, vse več pa jih prihaja tudi iz Slovenije. Med letom in predvsem v poletnih mesecih ponujamo obiskovalcem Dunaja bivanje v našem obnovljenem domu. Korotan se razvija v pomemben slovenski kulturni center na Dunaju. Organizirali smo likovne, literarne, glasbene in lutkovne prireditve. Med drugim je študentski dom obiskal tudi predsednik slovenskega parlamenta dr. Janez Podobnik.

Na Dunaju zdaj skrbimo tudi za Knafljevo ustanovo: spremenili smo jo v privatno ustanovo in za prihodnje leto pripravljamo prepotrebno sanacijo tradicionalne slovenske ustanove, ki je dolga leta le životarila. V prihodnje naj bi prevzela vlogo pomembnega znanstveno-kulturnega povezovanja med Ljubljano in Dunajem.

Opažamo, da nazaduje število otrok v naših celovških družinah, kar ima neposredne posledice za ljudsko šolo na našem sedežu. Prijav imamo nad 60 in v zavetišču dve skupini s skupno 35-imi otroci. Močna konkurenca je javna dvojezična ljudska šola, ki deluje brez šolnine. Mohorjeva šola se zelo trudi za kakovost. Poleg številnih skupin in obiskovalcev, ki so se seznanili z našim posebnim načinom poučevanja, sta v novi knjižnici brala otrokom krški škof dr. Egon Kapellari in bivši celovski župan Leopold Guggenberger.

Posebej želim omeniti tudi našo kuhinjo v Slomškovem domu, ki se je razvila v domačo slovensko restavracijo. Vse naše člane in prijatelje, ki se mudijo v Celovcu, vabim, da se poslužijo naše opoldanske ponudbe.

Zaradi spremenjenih ekonomskih razmer je družba z.o.j. Korotan v Celovcu morala preurediti svoje poslovanje. Zdaj upravlja pretežno samo še preostale udeležbe. Udeležbo pri Petrol-Trade smo oddali v zvezi s privatizacijo Petrola. Ljubljanski Korotan d.o.o. izvaja kot generalni podjetnik najrazličnejše knjižne projekte z vso Evropo. Med najpomembnejše sodi

produkcija švedske Enciklopedije ter sodelovanje z vodilnim otroškim založnikom Egmont Walt Disney.

Mohorjeva d.o.o. v Ljubljani skrbi za celovito pokrivanje Slovenije z našimi knjižnimi produkti in želimo si, da bi čim več Slovencev seglo po naših knjigah. Že tri leta pa se trudimo pridobiti v last hišo na Poljanski, vendar zaradi političnih razmer v mestni upravi te naše želje še nismo mogli uresničiti. Tudi v tem in drugih primerih se zrcali neurejen odnos med Slovenijo in koroškimi Slovenci.

V maju smo imeli naš redni občni zbor, ki se ga je udeležilo lepo število poverjenikov in delegatov. V središču razprave je bilo poslovno poročilo za zadnja tri leta.

dr. Anton Koren

direktor Mohorjeve družbe Celovec-Ljubljana-Dunaj

POROČILO O DELOVANJU GMD

v. letu 1997

Pri Goriški Mohorjevi družbi smo v sezoni 1996/97 skrbeli za utrjevanje nekaterih pobud, ki so se začele v zadnjem obdobju in bile deležne pozitivnega odziva med našim ljudstvom. Veliko energij in delovnih moči je bilo posvečenih tedniku *Novi glas*, ki je začel izhajati na začetku leta 1996 in se je dobro usidral med bralci v zamejstvu, a tudi v številnih, še zlasti obmejnih krajih v matični Sloveniji. Tednik spremlja naše družbeno-politično, kulturno in narodno življenje v vseh njegovih odtenkih. Uredniki in sodelavci pa se trudijo, da bi list poročal v duhu vrednot, ki so si jih postavili za smernice, to se pravi, v smislu idealov svobode, demokracije, krščanstva in slovenstva.

Sodelovanje in stiki s sestrskima Mohorjevima družbama so se v minuli sezoni poživili ob izidu skupne *Zgodovine treh Mohorjevih družb*.

Ob skupnih predstavitvah te knjige smo imeli priložnost, da razčistimo nekatera vprašanja, ki nas tarejo. V tem smislu je bilo zlasti pomembno srečanje treh Mohorjevih, ki smo ga priredili v soboto 23. novembra 1996 v Gorici. V minuli sezoni smo v sozaložbi vse tri Mohorjeve izdale dve knjigi in sicer že omenjeno *Zgodovino treh Mohorjevih družb* kot tudi *Zbornik predavanj*, ki so bila v Tinjah jeseni 1994 na temo *Kristijan v družbi*. Na srečanju 23. novembra 1996 smo udeleženci obravnavali možnost novih skupnih knjižnih izdaj in tudi pobud, zlasti pa problem skupnega trženja.

Za naše delo je bilo tudi pomembno, da je zaživel *Kulturni center Lojze Bratuž* na Drevoredu XX. septembra v Gorici. V prostore ob dvorani se je preselilo veliko dejavnosti, ki so bile prej na našem sedežu na Placuti.

Na ta način smo pridobili nekaj prostorov in tako izboljšali delovne pogoje za urednike Novega glasa kakor tudi za našo založniško dejavnost.

Knjižne izdaje

V jeseni 1996 smo poskrbeli za izid redne zbirke za leto 1997. Ponudili smo naslednje knjige:

Koledar 1997, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža, opremila pa prof. Jasna Merkù. *Koledar* obsega okrog 200 strani in je kot običajno razdeljen na koledarski in na zborniški del. Le-ta obsega članke, ki obravnavajo življenje Cerkve, zgodovinske, družboslovne, narodopisne in kronološke zapise o življenju in delu slovenskega življa v Italiji. Potrudili smo se, da bi bil ta zbornik dragocena priča naše prisotnosti in ustvarjalnosti, saj podrobno poroča, tudi s fotografijami, o ljudeh in o delovanju slovenskih zamajskih organizacij ter društev.

Knjigo *Cesta, reka in ljudje*, izbor del Milana Lipovca, je uredila prof. Nada Pertot, ki je poskrbela tudi za dragoceno uvodno študijo. Samemu avtorju pa se ob njegovi 85-letnici klanja tudi pisatelj Boris Pahor. V knjigi so zbrani odlomki iz romanov *Ljudje ob cesti* in *Leseno jadro*, skoraj v celoti pa je objavljena znamenita *Čubejska prigoda*. Knjigo, ki šteje skoraj 300 strani, je opremil in ilustriral Franko Žerjal.

Avtor knjige *Xolotl – Med resnico in domišljijo* je Saša Rudolf. Že podnaslov pove, da gre za spis, ki ga je težko opredeliti z literarno-zgodovinskega vidika. Rudolf je znan in uveljavljen časnikar, glavni urednik slovenskih radijskih in televizijskih poročil na deželnem sedežu italijanske radiotelevizije RAI. Bil je poročevalec s številnih olimpijskih iger in vojni dopisnik z raznih bojišč bivše SFR Jugoslavije in še zlasti iz Bosne in Hercegovine. Izkaže se kot natančen družbeni opazovalec in poznavalec zgodovine krajev, ki jih obiskuje. Svoje vtise prepleta s spomini na očeta Ivana Rudolfa – Učenikovega in z dragocenimi dokumenti o njegovem delovanju. Ivan Rudolf izstopa kot ena vidnejših družbeno-političnih osebnosti polpretekle primorske zgodovine. Knjigo bogatijo fotografski posnetki in drugi dokumenti. Opremil jo je Pavel Magnani.

Pod naslovom *David Doktorič – Primorski duhovnik med starim in novim svetom* je kot sedmi zvezek zbirke *Naše korenine* izšla knjiga o izrednem liku primorskega duhovnika iz polpreteklega časa, ki je odigral v sklopu *Zadružne zveze* in *Zbora svečnikov sv. Pavla* izredno pomembno vlogo. Življenjepis o Doktoriču izpod peresa dr. Irene Mislej, ki je tudi zbrala ostalo gradivo o njem, podrobneje osvetljuje življenjsko usodo tega vsestransko nadarjenega človeka. Iz izbora njegovih člankov in razprav bralec spozna pomemben del naše primorske zgodovine in zgodovine slovenskih izseljencev v Južni Ameriki. Kdor bi želel te teme še poglobiti, ima na voljo bogato bibliografijo, ki jo je prav tako sestavila dr. Mislejeva.

Pogled na levo in desno stran sejne mize Foto Ivan Mohar

Prof. Zora Tavčar nam predstavlja Doktoriča kot pesnika in je za to knjigo sestavila izbor njegovih pesmi, dr. Zorko Harej pa je osvetlil Doktoričevo glasbeno ustvarjalnost in njegovo organiziranje glasbene, zlasti zborovske dejavnosti na Primorskem. Za opremo knjige je poskrbel Pavel Medvešček.

Izredne izdaje

Ob redni letni knjižni zbirki, namenjeni predvsem članom GMD, smo tudi v minuli sezoni poskrbeli za nekaj dodatnih izdaj. V zbirki *Kolački*, namenjeni otrokom, je sredi oktobra leta 1996 izšla slikanica z naslovom *Minka, Piki in zmaj Smetojed*. Gre za posebnost, saj so avtorji pravlјice in ilustracij otroci otroškega vrtca iz Sovodenj ob Soči, ki so pod mentorstvom učiteljic Vere Češčut in Anice Gravnar sestavili to pravlјico v sklopu učno-vzgojnega načrta »*Kako nastaja slikanica*«.

Pred Veliko nočjo je izšla pesniška zbirka Jurija Paljka z naslovom *Nedorečenemu*. Knjigo sta izvirno opremila oblikovalec Igor Devetak in ilustrator arh. David Faganel. V zbirki je 60 pesmi. Ta, tretja zbirka Jurija Paljka je po svoji sporočilnosti izredno duhovno bogata.

Med poletjem je pri GMD izšel italijanski prevod knjige Lojzke Bratuž z naslovom *Gorica v slovenski književnosti*. Avtorica je pripravila izbor slovenskih pesmi in proznih del, ki lahko nagovarjajo tudi italijanskega bralca. K prevajanju je Bratuževa pritegnila lepo število prevajalcev. Knjiga želi ob 1000-letnici prve omembe mesta Gorica v pisnih virih opozoriti tudi italijanskega bralca, da smo Slovenci v teh krajih prisotni od naselitve dalje, kar nakazuje tudi že samo izvirno ime *Gorica*, ter smo temu prostoru vtisnili tudi svoj kulturni pečat. Tudi italijanski prevod je odlično opremil Franko Žerjal.

Še pred iztekom leta bo izšla knjiga Marjana Breclja o *Furlanski književnosti*. Znani novogoriški knjižničar je tudi odličen poznavalec furlanske književnosti. Ta knjiga želi še bolj utrditi vezi med Slovenci in njihovimi prvimi zahodnimi sosedi.

Ravno tako bo letos na razpolago *Jezikovni priročnik za nas* izpod peresa naše zveste sodelavke prof. Nade Pertot. Dragocena bo ta knjiga za vse, ki jim je pri srcu lepo in pravilno pisati in govoriti slovenski jezik.

Izdaje za najmlajše

Zadruga Goriška Mohorjeva izdaja tudi otroško revijo *Pastirček*, ki jo ureja katehet Marjan Markežič. Revija izhaja že pol stoletja in je tudi letos poskrbela, da je v sklopu desetih števil (med temi je nekaj dvojnih) izšlo tudi nekaj prilog in knjižnih izdaj. Ob zimskih prazničnih dneh bo na knjižnih policah zbirka pravlјic Zore Saksida, ki od vsega začetka sodeluje z revijo *Pastirček*. Na ta način bodo te zanimive in izvirne pravlјice dostopne tudi širšemu krogu bralcev.

Pozdrav zaslužnemu za domačo hišo Slovencev v Gorici Foto Ivan Mohar

Predvsem mladi,
 ki s svojo kritičnostjo in bistrim očesom lahko veliko pripomorejo
 k iskanju novih oblik in načinov delovanja,
 ne smejo izgubiti poguma in volje do dela;
 rasti pa morajo iz zgodovinskega spomina,
 ki je pri nam podobnih skupnostih bistvenega pomena za življenjski obstoj.
 Nam Slovincem ob jezikovni meji, ki jo že stoletja ohranjamo
 in skušamo navezovati dobre stike s sosednjimi narodi,
 ki nas na žalost prepogosto spregledajo in preslišijo,
 je narodnostna in kulturna mlačnost lahko usodna.
 Zavedati se moramo, da je vsakdo vezni člen dolge verige.
 Če se nekateri členi skrhajo in pretržejo,
 bo tudi veriga brez pomena,
 pa naj bo iz še tako močnega železa.

Verena Koršič

(iz brošure *Kulturni center Lojze Bratuž*, Gorica 1996)

ČAROVNIJE S ŠIVANKO

Gotovo se vam je na prvih straneh tega Koledarja ustavil pogled na bogato vezenih štolah, ki krasijo koledarske strani posameznih mesecev. Pri tem ste morda zavzdihnili: Ah, ljudje so včasih še imeli čas in potrpljenje, danes pa samo še norimo... Pa le ni čisto tako! Ravno ta vsakodnevna hitrica nas tudi spodbuja, da si vendar privoščimo trenutke miru, ki jih posvetimo lepoti in ustvarjanju. Ustvarjanju nečesa, kar nam sploh ni »nujno potrebno«, a nas ravno zato umirja

in bogati: naše narodne vezenine. Ta ljudska krasilna umetnost, brez katere si še naše babice niso mogle zamisliti svojega doma, je danes postala razkošje, ki si ga lahko privoščijo tisti, ki se znajo ustaviti, si vzeti nekaj časa od štiriindvajsetih ur, ki nam jih Bog daje vsak dan. Za ta pogum so bogato nagrajeni!

Oglejte si samo nekaj najnovejših izdelkov mladih vezilj (in tudi »vezilcev«), ki so nastali pod vodstvom mojstrice s. Marjane Korber in s pomočjo obeh priročnikov in vzorčnih pol, ki smo jih izdali pri Mohorjevi.

Uredništvo

Na podlagi 8. in 33. člena Zakona o društvih (Uradni list RS št. 60/95) je občni zbor dne 8. julija 1997 v Celju sprejel naslednji popravljeni in dopolnjeni

STATUT MOHORJEVE DRUŽBE V CELJU

UVOD

Mohorjeva družba je bila ustanovljena na pobudo škofa Antona Martina Slomška leta 1851 v Celovcu, prvi knjižni dar pa je izšel 1852. Leta 1860 se je preosnovala v cerkveno bratovščino. Julija 1919 se je Družba skupaj s tiskarno preselila na Prevalje. Na Prevaljah je ostala do decembra 1927. Po ponovni selitvi je nadaljevala delo v Celju, kjer se je na novo organizirala in si postavila novo tiskarno. Od takrat je njen pokrovitelj mariborski škof.

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Mohorjeva družba (odslej društvo) je združenje fizičnih oseb, ki se v skladu z več kot stoletno tradicijo družijo, da podpirajo in razvijajo slovensko narodno in državno zavest, srčno kulturo in krščansko omiko. V smislu Kan. 312–320 Zakonika cerkvenega prava pa je javno združenje vernikov; njegov pokrovitelj je škof mariborske škofije, drugi slovenski škofje skrbijo za združenje v moči svoje soodgovornosti za duhovni blagor slovenskega naroda.

2. člen

Ime društva je: Društvo Mohorjeva družba. Društvo ima sedež v Celju, Razlagova 10.

3. člen

Društvo je pravna oseba zasebnega prava.

4. člen

Dejavnost društva služi vsemu slovenskemu ljudstvu.

5. člen

Društvo ima svoj znak in žig. Društveni znak sta stilizirani črki MD v pravokotnem okviru. Žig društva je krog s premerom 2,5 cm. Sredi kroga je znak društva, ob robu pa napis: Mohorjeva družba Celje.

6. člen

Delovanje društva je javno in temelji na načelih javnosti. Društvo obvešča svoje člane in javnost o svojem delu s publikacijami in z drugimi objavami v tisku, radiu in televiziji in z javnimi predstavitvami. Za zagotavljanje javnosti dela je odgovoren tajnik društva. Članom društva so statut, akti in sklepi organov društva na razpolago na sedežu društva v Celju.

II. NAMENI IN CILJI DRUŠTVA

7. člen

Nameni in cilji društva so, da s svojim delovanjem:

- budi in utrjuje slovensko narodno in državno zavest, krščansko kulturo in duhovnost,
- podpira in pogloblja versko, nazorsko in narodno strpnost med ljudmi in skupnostmi,
- pomaga reševati vprašanja današnjega sveta in probleme sodobnega človeka.

8. člen

Te namene in cilje društvo uresničuje z izvajanjem naslednjih nalog:

- izdaja vsakoletno redno knjižno zbirko,
- izdaja druge knjižne zbirke in posamezne knjige,
- izdaja periodiko (časopisi, revije),
- izdaja audiovizuelne pripomočke,
- prireja predstavitve svoje dejavnosti ter druge kulturne ali strokovne prireditve,
- podpira katoliško šolstvo in vzgojo,
- sodeluje z raziskovalnimi in znanstvenimi institucijami,
- organizira strokovne ekskurzije in srečanja s podobnimi društvi iz tujine,
- prizadeva si za uglednejše mesto materinščine v javnem življenju,
- spodbuja člane k ustvarjalnemu in kritičnemu odnosu do vprašanj današnjega sveta in problemov sodobnega človeka,
- ustanavlja knjižnice, knjigarne in tiskarne,
- uresničuje svoje namene s pomočjo ustreznih javnih medijev in drugih, času primernih sredstev in dejavnosti.

Društvo lahko neposredno opravlja pridobitno dejavnost, ki je povezana z nameni društva, in ki je v obsegu, potrebnem za doseganje ciljev društva. To vključuje zalaganje, izdajanje, prodajo po pošti, maloprodajo in veleprodajo knjig v okviru določb tega statuta in v skladu z zakonom o trgovini.

Društvo lahko za uresničevanje svojih namenov in ciljev ustanovi gospodarsko družbo z omejeno odgovornostjo v skladu z zakonom.

III. ČLANSTVO

9. člen

Član društva lahko postane vsak polnoleten državljani Republike Slovenije ali vsak, ki sprejema ta statut in druge pravne akte društva, se zaveže, da bo ravnal v skladu z njimi in plača letno ali dosmrtno članarino. Članstvo v društvu je prostovoljno.

Društvo ima redne, dosmrtne in častne člane ter člane sodelavce. Člani sodelavci so poverjeniki, kulturni in javni delavci, ki sodelujejo pri uresničevanju programa dela društva. Za častnega člana je lahko imenovan vsakdo, ki ima trajne ali dolgoletne zasluge pri razvoju in napredku organizacije dela MD ali pri njenem delovanju.

Vsi člani društva imajo enake pravice in dolžnosti. Pravice in dolžnosti članov društva so častne. Za svoje delo v organih društva člani in funkcionarji praviloma ne prejemajo plačila. Le za izreden trud in požrtvovalnost, ki jo član društva pokaže pri svojem delu, lahko glavni odbor prizna takemu članu ustrezno nagrado ali priznanje.

10. člen

Pravice članov so:

- da volijo in so izvoljeni v organe društva,
- da sodelujejo pri delu in odločajo v organih društva,
- da so seznanjeni s programom in delovanjem društva ter z njegovim finančno-materialnim poslovanjem,
- da za plačano članarino vsako leto prejmejo redno letno knjižno zbirko ali ustrezne druge knjige iz društvenega založniškega programa,
- da uveljavljajo ugodnosti pri nakupu knjig, ki jim jih nudi članska izkaznica društva,
- da so deležni duhovnih darov sv. maše, ki se vsak teden daruje za žive in pokojne člane,
- da dajejo svoje predloge organom društva, da bi tako izboljšali njegovo delovanje in uspešnost,
- da sprejemajo pohvale, nagrade in priznanja za delo v društvu.

11. člen

Dolžnosti članov so:

- da spoštujejo statut in druge akte ter sklepe organov društva,
- da aktivno sodelujejo in s svojim delom prispevajo k uresničevanju ciljev in nalog društva,
- da redno plačujejo članarino,
- da prenašajo izkušnje in izročilo na mlajše člane društva,
- da splošno podpirajo delovanje društva in varujejo njegov ugled.

12. člen

Članstvo v društvu preneha:

- s prostovoljnim izstopom,
- s črtanjem,
- z izključitvijo na podlagi odločbe častnega razsodišča
- s smrtjo.

Redni član lahko prostovoljno izstopi iz društva, če sporoči svoj izstop pristojnemu poverjeniku oziroma tajništvu društva. Iz članstva društva se črta redni član, ki več kot tri leta ne plačuje članarine.

IV. ORGANIZACIJA DRUŠTVA

13. člen

Organi društva so:

- A. občni zbor,
- B. glavni odbor in predsednik društva,
- C. tajništvo,
- Č. nadzorni odbor,
- D. častno razsodišče,
- E. poverjeniki,
- F. poslovodstvo.

A. Občni zbor

14. člen

Najvišji organ društva je občni zbor. Sestavljajo ga: škof pokrovitelj; člani glavnega odbora; delegati dosmrtnih in častnih članov; do 20 članov sodelavcev društva, ki jih določi vsakokratni glavni odbor; delegati poverjenikov, ki jih za vsako dekanijo po enega določijo poverjeniki na dekanijskih konferencah.

15. člen

Občni zbor ima naslednje pristojnosti:

- sklepa o dnevnem redu,
 - sprejema, spreminja ali dopolnjuje statut in druge splošne akte društva, če v tem statutu ni drugače določeno,
 - razpravlja in sklepa o dolgoročnem programu društva,
 - voli in razrešuje člane glavnega odbora, nadzornega odbora in častnega razsodišča,
 - imenuje častne člane društva,
 - odloča o pritožbah zoper sklepe drugih organov društva,
 - odloča o prenehanju društva,
 - odloča o vseh drugih društvenih zadevah, če ni zanje pristojen drug organ društva.
- Delo občnega zbora ureja poslovnik.

16. člen

Redni občni zbor se skliče vsako četrto leto, sklicuje ga glavni odbor.

Izredni občni zbor se lahko skliče, če je treba odločati o neodložljivih zadevah, o katerih lahko sklepa le občni zbor. Skliče se na osnovi sklepa glavnega odbora ali na zahtevo nadzornega odbora ali vsaj tretjine poverjenikov.

Dnevni red, kraj in čas občnega zbora mora biti pisмено sporočen delegatom najmanj 20 dni pred napovedanim občnim zborom.

17. člen

Za sklepčnost Občnega zbora se zahteva navzočnost več kot polovice članov zbora po določbi 18. člena tega statuta. Če ob določeni uri Občni zbor ni sklepčen, se zborovanje začne pol ure pozneje in zbor je sklepčen, če je navzočih vsaj 16 članov. O prenehanju društva ob. zbor ne more sklepati, če nista na njem navzoči vsaj dve tretjini delegatov.

18. člen

Delegat lahko glasuje na občnem zboru samo, če je na njem osebno navzoč.

Glasovanje na občnem zboru je tajno, lahko pa tudi javno, če občni zbor tako določi.

Na občnem zboru se sklepa z nadpolovično večino glasov navzočih delegatov, razen o prenehanju društva (v smislu zadnjega odstavka 22. člena statuta).

Na občnem zboru se piše zapisnik, ki mora vsebovati povzetek poročil, poglobljen potek razprave in natančno izražene sklepe.

19. člen

Občni zbor je javen. Skliče ga glavni odbor v skladu s tem statutom. Če glavni odbor

tega ne stori v 6 mesecih po preteku štiriletnje mandatne dobe, mora to storiti nadzorni odbor. Občni zbor se lahko tudi odloči, da je obravnava določenih točk dnevnega reda zaprta za javnost.

B. Glavni odbor in predsednik društva

20. člen

Glavni odbor društva ima 13 članov: po dva iz vsake slovenske škofije, ki jih volijo delegati vsake škofije zase iz vrst poverjenikov cele škofije; preostalih sedem izvolijo vsi člani občnega zbora izmed kandidatov na predloženi volilni listi. Redno zaposleni pri društvu ne morejo biti izvoljeni za člane glavnega odbora.

Izključujeta se tudi članstvo v glavnem odboru in nadzornem odboru.

Glavni odbor vodi delo društva v obdobju med dvema občnima zboroma. Mandat glavnega odbora traja 4 leta. Če kakšen odbornik v času trajanja mandata izpade, glavni odbor sam na prvi seji izvoli na njegovo mesto drugega.

21. člen

Predsednik delovnega predsedstva mora čimprej po občnem zboru, najkasneje pa v 14 dneh, sklicati novoizvoljeni glavni odbor na konstitutivno sejo, na kateri odborniki iz svoje srede izvolijo predsednika, ki ga predloži v potrditev škofu pokrovitelju. Izvolijo tudi dva podpredsednika, tajnika in vodje pododborov.

Glavni odbor se sestane vsaj dvakrat na leto. Če je predsednik daljši čas zadržan, skliče in vodi sejo podpredsednik, če pa je tudi ta zadržan, skliče in vodi sejo tajnik.

Na sejo so redno vabljeni tudi predsednik in člana Nadzornega odbora.

Na seje se praviloma vabijo tudi člani posloводства.

Glavni odbor se mora sestati tudi, kadar to zahteva nadzorni odbor ali vsaj polovica odbornikov ali vsaj tretjina poverjenikov.

22. člen

Glavni odbor deluje in sklepa na sejah, ki jih vodi predsednik, v njegovi odsotnosti pa podpredsednik. Če na seji ni predsednika ne podpredsednika, vodi sejo tajnik.

Dnevni red, kraj in čas seje sporoči članom glavnega odbora tajništvo vsaj 8 dni prej.

Glavni odbor je sklepčen, če je navzoča več kot polovica njegovih članov.

Glavni odbor sklepa z nadpolovično večino navzočih odbornikov.

Glasovanje je tajno, lahko pa javno, če se s tem strinjajo navzoči odborniki.

O seji glavnega odbora se piše zapisnik, ki ga podpišeta, ko je bil na naslednji seji potrjen, zapisnikar in predsednik oziroma predsedujoči.

23. člen

Glavni odbor društva ima naslednje pristojnosti:

- razpravlja in sklepa o izvajanju nalog in programa društva ter o drugih pomembnih nalogah društva na podlagi smernic, ki jih je določil občni zbor društva in če ni zanje pristojen občni zbor društva,
- razpravlja in sklepa o zadevah finančnega in materialnega poslovanja društva,
- razpravlja in sklepa o letnem založniškem programu društva,

- voli pododbores ali komisije za posamezna področja svojih pristojnosti, ki jih sestavljajo vsaj trije člani glavnega odbora,
 - voli in razrešuje predsednika, podpredsednika in tajnika glavnega odbora,
 - imenuje in razrešuje člane posloводства in vse urednike društva,
 - sklepa o sklicu občnega zbora društva in predlaga njegov dnevni red,
 - opravlja druge naloge, ki mu jih določi občni zbor ali ki jih nalagajo pravni predpisi.
- Glavni odbor v sodelovanju z vsemi prizadetimi za čim bolj uspešno in nemoteno delovanje društva izdela Poslovnik, ki podrobneje ureja usklajeno delo glavnega odbora, pododborov, tajništva in posloводства.

24. člen

Predsednik glavnega odbora, ki je obenem predsednik društva, zastopa in predstavlja društvo pred državnimi in drugimi organi in organizacijami v državi in tujini. V primeru zadržanosti ga zamenjuje podpredsednik ali tajnik. Predsednik je za svoje delo odgovoren občnemu zboru in glavnemu odboru.

C. Tajništvo

25. člen

Tajništvo skrbi za izvajanje sklepov glavnega odbora, nadzornega odbora in pododborov ter komisij,

- koordinira delo pododborov in komisij,
- skrbi za poverjeniško mrežo,
- skrbi za podobo društva v javnosti in za prikaz njegovega delovanja.

Tajništvo sestavljajo: predsednik, podpredsednika, tajnik, vodje pododborov in posloводства.

26. člen

Tajništvo se sestaja po potrebi, najmanj pa vsak drugi mesec. Soglasno s predsednikom skliče in vodi sejo tajnik.

Dnevni red, kraj in čas seje mora tajništvo sporočiti članom vsaj 8 dni pred sejo.

Seja tajništva je sklepčna, če je navzoča vsaj polovica njegovih članov.

Tajništvo sklepa z večino glasov navzočih članov. Glasovanje je tajno, lahko pa javno, če se člani tajništva s tem strinjajo.

Č. Nadzorni odbor

27. člen

Nadzorni odbor ima 3 člane, izvoljene na občnem zboru. Na prvi seji izvoli nadzorni odbor svojega predsednika. Nadzorni odbor se sestane vsaj enkrat na leto k pregledu in oceni finančnega in materialnega poslovanja društva. O svojih ugotovitvah obvešča škofa pokrovitelja, občni zbor, glavni odbor in tajništvo.

Nadzorni odbor zlasti skrbi, da se ne preseže predračun odhodkov in da skratka poteka poslovanje društva v skladu z zakonskimi predpisi, statutom in Poslovniki društva. Zato sme nadzorni odbor kadarkoli pregledati računovodske knjige, finančno in drugo

poslovanje ter dokumentacijo. Tajništvo in uprava sta mu pri tem dolžna dajati vso pomoč. O svojih sejah vodi zapisnik. Ob ugotovitvi morebitnih napak je nadzorni odbor dolžan takoj obvestiti predsednika društva.

Tajništvo, glavni odbor in občni zbor so dolžni obravnavati predloge in pobude nadzornega odbora. Pred občnim zborom pregleda nadzorni odbor vse finančno in materialno poslovanje društva v preteklem obdobju, sestavi za občni zbor poročilo in stavi predlog o razrešnici glavnemu odboru.

Nadzorni odbor sprejema tudi okvirni letni predračun prihodkov in odhodkov.

D. Častno razsodišče

28. člen

Častno razsodišče sestavljajo trije člani in dva namestnika, ki jih izvoli občni zbor za dobo 4 let. Predsednik častnega razsodišča je škof pokrovitelj. Častno razsodišče se sestaja po potrebi na podlagi pisnih zahtev članov ali organov društva. Postopek vodi in izreka ukrepe v skladu z disciplinskim pravilnikom.

29. člen

Častno razsodišče obravnava naslednje kršitve:

- kršitve društvenega statuta,
- nevestno opravljanje sprejetih zadolžitev in funkcij v društvu,
- neizvrševanje sklepov organov društva,
- dejanja, ki kakorkoli škodujejo ugledu društva.

30. člen

Častno razsodišče lahko po izvedenem postopku izreče naslednje ukrepe: opomin, izključitev. Zoper sklep častnega razsodišča se lahko prizadeti pritoži na občni zbor kot drugostopenjski organ.

E. Poverjeniki

31. člen

Poverjeniki so predstavniki članov društva in njegovi organi na določenem območju. Poverjenike sprejema tajništvo izmed članov društva. Poverjeniki vodijo seznam članov, pridobivajo nove člane, razpečavajo knjige in publikacije društva, pobirajo članarino in jo nakazujejo upravi ter vsestransko pomagajo organom društva z nasveti, predlogi, pobudami itd. Poverjenik preneha biti, kdor preneha biti član društva, ali kdor se poverjeništvu odpove, ali kogar tajništvo iz upravičenih razlogov razreši poverjeništvu.

F. Poslovodstvo

32. člen

Poslovodstvo sestavljajo vodje notranjih organizacijskih enot. Vodja poslovodstva je ravnatelj, ki lahko tudi zastopa društvo v okviru pooblastil. Način delovanja poslovodstva določa poslovnik.

V. FINANČNO IN MATERIALNO POSLOVANJE DRUŠTVA

33. člen

Viri društvenega premoženja so:

- a) članarina,
- b) dohodek iz dejavnosti društva in iz naslova materialnih pravic,
- c) prispevki fizičnih in pravnih oseb,
- č) subvencije in dotacije,
- d) darila, volila in dediščine,
- e) drugi viri

Finančno in materialno poslovanje mora biti v skladu z veljavnimi predpisi s tega področja. Če društvo pri opravljanju svoje dejavnosti ustvari presežek prihodkov nad odhodki, ga mora porabiti za opravljanje dejavnosti, za katero je bilo ustanovljeno.

Vsaka delitev premoženja društva med njegove člane je nična.

VI. PRENEHANJE DRUŠTVA

34. člen

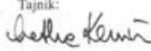
Društvo preneha delovati, če to sklene občni zbor z dvetretjinsko večino vseh članov.

Ob prenehanju društva pripade njegovo nepremično in premično premoženje drugemu društvu v Republiki Sloveniji, ki ga izbere občni zbor, pod pogojem, da ga ta uporabi za ustanovitev novega društva z enakim programom in namenom, kakor po tem statutu deluje Mohorjeva družba. Če pride do prenehanja društva brez sklepa občnega zbora, pripade njegovo celotno premoženje društvu Svetopisemska družba Slovenije, ki ga sme uporabiti samo za ustanovitev novega društva ali organizacije z enakim namenom in nalogami, kot jih ima Mohorjeva družba.

VII. KONČNE DOLOČBE

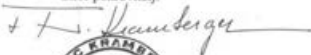
35. člen

Ta statut je sprejet na občnem zboru dne 8. 7. 1997 v Celju. Veljati začne, ko ga potrdi škof pokrovitelj in ko je izdana odločba o vpisu sprememb v register društev; s tem dnem prenehajo veljati Pravila Mohorjeve družbe, ki jih je 6.5.1980 potrdil RSNZ SRS.

Tajnik:

Predsednik:

Škof pokrovitelj:

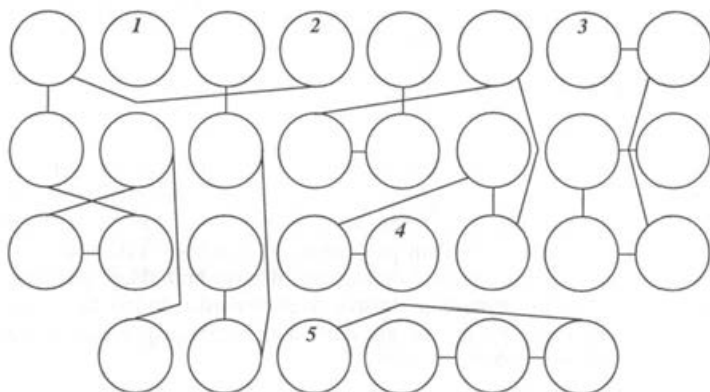

MISEL NA KROGCIH

1 LAŠKA, 2 ZOBANJE, 3 STANEK, 4 ROSINANT, 5 KEPA

Vsaki gornji besedi poiščite anagram (besedo, sestavljeno iz istih črk), potem pa jih vpišite v krogece tako, kot kažejo številke. Začetek vpisovanja je v krogu s številko, naprej pa besede tečejo tako, kot jih med sabo povezujejo črte.

Brano po vodoravnih vrsticah boste dobili zanimivo misel.

UGANKE

Kras domačih je gorá
mogočen Julijcev očak.
Z vrhom sega do neba,
obišče ga Slovenec vsak.
(VALGIRT)

Dolgouhec.
Siva dlaka.
Ga imajo
za bedaka.
(LESO)

Mnogo nas je,
ne le par;
zvezdice smo,
zime dar.
(EKNIZENS)

Velik čoln
ogromne teže
s kljunom, glej,
valove reže!
(KINRAP)

Vrl možak
je junak.
Kjer nevarno zagori,
plamen z vodo pogasi.
(CELISAG)

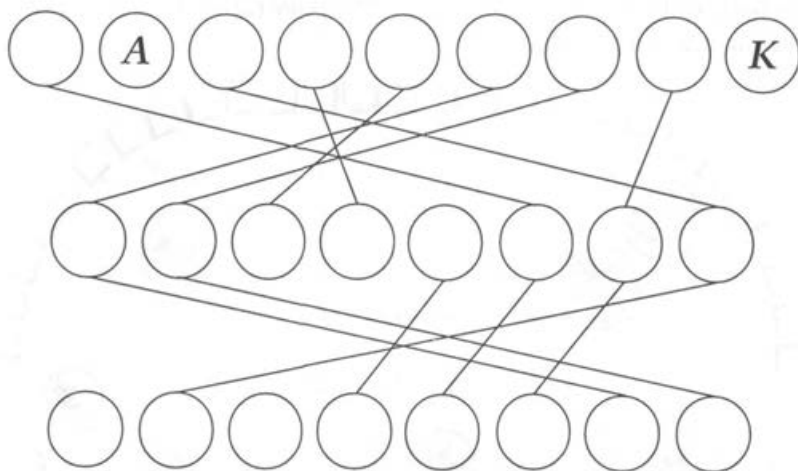
Huda mera
za ušesa,
stric nadležen
zrak pretresa.
(PURH)

V. T. A.

KOMBINACIJA S TREMI SLOVENSKIMI KRAJI

V kroge prve vodoravne vrstice vpišite ime kraja na Gorenjskem. Potem črke prenesite v drugo vrstico, dodajte še eno črko in dobili boste kraj na Štajerskem.

Postopek ponovite in v zadnji vrstici boste z dodatkom še dveh črk dobili ime kraja v Beli Krajini.

ZLOGOVNI MAGIČNI KVADRAT 4 x 4

V vsako polje vpišite po en zlog naslednjih besed:

1 človek brez rednega dela (običajno prijavljen na Zavodu za zaposlovanje)

2 splošno ime za prehrani namenjeno rastlino, ki zraste na vrtu

3 prebivalka dveh slovenskih krajev (prvi je ob Dravi, drugi pa ob Muri)

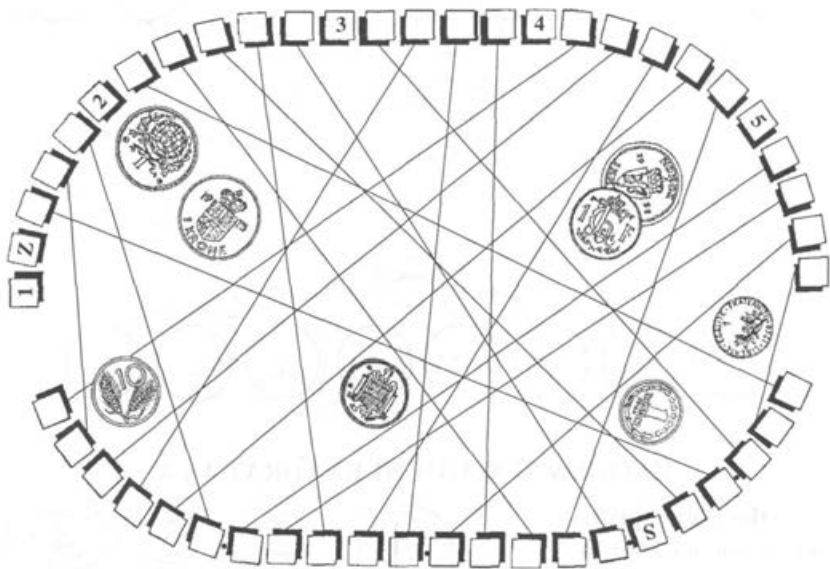
4 mila sankcija (dve besedi), blaga posledica kakšnega prekrška

	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

DENARNA ANAGRAMNA IZPOLNJEVANKA

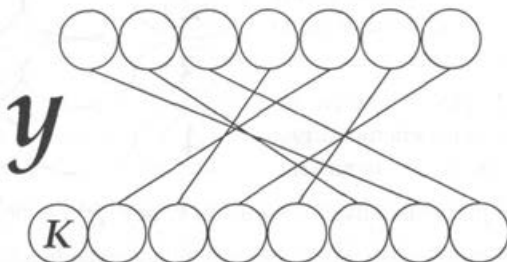
V kvadrate zgornjega dela lika vpišite med številke imena denarnih enot Švedske, Francije, Italije in Poljske ter ime za desetcentski kovanec v ZDA. Kam boste vpisali posamezne besede, se odločite sami, gornji vrstni red ni pravi.

Potem črke s pomočjo ravnih črt prenesite v kvadrate spodnjega dela lika, kjer boste prebrali imena petih novih denarnih enot različnih držav. Ali veste, katerim državam pripadajo?

IZ DVEH ČRK – PISAVA

Ime črke, ki je na sliki vpišite v zgornje krogce, potem pa črke s pomočjo ravnih črt prenesite v krogce spodaj. Skupaj s črko, ki je že napisana v krogcu, boste dobili ime zelo stare pisave.

LAHEK MAGIČNI LIK

Vodoravno in navpično:

1 gradnja za prometno premagovanje naravnih ovir (rek, dolin, morskih ožin)

2 vžigalni del motorja z notranjim izgorevanjem; tudi oblika zdravila

3 oskrbnik vrtov in parkov

4 večji kraj v Beli Krajini z vinsko kletjo

5 eno od imen za rožo planiko

6 šahovska figura, ki se premika v obliki črke L

7 teža embalaže; tudi balkanska reka, ki s Pivo tvori Drino

	1	2	3	4	5	6	7
1	♡	♡	♡				
2	♡						
3	♡						
4							
5							♡
6							♡
7					♡	♡	♡

PESNIŠKA ŠTEVILČNICA

V spodnjih verzih Franceta Prešerna vpišite na mesta, kjer so številke, manjkajoče besede. Potem črke s pomočjo številk prenesite v lik, kjer boste prebrali znan Prešernov verz, ki je še vedno aktualen.

ZDRAVLJICA

Spet trte so rodile,
prijat' lji, **1 2 3 4 5** nam sladko...

V SPOMIN VALENTINA VODNIKA

Tak pevec se trudi,
samoten živi,
se v slavi, ko zgrudi
ga **6 7 8 9**, prerodi.

K SLOVESU

Desno roko brez skrbi
daj k prijaznemu slovesu,
solz v nobenem ni očesu,
10 11 12 besede v ustih ni.

Žale misli v srcu ni;
saj ni pred bilo veselo,
ko se zate je unelo,
naj ne **13 14** prihodnje dni!

6	12	14	1	5	3	5	4
10	5		7	14	8	2	
6	12	14	1	5	3	4	11
13	8	11	9	11			

ANAGRAMNI IZPOLNJEVANKI Z IMENI

V tri zgornje vrstice vodoravno vpišite osebna imena naslednjih osebnosti:

1 skladatelj in glasbeni pedagog Mirko

2 skladatelj, pianist in glasbeni esejist Lipovšek

3 nekdanji jugoslovanski politik Todorović

Vsako od imen anagramirajte tako, da boste dobili tri ženska imena, ki jih vpišite vodoravno v spodnje tri vrstice. Na poljih s pikami boste zgoraj dobili moško, spodaj pa žensko ime.

1				•	•		
2				•	•		
3				•			
1							•
2						•	
3							•

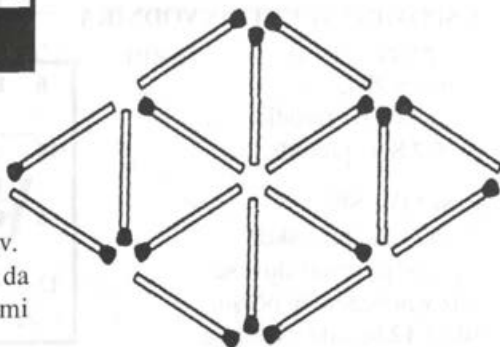
	+		÷		=4
+		+		×	
	+		-		=4
-		÷		÷	
	+		-		=1
=6		=3		=3	

MATEMATIČNA UGANKA

Števila od 1 do 9 vpišite v prazna polja na prava mesta, tako da se bodo izšli vsi računi vodoravno in navpično. Vsako od števil 1 do 9 vpišite le po enkrat.

UGANKA Z VŽIGALICAMI

Iz vžigalic je sestavljen lik, ki ima osem enakih trikotnikov. Odstranite štiri vžigalice, tako da boste dobili lik s samo štirimi enakimi trikotniki.

ZLOGOVNA IZPOLNJEVANKA

Vodoravno vpišite v lik naslednje besede (zadnja dva zloga sta pri vsaki besedi enaka):

1 južnoafriška reka, dolga 1600 kilometrov, ki izvira kot Krokodilja reka, izliva pa se v Indijski ocean

2 začetne besede in hkrati naslov 51. psalma v Stari zavezi Svetega pisma, naslov številnih skladb iz 16. stoletja (Palestrina, Orlando di Lasso); tudi

1

--

--

--

2

--

--

--

--

3

--

--

--

tarnanje, stokanje; v medicini: bljuvanje z žolčem pomešanega blata npr. pri ileusu;
3 preganjanje, gonitev

Podvojene zloge berite navpično: dobili boste ime industrijsko razvite nemške pokrajine.

KRIŽANKA 6 x 6

Sestavljena je iz dvanajstih šestčrkovnih besed, ki se med seboj ujemajo vodoravno in navpično.

Besede sestavite iz črk, ki so vpisane v zgornji vodoravni vrstici in levi navpični koloni.

S hrbtom preko reke seže, z bregom drugi breg poveže.

(WOSL)

V. T. A.

SESTAVIL JOŽE PETELIN	A K O P R S	A E G R R V	A A M N O R	E I L S T T	C I E K N O	A A A N S T
A G K O R S						
N O O P R T						
A A E M N R						
A A I L T V						
A C E I N S						
A E K R S T						

ANAGRAMNA IZPOLNJEVANKA

- 1 PRETENZIJA
- 2 SKRILAVOST
- 3 SREČAVANJA
- 4 NAVAJENOST
- 5 DRAGOČAJNA
- 6 PLETERNICA

Iz črk vsake od gornjih desetčrkovnih besed sestavite nov pojem in ga pod isto zaporedno številko vpišite v lik navpično:

1 odstranjevanje npr. drobtin s prta ali prah z obleke s stresanjem

2 likovna umetnost, pri kateri je glavno izrazno sredstvo barva

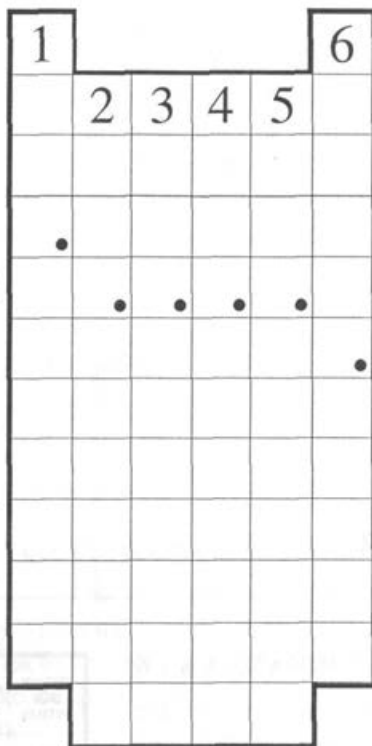
3 prebivalec največjega bosenskega mesta

4 prostori, v katerih bivamo

5 ljudski izraz za borovnico (dve besedi); tudi izraz za vsako jagodo temne barve

6 dlačice na zgornji očesni vek, ki ščitijo oko pred prašnimi delci

Na poljih s pikami dobite glavno mesto evropske države.

Dneve vse in vse noči
jata ptičkov
se okoli
naše Zemljice podi.
(ITILETAS INTENU)

Morski kuža
nič ne laja,
v žrtve oster
zob zasaja.
(SEP IKSROM)

Hujša, spet
se zdebela,
luč čarobna
vse noči.
(CESEM)

Strokovnjak
za lačne miši,
zaposlen
pri kmečki hiši.
(KEČAM)

Pred pripeko,
če dežuje,
streha s kljuko
obvaruje.
(KINZED - KINČNOS)

Glej: ptiček ni
in miška ni;
zafrfota,
ko se zmrači.
(RIPOTEN) V. T. A.

PREPLETENKA

V kvadrate levo, tik za številkami, vpišite vodoravno besede naslednjega pomena:

1 stanje brez preprirov in nasprotovanj med ljudmi, sožitje, razumevanje (v je moč)

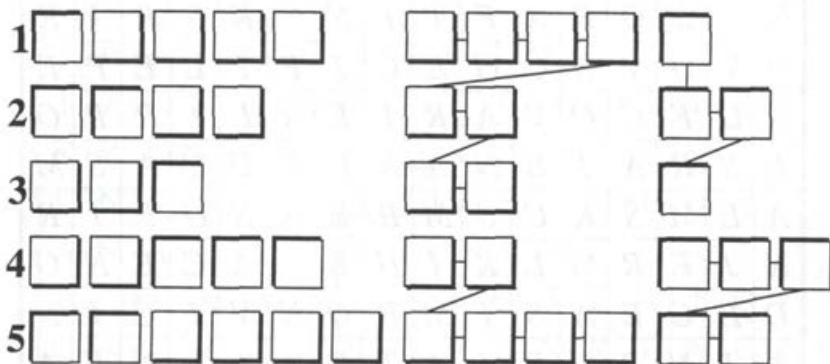
2 skandinavsko moško ime (npr. nekdanji norveški smučarski reprezentant Grini)

3 naglo prenehanje delovanja življenjsko pomembnih organov zaradi krvavitve ali zamašitve žile (zadela ga je ...); tudi najnižji rob strehe, s katerega se odteka voda

4 eden od obeh priimkov slovenskega filmskega režiserja Filipa Robarja, avtorja filma Ovni in mamuti

5 divji in za žive meje tudi gojeni grm z belimi cvetovi in črnimi jagodami, liguster (iz črk besede ALKANI)

Črke v vsaki vodoravni vrsti prenesite v prazne kvadrate desno (pri tem upoštevajte dve različni obliki kvadratov). Potem berite črke v vrstnem redu, ki ga določajo črte, ki povezujejo kvadrate med seboj. Kaj boste prebrali? Imeni dveh slovenskih lepot.

Lep zabojček, ves rumen,
prav zato je narejen,
da pisemce, ki v njem konča,
se brž k naslovniku poda.
(KINLARIBAN INTŠOP)

Meh, ki gumbi
ga krase,
vsem požene
ples v peté.
(AKINOMRAH)

Potreben vsemu,
kar živi,
le videti
nikjer me ni.
(KARZ) V. T. A.

ZVITA ISKALNICA

V mreži črk poiščite imena pasjih pasem, ki so naštetja spodaj. Besede se med seboj ne križajo, tako kot na primer pri osmerosmerki.

Črke posamezne besede se med seboj stikajo vodoravno ali navpično, nikoli pa diagonalno. Besede torej tečejo vodoravno ali navpično, navzdol ali navzgor. Za primer je ena od besed že najdena.

Ko boste našli vse besede in jih prečrtali, bo pet črk ostalo neprečrtanih. Te dajo, brane po vrsti od zgoraj navzdol ime še ene pasje pasme.

Spisek: AFGANSKI HRT □ BERNARDINEC □ BULMASTIF □ ČIVAVA □ DOBERMAN □ FOKSTERIER □ GRIFON □ ISTRSKI GONIČ □ JEREBIČAR □ KOKER ŠPANJEL □ KRAŠKI OVČAR □ LABRADOREC □ MALTEŽAN □ MOPS □ NEMŠKI OVČAR □ NOVOFUNLANDEC □ PULI □ PINČ □ PEKINČAN □ PREPELIČAR □ SETER □ ŠARPLANINEC □ VELIKI ŠPIC

K	R	K	I	F	O	K	S	N	O	G	I	K	T	S	P
N	A	Š	O	R	A	F	T	I	N	Č	K	S	R	I	R
O	V	O	V	A	Č	G	E	Č	I	P	I	L	E	P	E
N	U	F	Č	O	V	A	R	I	E	R	L	I	R	P	O
L	N	R	A	I	B	N	A	N	U	P	U	Č	A	S	M
A	E	M	Š	K	U	S	M	R	E	A	N	O	F	I	R
N	J	E	R	M	L	K	I	H	B	V	A	C	E	N	G
D	E	C	E	A	S	T	M	R	O	N	V	I	Č	I	N
K	I	N	B	V	R	I	A	T	D	A	A	L	N	E	A
E	P	Č	I	Č	A	F	L	T	E	Ž	J	E	I	C	L
A	D	A	N	R	E	T	Š	P	I	C	N	R	D	Š	P
R	O	R	E	C	S	E	I	K	E	R	A	A	N	A	R
B	A	L	V	E	L	I	K	O	K	Š	P	S	R	E	B

REŠETO Z ROMANI

V vsaki vodoravni vrstici in vsaki navpični koloni se skriva naslov znanega romana. Črke naslovov si sledijo od leve na desno oziroma od zgoraj navzdol, le da so vmes še druge črke. Tako se na primer v prvi vodoravni vrstici skriva naslov prvega slovenskega romana DESETI BRAT.

Ko boste prečrtali vse črke vseh naslovov, bo v vsaki vrstici ostala ena črka neprečrtana. Te črke, brane po vrsti od zgoraj navzdol, dajo naslov znanega romana, ki ga je napisal Anatole France.

Spisek naslovov: BESI, CIKLAMEN, ČISTA ŽENA, DESETI BRAT, FARAON, GALJOT, GERMINAL, GNUS, GOLI IN MRTVI, GRAD, IDIOT, IME ROŽE, JAZBECI, KANDID, KMETJE, KRIK IN BES, KUGA, LORD JIM, MATI, NA KLANCU, NA KMETIH, NANA, POLOM, POTOP, PROCES, SEDMINA, TETA LIZA, VOJNA IN MIR, ZLATI OSEL

D	G	E	S	K	B	E	T	I	S	B	R	M	K	A	T
C	V	N	O	J	N	I	F	A	I	O	N	M	I	P	R
J	E	A	A	G	Z	D	B	P	E	E	I	C	R	I	P
I	Z	O	B	L	K	A	A	T	I	N	O	S	I	E	L
K	R	G	O	A	L	I	I	N	M	A	R	T	V	V	I
L	N	I	A	K	U	M	R	O	E	T	M	I	H	R	O
A	M	K	Č	N	I	S	T	S	A	Ž	E	E	K	N	A
M	I	L	K	M	G	E	A	T	D	J	E	A	I	O	O
G	N	A	Ž	D	U	S	O	T	M	N	R	T	N	C	L
E	N	L	E	E	O	I	R	D	I	A	J	I	B	E	M
N	A	N	T	I	A	E	T	A	L	I	O	J	Z	A	O
G	R	C	S	D	A	O	N	O	N	D	Ž	I	E	S	N
G	L	U	I	A	L	T	I	P	A	J	E	O	S	T	M

MREŽA Z OSEBNIMI IMENI

VODORAVNO:

7. pesnik Jesenin
8. filmska igralka Mercouri
10. filmski režiser Hladnik
11. atlet Stekić
12. skladatelj Janaček
13. političarka Kelly
17. oblika ženskega imena Barbara
18. alpski smučar Sailer
22. politik El Sadat
23. filmski režiser Rossellini
24. književnik Hieng
25. slikarka Gerlovič

NAVPIČNO:

1. političarka Martinez Peron
2. raziskovalec Kolumb
3. arhitekt Košir
4. filmski igralec Blier
5. filmska igralka Keaton
6. pevka Sepe
9. popevkar in skladatelj Humperdinck
14. dramatik in kritik Marcel
15. izumitelj znamke Košir
16. slikar Omersa
19. politik Koliševski
20. pesnik in pripovednik Tartalja
21. skladatelj Vrabec

1	♡	2	♡	3	♡	♡	♡	4	♡	5	♡	6
7					♡	8						
	♡		♡		♡	9	♡		♡		♡	
10						♡	11					
	♡		♡		♡		♡		♡		♡	
12				♡	13					♡	♡	♡
	♡		♡	14	♡		♡		♡	15	♡	16
♡	♡	♡	17					♡	18			
19	♡	20	♡		♡		♡	21	♡		♡	
22					♡	23						
	♡		♡		♡		♡		♡		♡	
24						♡	25					
	♡		♡		♡	J.P.	♡		♡		♡	

REŠITVE

Misel na krogcih: Ošabnost je krinka za lastne napake.

Kombinacija s tremi slovenskimi kraji: Martuljek, Ljutomer, Črnomelj

Zlogovni magični kvadrat 4 x 4: brezposelnost, povrtnina, Selničanka, nežna kazen

Denarna anagramna izpolnjevanke: zlot, krona, lira, frank, dime; florint, dinar, marka, sol, lek

Iz dveh črk pisava: klinopis

Lahek magični lik: most, svečka, vrtnar, Metlika, očnica, skakač, Tara

Pesniška številčnica: Slovenec že mori Slovenca brata.

Anagramni izpolnjevanke z imeni: Vasilij, Marijan, Mijalko; Silvija, Mirjana, Milojka

Matematična uganka: vodoravno: $1 + 7 \div 2 = 4$; $8 + 5 - 9 = 4$; $3 + 4 - 6 = 1$

Zlogovna izpolnjevanke: Limpopo, mizerere, gonjenje – Porenje

Križanka 6 x 6: Ogrska, proton, ramena, avalit, Senica, Krates

Anagramna izpolnjevanke: iztrepanje, slikarstvo, Sarajevčan, stanovanje, črna jagoda, trepalnice – Tirana

Prepletanka: sloga, Lars, kap, Dorin, kalina; Logarska dolina, slap Rinka

Zvita iskalnica: Kuvas

Rešeto z romani: Bogovi so žejni

Mreža z osebnimi imeni: vodoravno: Sergej, Melina, Boštjan, Nenad, Leoš, Petra, Barba, Toni, Anvar, Roberto, Andrej, Alenka; navpično: Isabela, Krištof, Fedja, Bernard, Diane, Majda, Engelbert, Gabriel, Lovrenc, Nikolaj, Lazar, Gvido, Ubald

Uganka z vžigalicami:

Jože Petelin

Voda, veter, daje moč,
da vrtim se dan in noč,
da se kar naprej vrtim,
zrna v mehki prah zdrobim.
(WTIN)

Tisoč s tisoč
pomnožim.
Kdo ugane,
kaj dobim?
(WITIRON)

Vsak si vroče ga želi.
Bolj je hiter kakor veter,
brž užene kilometer,
ko po cestah lep brzi.
(VALOMOTVA) V. T. A.

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORJEVE REDNE LETNE KNJIŽNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH, ARHIDIAKONATIH, NADDEKANATIH IN DEKANIJAH ZA LETO 1997

R SLOVENIJA

- 13 župnij -

LJUBLJANSKA NADŠKOFIJA

I. ARHIDIAKONAT

1. Dekanija Ljubljana- Center – 7 župnij

1. Ljubljana-Bežigrad	43
2. Ljubljana	
- Marijino oznanjenje	8
3. Ljubljana-Sv. Jakob	6
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	20
5. Ljubljana-Sv. Peter	30
6. Ljubljana-Sv. Trojica	30
7. Ljubljana-Trnovo	-
8. Skladišče in prodajalna Mohorjeve družbe	306

Skupaj 443

2. Dekanija Ljubljana-Moste – 15 župnij

1. Dol pri Ljubljani	20
2. Javor	9
3. Ljubljana-Črnuče	28
4. Ljubljana-Fužine	15
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	14
6. Ljubljana-Kodeljevo	10
7. Ljubljana-Moste	22
8. Ljubljana-Polje	50
9. Ljubljana-Sv. Križ	40
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	4
11. Ljubljana-Štepanja vas	21
12. Ljubljana-Zadobrova	25
13. Sostro	45
14. Sv. Helena-Dolsko	13
15. Sv. Jakob ob Savi	40

Skupaj 356

3. Dekanija Ljubljana Šentvid

1. Ljubljana-Dravljce	49
2. Ljubljana-Ježica	47
3. Ljubljana-Koseze	29
4. Ljubljana-Podutik	6
5. Ljubljana-Stožice	28
6. Ljubljana-Šentvid	90
7. Ljubljana-Šiška	37
8. Pirniče	28
9. Preska	60
10. Sora	50
11. Sv. Katarina-Topol	10
12. Šmartno pod Šmarno goro	44
13. Vodice	85

Skupaj 563

4. Dekanija Ljubljana- Vič/Rakovnik – 13 župnij

1. Brezovica	25
2. Črni Vrh nad Polhovim Gradcem	14
3. Dobrova	23
4. Golo	-
5. Ig	14
6. Ljubljana-Barje	7
7. Ljubljana-Rakovnik	14
8. Ljubljana-Rudnik	-
9. Ljubljana-Vič	95
10. Notranje Gorice	15
11. Polhov Gradec	23
12. Tomišelj	4
13. Želimlje	10

Skupaj 244

II. ARHIDIAKONAT

5. Dekanija Radovljica – 25 župnij

1. Begunje na Gorenjskem	35
--------------------------	----

2. Bled	35
3. Bohinjska Bela	8
4. Bohinjska Bistrica	42
5. Breznica	44
6. Dobrava	-
7. Dovje	20
8. Gorje	38
9. Jesenice	25
10. Jesenice-Koroška Bela	17
11. Kamna Gorica	9
12. Koprivnik v Bohinju	8
13. Kranjska Gora	10
14. Kropa	9
15. Lesce	35
16. Leše	5
17. Ljubno	11
18. Mošnje	18

Franciškski samostan Brezje	20
19. Ovsišje	4
20. Radovljica	42
21. Rateče-Planica	11
22. Ribno	9
23. Srednja vas v Bohinju	24
24. Sv. Križ nad Jesenicami	-
25. Zasip	14

Skupaj 493

6. Dekanija Kranj – 11 župnij

1. Besnica	85
2. Kokrica	25
3. Kranj	45
4. Kranj-Drulovka/Breg	49
5. Kranj-Primskovo	50
6. Kranj-Šmartin	87
7. Kranj-Zlato polje	26
8. Mavčiče	30
9. Naklo	55
10. Podbrezje	11
11. Predoslje	29
12. Kranj - F. Kodrič	-

Skupaj 492

7. Dekanija Šenčur – 10 župnij		19. Zali Log	7		
1. Cerklje	65	20. Žabnica	15	Skupaj	441
2. Jezersko	22	21. Železniki	25		
3. Kokra	–	22. Žiri	43	12. Dekanija Litija – 14 župnij	
4. Preddvor	56	23. Kapucinski samost. Š. L.	12	1. Dole pri Litiji	6
5. Smlednik	20	Skupaj	543	2. Hotič	8
6. Šenčur	45			3. Janče	–
7. Šenturška gora	–	III. ARHIDIAKONAT		4. Javorje pri Litiji	–
8. Trboje	12	10. Dekanija Kamnik – 17 župnij		5. Kresnice	15
9. Velesovo	30			6. Litija	15
- Voglje/Duhov. urad	20			7. Polšnik	16
10. Zapoge	–	1. Gozd	3	- Polšnik - M. Kotar	–
- Hrastje Duhovnija	16	2. Homec	30	8. Prežganje	8
- Olševsek	16	3. Kamnik	40	9. Primskovo na Dolenjskem	1
Skupaj	302	4. Komenda	110	10. Sava	4
		5. Mekinje	22	11. Sveta Gora	–
8. Dekanija Tržič – 8 župnij		6. Motnik	30	12. Šmartno pri Litiji	33
1. Duplje	13	7. Nevlje	14	13. Štanga	9
2. Goriče	15	8. Sela pri Kamniku	8	14. Vače	20
3. Kovor	18	9. Stranje	30	Skupaj	135
4. Križe	38	10. Šmarca-Duplica	14		
5. Lom	13	11. Šmartno v Tuhinju	10	13. Dekanija Zagorje – 12 župnij	
6. Trstenik	4	12. Špitalič	15	1. Čemšenik	27
7. Tržič	20	13. Tunjice	10	2. Dobovec	4
8. Tržič-Bistrica	10	14. Vranja Peč	9	3. Izlake	20
Skupaj	131	15. Zgornji Tuhinj	14	4. Kisovec	7
		16. Stahovica-Žagar	–	5. Kolovrat	9
9. Dekanija Škofja Loka – 22 župnij		17. Kamnik-Franč. samostan	–	6. Radeče	11
1. Bukovščica	25	Skupaj	359	7. Sv. Planina	–
2. Davča	–	11. Dekanija Domžale – 16 župnij		8. Svibno	11
3. Dražgoše	17			9. Šentgotard	11
4. Javorje nad Škofjo Loko	25	1. Blagovica	5	10. Šentjurij-Podkum	14
5. Leskovica	15	2. Brdo	27	11. Šentlambert	–
6. Lučine	19	3. Češnjice	2	12. Zagorje ob Savi	33
7. Nova Oselica	15	4. Dob	72	Skupaj	147
8. Poljane nad Škofjo Loko	34	5. Domžale	80		
9. Reteče	32	6. Ihan	42	IV. ARHIDIAKONAT	
10. Selca	72	7. Jarše	15	14. Dekanija Vrhnika – 13 župnij	
11. Sorica	10	8. Krašnja	34	- Bevke, Duhovnij. urad	6
12. Stara Loka	40	9. Mengeš	60	1. Borovnica	30
13. Stara Oselica	12	10. Moravče	46	2. Dolnji Logatec	31
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	10	11. Peče	10	3. Gornji Logatec	16
15. Sv. Lenart	18	12. Radomlje	15	4. Horjul	20
16. Škofja Loka	56	13. Roval	7	5. Hotedršica	7
17. Škofja Loka-Suha	11	14. Šentožbolt	–	6. Podlipa	10
18. Trata-Gorenja vas	30	15. Trzin	15		
		16. Vrhpolje	8		
		17. Zlato Polje	3		

7. Preserje	7	3. Hinje	2	7. Šentlovrenc	7
8. Rakitna	5	4. Kočevje	20	8. Šentrupert	18
9. Rovte	22	5. Kočevska Reka	–	9. Trebelno	–
10. Šentjošt nad Horjulom	18	6. Mozelj	–	10. Trebnje	20
11. Vrh - Sv. Trije Kralji	5	7. Osilnica	1	11. Tržišče	5
12. Vrhnika	70	8. Spodnji Log/Nemška Loka	–	12. Veliki Gaber	5
13. Zaplana	3	9. Stara Cerkev	11		
Skupaj	250	Skupaj	44	Skupaj	88
15. Dekanija Cerknica – 11 župnij		V. ARHIDIAKONAT		VI. ARHIDIAKONAT	
1. Babno Polje	–	18. Dekanija Grosuplje – 12 župnij		21. Dekanija Leskovec – 13 župnij	
2. Begunje pri Cerknici	13	1. Grosuplje	20	1. Bučka	8
3. Bloke	20	2. Ivančna Gorica	7	2. Cerklje ob Krki	3
4. Cerknica	25	3. Kopanj	13	3. Čatež ob Savi	7
5. Grahovo	10	4. Lipoglav	6	4. Kostanjevica na Krki	8
6. Planina pri Rakeku	20	5. Polica	6	5. Krško	8
7. Rakek	14	6. Stična	30	6. Leskovec pri Krškem	38
8. Stari trg pri Ložu	33	7. Šentjurij-Podtabor	11	7. Raka	10
9. Sv. Trojica-Šivče	–	8. Šentvid pri Stični	28	8. Studenec	10
10. Sv. Vid nad Cerknico	12	9. Škofljica	25	9. Sv. Duh-Veliki Trn	10
11. Unec	17	10. Šmarje-Sap	12	10. Sv. Križ-Podbočje	12
Skupaj	164	11. Višnja Gora	8	11. Šentjernej	40
16. Dekanija Ribnica – 14 župnij		12. Žalna	12	Kartuzija Pleterje	1
1. Dobropolje-Videm	47	Skupaj	178	12. Škocjan pri Novem mestu	10
2. Dolenja vas	10	19. Dekanija Žužemberk – 8 župnij		13. Velika Dolina	10
3. Draga	–	1. Ajdovec	12	Skupaj	175
4. Gora pri Sodražici	–	2. Ambrus	3	22. Dekanija Novo mesto – 17 župnij	
5. Loški potok	22	3. Dobrnič	9	1. Bela Cerkev	10
6. Ribnica	70	4. Krka	16	2. Brusnice	5
7. Rob	9	5. Sela pri Šumberku	–	3. Črmošnjice	–
8. Sodražica	13	6. Šmihel pri Žužemberku	2	4. Mirna Peč	38
- Nova Štifta/Franč.sam.	12	7. Zagradec	2	5. Novo mesto	
9. Struge	8	8. Žužemberk	11	- Kapitelj	75
10. Sv. Gregor-Ortnek	14	Skupaj	55	6. Novo mesto - Sv. Janez	13
11. Škocjan pri Turjaku	5	20. Dekanija Trebnje – 12 župnij		7. Novo mesto - Sv. Lenart	35
12. Turjak	–	1. Boštanj	8	8. Novo mesto - Šmihel	20
13. Velike Lašče	19	2. Čatež-Zaplaz	6	9. Podgrad	5
14. Velike Poljane	4	3. Mirna	2	10. Poljane-Dolenjske Toplice –	
Skupaj	233	4. Mokronog	1	11. Prečna	2
17. Dekanija Kočevje – 9 župnij		5. Sv. Križ-Gabrovka	11	12. Soteska	3
1. Banja Loka	–	6. Šentjanž	5	13. Stopiče	14
2. Fara pri Kočevju	10			14. Št. Peter-Otočec	14
				15. Šmarjeta	10
				16. Toplice	8
				17. Vavta vas	83

Skupaj	335	Skupaj	212	7. Ravne na Koroškem	10
23. Dekanija Črnomelj – 12 župnij		3. Dekanija Jarenina		8. Strojna	–
1. Adlešiči	10	1. Gornja Sv. Kungota	9	9. Sv. Danijel nad Prevaljami	33
2. Črnomelj	34	2. Jarenina	10	Skupaj	172
3. Dragatuš	5	3. Pesnica	5	6. Dekanija Radlje	
4. Metlika	11	4. Spodnja Sv. Kungota	8	1. Brezno ob Dravi	–
5. Podzemelj	–	5. Svečina	18	2. Jernej nad Muto	–
6. Preloka	–	6. Sv. Jakob v Slov. goricah	30	3. Kapla na Kozjaku	7
7. Radovica	–	7. Sv. Jurij ob Pesnici	4	4. Muta	–
8. Semič	13	8. Sv. Marjeta ob Pesnici	–	5. Pernice	–
9. Sinji Vrh	–	9. Št. Ilj v Slov. goricah	23	6. Radlje	14
10. Stari trg ob Kolpi	5	Skupaj	107	7. Remšnik	1
11. Suhor	–	4. Dekanija Maribor		8. Sv. Ožbalt ob Dravi	10
12. Vinica	2	1. Kamnica	22	Skupaj	32
Skupaj	80	2. Limbuš	10	7. Dekanija Slovenska Bistrica	
Ljubljanska škofija vsega	6.251	3. Lovrenc na Pohorju	20	1. Črešnjevce	5
MARIBORSKA ŠKOFIJA		4. Maribor-Brezje	8	2. Gornja Polskava	8
I. NADDEKANAT		5. Maribor-Pobrežje	28	3. Laporje	13
1. Dekanija Dravograd		6. Maribor-Radvanje	12	4. Makole	6
1. Črneče	22	7. Maribor-Sv. Janez Krstnik	40	5. Poljčane	13
2. Dravograd	24	8. Maribor-Sv. Jožef	11	6. Slovenska Bistrica	42
3. Libeliče-Horvat	10	9. Maribor-Sv. Križ	20	7. Spodnja Polskava	10
4. Ojstrica	–	10. Maribor-Sv. Janez Bosko	2	8. Studenice	–
Skupaj	56	11. Maribor-Sv. Magdalena	13	9. Sv. Martin na Pohorju	3
2. Dekanija Dravsko polje		12. Maribor-Sv. Marija	28	10. Sv. Venčeslav	–
1. Cirkovce	22	13. Maribor-Sv. Rešnje telo	14	11. Tinje	6
2. Fram	8	14. Maribor-Tezno	15	Skupaj	106
3. Hoče	60	15. Ruše	18	8. Dekanija Stari trg	
4. Majšperk	17	16. Selnica ob Dravi	17	1. Dolič	9
5. Prutska Gora	11	17. Sv. Barbara v Slov. goricah	3	2. Pameče	10
6. Rače	14	18. Sv. Duh na Ostrem Vrh	–	3. Podgorje pri Slov. Gradcu	20
7. Slivnica pri Mariboru	50	19. Sv. Križ nad Mariborom	7	4. Razbor pri Slov. Gradcu	8
8. Sv. Miklavž ob Dravi	2	20. Sv. Marija v Puščavi	50	5. Sele	3
9. Sv. Lovrenc na Dravskem polju	11	21. Sv. Martin pri Vurberku	10	6. Slovenj Gradec	35
10. Št. Janž na Dravskem polju	17	22. Sv. Peter pri Mariboru	17	7. Stari trg pri Slov. Gradcu	10
		Skupaj	365	8. Sv. Peter na Kronske gori	–
		5. Dekanija Mežiška dolina		9. Sv. Vid nad Valdekom	–
		1. Črna	50	10. Šmartno pri Slovenj Gradcu	15
		2. Javorje	–	11. Šmklavž pri Slovenj Gradcu	–
		3. Koprivna	–	12. Št. Ilj pod Turjakom	40
		4. Kotlje	2		
		5. Mežica	37		
		6. Prevalje	40		

13. Št. Janž pri Dravogradu	7	11. Velika Polana	10	10. Sv. Marjeta niže Ptuja	13
Skupaj	157	Skupaj	225	11. Sv. Marko niže Ptuja	8
9. Dekanija Vuzenica		3. Dekanija Ljutomer		12. Sv. Urban	14
1. Ribnica na Pohorju	10	1. Apače	–	- Destrnik	14
2. Sv. Anton na Pohorju	4	2. Cezanjenci	–	13. Vurberk	3
3. Sv. Primož na Pohorju	–	3. Gornja Radgona	25	Skupaj	141
4. Trbonje	–	4. Kapela pri Radencih	6	6. Dekanija Velika Nedelja	
5. Vuhred	22	5. Križevci pri Ljutomeru	23	1. Kog	4
6. Vuzenica	20	6. Ljutomer	37	2. Miklavž pri Ormožu	5
Skupaj	56	7. Mala Nedelja	14	3. Ormož	50
II. NADDEKANAT		8. Radenci	10	4. Podgorci	3
I. Dekanija Lenart		9. Razkrižje (Ivan Žabot)	43	5. Središče ob Dravi	8
v Slovenskih goricah		10. Sv. Jurij ob Ščavnici	20	6. Sv. Tomaž pri Ormožu	18
1. Marija Snežna	32	11. Veržej	18	7. Svetinje	1
2. Lenart v Slov. Goricah	50	Skupaj	196	8. Velika Nedelja	12
3. Negova	10	4. Dekanija Murska Sobota		Skupaj	101
4. Sv. Ana v Slov. goricah	17	1. Bakovci	5	7. Dekanija Zavrč	
5. Sv. Anton v Slov. goricah	10	2. Cankova	20	1. Cirkulane	10
6. Sv. Benedikt v Slov. goricah	8	3. Dolenci	11	2. Sv. Trojica	–
7. Sv. Bolfenk v Slov. goricah	5	4. Gornji Petrovci	11	- Podlehnik	10
8. Sv. Jurij v Slov. goricah	30	5. Grad	8	3. Sv. Vid pri Ptuj	10
9. Sv. Rupert v Slov. goricah	4	6. Kančevci	–	4. Zavrč	9
10. Sv. Trojica v Slov. goricah	18	7. Kuzma	2	5. Zgornji Leskovec	15
Skupaj	184	8. Markovci	4	Skupaj	54
2. Dekanija Lendava		9. Martjanci	12	III. NADDEKANAT	
1. Beltinci	65	10. Murska Sobota	15	1. Dekanija Braslovče	
2. Bogojna	32	11. Pečarovci	6	1. Braslovče	30
3. Črenšovci	–	12. Pertoča	2	2. Gomilsko	20
- Bogatec	–	13. Sv. Jurij v Prekmurju	4	3. Marija Reka	–
- Horvat	17	14. Tišina	37	4. Prebold	–
- Žerdin	10	Skupaj	137	5. Sv. Andraž nad Polzelo	10
- Krampač	5	5. Dekanija Ptuj		6. Sv. Jurij ob Taboru	14
- Čurič	11	1. Dornava	6	7. Šmartno ob Paki	60
4. Dobrovnik	6	2. Hajdina	8	8. Vransko	40
5. Dokležovje	3	- Pucko	3	Skupaj	174
6. Hotiza	6	3. Kidričevo	5	2. Dekanija Celje	
7. Kobilje	–	4. Polenšak	5	1. Celje-Sv. Cecilija	8
8. Lendava	20	5. Ptuj-Sv. Jurij	15	2. Celje-Sv. Danijel	12
9. Odranci	15	6. Ptuj-Sv. Ožbalt	20	3. Celje-Sv. Duh	12
10. Turnišče	25	7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel	11	4. Celje-Sv. Jožef	8
		8. Sv. Andraž v Slov. goricah	5		
		9. Sv. Lovrenc	–		
		- Juršinci	25		

5. Svetina (eksp)	-	Skupaj	145	2. Hrastnik	6
6. Teharje	10			3. Jurklošter	-
- Uprava MD Celje	386	6. Dekanija Šaleška dolina		4. Laško	38
Skupaj	436			- Laško – Lah F.	3
3. Dekanija Gornji Grad		1. Bele Vode	8	5. Loka pri Zidanem Mostu	13
1. Bočna	-	2. Gornja Ponikva	-	6. Marija Širje	7
2. Gornji Grad	16	3. Velenje-Sv. Marija	12	7. Sv. Jedrt nad Laškim	7
3. Ljubno ob Savinji	26	4. Velenje-Sv. Martin	30	8. Sv. Lenart nad Laškim	4
4. Luče ob Savinji	25	5. Šentjanž na Vinski Gori	10	9. Sv. Marjeta	
5. Mozirje	57	6. Šoštanj	60	v Rimskih Toplicah	13
6. Nazarje	15	7. Št. Ilj pri Velenju	8	10. Sv. Miklavž nad Laškim	5
7. Nova Štifta	6	8. Velenje-Sv. Barbara	-	11. Sv. Rupert nad Laškim	8
8. Radmirje	25	9. Zavodnje	4	12. Trbovlje	34
9. Rečica ob Savinji	30	Skupaj	132	Skupaj	152
10. Solčava	15	7. Dekanija Žalec		3. Dekanija Rogatec	
11. Šmartno ob Dreti	17	1. Galicija	15	1. Kostrivnica	9
12. Šmihel nad Mozirjem	18	2. Gotovlje	15	2. Rogaška Slatina	26
Skupaj	250	3. Griže pri Celju	9	3. Rogatec	24
4. Dekanija Nova Cerkev		4. Petrovče	12	4. Stoperce	11
1. Črešnjice	25	5. Polzela	30	5. Sv. Ema	10
2. Dobrna	15	6. Šempeter v Savinjski dolini	8	6. Sv. Florijan ob Boču	-
3. Frankolovo	10	7. Žalec	14	7. Sv. Peter na Kristan Vrhu	-
4. Ljubečna	15	Skupaj	103	8. Sv. Rok ob Sotli	-
5. Nova Cerkev	36	IV. NADDEKANAT		9. Žetale	-
6. Sv. Jošt na Kozjaku	4	1. Dekanija Kozje		Skupaj	80
7. Šmartno v Rožni dolini	8	1. Buče	-	4. Dekanija Šmarje pri Jelšah	
8. Vitanje	20	2. Dobje pri Planini	12	1. Dramlje	14
9. Vojnik	17	3. Kozje	-	2. Kalobje	4
Skupaj	150	4. Olimje	5	3. Ponikva	25
5. Dekanija Slovenske Konjice		5. Piljštajn	7	4. Sladka Gora	10
1. Čadram-Oplotnica	-	6. Planina pri Sevnici	7	5. Slivnica pri Celju	10
2. Kebeelj	-	7. Podčetrtek	14	6. Sv. Štefan pri Žusmu	4
3. Loče pri Poljčanah	13	8. Podstreda	4	7. Šentjur pri Celju	50
4. Prihova	5	9. Polje ob Sotli	3	8. Šentvid pri Grobelnem	5
5. Skomarje	-	10. Prevoje	3	9. Šmarje pri Jelšah	15
6. Slovenske Konjice	90	11. Sv. Peter pod Svetimi gorami	13	10. Zibika	-
7. Stranice	3	12. Sv. Vid na Planini	15	11. Žusem	-
8. Sv. Jernej pri Ločah	6	13. Zagorje	5	Skupaj	137
9. Sv. Kunigunda na Pohorju	10	Skupaj	81	5. Dekanija Videm ob Savi	
10. Špitalič	2	2. Dekanija Laško		1. Artiče	35
11. Zreče	10	1. Dol pri Hrastniku	14	2. Bizeljsko	40
12. Žiče	6			3. Brestanica	15
				4. Brežice	27
				5. Dobova	15

6. Kapela pri Brežicah	2	10. Hrpelje – Kozina	–		
7. Koprivnica	17	11. Kobjeglava	12	Skupaj	117
8. Pišce	11	12. Komen	10		
9. Razbor nad Loko	10	13. Kostanjevica	–	5. Dekanija Vipavska	
10. Senovo	10	14. Lokev	2		
11. Sevnica	20	15. Pliskovica	–	1. Ajdovščina	13
12. Sromlje	15	16. Povir	14	2. Batuje	15
13. Videm-Krško	25	17. Rodik	10	3. Budanje	24
14. Zabukovje	3	18. Senožeče	14	4. Col	8
15. Zdole	5	19. Sežana	11	5. Črniče	10
		20. Slivje	5	6. Goče	18
Skupaj	250	21. Škrbina	–	7. Kamnje	–
		22. Štjak	10	8. Lokavec	10
Mariborska škofija		23. Temnica	–	9. Lozice	–
vsega	4.391	24. Tomaj	15	10. Otlica	12
		25. Vatovlje	–	11. Planina	11
		26. Veliki Dol	–	12. Podkraj	8
KOPRSKA ŠKOFIJA		27. Vojšćica	15	13. Podnanos	24
		28. Vrabče	–	14. Podraga	23
1. Dekanija Koper		29. Vreme	18	15. Slap	24
				16. Šmarje na Vipavskem	7
1. Bertoki	15	Skupaj	154	17. Štomaž	6
2. Sv. Anton	–			18. Šturje	32
3. Izola	7	3. Dekanija Ilirska Bistrica		19. Ustje	4
4. Koper-Stolna župnija	19			20. Velike Žablje	7
5. Sv. Ana	–	1. Golac	–	21. Vipava	38
6. Koper-Sv. Marko	13	2. Harije	–	22. Vipavski Križ	20
7. Korte	9	3. Hrušica	–	23. Vrhpolje	6
8. Krkavče	15	4. Ilirska Bistrica	13		
9. Koštabona	–	5. Jelšane	5	Skupaj	320
10. Lucija	–	6. Knežak	5		
11. Piran	4	7. Podgrad	2	6. Dekanija Postojna	
12. Portorož	10	8. Podgraje	7		
13. Sečovelje	1	9. Pregarje	1	1. Hrenovice	17
14. Strunjan	4	10. Prem	13	2. Košana	10
15. Šmarje pri Kopru	5			3. Matenja vas	8
16. Pomjan	–	Skupaj	46	4. Orehek	3
17. Truške	–			5. Pivka	15
18. Marezige	–	4. Dekanija Kobarid		6. Postojna	9
				7. Slavina	13
Skupaj	102	1. Bovec	12	8. Studeno	10
		2. Breginj	14	9. Suhorje	–
2. Dekanija Kraška		3. Drežnica	17	10. Šmihel	3
		4. Kamno	3	11. Trnje	11
1. Avber	–	5. Kobarid	25	12. Ubeljско	4
2. Branica	–	6. Kred	10	13. Zagorje	12
3. Brestovica	–	7. Libušnje	16		
4. Brezovica	–	8. Livek	6	Skupaj	115
5. Divača	–	9. Log pod Mangartom	–		
6. Dutovlje	18	10. Sedlo	–	7. Dekanija Šempeter	
7. Gabrje	–	11. Soča	7		
8. Gorjansko	–	12. Srpenica	7	1. Bilje	10
9. Gabrovica	–	13. Trnovo ob Soči	–	2. Branik	20

3. Brje	–	35. Trnovo	1	6. Most na Soči	20
4. Bukovica	6	36. Vedrijan	–	7. Obloke	–
5. Dornberk	43	37. Vipolže	–	8. Pečine	–
6. Gradišče	–			9. Podbrdo	7
7. Miren	65	Skupaj	290	10. Podmelec	–
8. Mirenski Grad	–			11. Ponikve	–
9. Opatje selo	4	9. Dekanija Dekani		12. Roče	–
10. Prvačina	4			13. Rut	–
11. Renče	20	1. Ankaran	10	14. Stržišče	–
12. Šempeter pri Gorici	45	2. Dekani	5	15. Šentviška Gora	7
13. Šmarje	–	3. Gradin	–	16. Tolmin	20
14. Vogrsko	4	4. Kubed	–	17. Volče	13
15. Vrtojba	18	5. Movraž	2		
16. Zalošče	–	6. Osp	–	Skupaj	89
		7. Plave	–		
Skupaj	239	8. Podgorje	–	Koprska škofija vsega	1.641
		9. Predloka	6		
8. Dekanija Nova Gorica		10. Pregara	–	Skupaj SLOVENIJA	12.283
		11. Sočerga	–		
1. Avče	4	12. Škofije	9	RAZNA DRUGA	
2. Banjšice	4	13. Tinjan	–	POVERJENIŠTVA	
3. Bate	–	14. Topolovec	–		
4. Biljana	26			Ž. U. Roč - Istra	–
5. Cerovo	–	Skupaj	32		
6. Čepovan	2			Skupaj	–
7. Deskle	12	10. Dekanija Idrija – Cerkno			
8. Fojana	–				
9. Gorenje Polje	20	1. Bukovo	9		
10. Gradno	9	2. Cerkno	13	INOZEMSTVO	
11. Grgar	20	3. Črni vrh	20		
12. Kal nad Kanalom	6	4. Godovič	8	Argentina	7
13. Kanal	17	5. Gore	8	Avstrija	–
14. Kojško	7	6. Idrija	15	Avstralija	19
15. Kozana	–	7. Jagršče	5	Belgija	1
16. Kožbana	6	8. Ledine	9	Finska	1
17. Kromberk	5	9. Novaki	7	Francija	9
18. Levpa	–	10. Orehek	–	Italija	1
19. Lokve	–	11. Otalež	3	Kanada	11
20. Lokovec	–	12. Ravne	–	Nemčija	4
21. Marijino Celje-Lig	6	13. Spodnja Idrija	9	Švedska	–
22. Medana	3	14. Šebrelje	6	ZDA	19
23. Nova Gorica	11	15. Vojsko	10	Nizozemska	–
24. Nova Gorica-Kapela	31	16. Zavratec	15		
25. Osek	13			Skupaj	72
26. Plave	15	Skupaj	137		
27. Podsabotin	–				
28. Ravnica	6	11. Dekanija Tolmin			
29. Ročinj	16			Skupaj vseh naročnikov	
30. Solkan	10	1. Dolenja Trebuša	5	(vezano) v letu 1997	12.355
31. Sv. Gora	–	2. Gorenja Trebuša	–		
32. Šempas	25	3. Grahovo	13	Celje, 30. 6. 1997	
33. Šlovrenc	7	4. Idrija ob Bači	4		
34. Šmartno	8	5. Lom	–		

REDNA ZBIRKA MD 1998

KOLEDAR 1999

Koledar bo obravnaval aktualne teme, kakor skuša to že ves čas svojega izhajanja. Vsebinski načrt bo ostal podoben, likovno pa bo še bolj razgiban od letošnjega, ki je tik pred izidom spremenil svoj format.

ANA Z ZELENE DOMAČIJE, Večernice 148

Lucy Maud Montgomery

Matej in Marila z *Zelene domačije* sta se odločila posvojiti fantka, ki bi jima pomagal na kmetiji. Iz sirotišnice pa so jima pomotoma poslali rdečelaso, klepetavo deklico Ano. Kaj bi z njo!? Naj jo vrmeta v dom izgublencev? Težko, ko pa jima je že prirasla k srcu...! Po besedah Marka Twaina, znane ameriškega mladinskega pisca, je zgodba o Ani najlepši opis otroškega življenja, kar jih je kdaj bral. Ni čudno, da si je Ana v trenutku pridobila srca milijonov bralcev in vztraja na sceni kot živahna junakinja cele vrste romanov (v 17 jezikih in v mnogih filmih) že več desetletij.

VSAK KLAS JE ZLAT

Ivan Sivec

Ivana Sivca mohorjanom ni treba posebej predstavljati. Poznate ga iz rednih zbirk, pa tudi iz knjig, ki jih je izdal pri drugih založbah, ne nazadnje z radia. Njegove pripovedi za mladino in odrasle mnogi silno radi prebirajo, saj piše za dušo in srce, iz življenja in z bujno domišljijo. *Vsak klas je zlat* je nadaljevanje spominov na nekatera močna doživetja iz otroštva, katerih del je bil opisan v knjigi *Kruh ponoči spi*. Prav v teh kratkih zgodbicah Sivec dosega jednatost izraza, notranjo napetost in privlačnost – hkrati pa sporoča nekatere temeljne življenjske resnice, ki jih ob zaverovanosti v čarovnije z malega ekrana prav radi pozabimo.

PISMA PRIJATELJICI

Betka Vrbovšek

Avtorica je izšolana v dveh smereh: v zdravstvu in v vzgoji predšolskih otrok. Ima že več kot dvajset let izkušenj. Objavlja v strokovnih revijah in je tudi sama mama treh otrok. *Pisma prijateljici* v vabljivi in poljudni obliki opozarjajo na to, da ni preprostih odgovorov na vprašanja, ki jih prebujenim staršem postavlja srečanje z otroki. Iz varnega naročja morajo končno stopiti v svet, ki ga oblikuje vse kaj drugega kot ljubezen. V najnežnejši dobi naj bi jim stali ob strani. »Vzgajajmo s srcem!«

MISIJONSKA ZGODOVINA SLOVENCEV

dr. Bogdan Kolar

Bogata knjiga z mnogimi ilustracijami, ki predstavlja slovenski prispevek k širjenju krščanskega oznanila v svet. Avtor ne obravnava le posameznih zelo znanih misijonarjev iz zgodovine, razprostre nam tudi pahljačo sodobnih slovenskih misijonarjev, ki delujejo po vsem svetu; delo obravnava vse, kar je tako ali drugače povezano z misijoni. Dodan bo pregled misijonske literature in kar se da celovit spisek naših misijonarjev.

VSEBINA

Kalendarij 1998	4
Mali koledarček za leto 1999	29
Prazniki v letu 1998 (Ivan Mohar)	30
Navadno leto 1998 (Astr. geof. observatorij Golovec)	32
Radost (Ante Jakšič)	34
Nadškof in metropolit msgr. dr. Franc Rode (Anton Štrukelj)	35
Pot, ki se ne neha v Parizu (Marjan Pogačnik)	39
Leto dni življenja Cerkve v svetu (Jože Pavlič)	46
Vonj po božjem (Berta Golob)	59
Sledovi naših stopinj (Marinka Žumer)	60
Sprava med kristjani (Stanko Janežič)	62
Letos visok jubilej stiških belih menihov (Vojan T. Arhar)	64
Kje je tista bela cesta; Ko se čas potopi v večnost (Roža Gantar)	71
Etične razsežnosti genske tehnike (Jože Hleblj)	72
Transgene rastline (Jože Maček)	83
Razmišljanja o kloniranju (Tatjana Angerer)	91
Čas gospodarstva ali čas varstva okolja (Vekoslav Grmič)	94
O samomoru na Slovenskem (Božidar Remše)	98
Zaupni telefon Samarijan (Marjan Žvegljč)	105
Hoja – naš prvi in poslednji šport (Drago Ulaga)	107
Kneipp je utiral pot zdravstveni politiki (Drago Ulaga)	109
Razpad politike sloge na Štajerskem in Slovenska kmečka zveza (Branko Goropevšek)	112
Pomenljive obletnice (Stane Granda)	125
Razmišljanje o državi (Drago Felicijan)	132
Prvi spomenik samostojni Sloveniji (Alojz Senekovič)	139
Porabski Slovenci na Madžarskem (Franček Štefanec)	141
Iz življenja Slovencev na avstrijskem Koroškem (Alojz Angerer)	146
500-letni jubilej gotske lepote v Šentrupertu (Jože Ramovš)	150
Iz zapuščine kiparja Jakoba Žniderja (Ignacij Voje)	151
Turško zvonjenje (Ignacij Voje)	152
Za Ljubljancane privlačen srednjeveški Dubrovnik (Ignacij Voje)	155
Hvalnica življenju in knjigi – Lepovih 30 kompletov mohorjevč (Angelca Šuster)	157
Ob 80-letnici književnika Janeza Gradišnika (Andrijan Lah)	163
Joža Mahnič – osemdesetletnik (Janez Gradišnik)	165
Marijan Smolik – sedemdesetletnik (Anton Strle)	167
Hrast pod Obirjem (Jože Pavlič)	170
Anton Trstenjak (1906–1996) (Jože Ramovš)	179

In memoriam Stanetu Kovaču (Jože Penca)	187
Prof. dr. Jakob Aleksič (Marijan Peklaj)	189
Stoletnica rojstva Franca Sušnika (Tone Sušnik)	192
Lojze Mav (1898–1977) (Edo Škulj)	194
Janez Tominc – ob 55-letnici smrti (France Pibernik)	196
Prijeten izlet za dušo in telo (Vojan T. Arhar)	199
Stara ljudska umetnost (Ančka Tomšič)	205
Usmiljenja hočem, ne daritve (Andrej Žigon)	207
Dva argentinska in en zamejski utrinek (Zora Tavčar)	214
Strici (Tadej Labernik)	218
Lesnike (Ludvik Potokar)	221
Božični triptih (Zorko Simčič)	229
Košnja (Lev N. Tolstoj)	239
Kronika Mohorjeve družbe Celje (Janez Jeromen)	249
Poročilo o delovanju celovške Mohorjeve (Anton Koren)	254
Poročilo o delovanju GMD	259
Čarovnije s šivanko	264
Statut Mohorjeve družbe Celje	266
Ugankarski kot(l)iček (Jože Petelin)	274
Besedne uganke v kot(l)ičku (Vojan T. Arhar)	
Seznam naročnikov	286
Napoved redne zbirke 1998	294

MOHORJEV KOLEDAR 1998

Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju
v redni knjižni zbirki za leto 1997.

Z uredniškim odborom uredil Matija Remše.

Lektorirala Mojca Seliškar. Opremila Mihaela Svetek.

Za založbo dr. Ivan Štuhec.

Tiskali v Delo Tiskarna, Ljubljana, 1997

ISSN 1318–5462

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije
št. 415–47/97 – mb/sp šteje ta knjiga med proizvode,
za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

*Štole, ki krasijo koledarske podatke dvanajstih mesecev leta 1998,
so Marijanu Smerketu prijazno dovolili fotografirati
v treh ljubljanskih župnijah:
v Dravljah, pri Marijinem oznanjenju (frančiškani) in v Šentvidu.*